

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra hudební výchovy

**KOMPARAČNÍ ANALÝZA SOUČASNÝCH
ČESKÝCH UČEBNIC HUDEBNÍ VÝCHOVY PRO
6.–9. ROČNÍK ZÁKLADNÍCH ŠKOL
A ODPOVÍDAJÍCÍ ROČNÍKY VÍCELETÝCH
GYMNÁZIÍ**

Rigorózní práce

Mgr. Naděžda Kotrnetzová

Olomouc 2024

Prohlášení

Čestně prohlašuji, že jsem rigorózní práci „**Komparační analýza současných českých učebnic hudební výchovy pro 6.–9. ročník základních škol a odpovídající ročníky víceletých gymnázií**“ vypracovala samostatně za použití uvedené literatury a zdrojů.

V Olomouci dne

.....

Naděžda Kotrnetzová

Poděkování

Děkuji doc. PaedDr. Pavlu Režnému, Ph.D. za cenné informace během psaní této práce.

Velké poděkování patří celé mé rodině, bez jejíž trpělivosti a pomoci bych tuto práci nikdy nedokončila.

OBSAH

ÚVOD.....	6
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1 Učebnice	9
1.1 Výzkum učebnic	10
2 Funkce učitele v edukačním procesu	13
3 Žák a jeho postavení v edukačním procesu.....	15
4 Systém vzdělávání v České republice	17
4.1 Preprimární vzdělávání (předškolní).....	20
4.2 Primární a nižší sekundární vzdělávání (základní)	20
4.2.1 Vzdělávací program Základní škola.....	21
4.2.2 Hudební výchova v Rámcovém vzdělávacím programu.....	24
4.3 Sekundární vzdělávání (střední)	24
4.4 Terciální vzdělávání (vysoké).....	25
4.5 Podpora žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.....	26
5 Systém vzdělávání v Rakousku	27
5.1 Výuka hudební výchovy a její studium.....	29
5.2 Primární školství	30
5.3 Obecná škola (Volksschule)	30
5.4 Sekundární školství: nižší a vyšší (Unterstufe, Oberstufe).....	31
5.5 Terciální vzdělávání – vysoké školy	34
5.6 Speciální vzdělávání.....	34
II. TEORETICKO-PRAKTICKÁ ČÁST	35
6 Předměty a cíle výzkumu, stanovení hypotéz.....	36
7 Učebnice hudební výchovy v České republice.....	38
7.1 Autoři učebnic.....	38
8 Analýza kapitol původních a revidovaných učebnic.....	40
8.1 Učebnice pro 6. ročník	40
8.2 Učebnice pro 7. ročník	60
8.3 Učebnice pro 8. ročník	82
8.4 Učebnice pro 9. ročník	111
9 Učebnice hudební výchovy v Rakousku	141
9.1 Učebnice Club Music1	142
9.2 Učebnice Club Musik 2	143
9.3 Učebnice Club Musik 3	144

9.4	Učebnice Club Musik 4	146
III.	PRAKTICKÁ ČÁST	148
10	Komparace původních českých učebnic hudební výchovy s přepracovanými ..	149
10.1	Závady nové verze	151
10.1.1	Učebnice pro 6. ročník	152
10.1.2	Učebnice pro 7. ročník	152
10.1.3	Učebnice pro 8. ročník	152
10.1.4	Učebnice pro 9. ročník	152
10.2	Diference v písních.....	152
10.2.1	Učebnice pro 6. ročník	153
10.2.2	Učebnice pro 7. ročník	153
10.2.3	Učebnice pro 8. ročník	153
10.2.4	Učebnice pro 9. ročník	153
11	Komparace revidovaných českých učebnic hudební výchovy s rakouskými	153
11.1	Zhodnocení komparace	159
12	Dotazníková forma šetření	159
	ZÁVĚR VÝZKUMU	175
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	180
	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	184
	SEZNAM OBRÁZKŮ	185
	SEZNAM TABULEK.....	185
	SEZNAM GRAFŮ.....	185
	ANOTACE	186
	SEZNAM PŘÍLOH.....	I

ÚVOD

Hudební výchova je v našem školství povinným vyučovacím předmětem. V základních školách je dotována jednou hodinou týdně a vyučuje se v každém ročníku od první do deváté třídy, stejně tak i v prvních čtyřech ročnících osmiletého gymnázia. Tvoří součást estetické výchovy, společně s výchovou výtvarnou či dramatickou. Jejím úkolem je vychovat člověka, jež dokáže poznat, porozumět a ocenit krásu umění. Pokud hudební výchovu vyučuje pedagog oplývající nadšením a kreativitou, může tak žákům předat komplexní hudební schopnosti a dovednosti hlasové, pěvecké, intonační, rytmické i hudebně-pohybové a komplexně je naučí porozumět hudbě (Roznerová, 2013, s. 7–10).

V současném školství je preferována především výuka jazyků, informatiky s aplikací digitálních technologií, které připraví žáka pro život nejen osobní, ale i profesní. A pokud má být člověk opravdu kvalitně připraven, neměla by být v edukačním procesu opomíjena ani estetická složka. Ta přispívá k celkovému a všestrannému rozvoji osobnosti. Učení uměním může pomoci napravovat mezilidské vztahy, vytvářet úctu k přírodě a uměleckým hodnotám, jimiž jsme jako vysoce kulturní stát obklopeni téměř ze všech stran. K tomu je potřeba umět děti správně motivovat a pro hudební výchovu je nadchnout. Může to být formou poutavého vyprávění o zajímavých osobnostech, krátkými filmy, audio i videoukázkami s využitím současné digitální techniky, například interaktivní tabulí (Vachudová, 2009, s. 6). Svou úlohu by měla zastávat také kvalitní učebnice, ze které učitel čerpá inspiraci a doplňuje svými improvizacemi.

Vzhledem k naší bohaté kulturní historii je třeba žákům předávat alespoň ty nejvýznamnější umělecké hodnoty nejen naší země, ale i jiných zemí tak, aby zůstaly v podvědomí i pro následující generace. Škola je v tomto směru důležitou institucí, která může ovlivnit celkový postoj žáka k hudbě, ať už vážné nebo moderní.

Předmětem rigorózní práce se stala komparační analýza současných českých učebnic hudební výchovy pro 6.–9. ročník základních škol a odpovídající ročníky víceletých gymnázií a jejich porovnání s identickými v Rakousku. Pro výzkum byly vybrány původní učebnice autorů Alexandrose Charalambidise a kol. (SPN), a to 2. vydání z let 2002–2008 a totožné, revidované, které byly v letech 2018–2019 přepracovány, vydány 3. upraveným vydáním a doplněny o některé další informace a internetové odkazy. Vzhledem k tomu, že mezi zkoumané vzorky měly být zařazeny také učebnice hudební výchovy autorů Jakuba Šedivého a Lucie Rohlíkové (Fraus), které v době psaní práce a provádění výzkumu nebyly kompletně vydány, tudíž nebyly do výzkumu zařazeny. Aby

mohla být zrealizována komparace s jinými, byly vybrány rakouské učebnice hudební výchovy Club Musik 1–4, které vytvořili Gerhard Wanker, Bernhard Gritsch a Maria Schausberger (Helbling, Rum/Innsbruck, 2009–2011).

Teoretická část představuje učebnici jako edukační médium a poukazuje na některá zkoumání v této oblasti. Identicky významnou roli zastává učitel a jeho funkce ve vyučovacím procesu stejně tak jako kardinální postavení žáka. Vysvětlen je systém vzdělávání České republiky od nejnižšího stupně po nejvyšší. Detailnější specifikace se věnuje základní škole, tedy 2. stupni a odpovídajícím ročníkům víceletých gymnázií. Totéž objasňuje u stejné věkové kategorie rakouská vzdělávací soustava. Pro lepší orientaci jsou přidána grafická znázornění obou vzdělávacích systémů.

Teoreticko-praktická část předkládá předměty a cíle výzkumu a stanovuje hypotézy. Charakterizován je předmět hudební výchova, jenž je zakotven v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání a náleží do vzdělávací oblasti Umění a kultura. Jsou provedeny analýzy původních a revidovaných učebnic hudební výchovy (SPN), zaznamenány difference mezi nimi a případné nedostatky přepracovaných verzí. Následuje představení rakouských učebnic Club Musik 1–4 určených pro stejnou věkovou kategorii žáků.

Ve třetí praktické části jsou uvedeny výsledky komparace původních a přepracovaných českých učebnic hudební výchovy pro 6.–9. ročník základních škol a odpovídající ročníky víceletých gymnázií, jejich následné porovnání s identickými v Rakousku, Club Musik 1–4 a provedeno zhodnocení komparace. Praktická část se zaměřuje také na kvantitativní dotazníkové šetření při implementaci učebnic hudební výchovy v rámci edukace a na preference hudebních činností ve výuce.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 UČEBNICE

V publikaci Jaana Mikka se uvádí, že „*slovo učebnice (textbooks) v angličtině vyjadřuje knihu textů (book of texts), a tím ukazuje na nejdůležitější funkci učebnice – prezentovat informace a zároveň žáky motivovat k učení.*“ (Maňák, Knecht, 2007, s. 13).

Učebnice patří „*k nejstarším produktům lidské kultury*“ (Průcha, 2002, s. 270) a je nezbytným elementem pro všechny, kteří se chtějí něčemu naučit. Musí zapadnout do systému didaktických prostředků určitého předmětu příslušného ročníku. Jsou v ní shromážděny odborné informace, odpovídající z hlediska náročnosti věku a s přihlédnutím k individuálním zvláštěnostem žáků či studentů. Jedině tak může být vyučování efektivní. Pro žáka znamená učebnice prostředek, jenž mu umožní získat nové vědomosti nejen ve škole, ale i mimo ni. Pomáhá formovat jeho postoje a názory a působí na jeho výchovnou stránku. Je chápána jako prostředek edukace, který je speciálně pro tyto účely vytvořen. Společně s cvičebnicemi, slovníky, sborníky, atlasy, zpěvníky, pracovními sešity i jinými tvoří učebnice součást souboru didaktických prostředků v rámci kurikulárního projektu. (Knecht, Janík, 2008, s. 21). „*Používání učebnic je silně ovlivněno kulturou školy a třídy, organizačními a ekonomickými podmínkami, avšak především závisí na pojetí výuky, koncepci, v jejímž rámci je učebnice používána*“ (Knecht, Janík, 2008, s. 53).

V dnešní moderní době můžeme vyhledat, díky propojenému systému počítačových sítí, řadu informací na internetových stránkách. Některé nově vydávané učebnice jsou dostupné jak v tištěné, tak i elektronické podobě a zahrnují v sobě prvky interaktivity. V dnešních moderních školách již většinou učitelé informační technologie ve výuce využívají, časté jsou elektronické pracovní listy, učebnice, ale i digitální učební materiály a výuka na počítačích, samozřejmě s připojením na internet. (Knecht, Janík, 2008, s. 22). Pro žáka představuje učebnice pomůcku, kterou může vnímat svými smysly lépe než vyhledávat dané informace na internetu. Vzhledem k tomu, že ne všichni žáci (týká se to především dětí ze sociálně slabých rodin) mají doma k internetu přístup nebo nevlastní chytrý telefon, který může připojit, lze konstatovat, že učebnice jako taková, je v této situaci stále volbou číslo jedna. V některých případech, pokud učebnici vlastní, si do ní může dělat své poznámky a komentáře. Příkladným typem jsou pracovní sešity, které většinou škola nehradí, žáci si je financují sami, a tudíž jim zůstávají natrvalo. Učebnice i pracovní sešity jsou dostupné nejen v knihkupectvích, vydavatelstvích, lze je objednat

přes internetové stránky, ale rovněž u distributorů, jež zajišťují kompletní dodání přímo do škol.

Pravdou zůstává, že před rokem 1989 existovaly jednotné učebnice pro všechny školy, které vydávalo pouze Státní pedagogické nakladatelství Praha, a tím nedocházelo k problémům spojených s přestupem žáka na jinou školu. Dnes je nabízí celá řada jiných vydavatelů a je na učiteli, kterému z nich dá přednost. V současné době se školní učebnice i pracovní sešity staly komerčním artiklem pro soukromé nakladatele, jež si vzájemně konkurují. U mnohých z nich není jejich kvalita ani ověřena a schvalování MŠMT bývá dosti liberální. Pedagogický výzkum učebnic tak může usnadnit školám a učitelům jejich správný výběr (Maňák, Klapko, 2006, s. 19–20).

Učebnice musí splňovat veškerá kritéria, která vyžaduje nejen rámcový vzdělávací program (RVP), jež vymezuje „závazné rámce pro jeho jednotlivé etapy – předškolní, základní a střední vzdělávání“ (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2021, s. 5), ale zároveň také to, co stanovují školní vzdělávací programy (ŠVP), „podle nichž se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách“ (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2021, s. 5). Ty si ve školách vytvářejí sami vyučující jednotlivých předmětů na základě RVP. Ředitel školy jej poté vydá a umístí na přístupném místě ve škole. Pedagogové si podle uvážení zvolí také učebnice, jež budou ve výuce používat. Některá vydavatelství nabízejí ucelené řady učebnic, které na sebe kontinuálně navazují.

Lze konstatovat, že učebnice i nadále zůstane součástí edukačního procesu a bude tak tvořit základ učiva, které bude obohaceno přiměřenými didaktickými prostředky a moderní výpočetní technikou. Učebnici tudíž můžeme chápat jako jasně ohraničenou a fungující jednotku, jež sumarizuje a generalizuje stanovenou oblast učiva, neboť nebyla vytvořena zcela náhodně, ale je dílem odborníků (Knecht, Janík, 2008, s. 24–25).

1.1 Výzkum učebnic

Sféra výzkumu učebnic je určena především pro potřeby školní praxe. Zjištěná šetření by měla podpořit a motivovat pedagogy vybrat korektní didaktickou pomůcku, jež by splňovala požadovaná kritéria. Ne vždy je ale zaručeno, „že jsou ve školské realitě teoretické poznatky aplikovány“ (Maňák, Klapko, 2006, s. 45). Pedagogický výzkum učebnic lze zaměřit na jejich obsah nebo formu, či jejich uživatele, mezi něž patří učitelé a žáci. Z metodologického hlediska může jít o „kvantitativní, kvalitativní, případně v současnosti progresivní smíšený typ výzkumu“ (Maňák, Klapko, s. 45). V učebnicích

jsou prezentovány informace z různých vědních oborů, „*slouží jako prostředek k uskutečňování plánovaného kurikula, řídí žákovu sebevzdělávání, pro učitele mají nezastupitelnou funkci zpětné vazby, svým zpracováním (komunikačním, ergonomickým, didaktickým, estetickým atd.) vedou žáky ke studijní motivaci*“ (Maňák, Klapko, s. 45). Přitom je třeba mít na zřeteli rovněž individualitu žáků, kteří budou s učebnicí pracovat. V řadě škol zaujímá svou roli i stránka finanční a taktéž je zásadní bilaterální dohoda mezi učiteli, kteří identický předmět vyučují.

Téma výzkumu ve své bakalářské práci z roku 2018 zpracovala Kateřina Bošková, která svůj cíl orientovala na lidovou a umělou píseň, vyskytující se v učebnicích hudební výchovy pro starší školní věk (SPN a Fortuna pro 6.–9. ročník) a dotazníkové šetření zaměřila na oblíbenost písní. Uvádí také, že v současnosti učitelé využívají, více než papírovou verzi učebnice, jiné dostupné materiály, například magnetofon či videonahrávky, nejvíce pak v dnešní době také počítač a internet. Právě na internetu lze najít nejenom pracovní listy, různá interaktivní cvičení, ale rovněž záznamy z koncertů, k nimž by se jinak běžně nedostali (Bošková, 2018, s. 12–13). Místo předložených písní v učebnicích žákům raději kopírují různé jiné písňové texty či použijí zpěvníky s aktuálnějšími moderními písněmi (Bošková, 2018, s. 15).

Hudební výchovou na 2. stupni ZŠ z pohledu rámcového vzdělávacího programu rozebírá Eva Mojžíšová. Zaměřuje se na jednotlivé složky hudební výchovy, vokální, instrumentální, hudebně pohybovou a poslechovou a podává zjištění, jak je ve vybraných základních školách respektován obsah předmětu Hudební výchova, který je vymezen Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání a který je závazný pro tvorbu školních vzdělávacích programů na jednotlivých školách (Mojžíšová, 2015, s. 31). Bylo konstatováno, že nejmenší podíl v hodinách zaujímají hudebně pohybové činnosti, nejvíce času je věnováno vokální složce, mnohem méně pak poslechové a instrumentální. Na základě zjištění lze potvrdit, že se všechny složky hudební výchovy stanovené RVP pro 2. stupeň ZV na vybraných školách rovnocenně nepropracovávají (Mojžíšová, 2015, s. 83). Problematikou výuky hudební výchovy se zabývá diplomová práce Stanislava Chvíly nazvaná *Současný stav hudební výchovy na II. stupni ZŠ a nižším gymnáziu* (Brno, 2019). „*Hudební výchova tvoří základy všeobecného vzdělání, je nositelem kulturních hodnot a tradic, jejichž předáváním formuje žákův vývoj v mnoha různých směrech*“ (Chvíla, 2019, s. 1). Cílem se stala věková skupina žáků 7. a 8. tříd základních škol a odpovídajících ročníků víceletých gymnázií, diagnostikování pozitiv i negativ, postojů

žáků a jejich celkového pohledu na vnímání hodin hudební výchovy. Pozornost se zaměřila také na spokojenost s pedagogem, učebnicí, hudebními aktivitami v hodinách, eventualitou koncertů, či využíváním internetových zdrojů a prezentací. Dle autora práce je nutné, aby hudební výchova, i přes snahy jejího omezení či dokonce zrušení, zůstala i nadále neoddělitelnou součástí českého vzdělávacího systému (Chvíla, 2019, s. 1). Rovněž nesouhlasí s tvrzeními, že je jen okrajovým předmětem nebo představuje dokonce ztrátu času. Žáci nejméně preferují hudební teorii, dějiny hudby s poslechem a psaní not, nemají rádi sólový zpěv a tanec, naopak nejvíce by se chtěli učit praktickým hudebním činnostem, zpívat a hrát na nástroje. Lidové písně je příliš nebaví. Učebnice ve výuce téměř nepoužívají, a ti, kteří ano, je ohodnotili známkou tři. Učitele žáci hodnotili většinou kladně (Chvíla, 2019, s. 59–60).

Struktura hudebnosti a možnosti jejího výzkumu u žáků 2. stupně základních škol je název bakalářské práce Michaely Morvayové (Praha, 2023), ve které se specializuje na složky předpokladové, motivační a sociální, jež se vzájemně ovlivňují. Uvádí, že záleží nejen na prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, ale především na tom, jakým způsobem je motivováno (Morvayová, 2023, s. 41). Hudební rodina oproti nehudební poskytuje kvalitnější motivaci k hudbě a tím i dosažení lepších testových výsledků. Bylo zjištěno, že je „*velmi důležitá motivace ze strany rodičů, kteří dokážou poznat hudební předpoklady svých dětí*“ (Morvayová, 2023, s. 43).

V knize Judity Kučerové *Lidová píseň v hudební výchově na základních a středních školách* (MU Brno, 2019) je řešena otázka týkající se „*uplatňování lidové hudby v hudební výchově na základních a částečně středních školách v České republice, získání poznatků o postojích vyučujících k hudebně folklórnímu dědictví a způsobu jeho aplikace do výuky*“ (Kučerová, 2019, s. 13). Dotazníkovým šetřením autorka zjišťuje zařazování lidových písní do hodin hudební výchovy, ale i do jiných v rámci mezipředmětových vztahů, používání učebnic a jejich pohled na ně očima pedagogů, využívání materiálních i multimediálních zdrojů, vliv regionálních oblastí, ale i působení rodiny a prostředí, v němž se formuje osobnost jedince. Pro výuku učitelé často využívají jak učebnice, tak vlastní materiály a internet. Mezi učební pomůcky však řada z nich neřadí Orffovy nástroje a boomwhackery a ve výuce je ve většině případů ani neuplatňují (Kučerová, 2019, s. 55). Postrádají učebnice, jež by hudební teorii i dějiny objasňovaly stručně a výstižně, dále pracovní listy, instrukce k realizaci tanců či návody pro začlenění Orffova instrumentáře a boomwhackers do výuky. Stěžejní roli zaujímá učitel, jeho postoj

k lidovým tradicím jak v hudební oblasti, tak i v literatuře, dějepisu nebo výtvarné výchově. Nesmí být opomenuta dramatická i taneční výchova a patří sem také sféra předmětů o kulturní historii a geografii země, její filozofie a etika a snaha učitele se dále více vzdělávat (Kučerová, 2019, s. 126).

Diplomová práce Jany Trojanové podává kompaktní přehled o učebnicích hudební výchovy pro osmý ročník základní školy a poukazuje na jejich využití v praxi. Podrobně po kapitolách analyzuje hudební výchovu SPN (Charalambidis a kol.) a zjišťuje, že některé jsou příliš obsáhlé a svým rozsahem se nemohou vtěsnat do dvou vyučovacích hodin. Učebnice hudební výchovy nakladatelství Jinan (Brabec, Štíbrová) je popsána velmi stručně. Autorka v práci předkládá návrhy pracovních listů pro žáky včetně metodického zpracování pro učitele. Dotazníkový průzkum potvrdil, že většina vyučujících využívá ve svých hodinách převážně vokální činnosti a nejméně preferují hudebně pohybové, z učebnic je nejvíce využívána SPN (Charalambidis), nadpoloviční většina respondentů pracuje se zpěvníky Já, písnička 1–4 a obdobné množství dotázaných by uvítalo zcela nové zpracování učebnice (Trojanová, 2013, s. 6–145).

2 FUNKCE UČITELE V EDUKAČNÍM PROCESU

Důležitým činitelem v edukačním procesu je „*aktivní tvořivý učitel, který k oficiálním dokumentům přistupuje tvůrčím způsobem a nespokojí se s pouhou stereotypní výukou podle pokynů z metodik, tedy s výukou bez vlastního tvůrčího vkladu*“ (Pasch, 1998, s. 11).

Osobnost učitele působí na rozvoj žákovy osobnosti a ovlivňuje celkové klima ve třídě. Vhodnými aktivizačními metodami přispívá k originalitě a kritickému myšlení žáků (Vítová, 2013, s. 24). Ve výuce používá inovativní metody, jež více zdokonalují kreativitu nejen jeho, ale i žáků. Tvořivost neboli kreativita je nedílnou součástí našeho života. Mnozí lidé si ji mylně propojují jen s uměleckými činnostmi, jako je hudba, výtvarné umění nebo věda. Mnoho profesí se v dnešní době bez kreativity, jako společenského jevu, neobejde (Vítová, 2013, s. 10).

Téma diplomové práce Petra Šudy se věnuje analýze sociálních kompetencí učitelů základních škol a cílem je jejich následná komparace u vybrané skupiny respondentů. Úkolem každého učitele je vhodnými metodami předávat žákům nové poznatky a dovednosti, aktivně se podílet na rozvoji a socializaci každého jedince (Šuda, 2023, s. 7). Od učitele se očekává profesionální výkon vycházející z jeho intelektových schopností, temperamentu, kognitivních i sociálních předpokladů. Měl by být vybaven

odpovídajícím chováním a jednáním a otevřen svému dalšímu profesnímu růstu (Šuda, 2023, s. 7–9).

Na sociální dovednosti učitele poukazuje bakalářská práce Kláry Convoy. Ta uvádí, že efektivní hodiny může zvládat učitel, který je obdařen profesními dovednostmi. Měl by být schopný efektivní komunikace, být empatický, umět žáka pochválit a zvládat bez potíží konfliktní situace (Convoy, 2019, s. 7). Sociální dovednosti řadíme k získaným kompetencím během života jedince. Tvoří nedílnou součást sociální interakce a komunikace a přispívají k formování dobrých mezilidských vztahů mezi učitelem a žákem (Convoy, 2019, s. 19–20).

V praxi se setkáváme s pedagogy, kteří využívají ve výuce pouze učebnice a metodiky, tedy jen to, co mají ve škole k dispozici. Takové hodiny jsou pro žáky jednotvárné a málo motivující, neboť často dochází k pouhému memorování textů právě z těchto učebnic. Na druhé straně jsou učitelé tvořiví, jež si formují vlastní hodiny, ve kterých kromě učebnic použijí i jinou literaturu, internet, mediální prostředky, výukové programy nebo prezentace, které si mnozí sami tvoří a tím probouzejí u žáků větší zájem o probíraná témata a inspirují je k dalšímu sebevzdělávání. Učitel by měl disponovat nejen odborným pedagogickým vzděláním, ale měl by být především dobrým psychologem, umět specifikovat jednotlivé žáky ve třídě, neboť co žák, to jiná osobnost. Každý člověk je tudíž jedinečný a jedinečné jsou i jeho přednosti a nedostatky. A právě s tím vším musí učitel ve škole umět pracovat. Vzhledem k inkluzi, jež je definována jako „*system základního vzdělávání, který umožňuje všem dětem navštěvovat běžné základní školy, ideálně v lokalitě jejich bydliště*“ (Tannenbergerová. M., 2016, s. 35), se tak setká s celou řadou rozdílných osobností. Někteří žáci disponují vyšší inteligencí, druzí patří mezi průměrné, ale jsou rovněž tací, jež vyžadují osobní přístup. Dnes je již zcela běžné využívat v edukačním procesu práce asistentů pedagoga nebo odborných asistentů, kteří jsou učiteli nápomocni během vyučovací hodiny, popřípadě se věnují žákům se specifickými poruchami učení individuálně.

V současné době chybí mladým začínajícím učitelům dostatečné množství pedagogické praxe, kterou by měli absolvovat již v rámci studia na vysoké škole. Mnozí studenti si praxi ve školách nechají jen potvrdit a nevyzkouší si, co znamená skutečně učit. Po absolvování studia bývají často zaskočeni realitou, nezvládají práci s dětmi a raději si hledají jiné povolání.

3 ŽÁK A JEHO POSTAVENÍ V EDUKAČNÍM PROCESU

Hudební schopnosti lze u dítěte rozpoznat už v raném dětství. Dítě projevuje zájem o hudební dění, zapojuje se aktivně do hudebních činností. V tomto sehrává důležitou úlohu rodina a prostředí, v němž žije a rovněž škola, kterou navštěvuje. Je třeba mít na zřeteli „*vztah činitelů dědičných a činitelů získaných v individuálním vývoji prostředím a výchovou*“ (Sedlák, 1990, s.36). Neznamená to ale, že dědičnost je určující pro rozvoj hudebních schopností. Bez odpovídajícího prostředí a výchovy by se ani to, co je vrozené, nemělo šanci dále rozvíjet. V psychologii je zastáván názor, že „*vlohy jsou vrozené anatomicko-fyziologické předpoklady schopností. Schopnosti jsou pak psychické danosti, vznikající z vloh vlivem výchovy a vyučování*“ (Sedlák, 1990, s.37). Hudební vývoj tak může probíhat jako nepřetržitá interakce jedince a hudebního prostředí v souvislosti s výchovnými podněty. (Sedlák, 1990, s. 292).

Neméně důležitou roli pak zaujímá inteligence. Ta se dá charakterizovat jako geneticky vrozená, ale i během života získaná, což je podmíněno především učením, individuálními zkušenostmi a sociální interakcí. Stále přetrvává aspekt, kdy dochází k diferencování žáků z různých sociálních vrstev. Kanadský pedagog Harry Osser hodnotil Bernsteinovu teorii o vzdělávací úspěšnosti žáka, v níž pojednává o závislosti na sociokulturním prostředí rodiny a jejím jazykovém potenciálu. Dospěl ke stanovisku, že „*rozvoj jazykové a komunikační kompetence u dětí je vázán na jejich odlišné sociokulturní (především rodinné) prostředí a že rozdíly z toho vznikající v těchto kompetencích mohou vést k vyšší či nižší školní úspěšnosti dětí, k jejich nestejným vzdělávacím šancím*“ (Průcha, 2002, s. 133). Edukace neopomíjí ani nadané jedince, kterým jsou nabízeny zvláštní formy výuky v běžné škole či možnosti dále se rozvíjet na speciální škole pro nadané žáky. Stejným způsobem je řešena integrace dětí se specifickými vzdělávacími potřebami nebo zdravotním postižením, kteří se učí podle individuálního vzdělávacího programu (IVP) v běžném školském zařízení (Průcha, 2002, s. 108–169). Každý jedinec se během svého vývoje setkává s různými podmínkami, které mají dopad na jeho hudební vývoj. Závisí to na řadě činitelů, jež tento proces ovlivňují. Nezbytné je prostředí, do něhož se jedinec narodí a ve kterém následně vyrůstá a formuje se. Prvořadou se v tomto případě stává rodina, jejíž působení ovlivní celkový vztah a postoj k hudbě. Dítě, vyrůstající v muzikálně založené rodině, má vždy mnohem kvalitnější dispozice než to, které tyto podmínky a eventuality nemá.

Zouharová ve svém příspěvku *Specifika hudebních přístupů v inkluzi v jednotlivých*

speciálněpedagogických disciplínách uvádí, že běžnou školu navštěvují i žáci se specifickými poruchami učení (dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie atd.) a poruchami chování, jež se často vzájemně prolínají. Proto by měla být výuka hudební výchovy kreativní, měla by probíhat v příjemném prostředí tak, aby nedošlo k žádnému stresu jak u běžných žáků, ale ani u žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (Kružíková a kol., 2020, s. 26).

Z hlediska ontogeneze lze charakterizovat jednotlivá vývojová stadia od období nemluvněte a batolete až po dospělost. Již okolo 3. roku se začíná dítě poprvé pěvecky projevat a dokáže zvládat i své jednoduché hudební projevy. Významným obdobím je 6. a 7. rok v životě dítěte, kdy lze rozpoznat, zda se u něho projevují hudební předpoklady a využít tak možností dalšího rozvoje. Rozhodujícím mezníkem je poté období pubescence neboli dospívání, kdy probíhá formování dalšího hudebního vývoje. Dětský hlas se mění v hlas dospělý (mutace), ale tato proměna se děje značně individuálně. U dívek nastává dříve, už kolem 10. roku, u chlapců přibližně o rok až dva později. Dochází ke zvýšené činnosti žláz s vnitřní sekrecí, jež vysílají hormony přímo do krve. Období se také projevuje značným neklidem a často i výbušností. Mění se výška, síla i barva hlasu, což je způsobeno růstem hrtanu a zvětšováním hlasivek. Je pravdou, že u chlapců je proměna zřetelnější než u dívek, kdy ke změnám často dojde bez jakéhokoli povšimnutí. Chlapcům se mění i hlasová poloha, hlas zní drsně až chraptivě a mnohdy připomíná „kohoutí kokrhání.“ Právě toto období je pro učitele považováno za nejnáročnější. Pubescenti mají v oblíbě poslouchat nadměrně hlasitou hudbu, což zatěžuje jejich vyvíjející se organismus a rovněž si utvářejí vyhraněný vztah k určitému hudebnímu stylu. V současné době mnoho dospívajících upřednostňuje rapovou hudbu, ale ne vždy je jejich volba vhodná. Texty bývají často vulgární či rasisticky zaměřené, což některé o to více přitahuje. Přesto i dnes řada dívek inklinuje k oblíbeným zpěvákům a skupinám populární hudby, chlapci naopak dávají přednost té tvrdší. Ačkoli poslouchají vyhraněný druh hudby, ve většině případů dochází k absenci poslechu hudby artificiální (vážné). V hodinách hudební výchovy by tak měl učitel žáky s touto hudbou blíže seznámit, krátkými ukázkami prezentovat nejvýznamnější díla známých českých, ale i světových autorů a doplnit je o zajímavé momenty z jejich tvůrčího života. Období dospívání formuje člověka po stránce hudební tvořivosti a má vliv pro jeho další rozvoj osobnosti po stránce psychické, citové a sociální a je nedílnou složkou při výchově dítěte (Sedlák, 1984, s. 25–48).

4 SYSTÉM VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICE

Školní docházka byla v Čechách, které tehdy patřily k habsburské monarchii, zavedena v roce 1774 za vlády Marie Terezie. Ta zrealizovala dne 6. prosince téhož roku novou reformu a vydala Všeobecný školní řád, kterým se změnilo školství v celé monarchii. Základem tereziánské školské reformy bylo vybudovat školy ve všech farních obcích. Jednalo se o jedno nebo dvoutřídní triviální školy podle tří vyučovacích předmětů (čtení, psaní a počítání) doplněné o náboženství a základy pro hospodaření či průmysl. Ve městech vznikaly školy trojtřídní, vždy s určitým zaměřením. Vyučovacím jazykem byla němčina, ale v Čechách a na Moravě se většinou učilo česky. Dříve hojně využívaná individuální výuka byla nahrazena hromadnou. Vyučující absolvovali tzv. preparanda určená pro přípravu učitelů a museli složit učitelskou zkoušku. Od roku 1774 byla Všeobecným školním řádem zavedena povinná šestiletá školní docházka pro chlapce i dívky (Morkes, 2006).

Rokem 1869 a přijetím školského zákona ze dne 18. května 1869 se zavádí povinná osmiletá školní docházka, kterou úřady přísně kontrolovaly. Tento zákon platil s drobnějšími úpravami až do roku 1948, kdy dochází k ovlivnění celého školství komunisty. Ti zavedli jednotné devítileté vzdělávání pro žáky od 6 do 15 let, zakázali existenci církevních a soukromých škol, zavedli používání jednotných učebnic ve školách a ovlivňovali v zájmu komunistického režimu jejich obsah v duchu marxistické ideologie. Cílem bylo vychovávat politicky uvědomělé občany. Lze tvrdit, že tento režim způsobil částečnou degradaci školství. Mnoho vynikajících studentů nemělo možnost dokončit studia vzhledem k rodinné politické příslušnosti. V té době platilo to, že kdo byl členem *Komunistické strany Československa*, má takřkajíc dveře otevřeny kamkoli a nemusí přitom dosahovat nejlepších výsledků. V těchto totalitních letech dochází v roce 1953 přijetím školského zákona ke změně délky docházky, a to z devítileté na osmiletou a poté v roce 1960 zase naopak. Od roku 1978 platila povinná desetiletá školní docházka, z čehož na ZŠ bylo 8 let a žák poté pokračoval na střední škole či učilišti K markantním změnám v českém školství dochází po roce 1989. Povinná školní docházka je v roce 1990 opět stanovena na devět let. Školy začínají samy hospodařit, získávají právní subjektivitu a jsou financovány svým zřizovatelem, kterým je obec (základní školy), kraj (střední školy), ministerstva, stát, církev. Kromě škol státních vznikají také školy soukromé, jež nejsou státem dotovány. Rodiče žáků a studentů musí hradit poměrně vysoké školné, a ne vždy odpovídá kvalita vzdělávání současným standardům. Přesto se během více než

tricetiletého porevolučního období jejich počet značně navýšil. Lze zmínit například alternativní školy, které mají často odlišné metody výuky i obsah vzdělávání, přičemž ale musí plnit rámcový vzdělávací program stanovený MŠMT. Po pádu totalitního režimu svou činnost zahajují rovněž víceletá gymnázia, odborné školy s různým zaměřením a na školách stávajících vzniká mnoho nových studijních oborů. Školský systém dnes tvoří mateřské školy, základní školy (1. a 2. stupeň), střední školy, konzervatoře, vyšší odborné školy, vysoké školy a patří sem také základní umělecké školy a jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky (obr. 1). V oblasti speciálního školství se podařilo integrovat děti se specifickými vzdělávacími potřebami, ale i s tělesným postižením do běžných škol mezi zdravé žáky. Tyto děti mají právo vzdělávat se dle jejich možností v odpovídajících podmínkách za pomoci poradenské činnosti školy, která spolupracuje se školským poradenským zařízením (Vališová, Kasíková, 2007, s. 69–89).

V roce 2001 vydal Ústav pro informace ve vzdělávání – nakladatelství Tauris pod hlavičkou MŠMT Bílou knihu, nazvanou *Národní program rozvoje vzdělávání*, jež je zakotvena v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Na jejím sepsání se podílela celá řada různých autorů. Je pojata jako „*systémový projekt, formulující myšlenková východiska, obecné záměry a rozvojové programy, které mají být směrodatné pro vývoj vzdělávací soustavy ve střednědobém horizontu*“ (Bílá kniha, 2001, s. 6). Kniha plní funkci otevřeného dokumentu, který může být kdykoli znovu obnoven a je určen nejen těm, kteří se na vzdělávání podílejí, ale rovněž široké veřejnosti. Do vzdělávací soustavy se zavádí nový systém kurikulárních dokumentů, jež se týkají vzdělávání jedinců ve věku od 3 do 19 let a jejichž hlavním úkolem je zdokonalit celkový rozvoj výchovy a vzdělávání každého člověka. Dokumenty jsou zformulovány ve dvou úrovních – státní, představující rámcové vzdělávací programy (RVP), které „*specifikují obecně závazné požadavky pro jednotlivé stupně a obory vzdělání, vymezují rámec pro návrh učebních plánů a formulují pravidla pro tvorbu školních vzdělávacích programů. Nejnižší úroveň systému jsou školní vzdělávací programy, podle nichž se bude uskutečňovat vzdělávání v konkrétní škole*“ a školní úroveň, kterou prezentují školní vzdělávací programy (ŠVP), podle kterých bude probíhat vzdělávání v dané škole (Bílá kniha, 2001, s. 38) a jež jsou veřejnými dokumenty přístupné pro pedagogickou i nepedagogickou veřejnost (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2021, s. 5).

Pro správné fungování vzdělávacího systému je podstatná evaluace, jež umožňuje nejen hodnocení jednotlivých žáků, ale i různých druhů a typů škol v rámci regionů i celého

vzdělávacího systému formou monitorování, systematického sledování, prověřování kvality vzdělávání a efektivity práce a následného porovnávání výsledků (Bílá kniha, Tauris, 2001, s.39).

V roce 2020 vydává MŠMT *Strategii vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+*, jež plynule navazuje na *Strategii vzdělávací politiky ČR do roku 2020*. „Cílem Strategie 2030+ je modernizovat vzdělávání tak, aby děti i dospělí obstáli v dynamickém a neustále se měnícím světě 21. století,“ (Fryč, Matušková, Katzová a kol., 2020, s. 7), aby získali řadu potřebných kompetencí, jež budou nadále rozvíjet a uplatňovat ve svém každodenním občanském, osobním i profesním životě a plnohodnotně fungovat ve společnosti. „Má dva hlavní strategické cíle, které se zaměřují na proměnu obsahu vzdělávání (SC1) a na snižování sociálních nerovností ve vzdělávání (SC2). Tyto cíle jsou rozvedené ve strategických liniích, jež se zaměřují na proměnu samotného vzdělávání, řešení nerovností, podporu pedagogů, zvýšení odborných kapacit, důvěry a vzájemné spolupráce a zajištění stabilního financování“ (Fryč, Matušková, Katzová a kol., 2020, s. 9). Celý dokument provázejí moudra učitele národů Jana Amose Komenského.

Je třeba se zaměřit na odbourávání vzdělávacích nerovností mezi městskými a vesnickými školami, pedagogy, ale i mezi žáky a snažit se právě u nich dosáhnout co nejvyššího stupně vzdělávání s omezením segregace a odstraňováním socioekonomických bariér. Nadále více rozvíjet spolupráci školy a rodiny a dopracovat se tak k hodnotnému formálnímu vzdělávání, jehož nedílnou součástí je získávání kompetencí a gramotnosti v různých oblastech učení. Orientovat se směrem k zavádění nových inovativních metod za pomoci digitálních technologií, nepřetěžovat žáky pouhým memorováním textů, aplikovat získané znalosti do reálného života, posílit kompetence učitelů formou mentoringu a dalšího vzdělávání, nebránit se formativnímu hodnocení a zlepšit financování škol. Je nezbytná aktualizace RVP, v němž budou stěžejní jádrové výstupy, které stanoví společné minimum pro všechny žáky, a výstupy rozvíjející, jež umožní další vzdělávání zejména nadaným a talentovaným žákům (Fryč, Matušková, Katzová a kol., 2020, s. 15–20).

V dokumentu jsou podrobně rozpracovány strategické linie 1–5, které se mnohem detailněji zabývají výše uvedenými aspekty. To, že vzdělání plní podstatnou úlohu v životě každého člověka, dokládá pravdivý výrok Jana Ámose Komenského: „*Neboť lidé, rostou-li bez vzdělání, rostou jako plané stromy, jako trní, kopřivy a hloží. Mají-li růst jako štěpy v zahradách, pak musí být horlivě pěstováni, zavlažováni a štěpováni*“ (Fryč, Matušková, Katzová a kol., s. 42).

4.1 Preprimární vzdělávání (předškolní)

Jde o typ předškolního vzdělávání, kam řadíme jesle a mateřské školy.

Jesle jsou státní nebo soukromou institucí pro děti do 3 let věku, čímž umožní rodičům návrat do pracovního procesu. O děti se starají fundované zdravotní sestry a pedagožky. Přestože pracují s malým počtem dětí ve skupině, vzhledem k nízkému věku dětí, dochází k jejich časté nemocnosti. Alternativou je „paní na hlídání,“ která se dítěti může ještě více věnovat, ale tato služba je finančně náročnější.

Mateřské školy – Hlavním cílem předškolního vzdělávání je připravit dítě od 2 do zpravidla 6 let věku po stránce fyzické, psychické i sociální pro vstup do základní školy. Činnost mateřských škol je daná školním vzdělávacím programem (ŠVP), který vychází z rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (RVP PV) a „*vymezuje hlavní požadavky, podmínky a pravidla pro institucionální vzdělávání dětí předškolního věku*“ (Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, 2021, s. 5). Děti jsou motivovány k různým činnostem, učí se samostatnosti, seznamují se s uměleckými hodnotami v rámci klíčových kompetencí a je podporován celkový rozvoj jejich osobnosti. Poznávají okolní svět, život ve společnosti a jsou motivovány k dalšímu vzdělávání, a to v úzké spolupráci rodiny. Od školního roku 2017/2018 je poslední rok před nástupem do základní školy pro dítě povinný. Péče je věnována dětem s podpůrnými opatřeními, pro něž jsou vypracovány individuální vzdělávací plány, ale i dětem s výjimečnými schopnostmi. Vzdělání je poskytováno bezplatně, výjimkou jsou soukromé a alternativní mateřské školy, kde se platí školné. Výhodou pro rodiče je zajištění stravy, kterou hradí na základě docházky. Každé dítě předškolního věku musí absolvovat minimálně 4 hodiny denně s příchodem do školy v rozmezí od 7 do 9 hodin a případnou jeho absenci je třeba v souladu se školním řádem vždy řádně omluvit. Pokud požádá zákonný zástupce dítěte o odklad školní docházky, je nutné se i přesto dostavit s dítětem k zápisu do základní školy s písemnou žádostí o odkladu, lékařskou zprávou, případně s posudkem poradenského zařízení, psychologa, či odborného lékaře. O přijetí dětí se specifickými poruchami rozhoduje ředitel školy (Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, 2021, s. 4–51).

4.2 Primární a nižší sekundární vzdělávání (základní)

Základní vzdělávání umožní žákovi dosažení stupně základního vzdělání. To probíhá na základní škole. V souladu se školským zákonem je pro realizaci základního vzdělávání

vydán Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (Rámcový vzdělávací pro základní vzdělávání, 2021, s. 7). Ten si každá škola přizpůsobí ve svém školním vzdělávacím programu (ŠVP). Patří sem první stupeň (5 let), který navazuje na předškolní vzdělávání a druhý stupeň základní školy (4 roky), ale také první 4 roky osmiletého gymnázia a konzervatoře, kam nastupuje žák po ukončení 6. třídy. Obdobná je varianta šestiletého, většinou jazykového, gymnázia, kdy odchází na střední školu po ukončení 7. třídy základní školy. Výhodou je, že pokud dokončuje povinnou devítiletou docházku na střední škole, nemusí na ni již skládat přijímací zkoušku. Během povinné školní docházky si žáci osvojují strategii způsobu učení, vzdělávají se samostatně a logicky myslí, otevřeně komunikují, rozvíjejí schopnosti spolupráce a respektují práci i úspěchy nejen vlastní, ale i druhých, stejně tak se učí být tolerantní. Svým zodpovědným chováním a jednáním chrání nejen své zdraví, ale i zdraví ostatních. Vytvářejí si vztah k životnímu prostředí, k uměleckým hodnotám naší společnosti a rozhodují se na základě svých získaných vědomostí o dalším studiu a profesní orientaci. Využívají digitálních technologií nejen k učení, práci, ale i ve volném čase a občanském životě (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2021, s. 5–9).

4.2.1 Vzdělávací program Základní škola

Cílem vzdělávacího programu Základní škola, jež je zakotven v zákoně č. 561/2004 Sb., je dosažení kvalitního moderního všeobecného vzdělání. Přístup ke vzdělání má každý člověk *„bez jakékoli diskriminace z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, víry a náboženství, národnosti, etnického nebo sociálního původu, majetku, rodu a zdravotního stavu nebo jiného postavení občana“* (Zákon č. 561/2004 Sb., § 2, odst. 1, písm. a).

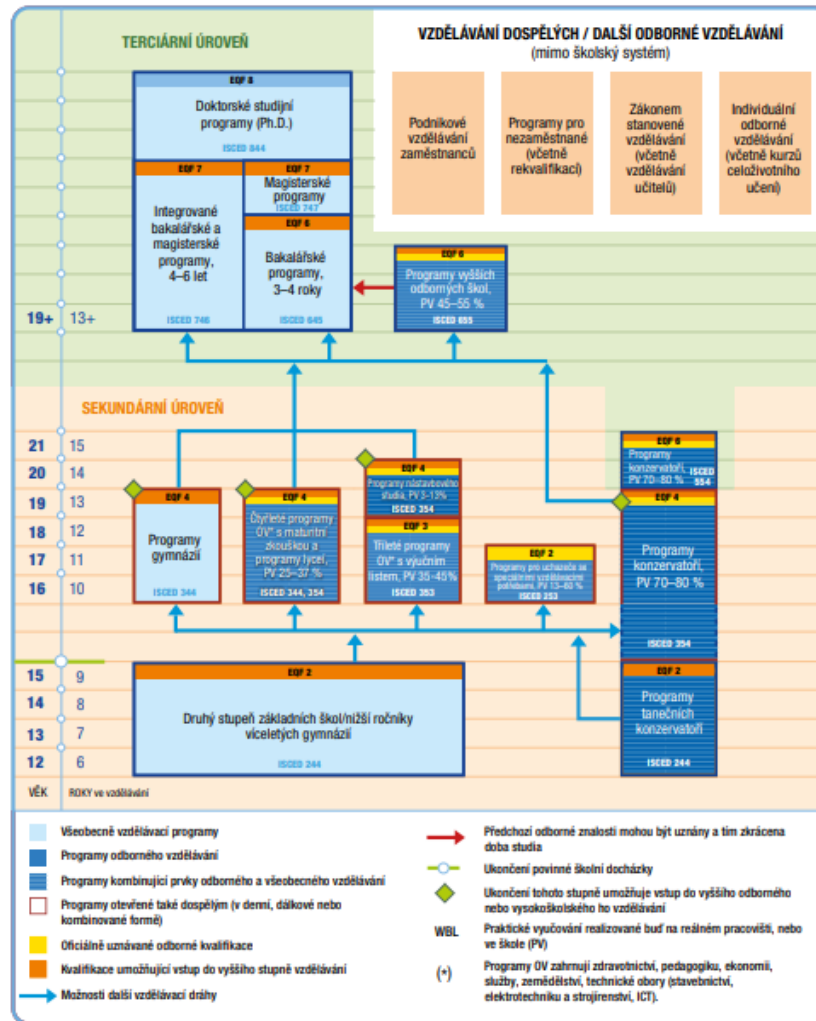
Žák by měl být schopen samostatného myšlení, měl by se naučit svobodně rozhodovat a jednat v souladu s mravními hodnotami demokratického občana, který se nadále bude vzdělávat a najde uplatnění v životě naší společnosti. Důraz je kladen především na klíčové kompetence, tedy způsobilosti, jež si žáci trvale osvojí a aplikují je nejen při dalším studiu ve škole, ale i mimo ni. Rovněž průřezová témata propojují více vzdělávacích oblastí a oborů. V oblasti základního vzdělávání se usiluje o realizování těchto cílů:

- *umožnit žákům osvojit si strategie učení a motivovat je pro celoživotní učení*
- *podněcovat žáky k tvořivému myšlení, logickému uvažování a k řešení problémů*
- *vést žáky k všestranné, účinné a otevřené komunikaci*

- *rozvíjet u žáků schopnost spolupracovat a respektovat práci a úspěchy vlastní i druhých, připravovat žáky k tomu, aby se projevovali jako svěbytné, svobodné a zodpovědné osobnosti, uplatňovali svá práva a naplňovali své povinnosti*
- *vytvářet u žáků potřebu projevovat pozitivní city v chování, jednání a v prožívání životních situací; rozvíjet vnímavost a citlivé vztahy k lidem, prostředí i k přírodě*
- *učit žáky aktivně rozvíjet a chránit fyzické, duševní a sociální zdraví a být za ně odpovědný*
- *vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám, učit je žít společně s ostatními lidmi*
- *pomáhat žákům poznávat a rozvíjet vlastní schopnosti v souladu s reálnými možnostmi a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o vlastní životní a profesní orientaci*
- *pomáhat žákům orientovat se v digitálním prostředí a vést je k bezpečnému, sebejistému, kritickému a tvořivému využívání digitálních technologií při práci, při učení, ve volném čase i při zapojování do společnosti a občanského života*

(Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2021, s. 8–9)

„Rámcové vzdělávací programy stanoví zejména konkrétní cíle, formy, délku a povinný obsah vzdělávání, a to všeobecného a odborného podle zaměření daného oboru vzdělání, jeho organizační uspořádání, profesní profil, podmínky průběhu a ukončování vzdělávání a zásady pro tvorbu školních vzdělávacích programů, jakož i podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a nezbytné materiální, personální a organizační podmínky a podmínky bezpečnosti a ochrany zdraví“ (Zákon č. 561/2004 Sb., § 4, odst. 1).

Obrázek 1 – Systém školství v České republice (Cedefop a ReferNet ČR, 2022)

Hodnocení škol je v kompetenci *České školní inspekce*, jejíž ústředí je v Praze a spravuje celkem 14 krajských inspektorátů. Ve vedení stojí ústřední školní inspektor. Na základě prezenční inspekční činnosti získává a analyzuje informace o vzdělávání v mateřských, základních, středních a vyšších odborných školách, ale také ve školských zařízeních (např. školní jídelny, domovy mládeže) zapsaných do školského rejstříku. Na starosti má též činnost kontrolní, a to kontrolu plnění školního vzdělávacího programu, který musí být v souladu s rámcovým vzdělávacím programem, dodržování právních předpisů vztahujících se k poskytování vzdělávání a školských služeb, a dále pak veřejnosprávní kontrolu využívání finančních prostředků státního rozpočtu. V rámci svých návštěv na jednotlivých školách pak sepíše inspekční zprávu, která je veřejnosti přístupná na webových stránkách České školní inspekce. (Česká školní inspekce, ©2023). Na celém území České republiky se vyučuje v jazyce českém. Pro příslušníky jiných národností může být zajištěno vzdělávání v jejich mateřském jazyce, ale je třeba splnit

určité podmínky. Například na základní škole musí být alespoň 12 dětí s příslušností k dané menšině v jedné třídě, a teprve tehdy lze v jejich rodném jazyce vyučovat (Zákon č. 561/2004 Sb., § 13–14). Vzhledem k současné válečné situaci na Ukrajině je mnoho dětí integrováno v českých školách. Většinou jsou součástí smíšených tříd, což napomáhá lepší socializaci v novém prostředí a pro nově přichozí jsou zřizovány adaptační skupiny.

4.2.2 Hudební výchova v Rámcovém vzdělávacím programu

Předmět hudební výchova je v Rámcovém vzdělávacím programu začleněna do vzdělávací oblasti Umění a kultura, kde společně s výtvarnou výchovou tvoří okruh této oblasti. Umožňuje žákům chápat hudbu v širokém historickém kontextu v souvislosti s literárními i dramatickými díly, multimediální tvorbou i znakovými systémy. Je součástí každodenního života člověka, rozvíjí estetické cítění, tvořivost a zdokonaluje hlubší vnímání uměleckého díla. „*Hudební výchova vede žáka prostřednictvím vokálních, instrumentálních, hudebně pohybových a poslechoových činností k porozumění hudebnímu umění, k aktivnímu vnímání hudby a zpěvu a jejich využívání jako svébytného prostředku komunikace*“ (s. 81). Hudebními činnostmi se rozvíjejí sluchové, rytmické, pěvecké, intonační, instrumentální, hudebně-pohybové, hudebně-tvořivé a poslechové schopnosti a dovednosti žáků. Za pomoci těchto činností se žák učí pracovat s hlasem, dodržovat hlasovou hygienu a kultivovat tak hlasový i mluvní projev. Svůj hlasový potenciál může upotřebit nejen při sólovém či skupinovém zpěvu, ale i ve sboru. Současně si osvojuje instrumentální a pohybové dovednosti, případně improvizuje podle individuálních možností. Poslechové činnosti umožní aktivně vnímat hudbu různých žánrových zaměření, analyzovat ji a případně interpretovat. Pomocí vzdělávání uměním tak žák lépe pochopí vytvořené kulturní hodnoty a zaujme k nim přiměřený postoj (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2021, s. 81–86).

4.3 Sekundární vzdělávání (střední)

Týká se středního vzdělávání, kdy jedinec podrobněji prohlubuje své doposud získané vědomosti, dovednosti, schopnosti tak, aby je dokázal upotřebit v osobním i profesním životě či v dalším navazujícím studiu. Na střední školy nastupují žáci po ukončení úplného základního vzdělání. V České republice fungují tyto typy škol: **gymnázia** jsou všeobecně zaměřenými školami, připravují studenty k dalšímu vzdělávání na vysokých školách. Studium trvá 4 roky a je zakončeno státní maturitou. Dále sem řadíme **střední odborné školy (SOŠ)**, **střední odborná učiliště (SOU)** a **odborná učiliště (OU)**, které mají různou délku studia. Žáci si zvolí obor, který je pro ně zajímavý. Po dvouletém

studiu získají střední vzdělání, po tříletém, jež se střídá pravidelně s praxí v daném oboru získávají výuční list a po čtyřletém skládají maturitní zkoušku. Tu můžou složit v tzv. nástavbovém studiu i ti, kteří se vyučili. Studium trvá prezenčně 2 roky a kombinovaně 3 roky a je zakončeno státní maturitou. Pro žáky speciálních škol jsou určeny jednoleté nebo dvouleté obory, které jsou orientovány zejména na praxi, čímž pomáhají ke snadnějšímu začlenění do společnosti. Jejich délka je obvykle 2 roky (Zákon č. 561/2004 Sb., §57–60). **Konzervatoře** jsou odbornými uměleckými školami a připravují nadané žáky v daném oboru na povolání profesionální úrovně v oboru hudebně-dramatickém, hudebním, tanečním a pěveckém. Pouze taneční konzervatoře jsou osmileté, ostatní trvají 4 roky a jsou zakončeny maturitní zkouškou. Po ní lze studium ještě o 2 roky prodloužit a tím získat pedagogickou způsobilost. Tento typ studia již spadá do vyššího odborného vzdělání a absolventům přísluší titul Dis., diplomovaný specialista (Zákon č. 561/2004 Sb., §86–90).

Vyšší odborné školy navazují svým obsahem na střední školy. Studenti během 3 let, u zdravotnických oborů až 3,5 let prezenční formy studia a vykonávání praxe získají odbornou kvalifikaci. Vše je zakončeno absolutoriem, zkouškou z odborných předmětů, cizího jazyka a obhajoby absolventské práce a tím získá titul diplomovaný specialista (Zákon č. 561/2004 Sb., § 92–103).

4.4 Terciální vzdělávání (vysoké)

K terciálnímu vzdělávání řadíme veškeré státem uznané druhy vzdělávání, která navazují na úplná střední vzdělání všeobecná nebo odborná ukončená maturitní zkouškou (Bílá kniha, 2021, s. 63).

Nejnižším typem studia většiny vysokých škol jsou tříleté bakalářské obory (Bc., BcA.), jež umožní uplatnění na trhu práce, ale i další studium v magisterských programech (Mgr., MgA., Ing.), které je zaměřeno na získání teoretických i praktických poznatků, založených na vědecké, výzkumné a další tvůrčí činnosti. Doktorské studium je nejvyšším stupněm terciárního vzdělávání a orientuje se především na výzkum a vývoj a samostatnou tvůrčí činnost (PhDr., RNDr., Ph.D.). Budoucí učitelé studují hudební výchovu v kombinaci s jiným vyučujícím předmětem na pedagogických fakultách nejprve v bakalářském studijním programu, na nějž navazuje magisterský ukončený státní závěrečnou zkouškou a obhajobou diplomové práce.

Po roce 1989 vznikla v naší republice řada soukromých vysokých škol. Ne všechny se mohou pyšnit kvalitní výukou. Jako příklad lze uvést Univerzitu Jana Amose Komenského v Praze (UJAK), která v roce 2014 neuspěla s žádostmi o nové akreditace dvou magisterských oborů zaměřených na speciální pedagogiku – učitelství. Důvodem bylo špatné personální zabezpečení – příliš vysoký počet studentů neodpovídal celkovému počtu pedagogů, zejména při vedení závěrečných prací, nedostatečná výzkumná činnost a nevyhovující obsah studia (© Česká televize, 2014).

Pro mladé začínající učitele je inspirativní kniha *Řízení třídy: studenti učitelství a jejich provázející učitelé* (Vlčková, K. a kol., MU Brno, 2020). „*Řízení třídy učitelem je jedním z klíčových faktorů rozhodujících u začínajících učitelů o jejich setrvání v profesi, a u zkušenějších o spokojenosti s učitelskou profesí*“ (Vlčková, K. a kol., 2020, s. 9). Výzkum probíhal u šesti studentů učitelství magisterského studia a jejich uvádějících učitelů na šesti různých základních školách. Práce reflektuje na pořízené videozáznamy hodin, rozhovory studentů i učitelů vedené výzkumníkem. Bylo zjišťováno, jak učitel řídí třídu a v jakém uspořádání, reakce žáků na efektivitu výuky. Výzkum zahrnoval i to, jak uvádějící učitelé v řízení třídy spolupracovali se studenty učitelství (Vlčková, K. a kol., 2020, s. 45). Pokud učitel nezvládá třídu řídit, nemůže vytvořit odpovídající podmínky pro efektivní učení (Vlčková, K. a kol., 2020, s. 9, 186).

4.5 Podpora žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

„*Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami se rozumí osoba, která k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebuje poskytnutí podpůrných opatření*“ (Zákon č. 561/2004 Sb., § 16). Výuka probíhá v soustavě běžných škol a zařízení a částečně i ve specializovaných institucích. Rodiče dítěte mají právo rozhodnout, kterou vzdělávací cestu pro své dítě zvolí – vzdělávání v běžné základní škole (integrace) nebo v systému škol samostatně zřízených pro žáky se zdravotním postižením – tj. ve speciální škole. Hlavní změny jsou uvedeny v *Novele školského zákona 561/2004* (č. Novely 82/2005), která je platná od 1. 5. 2006. Dítě, žák a student se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP) potřebuje poskytnutí podpůrných opatření (PO), kterými se rozumí nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách odpovídající jeho zdravotnímu stavu. Jde o opatření prvního až pátého stupně podle organizační, pedagogické a finanční náročnosti poskytované bezplatně školským zařízením. Dítě se učí podle individuálního vzdělávacího plánu (IVP), je pod dohledem pedagogicko-psychologických poraden (PPP)

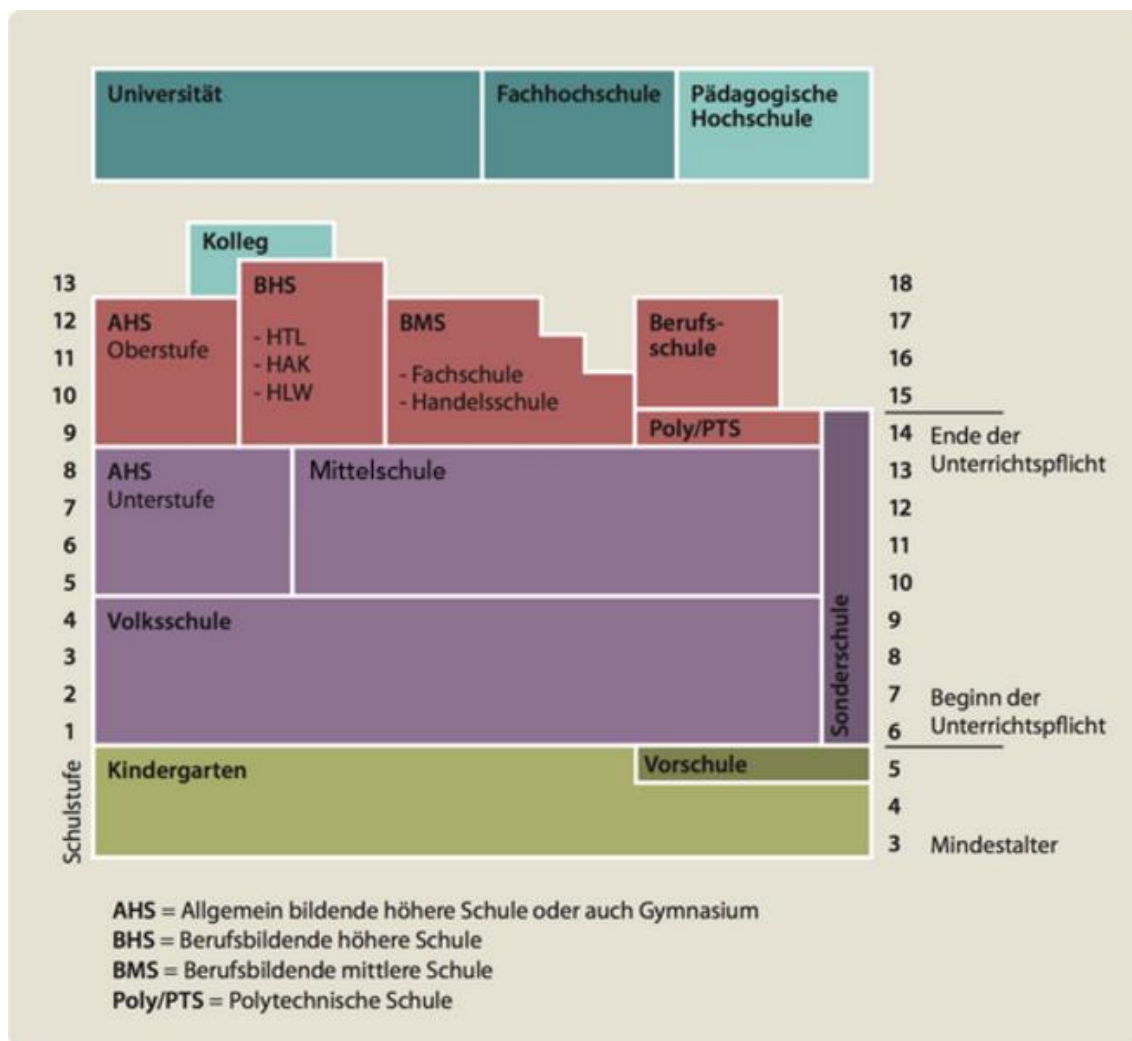
a speciálně pedagogických center (SPC). Jako podpůrné opatření lze v takových případech využít asistenta pedagoga (AP), který může vykonávat individuální nebo skupinové práce ve třídě či mimo třídu a tím napomáhá ke zkvalitnění edukačního procesu (Zákon č. 561/2004 Sb., § 16).

5 SYSTÉM VZDĚLÁVÁNÍ V RAKOUSKU

Rakousko (oficiální název Rakouská republika) je spolkovým státem, který sestává z 9 spolkových zemí. Hlavním městem je Vídeň. Je vysoce kulturní zemí, protože odtud pochází řada vynikajících umělců – hudebníků jako byl například W. A. Mozart, Joseph Haydn, Franz Schubert, Anton Bruckner, Johann Strauss starší i mladší a mnoho dalších. Ve světě Rakousko proslulo dnes již tradičním pořádáním Novoročního koncertu Vídeňských filharmoniků, a to vždy 1. ledna ve Vídeňském koncertním domě Wiener Musikverein, kam přijíždějí lidé z celého světa za nezapomenutelným uměleckým zážitkem.

Vzdělávací systém v Rakousku vychází stejně jako v České republice a jiných zemí EU z kurikulárního dokumentu *Bílá kniha* a vchází v platnost rokem 2002. Podle *Bílé knihy* (2001) je stěžejním úkolem komplexní a souhrnný vývoj vzdělávání v Evropské unii. Vzdělávací plán je rozdělen podle jednotlivých stupňů a zaměření škol. Nad školstvím i vzděláváním učitelů dohlíží, jako nejvyšší výkonný orgán v oblasti vzdělávání, *Federální ministerstvo školství, vědy a výzkumu (BMBWF – Bundesministerium Bildung Wissenschaft und Forschung)* se sídlem ve Vídni. Zodpovídá za celý vzdělávací systém a vytváří vhodné podmínky pro fungování škol. Formuje učební osnovy, podle nichž pedagogové vyučují tak, aby jejich vhodným plánováním a navržením hodin bylo dosaženo stanovených cílů, tedy komplexních znalostí a dovedností žáků, vždy za daný školní rok. Učební osnovy jsou také základem pro tvorbu nových výukových materiálů, ale i dalšího vzdělávání učitelů. V roce 2017 byl schválen *Zákon o reformě školství*, jehož cílem je zkvalitnění inovací v plánování jednotlivých škol, zvýšení transparentnosti a zlepšení kontroly školského systému, zkvalitnění kvalifikace ředitelů i učitelů a v neposlední řadě i dokonalejší a jednotný controlling ve vzdělávání (BMBW, nedatováno).

Cílem rakouského školského systému je umožnit žákům vzdělávat se způsobem, který je pro ně vhodný s přihlédnutím k jejich individualitě tak, aby se dokázali uplatnit v soukromém i pracovním životě (BMBW, nedatováno).

Obrázek 2 – Systém školství v Rakousku (© Parlamentsdirektion, nedatováno)

Za organizaci škol a zajištění vyučování zodpovídá Federální ministerstvo školství, vědy a výzkumu. Všechny tyto záležitosti se řídí federální legislativou. V roce 2017 dochází k reformě školského zákona a k reorganizaci celé školské správy. Každá spolková země tak má svůj odbor školství, jež je součástí státního federálního orgánu. Dříve tyto úlohy zastávaly zemské školní rady v rámci každého regionu a jejich působení bylo značně odlišné (BMBW, nedatováno).

Hodnocení kvality probíhá formou evaluace, jež se objevuje ve formě externí, kdy jsou školy posuzovány institucemi Ministerstva školství, například školní inspekcí zabývající se pedagogickými aspekty a řízením školy. Spolková vláda a obce kontrolují hospodaření s provozními zdroji. Interní evaluace se týká různých probíhajících projektů v rámci školy. Zaobírá se klimatem třídy, výukou, řízením školy a rovněž profesionalitou pedagogů a jejich dalším vzděláváním (BAČÍKOVÁ a kol., s. 225–249).

Od školního roku 2021/22 zavádí BMBWF takzvané *digitální učení*, jehož úkolem je vybavit postupně všechny ročníky digitálními zařízeními. Toto vše by mělo být zcela

uskutečněno do roku 2024 na všech rakouských školách. Podnětem bylo covidové uzavírání škol a celková nejednotnost komunikačních technologií mezi školou, žákem i rodiči. Zavedení plně digitální školy by tak mělo být součástí moderní infrastruktury orientované na budoucnost. Cílem digitálního učení se stává jedinec, který se rád učí, přičemž si osvojuje digitální svět médií, čímž podporuje rozvoj analytického, logického a abstraktního myšlení a rozvíjí své digitální dovednosti. Zásadní je osmibodový plán digitálních lekcí, mezi jehož cíle mimo jiné náleží kvalitně připravení pedagogové, zlepšení komunikace mezi školou a zákonnými zástupci, vysoce kvalitní média, využití Wi-Fi ve třídách, propojení digitální platformy obsahující výukové i cvičební materiály jak žákům, tak i učitelům na všech typech škol (© Digitale Schule, 2020).

Od konce roku 2020 je do všech škol zavedena etika jako povinný předmět. Týká se všech, jež nenavštěvují náboženskou výchovu. Jedinci má pomoci lépe pochopit svůj život, dokázat za něj převzít zodpovědnost a přispět k celkovému rozvoji jeho osobnosti (BMBW, nedatováno).

5.1 Výuka hudební výchovy a její studium

Výuka hudební výchovy slouží k pochopení kulturních hodnot a dítěti umožňuje se nadále v tomto směru rozvíjet. V rámci různých projektů mají žáci možnost setkávat se s umělci z celého Rakouska, jsou pro ně organizovány koncerty, ale také se můžou účastnit hudebních a divadelních soutěží v rámci své školy nebo jiných škol. Zpěv je považován za nejzákladnější hudební aktivitu vyvolávající nezapomenutelný zážitek. Pěvecké činnosti se uplatňují v kombinaci s rytmickými nástroji, nejčastěji s bicími. Díky písňím a pěveckým cvičením se lépe odstraňují vady řeči.

Důležitým aspektem rakouského školství je podpora talentů a rozvoj výkonnostního potenciálu jedince. K tomu přispívá odpovídající efektivní motivace, vhodné třídní a školní klima, vysoká úroveň profesionality ze strany učitelů, ale i úzká spolupráce s rodiči (BMBW, nedatováno).

Učitelé studují hudební výchovu na *Institutu pro hudební výchovu*, který nejen pedagogicky, ale i umělecky rozvíjí jejich osobnost tak, aby byla připravená pro učení hudby. Pro učitele základní školy je dostačující bakalářské studium se zkouškou z hudební způsobilosti, které trvá 8 semestrů. Na střední školy je to opět bakalářská forma s orientací na alespoň dva předměty, přičemž nejčastěji je HV kombinována s německým či anglickým jazykem nebo matematickými obory. Je možné absolvovat i magisterské studium v rozsahu 2–3 semestrů navíc. Rovněž nové odborné pedagogické vzdělání

učitelů si klade za cíl dosáhnout co nejkvalitnějšího akademického vzdělání v oblasti teorie i praxe. Od roku 2013 jsou učitelé vzděláváni v různých kurzech, které probíhají v rámci vysokých škol a univerzit. Právě pro toto další vzdělávání učitelů byly v Rakousku vytvořeny čtyři regionální oblasti (západní, střední, jihovýchodní, severní). V roce 2015 začalo fungovat nové vzdělávání učitelů pro základní školy a rok poté pro učitele škol středních. Odborné studium hudební výchovy je možné pouze na vysoké škole.

5.2 Primární školství

Základní škola se skládá ze základní školy, která pojímá základní úroveň I (předškolní úroveň +1. a 2. ročník) a základní úroveň II (3. a 4. ročník), případně i vyšší úrovně. Povinné školní docházce předchází mateřská škola (Kindergarten) od 3 let věku dítěte. **Jesle** (Kinderkrippe) nepatří do struktury školského systému. Jsou určeny pro děti do 3 let v rámci veřejné nebo soukromé sféry. **Mateřská škola** (Kindergarten) patří k první vzdělávací instituci, veřejné nebo soukromé, s níž přichází dítě do styku (ISCED 0¹). Na základě vzdělávacích výzkumů je zřejmé, že první roky vzdělávání dítěte jsou klíčové pro další průběh spravedlivého a efektivního vzdělávání. To je chápáno jako celoživotní proces bez ohledu na sociální nebo etnický původ. Při integraci je třeba využít intenzivnější spolupráce pedagogických pracovníků školy s rodinami dětí (BMBW, nedatováno).

Nejvíce problémů je v současné době s dětmi azylyantů s jejich komunikací v německém jazyce, který prakticky ovládají velmi zřídka. Stejně jako v ČR je poslední rok před vstupem na základní školu pro dítě (již od roku 2010) povinný. Je třeba zvážit také sociální začlenění postižených dětí. Předškolní úroveň může být realizována samostatně nebo společně s dalšími úrovněmi škol. V roce 2016 došlo ke změnám přechodu z mateřské školy na základní školu. Důraz je kladen na využití získaných poznatků, na vývoj a kompetence dětí, zejména pak jejich jazykových dovedností, dále používání digitálních technologií a podporu gramotnosti v rodinách. Od školního roku 2019/20 musí každá základní vzdělávací instituce zaslat povinný předávací list základní škole, která zhodnotí jazykovou připravenost dítěte (BMBW, nedatováno).

5.3 Obecná škola (Volksschule)

Platí pro děti od 6 let a končí 10. rokem věku dítěte (1.–4. třída). Do školy jsou přijaty

¹ Jedná se o počáteční úroveň v mezinárodní stupnici.

všechny děti, které disponují šesti lety věku k 1. září. Ty, jež tento věk ještě nemají, ale dosáhnou ho do 1. března a zároveň prokážou předpoklady pro vzdělávání a sociální kompetence, můžou být přijaty dříve. Jedná se o primární stupeň vzdělávání. Učební plán pro tyto školy stanovuje všeobecné podmínky a základní vzdělávací cíle pro první stupeň. Úkolem je vzdělat žáky v sociální, emocionální, intelektuální i fyzické oblasti, rozvíjet jejich kulturní hodnoty, vést je ke svědomitosti a odpovědnosti, učit je řešení konfliktních situací tak, aby se dokázali se vším všudy začlenit do společnosti. Je třeba přihlídnout k sociální integraci zdravotně postižených dětí (BMBW, nedatováno).

V prvních dvou ročnících funguje jednotná výuka a povinně si každý žák vybírá jeden cizí jazyk. Závaznými předměty v primárním vzdělávání jsou náboženství, místní geografie, historie, biologie a němčina, dále čtení, psaní, matematika, hudební výchova, výtvarná výchova, textilní/technická výchova, sport, výše zmiňovaný cizí jazyk a praktika bezpečnosti v dopravě. Školní rok je dělený na semestry. V prvním a druhém pololetí 1. ročníku žák dostává písemné hodnocení o jeho výkonu v učení a celkovém rozvoji, kterému předchází hodnotící porada, jíž se účastní třídní učitel, žák a zákonní zástupci. Očíslovaný certifikát, obsahující dosažené výsledky, poté obdrží všichni žáci od konce 2. ročníku. Pokud je hodnocení ve dvou předmětech nedostatečné, může dítě pokračovat do dalšího ročníku jen se souhlasem školy.

První stupeň poskytuje žákům všeobecné vzdělání a je srovnatelný s 1. stupněm ZŠ v České republice. Ve čtvrtém roce školy děti skládají písemné zkoušky (testy) z němčiny a matematiky a na základě nich obdrží výslednou zprávu. Po čtyřech letech se rozhoduje, jakým směrem se žák bude dále ubírat. Je to poměrně brzy, neboť v 10 letech ještě dítě nemůže mít jasnou představu o svém budoucím povolání (BMBW, nedatováno).

5.4 Sekundární školství: nižší a vyšší (Unterstufe, Oberstufe)

Všechny školy trvají 4 roky, tedy do 14 let věku dítěte. V nižším sekundárním vzdělávání žáci pokračují ve zmíněných předmětech, které jsou doplněny všeobecnými, vědeckými nebo technickými předměty. V nižším sekundárním vzdělávání jsou začleněny povinné předměty Historie a sociální studia a kurikulum Evropa a její integrace. Školy disponující specifickým vybavením, mají právo si vybrat učební texty a do jisté míry mohou tomu přizpůsobit i učební plány. Během povinné školní docházky neexistuje žádný formální systém externího testování. Ohodnocení provádí učitel za obě pololetí na základě školní účasti a výsledků ústních, písemných, praktických či výtvarných prací a úkolů. V pololetí žák obdrží tzv. *Schulnachricht*, což znamená zprávu o stavu žáka. Na konci školního roku

je žák ohodnocen známkou. Pravidlem je, že postup na vyšší úroveň závisí na kladném zvládnutí výsledků ve všech předmětech. Tím ale povinná školní docházka nekončí a žáci musí dokončit minimálně jeden rok, aby měli splněno povinných 9 roků. Podle toho, zda bude chtít studovat nebo zvolí nějakou profesi, může dále vybírat ze tří typů škol:

Mittelschule (MS, 4 roky) – střední škola *Mittelchule* nahradila od školního roku 2020/2021 Novou střední školu (*Neue Mittelschule*), která fungovala od roku 2015/2016 a předcházela jí takzvaná *Hauptschule*. Jejím úkolem je umožnit studentům v souladu se zájmy a nadáním přechod na střední a vyšší školy. Zaměření škol se orientuje jazykově-humanisticko-duchovním, vědecko-matematickým, ekonomickým a hudebně-kreativním směrem. Platí v nich rovnocenné podmínky pro všechny žáky, nepraktikuje se rozdělování žáků do skupin v hlavních předmětech jako je němčina, cizí jazyk a matematika, ale žáci se učí společně v jedné třídě. Pro zajištění individuálního přístupu vyučují tyto předměty dva učitelé v jedné třídě zároveň. Tento trend se nazývá *Teamteaching*, učitelé spolupracují v týmu a navzájem si pomáhají. Vzhledem k tomu, že jsou tyto školy často zaměřeny na nadání a zájmy dětí, můžeme se setkat se školami s různým zaměřením, např. *Musikmittelschule*, jež mají rozšířenou výuku hudební výchovy, *Sportmittelschule* s rozšířenou výukou tělesné výchovy.

Allgemein bildende höhere Schule (AHS, 8 roků) – střední všeobecně vzdělávací škola. Jde o nižší a vyšší stupeň akademické střední školy. Podobá se našemu víceletému gymnáziu a trvá 8 let. Po 5. ročníku je žák hodnocen jako na základní škole pětidílnou klasifikační stupnicí ve všech předmětech. Od 6. ročníku se při hodnocení prospěchu rozlišují dvě výkonnostní úrovně, nižší a vyšší, a to v předmětech němčina, matematika moderní cizí jazyk, které jsou hodnoceny známkami od 1 do 5. Student obdrží certifikát dané úrovně se svými výsledky studia.

Stejně jako naše gymnázia existují také ty, které začínají až vyšším cyklem, tedy po 8. ročníku a jejich délka je 4 roky. Poskytují komplexní všeobecné vzdělání a počítá se s tím, že žák bude pokračovat v dalším studiu na vysoké škole. Studium je zakončeno maturitní zkouškou.

Od školního roku 2020–2021 platí, že ten, který ukončil první ročník střední školy a jeho hodnocení není horší než dobré, může nastoupit do druhého ročníku nižšího stupně AHS. Pokud úspěšně absolvuje druhý, třetí nebo čtvrtý ročník, může pokračovat v dalším ročníku na vyšší škole. Je-li hodnocen hůře než dobře, musí vykonat přijímací zkoušky (BMBW, nedatováno).

Polytechnischen Schulen – polytechnické školy jsou určeny pro žáky, kteří si chtějí dokončit poslední rok povinné školní docházky a v rámci tohoto roku najít cílenou orientaci pro další učení ve vhodném oboru. Jsou otevřeny všem žákům. Na tuto školu navazuje učňovské vzdělávání, které obsahuje kromě studia provoz praxe ve firmě, s níž se žák předem domluví a pro ni se zároveň také vyučí. Na nich absolvují žáci více praktické výuky než studia (BMBW, nedatováno).

Berufsbildende mittlere Schulen (BMS) – střední odborná škola je určena pro žáky, kteří dokončili 8. ročník základního vzdělávání a zvládli přijímací zkoušky. Žáci, kteří ukončili 9. polytechnický ročník, jsou přijati bez přijímacích zkoušek. Studium trvá 3 až 4 roky a kromě odborných dovedností poskytují i všeobecné vzdělání, které je zakončeno závěrečnou zkouškou. Žáci učňovských a středních odborných škol mají také možnost složit maturitní zkoušku, která je opravňuje k dalšímu postsekundárnímu a terciálnímu vzdělávání. Dále mohou toto oprávnění získat v nástavbovém studiu. Řadíme sem technické (*Fachschule*) a obchodní (*Handelschule*) školy, jež jsou zakončeny maturitou, dále umělecko-průmyslové školy, zemědělské a lesnické, sportovní, textilní, školy cestovního ruchu, sociální, oděvní. U závěrečné maturitní zkoušky na odborném učilišti, maturitní zkoušky či diplomové zkoušky se od roku 2022/2023 přihlíží také k ročnímu prospěchu.

Berufsbildende höhere Schulen (BHS) – vyšší odborné školy poskytují odborné a fundované všeobecné vzdělání. Studium začíná po 9. ročníku, trvá pět let a je zakončeno maturitní a diplomovou zkouškou, které opravňuje k dalšímu studiu na vysoké škole. Do této skupiny patří vyšší obchodní škola (HAK – *Handelsakademie*), vyšší škola pro ekonomické profese (HLW – *Höhere Bundeslehranstalt für Wirtschaftliche Berufe*).

College (zvláštní forma BHS) je dvouletá prezenční škola pro studenty s odbornou maturitou nebo s přijímací kvalifikační zkouškou na vysokou školu. Je zakončena diplomovou zkouškou (BMBW, nedatováno).

Od roku 2016/2017 platí, že pokud dítě nenavštěvuje mezi 15–18 lety školu, musí absolvovat alespoň vzdělávací kurz nebo odbornou přípravu, které zaštiťuje stát, čímž dochází k prevenci vzniku kriminality a jiných sociálně patologických jevů (Eurydice, nedatováno).

V tzv. bilingvních oblastech (především hranice se spolkovými zeměmi Korutany, Dolní Rakousko a Burgenlandsko) se často vyučuje kromě hlavního mateřského jazyka také jazyk sousední země. Totéž se objevuje i v sousedství s Českou republikou, např. česko-

-rakouské Gymnázium Dr. Karla Polesného ve Znojmě s šestiletou formou studia, které zahájilo dvojjazyčnou výuku již v roce 1990 a kde působí také rodilí mluvčí z Rakouska. Obdobnou funkci, ale již pro předškoláky, zastává rakousko-česká mateřská škola v Mitterretzbachu, kde působí kvalifikovaní pedagogové z obou zemí od roku 2010 (© Znojemský deník, 2009).

5.5 Terciální vzdělávání – vysoké školy

Rakouský vysokoškolský systém je do značné míry podobný českému, neboť vychází ze společné tradice z dob Rakouska-Uherska. Každý student se může po úspěšném absolvování maturity na AHS (Všeobecně vzdělávací vyšší škola) nebo na BHS (Odborná vyšší škola) nebo složení odborné maturity přihlásit na akademie a nástavby, na odborné vysoké školy (Fachhochschulen) a univerzity a studovat ve tříletých bakalářských a 1–2letých magisterských studijních programech. Absolventi magisterského nebo inženýrského studia mají možnost navázat postgraduálním studiem, jež ukončí doktorátem. Vysoké školy jsou stejně jako u nás státní a soukromé. V Rakousku je celkem 21 univerzit a dalších vysokých škol, z toho 14 jich je zaměřeno pedagogickým směrem pro budoucí učitele a jejich další vzdělávání. Zahrnují i oblast odborného výzkumu výuky a učení, pedagogiky a didaktiky. Zvláštní postavení zaujímají praktické školy integrované do studia učitelského oboru. V současnosti má Rakousko celkem 23 takových škol, z toho je 12 základních a 11 středních. Ty umožňují studentům vykonávat první pedagogickou praxi, ale slouží také k výzkumným projektům (BMBW, nedatováno).

5.6 Speciální vzdělávání

Zaměřuje se na žáky, kteří jsou kvalifikováni jako děti s fyzickým nebo mentálním postižením a nejsou schopny zvládat vzdělávání bez pomoci speciální asistence. Tito žáci mohou navštěvovat speciální školy, v nichž je výuka uzpůsobená jejich potřebám, či běžné školy, které učí v inkluzivních programech. Rodiče mají právo výběru školy. Již od 80. let 20. století dochází k novému přístupu k dětem se speciálními vzdělávacími potřebami. Začal fungovat program integrace žáků do běžného systému (inkluzivní vzdělávání). Inkluzivní vzdělávání zapojuje do procesu vzdělávání nejen žáky, ale i organizace a také rodiče. Pro rodiny existuje forma finanční podpory ve formě bezplatných učebnic a dopravy. Zvláštní pozornost se věnuje imigrantům a úspěšnosti jejich dětí v edukačním procesu (BMBW, nedatováno).

II. TEORETICKO-PRAKTICKÁ ČÁST

6 PŘEDMĚTY A CÍLE VÝZKUMU, STANOVENÍ HYPOTÉZ

„Výzkum znamená proces vytváření nových poznatků. Jedná se o systematickou a pečlivě naplánovanou činnost, která je vedena snahou zodpovědět kladené výzkumné otázky a přispět k rozvoji daného oboru“ (Hendl, 2005, s. 30). Cílem zkoumání není objevit jen pozitiva, ale dokázat přijmout i negativní zjištění a pokusit se o jejich nápravu či navrhnout řešení.

V první, teoreticko-praktické části rigorózní práce se pozornost orientuje na analýzu učebnic hudební výchovy pro 6.–9. ročník základních škol a odpovídající ročníky víceletých gymnázií (Charalambidis a kol.). Konkrétně se jedná o 2. vydání prvotních učebnic z let 2002–2008 s jimi odpovídajícími, revidovanými verzemi 3. upraveného vydání z let 2018 a 2019 (viz kapitola [10 Komparace původních českých učebnic s přepracovanými](#)). Pro tento komparativní výzkum byla zvolena analytická metoda dokumentů, kdy se vycházelo ze dvou vzorků učebnic hudební výchovy vždy stejného ročníku původní a přepracované verze. Cílem bylo zjistit, k jakým změnám ve 3. upraveném vydání všech čtyř učebnic (6.–9.) došlo a zda byla tato modifikace pro učitele i výuku přínosem či nikoli. Induktivní analýzou se snažíme zaznamenat právě tyto rozdíly. „Kvalitativnímu výzkumu se vytýká, že jeho výsledky představují sbírku subjektivních dojmů“ (Hendl, 2005, s. 52). Z toho lze vyvodit, že každý výzkumník přistupuje ke zkoumanému vzorku osobně a má svůj vlastní úhel pohledu. Analyzovány byly vždy obě učebnice identického ročníku po jednotlivých kapitolách.

Druhá část teoreticko-praktického výzkumu se zaměřuje na komparaci 3. upraveného vydání českých učebnic hudební výchovy pro 6.–9. ročník a rakouských Club Musik 1–4, které pokrývají totožnou věkovou kategorii mezi 11–15 lety (viz kapitola [11 Komparace revidovaných českých učebnic hudební výchovy s rakouskými](#)). Byla vybrána komparační analytická metoda dokumentů. Zkoumány byly vždy dva exempláře učebnic totožného ročníku, česká a rakouská (HV6 / CM1, HV7 / CM2, HV8 / CM3, HV9 / CM4) a zvolen teoretický deduktivní postup rozboru učebnic. Ty byly na základě faktů zkonfrontovány pomocí srovnávací metody zejména po obsahové stránce, která zahrnuje učivo hudební teorie, dějin hudby, zpěv písní, poslechové skladby, instrumentální doprovody, rytmická cvičení či tance. Cílem bylo prozkoumat, v čem si jsou české a rakouské učebnice podobné a čím se od sebe naopak odlišují a vymezena hypotéza:

Po vizuální i obsahové stránce je rakouská učebnice HV zpracována lépe než česká

Posledním předmětem šetření se stal empirický kvantitativní výzkum týkající se učebnic hudební výchovy pro 6.–9. ročník základních škol a odpovídající ročníky víceletých gymnázií (Charalambidis a kol., SPN Praha). Šetření probíhalo v průběhu let 2021/2022. Byla zvolena metoda dotazníku. Před jeho vytvořením byl proveden předvýzkum, který proběhl formou skupinového rozhovoru s pěti učiteli hudební výchovy v rámci semináře. Jeden potvrdil, že tyto učebnice používá on i žáci pravidelně, další uvedl, že mají ve škole pouze několik výtisků a že je žáci fyzicky nemají, ale on sám z nich při výuce občas vychází. Třetí sdělil, že by bylo třeba vytvořit aktuálnější učebnice, ale nebránil se jejich občasnému používání. Ve škole je sice mají, ale žákům je půjčuje jen v některých hodinách hudební výchovy (přibližně 8x ročně). Zbylí dva pedagogové si vytvářejí vlastní hodiny sami formou různých prezentací a hudebních aktivit pro žáky a učebnice vůbec nepoužívají. Ti, jež je využívají, potvrdili, že se jedná o původní verze, upravená vydání ve škole nemají a připadá jim zbytečné je nově pořizovat. Na základě tohoto rozhovoru, kdy pouze jeden pedagog s učebnicemi pracuje pravidelně, dva občas a dva vůbec, vyvstal problém: Používají učitelé ve výuce opravdu učebnice nebo si hodiny realizují sami? Na základě tohoto problému byla stanovena druhá hypotéza:

Učitelů, kteří ve výuce hudební výchovy používají učebnice je méně než těch, kteří je používají

Vznikla ještě jedna dílčí hypotéza:

- Učitelé v hodinách více preferují pěvecké činnosti než poslechové, instrumentální a hudebně-pohybové

Anonymní on-line dotazník byl zkonstruován v systému Formuláře Google a prostým náhodným výběrem byl rozeslán do 300 základních škol a víceletých gymnázií v České republice. Očekávala se minimálně 50% návratnost, ale nakonec to bylo pouhých 32 %. Empirická fáze výzkumu zahrnovala sběr dat, jejich třídění a následné zpracovávání získaných údajů. Vyhodnocení proběhlo koncem srpna v roce 2022. Respondenty se stali učitelé vyučující hudební výchovu v 6.–9. ročníku základních škol a odpovídajících ročnících víceletých gymnázií, kteří odpovídali na celkem 17 uzavřených otázek. U první položky, Jste muž nebo žena?, lze hovořit o dichotomickém typu, kde je odpověď jasně formulovaná. Další otázky byly postaveny na výběru z více odpovědí, tzv. polytomický typ (Chráška, 2007, s. 160–161). Poslední dvě otázky se týkaly výčtových položek, při nichž „respondent vybírá současně několik odpovědí“ (Chráška, 2007, s. 162), v našem případě se jednalo o preference hudebních činností, které jsou pro učitele ve výuce nejvíce či nejméně favorizující. Všechny údaje byly zpracovány rovněž graficky.

7 UČEBNICE HUDEBNÍ VÝCHOVY V ČESKÉ REPUBLICE

Předmětem zkoumání se staly učebnice hudební výchovy pro 6.–9. ročník základních škol a odpovídající ročníky víceletých gymnázií. Jako vzorek zkoumané analýzy byly předloženy původní učebnice 2. vydání z let 2002–2008 nakladatelství SPN Praha a tytéž, ale přepracované, publikované jako 3. vydání z let 2018–2019 od stejných autorů (Alexandros Charalambidis, Lukáš Hurník, Jiří Pilka, Zbyněk Císař a Dalibor Matoška). Všechny plynule navazují na stejnou řadu pro první stupeň, na kterých se podílel jako spoluautor Lukáš Hurník, a společně tak vytvářejí jednotný celek všech devíti ročníků. Odpovídají požadavkům a potřebám současné výuky a jsou v souladu s *Rámcovým vzdělávacím programem*. Porovnány byly vždy oba výtisky, původní a přepracovaný, příslušného ročníku a zaznamenány případné rozdíly. Pro učitele hudební výchovy byl vypracován dotazník, rozeslán na 300 základních škol a víceletých gymnázií a následně byla provedena analýza v používání učebnic v hodinách hudební výchovy.

Do celkové komparační analýzy nebyly zařazeny učebnice hudební výchovy nakladatelství Fraus autorů Jakub Šedivý, Lucie Rohlíková, neboť v době psaní práce a provádění výzkumu nebyly kompletně vydány. Učebnice hudební výchovy pro 6. a 7. ročník byla vydána v roce 2014, vydání druhého dílu učebnice bylo uskutečněno až v roce 2022, a to pouze v elektronické podobě.

Pro komparaci s jinými, byly zvoleny rakouské učebnice hudební výchovy Club Musik 1–4, které napsali Gerhard Wanker, Bernhard Gritsch a Maria Schausberger. Vydalo je nakladatelství Helbling v letech 2009–2011.

7.1 Autoři učebnic

PhDr. Alexandros Charalambidis (1966) absolvoval Pedagogickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze (1991) obor učitelství pro 5.–12. stupeň se zaměřením na ruský jazyk a hudební výchovu. Státní rigorózní zkoušku obhájil v roce 2008 s prací Hudební výchova ve světle kurikula a získal titul PhDr. Momentálně působí jako ředitel na ZŠ Meteorologická v Praze a současně jako externí pracovník oboru HV Národního pedagogického institutu ČR. Je hlavním autorem řady učebnic hudební výchovy určených pro žáky druhého stupně a víceletých gymnázií a autorem učebnic hudební výchovy (1. a 2. díl) pro čtyřletá gymnázia. Téma hudební výchovy je obsaženo v jeho publikační činnosti (časopisy Hudební výchova, Talent, Učitelské noviny) a na Metodickém portálu rvp.cz (ČBDB, © 2009).

Mgr. Lukáš Hurník, Ph.D. (1967) absolvent hudební výchovy a českého jazyka Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a spoluautor učebnic hudební výchovy. Je synem skladatele Ilji Hurníka a synovcem Petra Ebena. Pracuje jako šéfredaktor hudebních stanic Českého rozhlasu, skladatel, publicista a moderátor. Začínal jako rockový baskytarista ve skupině Biwoy. Prvky ze svých rockových skladeb využil v komponování vážné hudby. Se skladbou Hot-suíta získal první cenu na skladatelské soutěži v Tokiu. Jeho známá rocková opera *The Angels* měla premiéru v rámci Pražského jara roku 2006 v Národním divadle. Tvoří vážnou hudbu, tvoří duchovní hudbu, píše orchestrální a symfonické skladby, komponuje písně. Napsal knihu *Tajemství hudby, odtajněno* (Grada, 2000), vydává fejetony v časopisu *Harmonie*. Aktivně spolupracuje s Českou televizí a Českým rozhlasem. Je laureátem Ceny Rudolfa II. za propagaci kultury a umění (Databáze knih, © 2008).

PaedDr. Zbyněk Císař (1954) absolvent Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze český jazyk – hudební výchova a konzervatoře J. Ježka v oboru skladba a dirigování. Od roku 1988 působí jako český sbormistr DPS Pázata (děti 5–9 let) a DPS Nebelvír (děti od 10 let) při ZUŠ Voborského v Praze Modřanech. Pravidelně se od roku 1980 účastní skladatelské soutěže *Dětská nota Mladá Boleslav*. Podílel se na přípravě hudby k muzikálu *Jak Kristián s Dorotkou měnili svět* (libreto P. Círal), pohádkových písní na text Jiřího Žáčka *Bezhlavý rytíř a Bílá paní* a je autorem hudby k muzikálu *Aprílová škola* (libreto J. Žáček, a jiní). Podílel se rovněž na tvorbě učebnic hudební výchovy. (© Unie českých pěveckých sborů, © 2003).

PhDr. Jiří Pilka (1930–2018) vystudoval hudební vědu na filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. V době totalitního režimu byl odsouzen za ilegální činnost ve skautském hnutí a půl roku vězněn. Pracoval jako pomocný dělník a řidič, později byl archivářem Českého hudebního fondu a poté dramaturgem a šéfredaktorem hudebního vysílání Československé televize, odkud byl jako nestraník v roce 1972 propuštěn. Na toto místo se znovu vrátil v roce 1990 a o rok později se stal ředitelem Symfonického orchestru hlavního města Prahy FOK a za další rok pak ředitelem mezinárodního festivalu *Zlatá Praha*, kde působil do roku 1996. Zabýval se hudební kritikou a publicistikou, psal hudební programy pro rozhlas a scénáře pro televizi. O hudbě vydal celkem 15 knih (Databáze knih, © 2008).

MgA. Dalibor Matoška je spoluautorem učebnice hudební výchovy pro 6.–9. ročník, vedoucím Komorního souboru Matoška, v němž působí se svou manželkou Evou, sestrou

Evou Matoškovou-Růžkovou a dvěma svými syny Martinem a Štěpánem. Interpretují díla všech českých, ale i světových hudebních období a zaměřují se na skladby autorů současné hudby i vlastní tvorbu (Komorouš, © 2009).

8 ANALÝZA KAPITOL PŮVODNÍCH A REVIDOVANÝCH UČEBNIC

Zabývat se budeme vždy jedním ročníkem postupně od 6. až po 9. a pokusíme se co nejnázorněji uvést rozdíly mezi původními a revidovanými učebnicemi. Používají se již od 90. let 20. století a dodnes jsou využívány nejen v základních školách, ale i v odpovídajících ročnících víceletých gymnázií. Od roku 2018 pak vycházely postupně jejich nové reedice. Jedná se o doplnění informací pro žáky i učitele a odkazy videoukázek, jež lze dohledat na internetových stránkách. Přestože byly znovu nově vydány, obsahově zůstávají téměř stejné. Pro 6. a 7. ročník jsou náplní učiva hudební formy – píseň, písňová forma, variace, koncert, sonáta, fuga, opera, opereta, muzikál, melodram, scénická hudba, hudební teorie – durové stupnice, typ mollové stupnice harmonické a melodické, intervaly a akordy, hudební výrazové prostředky. V 7. ročníku je pozornost věnována také hlasové hygieně a nešvarům v hudbě. 8. a 9. ročník nabízí témata věnovaná vývoji umělé a neartificiální hudby, nejprve světové a poté české a rovněž vzniku moderní populární hudby. Součástí jsou i informace o akordových značkách.

Obrázky, případně fotografie jsou v původních učebnicích pouze černobílé, barevné ladění mají pouze ilustrace v jednotlivých ročnících (6. – modrá, 7. – zelená, 8. červená a 9. oranžová). V nových zpracováních je jejich design přizpůsoben vždy jiné barvě v příslušném ročníku (6. – červená, 7. – fialová, 8. – zelená, 9. – modrá) a obrázky i fotografie jsou výhradně barevné, což v každém případě působí příznivěji a žáka tak více motivují.

V revidovaných verzích učebnic jsou kapitoly psány vždy velkými písmeny a zároveň k tomu je i malými písmeny uváděn dodatek k názvu kapitoly (v práci psáno za hlavním názvem kapitoly v závorce). Mnoho kapitol v revidované verzi je oproti původnímu vydání rozděleno na podkapitoly. Obsah kapitoly se pak nezdá tak jednoduchý a dělení na podkapitoly pak může přinést pro učitele jednodušší a přehlednější přípravu na výuku.

8.1 Učebnice pro 6. ročník

Byl použitý dotisk 2. vydání z roku 2008 a učebnice 3. upraveného vydání z roku 2018.

Celkový počet stran v původní je 125, zatímco nová verze nabízí 135 stran. Obě mají shodně 19 kapitol. Cvičení a úkolů je v původní učebnici 12 a nazývají se *Námět na činnost*. V nově přepracované dostaly pojmenování *Úkol pro tebe*, celkový počet je 32. Zatímco původní je takzvaně modrá a graficky laděna do modře kreslených obrázků a černobílých fotografií, jež korespondují s danými tématy jednotlivých kapitol, v nové se pak jedná o oranžovou převahu barev, kdy ilustrace plní stejnou tematickou úlohu a jsou doplněny barevnými fotografiemi.

Obě učebnice začínají obsahem kapitol, které svou podobu nezměnily, tudíž jejich náplň i číslování zůstaly stejné. Nová verze navíc nabízí učitelům očekávané výstupy, jež předepisuje RVP pro základní vzdělávání a mají být součástí ŠVP každé školy. Výstupy se týkají individuality každého žáka, jak uplatní své pěvecké dovednosti a schopnosti, dovede jednoduchým způsobem ztvárnit hudbu pohybem, dokáže se orientovat v hudebním dění a rozpozná jednotlivá hudební období v souvislosti s jinými druhy umění. Hlavním učivem v obou učebnicích je lidová píseň ve vokální i instrumentální podobě a zpěv v lidovém dvojhlasu, hudební nástroje v lidové hudbě, posuvky, pěvecká a nástrojová uskupení, partitura, variace, hudební výrazové prostředky a práce s nimi, interval (tercie a sexta), akord (stavba akordu), melodická mollová stupnice, opera a hudba na jevišti, hudba a slovo, hudba a tanec. Žáci se s učivem seznámí nejen prostřednictvím textu, ale i formou hudebních ukázek, které jsou k učebnici přiřazeny na kompaktním disku a nově i internetovými odkazy. Každá kapitola v revidované verzi zahrnuje několik slov určených k zapamatování, což v původních učebnicích chybí.

Pro začínající šestáky je určena stránka s názvem *Milí šestáci*, jež v kostce zobecní učivo celého ročníku. Na úvod si zazpívají píseň *Náměšť* (s. 8), která je v nové učebnici doplněna o rytmický doprovod (s. 9). Úkolem pro žáky je zazpívat si písničky z minulých ročníků a oživit prázdninové vzpomínky jak zpěvem, tak poslechem.

Původní učebnice: I. kapitola – Zpíváme v lidovém dvojhlasu

Základní znalosti o lidové písni z 1. stupně základní školy se rozšiřují o nářečí a oblasti, odkud pocházejí. Ty se dělí se na oblast západní (Čechy a západní Morava) a východní (východní Morava – Lašsko, Valašsko a Slovácko). Žáci se seznámí s takzvaným lidovým dvojhlasem, kdy se jedná o připojení paralelní tercie nebo sexty k hlavní melodii. Tím se stává píseň zajímavější a barevnější. Zajímavostí je, že lidový dvojhlas se lépe uplatní v písních českých než v moravských, protože právě u moravských bývají dvojhlasé úpravy mnohem složitější. Lidový dvojhlas lze praktikovat v terciích na písních

Jaké je to kořeníčko (lidová z Čech, z Berounska, s.13) a *Kdyby byl Bavorov* (lidová píseň z jižních Čech, s. 13–14) a v sextách v písni *Tráva neroste* (lidová z Moravy, z Valašska, s. 14). Také naši hudební skladatelé se nechali inspirovat lidovou hudbou, třeba A. Dvořák, B. Martinů nebo L. Janáček. Z písňového cyklu *Moravské dvojzpěvy* A. Dvořáka je poslechová skladba *Zajatá* (CD – 1) pro dva ženské hlasy s doprovodem klavíru.

Námět na činnost: Je určen zejména těm, kteří žijí v oblasti bohaté na lidové písně a můžou doplnit tuto kapitolu dalšími zajímavými informacemi ze svého regionu (Charalambidis a kol, 2008, s. 9–15).

Revidovaná učebnice: 1. kapitola – ZPÍVÁME (tentokrát v lidovém dvojhlasu)

Výklad učiva zůstává nezměněn, stejné jsou zápisy intervalů v notách (tercie, kvarta, sexta).

Úkol pro tebe: Poslech písně A. Dvořáka *Zajatá* z písňového cyklu *Moravské dvojzpěvy*, určit hlasy a doprovodný nástroj. Nápodvedou je název samotného cyklu (s. 17).

Úkol pro tebe: V notovém záznamu písně W. A. Mozarta *Zvonečků hlas milý* poznat tercie a sexty, upevnit získané znalosti, zkusit ji zazpívat, případně se inspirovat videoukázkou č. 1 (W. A. Mozart – *Zvonečků hlas milý*, s. 19).

K zapamatování: Lidové písně můžeme zpívat dvojhlasně (v terciích, sextách) a hovoří se tak o lidovém dvojhlasu. Tercie a sexty nalezneme i ve vážné hudbě (A. Dvořák, W. A. Mozart), (Charalambidis a kol., 2018, s.11–19).

Původní učebnice: II. kapitola – Jak „funguje“ hudba (hudební výrazové prostředky)

Melodie, rytmus, harmonie, dynamika, hudební barva, kontrast a gradace jsou hlavními komponenty při vytváření hudební skladby. Bez nich by skladatel nemohl vytvořit plnohodnotné hudební dílo. Melodie je vytvořena řadou různých tónů uspořádaných tak, že vznikne například písnička. Ta může znít buď samostatně nebo tvořit část větší skladby. Taková delší melodie je součástí 2. věty *Koncertu pro housle a orchestr* od Felixe Mendelssohna-Bartholdyho (CD – 2). Krásná je melodie písně *Teče voda, teče* (lidová z Čech, s. 18), jež je určena ke zpěvu. Rytmus je posloupnost různě dlouhých not a pomlka a je obsažen v každé melodii. Může být jednoduchý, ale setkáváme se i s rytmy složitějšími. Příkladem je ukázka z baletu *Svěcení jara* Igora Stravinského (CD – 3). S rytmem úzce souvisí tempo, jak rychle či pomalu má skladba znít. To dokazuje píseň

Kočka na okně (J. Suchý, J. Šlitr, s. 19–20) typická nejen výrazným rytmem, ale i tempem, což lze aplikovat i na písní *Holka modrooká* (s. 24). Melodii doprovází harmonie, kterou představují různě poskládané a pospojované akordy v příslušné tónině dané písně. Zřetelně je slyšet v části *Obrázků z výstavy* Modesta Petroviče Musorgského (CD – 4). Žáci si s učitelem vyzkouší některé akordy zazpívat. Dynamika je síla zvuku. Zapisuje se dynamickými znaménky (*pp* – pianissimo, *p* – piano, *mf* – mezzoforte, *f* – forte, *ff* – fortissimo), ale i značkami pro zesilování či zeslabování (*crescendo*, *decrescendo*). Hudební barva je dána hudebním nástrojem. Objevitelem různých nových zvuků byl Krzysztof Penderecki (CD – 5). V notovém zápisu (s. 23) se žáci pokusí najít melodii, rytmus, harmonii dynamiku a poznat, jak ovlivní hudební barvu skladby. Při komponování skladatel využívá také kontrast, vyznačující se naprostým protikladem a vyvolávající v posluchači okamžik údivu (CD – 3) a gradaci, která znamená stupňování síly zvuku, zvyšování tempa nebo přidávání více hudebních nástrojů. Ukázka je opět ze *Svěcení jara I.* Stravinského. Žáci mohou se všemi prostředky pracovat ať už při zpěvu, doprovodech rytmických písní, ale i při experimentech vytváření vlastních melodií, rytmů za použití dynamiky nebo kontrastu a gradace. Učí se také čtení z partitury, orientovat se v ní a porozumět hudebním výrazovým prostředkům, jež mají své specifické značky (Charalambidis a kol., 2008, s. 16–25).

Revidovaná učebnice: 2. kapitola – JAK „FUNGUJE“ HUDBA (hudební výrazové prostředky)

Výkladový text zůstává po obsahové stránce beze změn, úkoly pro žáky, které byly součástí textu, jsou pozměněné, oddělené a nazvané: *Melodie*, *Rytmus*, *Harmonie*, *Dynamika*, *Hudební barva* a *Kontrast a gradace*. K nim náleží jednotlivé úkoly.

Úkol pro tebe: Pokusit se vymyslet jednoduchou melodii na třech či čtyřech tónech, nejlépe tóny c, d, e, f, popřípadě ještě g, stanovit začátek, vrchol a konec. Držet se schématu ve 2/4 taktu, jež stanoví dva takty jako předvětí a dva závětí (tá ty-ty/ ty-ty tá/ ty-ty-ty-ty/ tá tá// (s. 21–22).

Úkol pro tebe: Tužkou do stolu vyťukat svůj vlastní jednoduchý a složitý rytmus a zasoutěžit si v poznávání názvů písní podle vyťukaných nebo vytleskaných rytmů (s. 23).

Úkol pro tebe: Kromě notového zápisu, kde je třeba najít melodii, rytmus, harmonii, dynamiku, si zahrát hru na hudební barvu. Vybrat libovolnou píseň a jednotlivé sloky

provést pokaždé jinak (tleskání, t'ukání tužkou do lavice, plácání na papír na kolenou a podobně, s. 26).

Úkol pro tebe: Vymyslet hudební kontrasty týkající se hudebních výrazových prostředků, přitom využít známé skladby (s. 29).

Úkol pro tebe: Použít Orffovy nástroje a předvést co nejplynulejší a nejdelší gradaci pomocí učitele, jenž bude vše řídit jako dirigent (s. 29).

K zapamatování: Každá píseň má melodii a rytmus. Můžeme ji hrát s odlišnou dynamikou a určitým tempem. Harmonie je tvořená akordy a také lidský hlas má svoji barvu, stejně tak jako hudební nástroj. Mezi hudební výrazové prostředky řadíme také kontrast a gradaci (Charalambidis a kol., 2018, s. 20–30).

Původní učebnice: III. kapitola – Když se sejdou housle s basou (hudební nástroje v lidové hudbě)

O lidové písni již bylo řečeno, nyní je pozornost zaměřena na hudební kulturu západní a východní. Západní české oblasti zastupují písně převážně instrumentálního typu s uplatněním dudáckých kapel. Dudy jsou sestaveny ze dvou píšťal, měchu a dymáku, jímž se do měchu dostává vzduch a odtud je poté vtlačěn do píšťal. Na melodickou píšťalu se hraje podobně jako na flétnu a druhá vydává jen jeden basový tón, který zní během celé skladby a říká se mu dudácká prodleva. Příkladem je píseň *Žádnýj neví, co sou Domažlice* (lidová z Čech, z Chodska, s. 26) a žáci si mohou zkusit svým zpěvem zahrát na dudy tak, že jeden hlas zpívá melodii, druhý na tón F zpívá slabiku „hou“ a může se přidat i dudácká kvinta. Morava je typická svými cimbálovými muzikami (cimbál, prim – housle, druhý hlas – housle, viola – kontry, kontrabas a také klarinet). Příkladem je píseň *Muzikanti, co děláte* (lidová z Moravy, s. 28). Lidoví muzikanti si oblíbili určité strunné smyčcové nástroje, jakou jsou housle a kontrabas, které se následně staly součástí takzvaných hudeckých kapel². Tyto byly jednodušší svou stavbou a lidé si je vyráběli sami. Úkolem pro žáky je najít na fotografiích rozdíly mezi lidovými a klasickými houslemi a kontrabasem. Inspiraci v lidové hudbě hlavně ze Slováků nacházel hudební skladatel Vítězslav Novák a odpovídají tomu i názvy částí Slovácké suity nazvané *V kostele, Mezi dětmi, Zamilovaní, U muziky, V noci*. Ukázka je z části *U muziky* (CD – 8), kde v úvodu zazní jakési ladění houslí, zpočátku znějících rozladěně, ale brzy se objeví čisté tóny a na řadu přicházejí obměny (variace) písně *Po valašsky od zeme*, jejíž úryvky jsou uvedeny v notovém zápisu (s. 30). Lidoví muzikanti ale používají i jiné

² V nynější době v uskupení dvoje housle, viola a kontrabas.

hudební nástroje, například flétny, různé druhy píšťal, řehtačky, některé typické pouze v daných oblastech. Závěrečnou píseň v kapitole je *Voděnka studená* (lidová z Moravy ve dvojhlasé úpravě P. Ebena, s. 31–32).

Námět na činnost: Ve *Slovácké suítě* V. Nováka v části *Zamilovaní* se objevuje píseň *Voděnka studená*. Vypovídá o chlapci a dívce, kteří jdou k muzice. Pomocí poslechu celé nahrávky se pokusit o dovyprávění celého příběhu (Charalambidis a kol., 2008, s. 26–32).

Revidovaná učebnice: 3. kapitola – KDYŽ SE SEJDOU HOUSLE S BASOU (hudební nástroje v lidové hudbě)

Úkol pro tebe: V původní učebnici je hra na dudy, při níž žáci použijí svůj hlas, součástí běžného textu, nyní je tento úkol výrazně oddělený (s. 32).

Fotografie jsou zaktualizovány, černobílé nahrazeny barevnými a po textové stránce zůstává obsah kapitoly identický.

Úkol pro tebe: Je totožný s úkolem z původní učebnice, kdy žáci vyslechnou část *Zamilovaní* ze *Slovácké suity* V. Nováka a dovypráví celý příběh. Navíc je přidána videoukázka č. 2 (Vítězslav Novák – *Zamilovaní*).

K zapamatování: V lidové hudbě se zpívá a hraje na hudební nástroje. Některé si sami lidoví umělci (nástrojaři) vyráběli. Pro Čechy jsou typické dudy, pro Moravu zase cimbál, obojí doprovázené houslemi, klarinetem či kontrabasem (Charalambidis a kol., 2018, s. 31–37).

Původní učebnice: IV. kapitola – Křížek, bé, či odrážka není žádná překážka

Tato část se věnuje hudebním značkám (posuvkám) a tomu, jakou funkci každá z nich zastává. Známe tóny základní (c, d, e, f, g, a, h, c) a odvozené, které vzniknou zvýšením nebo snížením základních tónů. Křížek (#) zvyšuje notu o půl tónu a k základnímu tónu pak přidáváme koncovku *-is* (c – cis, d – dis, e – eis atd.), bé (b) notu o půl tónu snižuje a přidává se koncovka *-es* (c – ces, d – des, e – es atd.). Pokud chceme v notovém zápisu křížek či bé zrušit, musíme před notu napsat odrážku (‡), která ale platí jen pro daný takt. V notovém zápisu musí být posuvky zapsány v předznamenání hned za houslovým nebo basovým klíčem a určují tak příslušnou tóninu skladby nebo písně. Žáci si zkusí příklady s různými tóny, před které napíšou určenou posuvku a tón pojmenují. Poté se orientují v notovém zápisu písně J. Brahmsa *Ukolébavka* (s. 35–36). V závěru kapitoly si zazpívají

píseň *Naše husa* (lidová z východních Čech, s. 38), (Charalambidis a kol., 2008, s. 33–38).

Revidovaná učebnice: 4. kapitola – KŘÍŽEK, BÉ, ČI ODRÁŽKA (není žádná překážka)

Celá kapitola je totožná s původní verzí.

Úkol pro Tebe: Naučit se zpívat píseň *Naše husa* a poznat, jak se mění podoba 4. tónu (F dur), kdy se v prvním případě jedná o hes (podle předznamenání) a ve druhém s použitou odrážkou před totožnou notou o notu h. Je přidána malá partitura pro housle, violoncello nebo keyboard, dřívka a dřevěný blok, jež si lze s žáky prakticky prověřit (s. 43).

K zapamatování: Základní tóny tvoří stupnici C dur, která je bez předznamenání. Tyto pak můžeme zvyšovat nebo snižovat pomocí posuvek. Křížek před notou ji zvýší (c – cis, a – ais), bé ji naopak snižuje (d – des, a – as, h – hes neboli bé), (Charalambidis a kol., 2018, s. 38–43).

Původní učebnice: V. kapitola – Zpěvácké intermezzo: Barvy

Oddechová kapitola obsahuje čtyři písně určené ke zpěvu: *Oranžový expres* (E. T. Rouse, J. Vyčítal), *Červená růžičko, rozvíjej se* (lidová z Čech, z Chodska), *Černé oči, jděte spát* (lidová z Čech) a *Zlaté střevíčky* (Traditional, V Dubský), (Charalambidis a kol., 2008, s. 39–42).

Revidovaná učebnice: 5. kapitola – ZPĚVÁCKÉ INTERMEZZO (barvy)

Hudebním výrazovým prostředkem je barva, která je daná nástrojem, na který se hraje. Barvu jako takovou, jež nás v životě obklopuje, prezentují různé písně, v jejichž názvu se objevuje – *Oranžový expres*, *Červená růžičko, rozvíjej se*, *Černé oči, jděte spát*, *Zlaté střevíčky*. Navíc je přidána partitura pro rytmický doprovod posledně jmenované písně – dřívka, tamburína, triangl (Charalambidis a kol., 2018, s. 44–48).

Původní učebnice: VI. kapitola – Hrajeme a zpíváme ve dvou, třech, čtyřech...

Tato část vysvětluje, jakým způsobem vznikají různá uskupení hudebníků – duo, trio, kvarteto... a objasňuje název skladby, hranou daným počtem muzikantů – dueto, terceto, kvarteto... V případě, že jde o jednotlivce, je označován jako sólista a jeho výkon jako sólo. K tomuto účelu slouží písně *Ukolébavka pro dcerku* (P. Eben, V. Čtvrtek, s. 44) a *Běží voda, běží* (s. 45), při jejichž interpretaci si můžou žáci svá vlastní sóla otestovat. Pro ilustraci poslouží ukázka A. Dvořáka *Moravské dvojzpěvy* (CD – 1) se dvěma

ženskými hlasy – sopránem a altem jako duet a dueto jako seskupení dvou zpěvaček. Tercet (terceto) je skladba pro tři účinkující (trio) – housle, klavír, violoncello, která je zastoupena ukázkou od A. Dvořáka (CD 9). Kvartet B. Smetany pro dvoje housle, violu, violoncello s názvem *Z mého života* je skladbou pro čtyři hráče (kvarteto, CD – 10). Kromě výše jmenovaných se lze v hudbě setkat s kvintetem, sextetem, septetem, oktetem, nonetem (flétna, hoboj, klarinet, lesní roh, fagot, housle, viola, violoncello, kontrabas). Námět na činnost: Vyhledat ukázky nástrojových i pěveckých uskupení dueta, tria, kvarteta, kvinteta a porovnat rozdíly. Příkladem může být skupina Dobrý večer kvintet (Charalambidis a kol., 2008, s. 42–46).

Revidovaná učebnice: 6. kapitola – HRAJEME A ZPÍVÁME (ve dvou, třech, čtyřech...)

Obsahově zůstává text nezměněný.

Úkol pro tebe: Týká se *Moravských dvojzpěvů* A. Dvořáka a je shodný s původní učebnicí.

Úkol pro tebe: Z odkazů z videoukázky č. 3 (4tet – *Já to tady vedu, Contradanza* a B. Smetana – *Vltava*) mají žáci určit, o jaká hudební seskupení se jedná, které nástroje hrají či se jedná o pěvecká tělesa (s. 52).

K zapamatování: Sólové vystoupení znamená hru na jeden nástroj či zpěv jedné osoby. Ostatní nesou název podle počtu hráčů nebo zpěváků – duo, trio, kvarteto, kvinteto... (Charalambidis a kol., 2018, s. 49–53).

Původní učebnice: VII. kapitola – Stupnice moll melodická

V úvodu je třeba zopakovat pojmy stupnice, půltón a celý tón a procvičit si, mezi kterými stupni u durové a přirozené mollové stupnice se vyskytují. Durová stupnice se objevuje v písni *Vyletěla holubička ze skály* (lidová z Čech, s. 48) a žáci ji mohou zazpívat také jako kánon. Část stupnice se vyskytuje rovněž v písni *Kočka leze dírou*, jež je možné v mollovém provedení najít ve Smetanově symfonické básni *Vltava*. Poté je žákům nabídnut poslech stupnice, přičemž směrem nahoru znějí její první čtyři tóny jako aiolská (přirozená) mollová a zbylé čtyři tóny jsou durové. Směrem dolů je celých osm tónů hráno jako mollová aiolská. Příkladem je píseň *Koulelo se, koulelo* (lidová z Čech, dvojhlasá úprava P. Eben, s. 50).

Námět na činnost: V písni *Koulelo se, koulelo* najít zvýšený 6. a 7. stupeň, jež je typický pro mollovou melodickou stupnici a pokusit se vyhledat další podobné písně (Charalambidis a kol., 2008, s. 47–50).

Revidovaná učebnice: 7. kapitola –STUPNICE (tentokrát moll melodická)

K písni *Koulelo se, koulelo* (lidová z Čech, dvojhlasá úprava P. Eben) je nově přidán rytmický doprovod (triangl, tamburína, dřívka).

Úkol pro tebe: Stejně jako v původní verzi učebnice si mají žáci společně zazpívat píseň *Vyletěla holubička ze skály* jako kánon.

Úkol pro tebe: Opět je použita píseň *Koulelo se, koulelo*, kde má žák za úkol vyhledat 6. a 7. stupeň charakteristický pro mollovou melodickou stupnici, píseň zazpívat a rytmicky doprovodit podle schématu.

K zapamatování: Stupnice je postupná řada osmi tónů seřazených za sebou podle určitých pravidel. Mollová melodická je zvláštní tím, že zní jinak vzestupně a jinak sestupně (Charalambidis a kol., 2018, s. 54–58).

Původní učebnice: VIII. kapitola – Co je to partitura aneb všechny nástroje v jedné knížce

Kapitola je věnována důležitému prostředku pro dirigenta – knize neboli partituře, v níž jsou zapsány všechny hlasy (vokální i instrumentální) podle daného pořadí. Pro pokus o orientaci v partituře poslouží ukázka ze *Symfonie č. 3* L. van Beethovena (CD – 11, s. 52–53). Ve vokálních partiturách pro sbory se hlasy dělí od nejhlubšího k nejvyššímu (ženské – alt, mezzosoprán, soprán, mužské – bas, baryton, tenor). Jsou uvedeny příklady různých pěveckých seskupení, například ženský, mužský a dětský sbor a jako příklad nahrávka skladby pro dětský sbor s klavírním doprovodem (CD – 12). Orchesterální partitury jsou uváděny podle jejich specifického zastoupení hudebních nástrojů (malý orchestr, smyčcový, dechový, taneční, jazzový, symfonický). V některých partiturách bývají nástroje zapisovány v italském hudebním názvosloví. Dirigent je stěžejní osobou, jež celý sbor nebo orchestr řídí (diriguje). Pro lepší představivost je předložena ukázka z orchesterální skladby B. Brittena *Průvodce mladého člověka orchestrem* (CD – 13).

Námět na činnost: Tvůrčí aktivitu si žáci zkusí v písni Dalibora Matošky *Myška* (s. 55–56), na jejíž jednoduchou melodii improvizují různé doprovody a tvoří si tak vlastní partituru (Charalambidis a kol., 2008, s. 51–56).

Revidovaná učebnice: 8. kapitola – PARTITURA (aneb všechny nástroje v jedné knížce)

Oproti původní verzi, kdy je obsazení symfonického orchestru pouze popsáno, nabízí přepracovaná učebnice mnohem přehlednější grafické schéma včetně popisu (s. 62).

Doporučen je poslech celé skladby B. Brittena *Průvodce mladého člověka orchestrem* (CD – 13).

Úkol pro tebe: K jednoduché melodii nějaké písně doplnit rytmický doprovod, sestavit tak vlastní partituru, zapsat ji a pokusit se ji zahrát. Jako vzor poslouží píseň *Myška* (D. Matoška, s. 63–64).

K zapamatování: Partitura je notová kniha, v níž jsou uvedeny všechny nástroje nebo hlasy. Jsou řazeny po taktech pod sebou od nejvyššího hlasu nebo nástroje po nejhlubší (Charalambidis a kol., 2018, s. 59–65).

Původní učebnice: IX. kapitola – Když se něco obměňuje, může to být variace

Na počátku jde o obměnu trojúhelníku a o to, aby si žáci uvědomili, že i přesto, že je každý z nich něčím jiný, stále se jeho základní tvar objevuje. Stejně to je i v hudbě. Variace znamená obměnu určitého tématu. Daná melodie se může různě měnit, ale samotný základ zůstává. Příkladem je píseň *Já do lesa nepojedu* (s. 58–59) s jejími různými variacemi (rytmická, mollová a více vzdálená původní písnička).

Námět na činnost: Vybrat libovolnou píseň a pokusit se o vytvoření variací (mluvené slovo, zpěv, hra na nástroj).

V závěru kapitoly je poslech variací pro hoboj, klarinet a fagot L. van Beethovena na téma z opery *Don Giovanni* W. A. Mozarta (CD – 14), (Charalambidis a kol., 2008, s. 57–59).

Revidovaná učebnice: 9. kapitola – KDYŽ SE NĚCO OBMĚŇUJE, (může to být variace)

Celý text zůstává beze změn včetně úkolu pro tebe.

K zapamatování: Variace je obměna určitého tématu (melodie) a může existovat jako krátká skladba nebo být součástí skladeb velkých – symfonie, sonáty, ale i komorních skladeb (Charalambidis a kol., 2018, s. 66–68).

Původní učebnice: X. kapitola – Zpěvácké intermezzo: Vánoce

Pro navození sváteční atmosféry poslouží čtyři písně a koledy s vánoční tematikou – *Vánoce, Vánoce přicházejí* (J. Vomáčka, Z. Brabec), *Štěstí, zdraví, pokoj svatý* (lidová), *Rolničky* (americká lidová, V. Dvořák), *Štědrej večer nastal*. Všechny jsou určeny ke společnému zpívání (Charalambidis a kol., 2008, s. 60–63).

Revidovaná učebnice: 10. kapitola – ZPĚVÁCKÉ INTERMEZZO (Vánoce)

V revidovaném vydání je v úvodu kapitoly průvodní slovo týkající se těchto svátků a písní s nimi spojenými. Doporučen je doprovod na rytmické hudební nástroje.

Úkol pro tebe: Vztahuje k první písni (*Vánoce, Vánoce přicházejí*, s. 69–70), jejíž originální nahrávka pochází z roku 1962 – videoukázka č. 4³. Žáci si v hodině informatiky můžou na počítači vytvořit své obrázky (scénář). Přestože píseň vznikla před více než 50 lety, je potřeba zamyslet se i nad textem, který o tehdejší době hodně vypovídá (Charalambidis a kol., 2018, s. 69–72).

Původní učebnice: XI. kapitola – Akord, terciová stavba akordu

Začíná se zpěvem počátečních tří tónů písně *Ovčáci, čtveráci*, nejdříve melodicky, poté harmonicky, čímž vznikne akord, tedy souzvuk nejméně tří různých tónů. Píseň je postavena na 1. tónu stupnice, tónice, proto se jedná o tónický kvintakord. Nazývá se tak proto, neboť jeho krajní tóny tvoří kvintu. Intervalové složení akordu je tedy velká tercie a malá tercie (dále jen $v3 + m3$) a je to kvintakord durový. Pokud se složení intervalů změní na $m3 + v3$, jde o kvintakord mollový. Je vysvětleno, jakým způsobem se tvoří zmenšený ($m3 + m3$) a zvětšený ($v3 + v3$). Jako příklad akordů použitých ve skladbě slouží nahrávka od B. Martinů *Otvírání studánek* (CD – 15) a zároveň ukázka notového zápisu této skladby, v níž žáci hledají zmiňované kvintakordy (s. 66). Kromě nich se zde objevují i jiné akordy, takzvané sextakordy (sextakord je první obrat kvintakordu), jehož krajní tóny tvoří sextu a kvartsextakordy (druhý obrat kvintakordu), kdy mezi prvním a druhým tónem je interval kvarty a mezi prvním a třetím interval sexty. V doprovodech písní a skladeb nacházíme také septakordy (akord složený ze 4 tónů, tedy ze 3 tercií), nónové akordy (ze 4 tercií). Nejčastěji využívaným je dominantní septakord, formovaný na 5. stupni (dominantě) příslušné stupnice. Tvoří ho $v3-m3-m3$ a je nejzajímavějším akordem v závěru skladby, který směřuje opět do základní tóniny. V akordových značkách je označován velkým písmenem a číslicí 7, například C7, G7, H7 a další. Pro žáky následuje cvičení, v němž vytvářejí dominantní septakord od předepsaných tónů – g, f, a, e. Ve dvou písních, *Vyletěla holubička* (lidová z Čech, úprava Radko Rajmon, s. 67–68), *Louka široká* (lidová z Čech, úprava Jaroslav Dostalík, s. 68–69) obsahující akordové značky, pak mají poznat, kde se objeví dominantní septakord (Charalambidis a kol., 2008, s. 64–69).

³ Odkaz již není dostupný

Revidovaná učebnice: 11. kapitola – AKORD (terciová stavba akordu)

V nové verzi je zcela vynechané podrobné učivo o dominantním septakordu. Je zmíněno, že se skládá ze tří tercií (s. 75).

Úkol pro tebe: Zazpívat si píseň, kterou učitel zahraje na klavír či kytaru pouze za použití akordů, čímž se rozvíjí hudební představivost žáků.

K zapamatování: Tercií značíme číslem tři. Je buď malá (zní jako *ku-ku* u kukačky), anebo velká (začátek písně *Když jsem husy pásala*). Ze dvou tercií je složen kvintakord, krajní tóny tvoří kvintu. Podle složení tercií existuje kvintakord durový mollový, zvětšený a zmenšený (Charalambidis a kol., 2018, s. 73–78).

Původní učebnice: XII. kapitola – Píseň a její hudební forma. Proměny písně ve staletích

Píseň je nejjednodušší a nejrozšířenější hudební formou, v níž se hudba spojuje se slovem (melodie s textem). Můžou ji zpívat jednotlivci nebo celé skupiny s doprovodem či bez doprovodu. První podkapitola má název *Píseň a její hudební forma*. Žáci si zazpívají lidovou píseň *Spievanky, spievanky, Ráda, ráda, můj zlatej Honzíčku a Měsíček svítí* (s. 70–73). U první písně jde o nejjednodušší písňovou formu skládající se z 8 taktů, z nichž první 4 tvoří předvětí a druhé 4 závětí. Rovněž si je možné představit, že čtyři jsou otázka a čtyři odpověď. Jako celek pak vytvářejí periodu. Prakticky lze provést rytmické periody typu „Jak se jmenuješ?“ – „Jmenuji se Alena.“ Počet taktů v předvětí je vždy stejný jako v závětí. Písně mohou mít ale také podobu dvoudílné (*Ráda, ráda můj zlatej Honzíčku*) a trojdílné hudební formy (*Měsíček svítí*). Existuje i velká písňová forma (složená). Značí se velkými písmeny, například velká třídílná forma písňová A (a-b-a), B (c-d-c), C (a-b-a), kterou jsou psány mnohé skladby. Střední díl se obvykle nazýval trio a je patrný v ukázce menuetu z Mozartovy *Haffnerovy symfonie* (CD – 16). Její notový zápis žáci během poslechu sledují (s. 74). V další podkapitole *Proměny písně ve staletích* se představuje jako hudební forma ve svém vývoji od nejstarší dochované památky – *Seikilova píseň* (CD pro 8. ročník), *Hospodine, pomiluj ny* (CD pro 9. ročník) přes období středověku 12.–14. století a 17. století, pro které byly charakteristické madrigaly a canzonettami (CD – 18). Významné je poté 19. století, kdy žil rakouský hudební skladatel Franz Schubert (1797–1828), zakladatel umělé písně. Mezi jeho nejznámější píseň se řadí *Pstruh* (s. 76–77), kterou si žáci zazpívají v českém překladu Emy Destinové (1878–1930). Seznámí se krátce se životem a dílem tohoto skladatele, jenž zkomponoval 9 symfonií. Nejznámější je *Nedokončená*, zůstala rozpracovaná a nestihl ji již dokončit.

Písňe jako takové lze dělit na prokomponované, tvoří je jeden celek (*Pstruh*) a strofické, které používají stejnou melodii pro všechny strofy (sloky) a jsou typické pro většinu písní lidových i umělých. Jako příklad poslouží lidová píseň z Čech *Pase ovčák ovce* ve dvojhlasé úpravě Pavla Jurkoviče (s. 78–79), *Růžička* s českým textem Jiřího Tichoty (s. 80–81) a píseň dvojice Suchý, Šlitr – *Malé kotě* (s. 81–83), všechny strofického typu. Námět na činnost: Obstarat některé nahrávky Osvobozeného divadla (J. Voskovec, J. Werich, J. Ježek) a divadla Semafor (J. Suchý, J. Šlitr), (Charalambidis a kol., 2008, s. 70–83).

Revidovaná učebnice: 12. kapitola – ZA PÍSNÍČKOU (ještě trochu jinak)

Kapitola je stejně dělena jako v původní učebnici – *Píseň a její hudební forma* a *Proměny písně ve staletích*.

Úkol pro tebe: Zahrát si hru na otázky (Jak se jmenuješ? Co budeš dnes dělat?) a odpovědi (Jmenuji se Alena. Půjdu si hrát do parku) a vytvořit vlastní rytmické periody – předvětí a závětí, které budou mít shodný počet taktů (s. 82).

Nově je přidána fotografie Emy Destinové sedící u piana (s. 86), která napsala český text k písni F. Schuberta *Pstruh* a doporučeno poslechnout si některé písňe v jejím podání.

Píseň *Pase ovčák ovce* je nyní v úpravě Dalibora Matošky s tzv. dudáckým doprovodem v kvintě (s. 88), zatímco původní verze ji nabízí v úpravě Pavla Jurkoviče (s. 78–79) s doprovodem na zobcovou flétnu nebo housle a altovou zvonkohru.

Úkol pro tebe: U písňe *Pase ovčák ovce* zjistit, zda se jedná o píseň strofickou nebo prokomponovanou.

K zapamatování: Píseň je žánr určený ke zpěvu a je zároveň hudební formou. Známe písňe strofické, které tvoří sloky a refrén a prokomponované, k nimž náleží skladby složitější (Charalambidis a kol., 2018, s. 79–92).

Původní učebnice: XIII. kapitola – Hudba na jevišti (opera, opereta, muzikál, hudební revue)

Kapitola pojednává o spojení hudby a zpěvu v rámci divadelního představení. Žáci si s učitelem vyzkouší menší vědomostní kvíz týkající se znalostí z předchozích ročníků – co je to opera, poté uvést alespoň jednu píseň z opery W. A. Mozarta z 5. ročníku, z jakých dalších oper byly ukázky či jmenovat české skladatele a jejich operní díla (s. 84). Vznik opery jako hudební formy se datuje na počátek 17. století v Itálii. Náměty z antických bájí a pověstí byly zpočátku zpívané v italštině, teprve později se začaly zpívat i v jiných jazycích. Z poslechu árie *Ombra mai fu* z opery *Xerxes* Georga

Friedricha Händela žáci mají určit, v jakém jazyce je zpívána (CD – 20). V operách se vyskytují árie (sólo), duety a tercety (zpěv dvou a tří zpěváků), recitativy (zpívání mluva), ale i celé sbory. Poslech duetu Jeníka a Mařenky *Věrné milování z opery Prodaná nevěsta* od B. Smetany je další poslechovou skladbou (CD – 21). K opeře neodmyslitelně patří kromě českých autorů také ti světoví. Je přiblížen život a dílo německého představitele dramatických oper Richarda Wagnera (1813–1883) a jeho nejznámějších děl – *Bludný Holanďan*, *Lohengrin*, *Mistři pěvci norimberští*, *Tannhäuser* (CD – 22), které jsou charakteristické svou dramatičností. Z dalších autorů jmenujme italského skladatele Giuseppe Verdiho (1813–1901), jehož opery jsou oproti Wagnerovým lehčí a zpěvnější – *Aida*, *Nabucco*, *Rigoletto*, *Traviata*, *Trubadúr*. K poslechovým skladbám byl vybrán slavný *Triumfální pochod* z opery *Aida* (CD – 23) a sbor Židů z opery *Nabucco* (CD – 38). Za mladší „sestru“ opery je považována opereta, v níž se posluchači setkají se zpěvy, mluveným slovem, ale i řadou oblíbených tanců, např. valčíkem a nechybí ani sólové projevy (árie) jednotlivých zpěváků. Nejvýznamnějším představitelem operety byl francouzský skladatel Jacques Offenbach (1819–1880) a jeho nejznámější opereta *Orfeus v podsvětí*, v níž zazněl tanec zvaný kankán (CD – 24). Rakousko v té době reprezentoval Johann Strauss ml. (1825–1899), který do svých děl často zařazoval vídeňský valčík (CD – 25). Mezi jeho nejhranější patří operety *Netopýr* a *Cikánský baron*. V českých zemích si své místo vydobyl Oskar Nedbal (1874–1930). Ve 20. století přichází další nové hudební formy – muzikál (více je o něm v 7. ročníku), v němž se uplatňuje moderní hudba a moderní výrazový tanec. V hudební revue se navíc ještě střídá mluvené slovo s tanečním projevem a písněmi. Autoři těchto pásem se často humorně vyjadřovali o zlozvycích v lidské společnosti a svými vystoupeními tak mířili proti tehdejšímu režimu. U nás se nejvíce do povědomí lidí vryla činnost Osvobozeného divadla (J. Werich, J. Voskovec, J. Ježek). Je uvedena píseň *Stonožka* s kompletním textem (s. 89) nejen ke zpěvu, ale i k poslechu (CD – 26) a píseň *Šaty dělají člověka* (s. 90) s notovým zápisem (Charalambidis a kol., 2008, s. 83–91).

Revidovaná učebnice: 13. kapitola – HUDBA NA JEVIŠTI (opera, opereta, muzikál, hudební revue)

Místo černobílé fotografie opery v Drážďanech je barevně zobrazena budova opery v Sydney a Národní divadlo v Praze. Obsahově zůstává kapitola nezměněna.

Úkol pro tebe: Zjistit, jaké druhy umění se na vytvoření opery a operety podílejí. Rozuzlení najdou žáci pod čarou dole (s. 98). V původní učebnici je tento úkol součástí běžného textu (s. 88).

Úkol pro tebe: Pokusit se vytvořit operní árii Kecala ze Smetanovy *Prodané nevěsty* na slova: „*Znám jednu dívku, ta má dukáty a chalupu a chalupu dostane od táty*“ (s. 101). Kromě textu použít melodii, akordový doprovod a rytmický na Orffovy nástroje – dřívka, tamburína, bubínek.

K zapamatování: Hudební, výtvarná, dramatická, taneční složka je zastoupená v operě, operetě, muzikálu a hudební revue. Opera je hra se zpěvy a je určena pro školené hlasy. Významní autoři – W. A. Mozart, G. Verdi, R. Wagner a jiní (Charalambidis a kol., 2018, s. 93–102).

Původní učebnice: XIV. kapitola – Ta naše opera česká (Mysliveček, Dvořák, Národní divadlo)

Celá část je věnována české operě a jejímu vývoji. Za významného autora můžeme považovat Josefa Myslivečka (1737–1781) a jeho operu *Il Bellerofonte*, která měla úspěch nejen u nás, ale i v Itálii, kde skladatel žil. Tam si také vysloužil přezdívku *Il divino Boemo*⁴. Jako další je uveden Antonín Dvořák se známou operou *Rusalka*, která se v mnohém podobá pohádce H. Ch. Andersena *Malá mořská víla*. V hudební ukázce je představena právě z *Rusalky* árie Prince (CD – 28), při níž je možné pozorovat notový záznam v učebnici (s. 94). Mezi slavnými nelze opomenout ani Bedřicha Smetanu s *Prodanou nevěstou* (CD – 21). Více podrobněji je zmíněn Leoš Janáček (1854–1928), zakladatel varhanické školy v Brně a autor mnoha skladeb i oper – *Její pastorkyňa* (Jenůfa), *Příhody lišky Bystroušky* (na text Rudolfa Těsnohlídka), *Věc Makropulos* (Karel Čapek), *Výlety pana Broučka* (Svatopluk Čech), které si získaly oblibu u Janáčkových příznivců. Poslechovou skladbou je árie Kostelničky z *Její pastorkyně* (CD – 29). Za připomenutí stojí také opery Bohuslava Martinů (1890–1959), *Julietta*, komická *Veselohra na mostě* a dramatická opera *Řecké pašije* (CD – 30). S českým hudebním uměním je spjata i budova Národního divadla v Praze, na niž si český národ uspořádal sbírku. Než byla dostavěna, fungovalo zatím tzv. Prozatímní divadlo. V roce 1868 byl položen základní kámen a roku 1881 bylo divadlo slavnostně otevřeno Smetanovou *Libuší*. Po požáru v srpnu téhož roku si lid opět musel sesbírat peníze a za dva roky stihli divadlo opravit a znovu otevřít. Na počest soudržnosti lidí je nad oponou nápis „Národ

⁴ V překladu jako „Božský Čech“

sobě“. V dnešní době působí v Národním divadle několik souborů ve více budovách (Charalambidis a kol., 2008, s. 92–99).

Revidovaná učebnice: 14. kapitola – TA NAŠE OPERA ČESKÁ, (ta je tak hezká, tak hezká)

Je rozčleněna na tři části: *Něco málo z historie, Nejznámější čeští operní skladatelé 19 a 20. století a Opera pro děti*.

Úkol pro tebe: Poslechnout si závěrečnou část z Myslivečkovy opery *Il Bellerofonte* a určit, v jakém jazyce sbor zpívá (s. 104).

Vynechán je černobílý výjev z *Prodané nevěsty* B. Smetany a je nahrazen barevným snímkem víly Rusalky A. Dvořáka.

Úkol pro tebe: Vyhledat a zkusit odvyprávět příběh o *Malé mořské víle* a následně jej porovnat s operou *Rusalka* od A. Dvořáka (s. 104).

Místo historie o Národním divadle se nová verze učebnice věnuje tématu nazvaném *Opera pro děti* (s. 107–109). Náměty jsou většinou pohádkové, to proto, aby zaujaly dětského diváka. Zmíněna je opera *Brundibár* z roku 1938 skladatele Hanse Kráasy a spisovatele Adolfa Hoffmeistera. Její premiéra byla roku 1941, několikrát se hrála v ghettu během 2. světové války. V Praze proběhlo představení pouze dvakrát, tajně, neboť Židé tehdy nesměli kulturní činnost provozovat. V roce 1942 byl Hans Krása transportován do Terezína. Jeho opera se znovu několikrát přezkušovala a svou premiéru měla roku 1943. Proběhlo celkem 55 repríz s obrovským úspěchem.

Úkol pro tebe: Přečíst si děj opery, zhlédnout videoukázku č. 7 (H. Krása, A. Hoffmeister – *Brundibár*) a zamyslet se nad pointou celého děje a jeho závěrečnou sborovou písní, která se stala jakousi terezínskou hymnou.

Současná doba je spjata s dvojicí Jaroslav Uhlíř a Zdeněk Svěrák (barevná fotografie obou autorů), kteří nacházeli inspiraci ve světě pohádek a vytvořili miniopery *Budulíněk*, *Červená Karkulka* (foto ze scény, s. 109) a *O dvanácti měsíčkách* – videoukázka č. 8⁵. Rovněž skladatelé vážné hudby se podíleli na tvorbě dětské opery. Ze současných jmenujme Lukáše Hurníka a jeho operu *The Angels*, jejíž premiéru odehrál v roce 2006 soubor Dětská opera Praha. Toto dětské sdružení založila sólistka opery Národního divadla Jiřina Marková Krystlíková. Pravidelně vystupují v Laterně Magice, divadle Kolowrat, Národním divadle, ale i na zahraničních scénách.

⁵ Odkaz již není dostupný.

Úkol pro tebe: Spočívá v internetovém hledání informací o opeře *The Angels* Lukáše Hurníka. Přidána je ukázka textu jedné písně, jež popisuje pubertální věk dítěte (s. 110).

K zapamatování: Významnými operními skladateli byli B. Smetana, A. Dvořák, B. Martinů a L. Janáček. Za národní operu je považována *Prodaná nevěsta* B. Smetany, pohádkových motivů využil v opeře *Čert a Káča* a *Rusalka* A. Dvořák. Pro dětské diváky jsou určeny opět pohádkově laděné opery J. Uhlíře a Z. Svěráka (Charalambidis a kol., 2018, s. 103–110).

Původní učebnice: XV. kapitola – Zpěvácké intermezzo: Přátelé

Tato část obsahuje tři umělé písně určené ke zpěvu. Všechny, *Frankie dlouhán* (M. Torok, J. Nedvěd), *Bláznova ukolébavka* (P. Dydovič, F. Řebíček) a *Hodné štěně* (J. Ježek, J. Werich), jsou uvedeny v notovém zápisu s akordovými značkami (Charalambidis a kol., 2008, s. 100–103).

Revidovaná učebnice: 15. kapitola – ZPĚVÁCKÉ INTERMEZZO (přátelé)

V názvu kapitoly je chybně internezzo (správně intermezzo). Oproti stávajícímu vydání je zde původní slovo autorů. Pojednává o přátelích, kteří jsou v životě každého člověka hodně důležití. První píseň *Frankie dlouhán* vypráví o člověku, kterého měli všichni rádi, zahrnuje také schéma rytmického doprovodu. Druhá, *Bláznova ukolébavka*, je o lásce a poslední, *Hodné štěně*, o nejlepším příteli člověka, o psu. Důležité je zapamatovat si, jak se mají lidé k sobě vzájemně chovat (Charalambidis a kol., 2018, s. 11–114).

Původní učebnice: XVI. kapitola – Hudba a tanec (balet, výrazový tanec)

Žádná rytmická hudba nenechá člověka zcela v klidu, vždy se začne nějak projevat, buď tůkáním si do rytmu, či pohupováním.

Námět na činnost: Na přinesenou nahrávku libovolně zaimprovizovat pohybovou kreaci. Hudba a tanec se vzájemně ovlivňují po mnohá staletí. Pantomima nahrazuje mluvené slovo pohybem s využitím převážně mimiky obličeje.

Námět na činnost: Provést ztvárnění pohybu beze slov na dané téma (hádka, radost, neštěstí) a vyjádřit tak danou náladu.

Balet je považován za umělecký tanec, kterým tanečníci vyjadřují děj dané hry. Dříve se v baletu vyskytovaly i části zpívané a hře se říkalo *opera-ballet*. Dnes se jedná jen o taneční projevy spojené s pantomimou. Za významného autora baletů je považován Petr Iljič Čajkovskij a jeho proslulé *Labutí jezero* s pohádkovým námětem. Pro baletní představení je nezbytná choreografie, kterou vytvoří a s tanečnicí natrénuje choreograf.

Balet Sergeje Prokofjeva *Romeo a Julie* (W. Shakespeare) stručně popisuje děj s následnou ukázkou Montekové a Kapuleti (CD – 31). K této poslechové skladbě náleží otázky týkající se členění skladby na části: kolika částmi ukázka disponuje, začíná konsonantně či disonantně, je napjatá nebo klidná, jakou má dynamiku, tempo a jaké převládá obsazení hudebních nástrojů (s. 107). V dalším poslechu z téhož díla (CD – 32) mají žáci poznat, zda se jedná o dívku či chlapce (Julie, děvčátko). Igor Stravinskij (1882–1971) se ve svých dílech inspiroval starodávnými svátky – *Svěcení jara*, *Petruška*, *Příběh vojáka*.

K českým baletním mistrům řadíme Jiřího Kyliána a Vlastimila Harapese, kteří vynikli v řadě sólových rolí. Na závěr kapitoly je zařazen poslech *Šavlového tance* (CD – 33) z baletu *Gajané Arama Cačaturjana* (Charalambidis a kol., 2008, s. 104–108).

Revidovaná učebnice: 16. kapitola – HUDBA VE SPOJENÍ S POHYBEM (pantomima a balet)

Dělí se na dvě části: *Pantomima* a *Balet*. U prvně jmenované je přidána fotografie českého mima Borise Hybnera (s. 115) a zakladatele francouzské moderní pantomimy Marcella Marccaua (s. 116). Kromě nich je zmíněn Ladislav Fialka a umělec s českými kořeny Jean Baptist Gaspar Debureau.

Úkol pro tebe: Vytvořit vlastní pantomimu na vybranou hudbu.

Ve druhé podkapitole, o baletu, je doplněno více informací, jeho rozdělení na klasický a moderní. V tomto oboru věhlas získali Nikolaj Baryšnikov a Maja Plisecká, u nás Vlastimil Harapes, Hana Vláčilová a jiní. Portréty hudebních skladatelů jsou v barevném provedení.

Úkol pro tebe: Podívat se na videoukázku č. 9 (P. I. Čajkovskij – *Labutí jezero*), seznámit se s jeho dějem prostřednictvím *Baletní encyklopedie* (č. 10 – odkaz na stránky v textu, s. 118) a zjistit, jaký je typický motiv tohoto baletu a opery *Rusalka* od A. Dvořáka, co mají společného (s. 118).

K zapamatování: Balet je umělecký tanec. Významnými se staly balety ruských autorů P. I. Čajkovského (*Labutí jezero*), S. Prokofjeva (*Romeo a Julie*) a I. Stravinského (*Svěcení jara*). Mnohé z nich se inspirovaly literárními či historickými náměty (Charalambidis a kol., 2018, s. 115–120).

Původní učebnice: XVII. kapitola – Hudba a slovo (melodram, scénická hudba)

Spojení hudby a pohybu je bezesporu důležité, ale i textová stránka má v tomto směru podstatnou roli. Příkladem jsou nejen písně, které zpíváme, ale i hudební forma zvaná

melodram. Ten vznikl v 18. století a spojuje hudbu a slovo v jeden celek. Scénický melodram *Ariadna na Naxu* (CD – 34) Jiřího Antonína Bendy (1722–1795) je od dnešních melodramů odlišný, neboť hudba tu nezní současně se slovem, ale vzájemně se střídají. Modernější melodramy už nechávají znít hudbu se slovem současně buď v koncertní podobě s doprovodem klavíru nebo ve scénické verzi s celým orchestrem. V tomto oboru vynikl Zdeněk Fibich (1850–1900) se svými melodramy trilogie *Hippodamie* (*Námluvy Penelopovy*, *Smír Tantalův*, *Smrt Hippodamie*). Kromě toho proslul také operami (*Nevěsta messinská*, *Bouře*, *Šárka*). Je autorem rovněž mnoha symfonií a symfonických básní. Jako samostatná skladba je dnes hrána část symfonické básně nazvaná *Poem* (CD – 35). Oblíbené jsou melodramy *Štědrý den* a *Vodník*, jimž se stala předlohou Erbenova *Kytice*.

Spojení slova a hudby je typické také pro scénickou hudbu, jež se hraje během představení činohry. Příkladem je hudba k pohádce *Radúz a Mahulena* Josefa Suka. Zdrobnělým textem je popsán děj. Z této hudby poté skladatel vytvořil suitu o čtyřech částech (větách) nazvanou *Pohádka* (*O věrném milování Radúze a Mahuleny a jejich strastech*, *Hra na labutě a pávy*, *Smuteční hudba*, *Runy kletba a jak byla láskou zrušena*). Poslech je z její 1. věty (CD – 37), při němž žáci sledují notový zápis v učebnici (s. 111–112). Typický je zde motiv smrti, jež Suk využil i v dalších svých dílech. Následuje život a dílo tohoto skladatele. Neméně známá je jeho *Serenáda pro smyčce*, jež se hraje téměř každoročně na Štědrý večer. Sukův vnuk a pravnuček A. Dvořák Josef Suk ml. je vynikajícím a uznávaným houslistou u nás i v zahraničí.

Námět na činnost: Pokusit se o vytvoření melodramu nebo scénické hudby k vybrané hře nebo básni (Charalambidis a kol., 2008, s. 109–113).

Revidovaná učebnice: 17. kapitola – HUDBA A SLOVO (melodram, scénická hudba)

S hudbou je spojen nejen pohyb, ale i slovo (text). Řadí se sem sbory, oratoria, opery, operety, muzikály. Fotografie skladatelů jsou opět v barevném tisku a jejich život a dílo zvýrazněno barevným podkladem.

Úkol pro žáky: Poslechnout si libovolně vybranou nebo autory doporučenou skladbu (J. A. Benda: *Sinfonia No 2*, A. Dvořák: *Polednice*) a na *youtube* k nim najít hudbu, jež odpovídá danému uměleckému slohu a pokusit se ji spojit se čtyřverším z *Polednice*:

*U lavice dítě stálo,
z plna hrdla křičelo.*

„Bodejž jsi jen trochu málo,
ty cikáně, mlčelo!“ (s. 125)

K zapamatování: Spojení hudby a slova se nazývá melodram, jehož představitelem je Z. Fibich. Totéž je příznačné také pro scénickou hudbu a J. Suk s hudbou ke hře *Radúz a Mahulena* (Charalambidis a kol., 2018, s. 121–125).

Původní učebnice: XVIII. kapitola – Hudba, kam se podíváš

Celé dvě strany textu popisují průběh jednoho volného dne, kdy se chlapec prakticky od rána do večera setkává na různých místech stále se stejnou hudbou, která je mezi lidmi v daném období velice populární.

Námět na činnost: Vytvořit si podle textu videoklip, vybrat k němu hudbu a zrealizovat představení (Charalambidis a kol., 2008, s.114–116).

Revidovaná učebnice: 18. kapitola – JDEME DO FINÁLE (hudba je s námi pořád)

Jakákoli hudba ovlivňuje celý náš život. Máme možnost zvolit takovou, které rozumíme, líbí se nám a umocňuje dobrou náladu.

Úkol pro tebe: Vybrat si z nabídky různých situací (ranní vstávání, sportovní aktivity, odpočinek, dlouhá chvíle, nuda, s. 126–127) hudbu, která se k nim hodí. Doporučených je celkem 8 odkazů z youtube, které jsou uvedeny pod videoukázkou č. 11 (s. 127).

- a) Imagine Dragons – *Radioactive*
- b) Xindl X – *V blbým věku*
- c) Linkin Park – *Numb*
- d) Pink Floyd – *Dark Side Of The Moon*
- e) Josef Melen – *Né, pětku né⁶*
- f) Kryštof – *Cesta ft. Tomáš Klus*
- g) Katy Perry – *Call Me Maybe⁷*
- h) Mike Oldfield – *Shadow On The Wall*

(Charalambidis a kol., 2018, s. 126–127).

Původní učebnice: XIX. kapitola – Zpěvácké intermezzo: Nakonec

V poslední části této učebnice mají žáci možnost zazpívat si písničky *Marnivá sestřenice* (J. Šlitř, J. Suchý), *Tři kříže* (J. Kopečný, L. Kučera), *Severní vítr* (J. Uhlíř, Z. Svěrák)

⁶ Odkaz na video není dostupný

⁷ V učebnici chybně uveden interpret – Katy Perry. Správnou umělkyní je Carly Rae Jepsen.

a *Hlídej lásku* (J. Nedvěd), které je naladí na blížící se prázdniny (Charalambidis a kol., 2008, s. 117–121).

Revidovaná učebnice: 19. kapitola – ZPĚVÁCKÉ INTERMEZZO (nakonec)

Opět je chybně uvedeno internezzo (správně intermezzo). Kapitola nese název *Nakonec* a nechybí průvodní slovo s přáním pěkných prázdnin (Charalambidis a kol., 2018, s. 128–132).

Původní učebnice: Stránka pro učitele

Je v původní učebnici na konci. Seznamuje učitele s její strukturou a náplní učební látky v jednotlivých ročnících. Po nich následuje abecední seznam písní a seznam poslechových skladeb (Charalambidis a kol., 2008, s. 122–125).

Revidovaná učebnice: Řádky pro učitele.

Jsou uvedeny na začátku učebnice hned po obsahu. Za nimi následují očekávané výstupy, jež předepisuje RVP a které by měly být obsaženy také ve ŠVP každé školy (s. 5–7). Abecední seznam písní, seznam poslechových skladeb a nově internetové odkazy videoukázek jsou uvedeny vždy na konci učebnice (Charalambidis a kol., 2018, s. 133–135).

8.2 Učebnice pro 7. ročník

K rozboru byly použity vzorky 2. vydání z roku 2005 a 3. upraveného vydání z roku 2018. Původní učebnice má celkem 152 stran a 18 kapitol značených římskými číslicemi, nová 144 stran a 19 kapitol značených čísly arabskými. Jednotlivé kapitoly mají odlišné číslování. Cvičení nazvaných *Námět na činnost* je pouhých 8, oproti *Úkolům pro tebe*, kterých je v nové verzi 27. Předchozí učebnice je v zelených tónech s černobílými fotografiemi, přepracovaná verze má nádech fialový a veškeré obrázky v ní jsou opět barevné. Učivo u obou je orientováno na hlas, hlasovou hygienu, lidovou píseň, ale i hudební přehrávače a nosiče a lidské nešvary. Hudební formy zastupuje polyfonní hudba, kánon, fuga, koncert, sonáta a sonátová forma, dále symfonie, symfonická báseň, kantáta a oratorium a v současné době velmi oblíbený muzikál. Shrnuty jsou informace o komponistovi jako takovém a skladatelských technikách a nechybí ani zmínka o interpretovi, jenž hotové dílo prezentuje svým posluchačům. Z hudební teorie se nabízí pojmy stupnice a tónina a mollová harmonická stupnice. Žáci se s učivem seznámí nejen prostřednictvím textu, ale i formou hudebních ukázek, které jsou k učebnici přiřazeny na

kompaktním disku a nově i internetovými odkazy. Každá kapitola v revidované verzi zahrnuje několik slov, určených k zapamatování, což v původních učebnicích chybí.

Při porovnávání vycházíme vždy z originální verze (značeno římskými číslicemi), která je rozpracována jako první a za ní následuje nová verze (označená arabskými číslicemi) s případnými změnami. Řazení jednotlivých kapitol není u obou zkoumaných vzorků totožné a dochází tak k odlišnému číslování.

Původní učebnice:

Začíná úvodním slovem pro sedmáky a nastiňuje témata celého roku. K tomu náleží dvě písně, *Stánky* (J. Nedvěd, s. 8–9) a *Pojďte, děti, nakreslíme dům* (P. Hejduk, J. Oulík, s. 9–10), určené ke zpěvu (Charalambidis a kol., 2005, s. 7–10).

Revidovaná učebnice:

U písně *Pojďte, děti, nakreslíme dům* (P. Hejduk, J. Oulík) je navíc přidán rytmický doprovod (Charalambidis a kol., 2018, s. 10–11).

Původní učebnice: I. kapitola – Putování za lidovou písní (a nejen naší)

Historie lidové písně je příkladem každého národa. Vychází z lidových tradic a symbolů dané země, či jejich oblastí. Autoři nejsou známi, neboť v dřívějších dobách lidé neuměli číst ani psát, a tak se písně šířily pouze ústním podáním z generace na generaci. Často přitom měnily svou podobu, nejen melodickou, rytmickou, ale mnohdy se proměňovala i jejich textová forma. Příkladem je píseň *Po valašsky od zeme* (z Moravy, s. 12) a její totožná varianta s odlišným textem *Pásli ovce valaši* (z Moravy, s. 13). Stejně tak jsou známé dvě písně *Halí, belí* s odlišnými melodiemi (obě z Moravy, s. 14). Jak zní lidová píseň, deklamuje ukázka (CD – 1: *Nepi, Jano, vodu*, moravská). V tehdejší době provázely písně člověka doslova na každém kroku a měly různá zaměření – pracovní, vojenské, milostné, obřadní, ale i ukolébavky, kterými matky uspávaly své děti. Příkladem jsou uspávkanky *Halí, belí* (z Moravy, s. 14) a lidová z Afriky (s. 15). Mezi vojenské patří *Verbuňk* (ze Slovenska, s. 16), *Ej, vy páni, vy* (z Moravy z Hornácka, s. 17) a *V Hodoníně za vojáčka* (ze Slovácka, s. 16), která je zároveň v podání Jožky Černého nabídnuta k poslechu (CD – 2). K milostným náleží lidová *Nechal mě můj milej* (z jižních Čech, s. 18), *Jakú sem si frajireнку* (ze Slovácka, s. 19), *Já mám žezuličku* (z Čech, s. 19–20) a *Když jsem já šel tou putimskou branou* (z Čech, s. 20). Pozoruhodné je, že ve světě jsou nejznámějšími písně amerických černochů, zvané spirituály, které daly základ pro vznik jazzu. Pro porovnání s našimi písněmi se žáci naučí americkou lidovou *Skoč*

tam, natrhej (s. 21). Neméně důležité místo zastávají písně obřadní, při jejichž zpěvu si lidé připomínali různé svátky – svatební obřady, narození dítěte, křtiny nebo pohřby. Významnou událostí bývalo vynášení smrti (Morana – ženský symbol smrti), její vhození do vody a následné vítání jara jako nového života. Dokladem je píseň *Smrtná neděla* (z Moravy, s. 22). Mezi svatební písně řadíme *Ej, od Buchlova* (ze Slovácka, s. 23) a mnoho dalších. Po přijetí křesťanství se některé biblické příběhy promítly i do písní, např. *Michael, row the boat ashore* (americký spirituál, s. 23). V naší zemi patří ke křesťanským zvykům zpěv koled a vánočních písní – *Fanfr, fanfr, fanfrnoch* (z Chodska, s. 24), *Den přeslavný* (z Čech, s. 25). O sepsání lidových písní se zasloužili sběratelé, kteří je sepsali ve svých sbírkách (K. J. Erben, Fr. Sušil, L. Janáček, K. Plicka). Také skladatelé vážné hudby se inspirovali lidovými tradicemi. Mnozí z nich využili právě melodie lidových písní ve svých skladbách. Důkazem toho je ukázka začátku 3. věty *Koncertu pro harfu a orchestr B dur op. 7* Jana Křtitele Krumpholze (CD – 4), v níž je slyšet stejná melodie francouzské lidové písně *Avignonský most* (s. 26) a české lidové písně *Káča má* (s. 27). To dokazuje, že písně, které se předávaly ústním podáním, se objevují i v jiných zemích. Na druhé straně u autorských písní se setkáváme i s eventualitami, že si písně lidé oblíbili natolik, že zlidověly. Příkladem je vánoční píseň českého barokního skladatele Adama Václava Michny z Otradovic *Chťic, aby spal* (s. 28). Ve 20. století dosáhl svými písněmi obrovského věhlasu František Hřebačka z Mikulčic (známý jako Fanoš Mikulecký). Mnoho lidí je považuje za lidové, přestože svého autora mají, například *Vínečko bílé* (s. 29). V současné době se lidovými zvyky, tradicemi i písněmi zabývají etnografové. Rovněž mezi námi žijí příslušníci jiných etnik (národností). Ukázkou je originální zpěv romské zpěvačky Věry Bílé (CD – 3: *Paš o paňori*) a notový zápis písně *Jablíčko* (s. 30). V pořadí předposlední je uvedena židovská lidová *Shalom chaverim* (s. 31) a kapitolu ukončuje anglická vánoční koleda *Dobrý král Václav* (s. 32).

Námět na činnost: Požádat spolužáka jiné národnosti, pokud takový ve třídě je, o ukázky jejich typické hudby, případně tanců (Charalambidis a kol., 2005, s. 1–33).

Původní učebnice: II. kapitola – O lidském hlase

Žáci jsou seznamováni s prostředkem vzájemného dorozumívání – lidským hlasem. Dovídají se, že hlas vzniká v hrtanu a jako kardinální je dýchání a artikulace. Období dospívání je pro hlas zásadní, neboť prochází velkými změnami, z nichž nejdůležitější je mutace – přeměna dětského hlasu v dospělý. Žáci si zopakují rozdělení ženských

a mužských hlasů v hudbě a poslechnou ukázkou Bedřicha Smetany z *Prodané nevěsty* – Jeník a Kecal/ tenor, bas, Mařenka a Háta/ soprán, alt (CD – 5). K procvičení hlasu poslouží píseň *Sbohem láska* (G. Magenta, I. Fišer, s. 35–36). Vzhledem k tomu, že člověk svůj hlas používá po celý život, měl by dodržovat pravidla hlasové hygieny – nepřepínat hlasivky zejména při nemoci, zpívat ve vyvětrané místnosti, dbát na správné držení těla v sedě i ve stoje, používat svou přirozenou hlasovou polohu, správně dýchat, vyvarovat se škodlivým vlivům jakými jsou alkohol, kouření, omamné látky, nevyspání a celková únava organismu. Všechna pravidla správného zpívání aplikujeme v písni *Kdyby tady byla taková panenka* (lidová z jižních Čech, s. 40–41) a k procvičení mluvidel je připravena píseň *Schu-wi-du-wi* (Eva a Dalibor Matoškovi, s. 39–40), (Charalambidis a kol., 2005, s. 34–41).

Revidovaná učebnice: 1. kapitola – NEŽ ZAČNEME ZPÍVAT (aneb o lidském hlase)

V revidované učebnici jsou informace o lidském hlase zařazeny jako první v pořadí. Člověk sám o sobě funguje podobně jako hudební nástroj.

Úkol pro tebe: stanovit, které části a orgány lidského těla se podílejí na vzniku hlasu a jakou mají funkci (videoukázka č.1 – ilustrační materiál o postavení a funkci hlasivek). Žáci při zjišťování mohou využít informací z jiných zdrojů. Nově jsou uvedeny latinské názvy dýchacího (respiračního) a hlasového (fonačního) ústrojí. Pro názornost jsou k dispozici dva barevné obrázky postavení hlasivek při dýchání a fonaci, na nichž je zřetelně vidět rozdíly. Úkolem je poté vyhledat na internetu další obrázky hlasového ústrojí a vytvořit krátkou prezentaci. Příklady lidských hlasů v hudbě si mají žáci opět sami najít a správně přiřadit na základě poslechu (CD – 5: B. Smetana: *Prodaná nevěsta* – Jeník a Kecal/ tenor, bas, Mařenka a Háta/ soprán, alt). Videoukázka č.2 s pěvcem Bobbym Mc Ferrinem dokazuje, co vše lze s lidským hlasem zvládnout. Píseň *Schu-wu-du-wi* (Eva a Dalibor Matoškovi, s. 16) je určena k procvičení hlasu, ale poslouží zároveň jako cvičení, jež je možné transponovat do jakékoli hlasové polohy. Píseň *Kdyby tady byla taková panenka* (z jižních Čech, s. 14) je příkladem pro chlapecké a dívčí hlasy.

K zapamatování: zpěvní hlasy, ústrojí hlasové, dechové, artikulační, změna hlasu, pravidla hlasové hygieny (Charalambidis a kol., 2018, s. 12–19).

Původní učebnice: III. kapitola – Harmonická moll aneb Bez legrace

Vycházíme z hudební nauky a tím lepšímu porozumění hudbě. Z předchozích ročníků by žáci měli znát stupnice durové a mollovou přirozenou (aiolskou) a melodickou, doporučeno je si vše znovu připomenout. Notový záznam z pohádky Lotrando a Zubejda *Bez legrace* (s. 42) představuje část nové harmonické stupnice. U mollových je potřeba si zapamatovat, mezi kterými stupni se nachází půltón. U harmonické stupnice se vyskytuje takzvaný hiát, což znamená vzdálenost mezi sousedními tóny o jeden a půl stupně. Pro zapamatování si učitel s žáky zazpívá terciové postupy, a nakonec i celou harmonickou stupnici s pro ni příznačnou písní *Já husárek malý* (z Čech, s. 46) a mollovou *Sluníčko za hory zachází* (z jižních Čech, s. 46–47). V obou písních pak hledají onen zmiňovaný hiát a případně další písně, v jejichž melodiích se objevuje (Charalambidis a kol., 2005, s. 42–48).

Revidovaná učebnice: 2. kapitola – PUTOVÁNÍ ZA LIDOVOU PÍSNÍ (aneb co nám píseň říká)

Vzhledem k tomu, že je číslování kapitol posunuto, nová učebnice navazuje na lidovou píseň touto v pořadí druhou kapitolou. Vysvětluje pojem tónina, tedy v jaké stupnici je píseň zapsaná. Žáci si zopakují, co značí stupnice (řada osmi tónů uspořádaných podle určitých pravidel). Úkolem zejména pro ty, kteří chodí do hudební školy, je najít v učebnici libovolnou píseň a určit její tóninu. Ostatní poznávají dur či moll tóninu u písní, jež učitel hraje. Pojem hiát se zde již nevyskytuje, hovoří se pouze o „skoku“, který je vytvořen z jednoho a půl tónu. K tomuto účelu je vhodný obrázek klaviatury, na níž si lze celé tóny a půltóny snáze představit. Příliš obsáhlá teorie z původní učebnice je zkrácená, neboť pro žáky, kteří se hudbě nevěnují, nemá téměř žádný smysl.

Úkol pro tebe: Tato kapitola obsahuje celkem tři úkoly, první vybízí žáky k bližší specifikaci lidových písní, a to podle kritérií – odkud pocházejí, do jakého prostředí jsou zasazeny, či jaká je jejich tonalita (dur, moll). Druhým úkolem je najít na internetu ukázkou verbuňku a Jízdy králů a informovat o tom své spolužáky. Posledním je zdramatizování dnů (Květná neděle, Zelený čtvrtek) a objasnění pranostik, týkající se sv. Jiří. Tento úkol lze přesunout do období Velikonoc.

K zapamatování: zpěv lidových písní při různých příležitostech, šíření ústním podáním, jsou nehmotným kulturním dědictvím každého národa (Charalambidis a kol., 2018, s. 20–33).

Revidovaná učebnice: 3. kapitola – LIDOVÁ PÍSEŇ (jako inspirace)

Pro mnohé skladatele se lidová píseň stala zejména inspirací pro jejich díla. V současnosti existují kapely, které tuto hudbu či text upraví a tím vznikne určitá napodobenina lidové hudby. Příkladem jsou skupiny Čechomor (videoukázka č. 3 – *Mezi horami*) a AG Flek (*Husličky*, HV 5. roč.). Nemůžeme tedy hovořit o tom, že by dnes nějaká typicky lidová hudba vznikala. U každé skladby známe, díky internetu, jejího autora.

K zapamatování: Lidové písně – inspirace pro hudební skladatele, nejoblíbenější zlidověly, dnes známe jejich autora (Charalambidis a kol., 2018, s. 34–41)

Revidovaná učebnice: 4. kapitola – HARMONICKÁ MOLL (aneb „bez legrace...“)

Naše lidové písně se zapisují většinou v durových a mollových tóninách oproti spirituálům amerických černochů, jež mají neobvyklé uspořádání. Obrázek klaviatury přispěje k lepšímu pochopení tónů a půltónů. V mollové harmonické stupnici je typický skok mezi 6. a 7. tónem (původní učebnice ho nazývá hiát). Je vynechán zbytečně složitý popis tvoření mollové aiolské a melodické stupnice

K zapamatování: pojem stupnice a tónina, harmonická stupnice a pro ni typický skok (1 a 1/2 tónu), méně obvyklá pro naše lidové písně (Charalambidis a kol., 2018, s. 42–46).

Původní učebnice: IV. kapitola – Polyfonie neboli vícehlas. Kánon a fuga

Na začátku je objasněn pojem polyfonie (mnohohlas, z řečtiny: *polys* – mnoho, *fonos* – hlas) a rozdíl mezi homofonií (stejnohlas). Homofonie představuje jednu hlavní zpívající melodii doprovázenou hlasy podřízenými, zatímco v polyfonii zní několik hlasů dohromady a všechny jsou rovnocenné. Vývoj polyfonní hudby začal již od 7. století, ale největšího rozkvětu bylo dosaženo v období baroka v 17. století. Jak se liší homofonie a polyfonie je možné srovnat v hudebních ukázkách (CD – 6: ukázka jednohlasu, CD – 7: ukázka vícehlasu). Aby si žáci prakticky vyzkoušeli mnohohlas, zazpívají si samostatně písničky *Jede, Jede poštovský panáček*, *Já do lesa nepojedu* a *Neviděli jste tu mé panenky* (s. 50–53). Poté se rozdělí na skupiny a zkusí zpívat na neutrální slabiku všechny tři písně dohromady, čímž vznikne polyfonní trojhlas. Ve spojení melodií se polyfonie řídí přísnými pravidly a je známá pod názvem nauka o kontrapunktu (nota proti notě). Podle těchto zásad jsou všechny tři písně zapsány dohromady tak, jako by tvořily polyfonní skladbu. Pokud by muži, ženy a děti zpívali všichni jednotnou melodii vždy o oktávu výš, nejedná se v tomto případě o polyfonii, ale o homofonii. Bude-li ale jeden z hlasů veden v kvintě (o 5 tónů výš), jež byla typická pro středověkou hudbu, můžeme už hovořit o dvojhlasu. K polyfonním skladbám řadíme také kánon, kdy všichni zpěváci

či skupiny zpěváků zpívají stejnou melodii, jen každý nastupuje v jinou chvíli, vždy s určitým zpožděním. Řadí se do takzvané imitační polyfonie (imitace – nápodoba). Příkladem jsou písně *Červená se, line záře, Dů Valaši, dů, Ej, padá, padá rosička*. V notách je uveden kánon *Do tance* (francouzská píseň, český text Jiří Blažek, s. 55). Kánon lze zpívat nejen se zpožděním, ale i obráceným, takzvaným račím postupem, kdy jedna melodie začíná od poslední noty směrem dopředu a druhá od první směrem dozadu. S kánony můžeme provádět také různé hříčky. Mezi významné autory vokální (zpívané, vox – hlas) polyfonie jsou označováni Orlando di Lasso a Giovanni Pierluigi da Palestrina (CD – 8: G. P. da Palestrina – *Missa Papae Marcelli*). Příkladem instrumentální (nástrojové) polyfonie je hudební forma zvaná fuga. Skládá se ze tří částí – expozice, provedení, repríza. První posluchače seznamuje s hlavním tématem celé skladby, jež zní postupně hned v několika hlasech, druhá s motivem více pracuje a ve třetí se téma objeví znovu a vyvrcholení celé skladby končí závěrečnou codou. Mistrem fugy byl barokní skladatel Johann Sebastian Bach (1685–1750) a jeho dílo *Umění fugy* (CD – 9: Johann Sebastian Bach – *Umění fugy*). Fuga se objevila i v pozdějších letech, ale doba baroka nebyla nikdy překonána (Charalambidis a kol., 2005, s. 49–58).

Revidovaná učebnice: 5. kapitola – POLYFONIE (neboli vícehlas, kánon a fuga)

Ve svém obsahu zůstává kapitola stejná, občas dochází k obměnám slovosledu ve větách. Po račím kánonu je zmíněn navíc příklad zrcadlového kánonu, kdy se melodie zrcadlí (převrací). U fugy je doplněno, že její vznik souvisí se zdokonalením hudebních nástrojů a skladby jsou psány jak v durových, tak v mollových tóninách.

Úkol pro tebe: zjistit, co má společného kánon a fuga.

K zapamatování: pojmy kánon, fuga, J. S. Bach (Charalambidis a kol., 2018, s. 47–55).

Původní učebnice: V. kapitola – To je koncert!

V úvodu je objasněn pojem koncert jako vystoupení (Michael Jackson, Česká filharmonie), ale i jako hudební forma, což značí hudební skladbu určenou pro sólový nástroj (sólistu) s doprovodem orchestru. Jeho vznik je datován do 17. století, kdy se vyvinul z hudební formy zvané concerto grosso. To představovalo malou skupinu nástrojů (concertino), která byla součástí orchestru (concerto grosso) a vzájemně se s ním ve hraní střídala. Tato skupina byla později nahrazena jedním sólistou. Za významného tvůrce koncertů je považován J. S. Bach se svými *Braniborskými koncerty*. Žáci si poslechnou ukázkou (CD – 10: *Braniborský koncert č.2*) a pokusí se rozpoznat concertino a concerto grosso. K dispozici mají notový zápis hlavního tématu této skladby (s. 60).

Jedny z prvních koncertů o třech větách byly psány pro housle. Známy je cyklus *Čtvero ročních dob* Antonia Vivaldiho. Poslechem je 1. věta z části *Jaro* (CD – 11, s. 61). Hudební ukázka je v učebnici uvedena slovy, která navodí atmosféru jarní přírody. Kromě jednoho sólisty se objevují koncerty pro dva nebo tři sólové hráče, potom nese název dvojkonzert či trojkonzert, samozřejmě s doprovodem orchestru. Následuje ukázka ze druhé pomalé věty Bachova *Koncertu pro dvoje housle a smyčcový orchestr d moll*, 2. věta (CD – 12). Se zdokonalováním hudebních nástrojů začínají vznikat také koncerty pro jiné sólové nástroje, hoboje, fagot, klavír, trubku, harfu a další. W. A. Mozart zkomponoval *Konzert pro fagot a orchestr B dur* (CD – 13: 1. věta) a jeho krátký notový záznam je možné při poslechu sledovat (s. 62).

Námět na činnost: Přinést nahrávku koncertu z domácí sbírky a seznámit s ní své spolužáky (Charalambidis a kol., 2005, s. 59–63).

Revidovaná učebnice: 6. kapitola – KONCERT (když hraje sólista s doprovodem)

Hned v úvodu je vynechána zmínka o Michaelu Jacksonovi a příliš obsáhlé vysvětlování pojmu *concerto grosso*. Zjednodušeně je řečeno, že představuje skupinu sólistů s orchestrem.

K zapamatování: Pojem koncert, vznik v 17. století. Je to vystoupení sólisty (sólového nástroje) s doprovodem orchestru, skládá se ze tří vět (Charalambidis a kol., 2018, s. 56–59).

Původní učebnice: VI. kapitola – Nešvary v hudbě

Úvodní slova objasňují spojitost lidských nešvarů s hudbou. Dělí se na dvě podkapitoly. První má název *Hudba jako kulisa pro cokoli* a druhá *Hudba a drogy*. Pokud nám zní hudba jako pozadí, je možné při jejím poslechu vykonávat rozmanité činnosti, jež nás nenutí přemýšlet. Máme-li se ale něčemu naučit a pouštíme-li si přitom walkmana, působí v tomto případě jako rušivý element. Člověk se s hudbou setkává téměř na každém kroku, jen je třeba se vyvarovat příliš hlasitému, ale i nucenému poslechu. Hudbu bychom měli brát jako zpestření a projev odpočinku. K tomu slouží oddechová píseň *Drnová Chajda* (americká lidová, český text S. Mareš, s. 66–67). Ve druhé podkapitole je přiblížen blízký vztah hudby s alkoholem a drogami. Pro ilustraci je popsán život L. van Beethovena, jehož otec byl pijan a malého chlapce nutil v noci, když se vracel opilý domů, cvičit na klavír. V podobném duchu se nesou i pověstná 60. léta 20. století a hnutí hippies, jehož stoupenci se hudbu snažili vnímat všemi smysly, a právě drogy jim to do určité míry

umožňovaly. Taková hudba je označována jako acid rock⁸. S užíváním drog souvisí řada zbytečných obětí, jež zemřely na předávkování. Vzhledem k tomu, že tyto nástrahy na člověka číhají na každém kroku, je třeba se jim vyhýbat a uvědomit si, jaké dopady mohou přivodit. Hudba má ale především hodně pozitivního a to písničky. K takovým patří *Písnička příkladná a pro obveselení všech mladých lidí užitečná* (bez uvedení původu, s. 71) a *Ptáčata* (J. Nedvěd, s. 72), jejichž zpěv navodí dobrou náladu (Charalambidis a kol., 2005, s. 64–72).

Revidovaná učebnice: 7. kapitola – HUDBA (a lidské nešvary)

Je vynecháno slovo walkman (přehrávač), který se již v současnosti nepoužívá, odpočinková hudba je pojmenována jako relaxační.

Úkolem pro žáky je poslechnout si ryze relaxační hudbu určenou pro zklidnění duše a mysli (videoukázka č.4 – relaxační hudba). V dalším videu (č.5 – Elevator Music – Gaming Background Music) zní hudba vyhrazená pro pracovní prostředí. Následují tři videa (č. 6 – J. S. Bach: *Tocatta a fuga d moll*, č.7 – DJ Tiesto: *Insomnia* a č.8 – The Prodigy: *Spifire*), u kterých mají žáci určit, k jakému účelu by byly či nebyly vhodné. To, že hudba působí jako kulisa již od dávných dob, dokládá středověká píseň *Písnička příkladná a pro obveselení všech mladých lidí užitečná* (s. 62), která je v původní učebnici uvedena téměř na konci kapitoly a nesouvisí s výkladovým textem. Ve druhé podkapitole, nesoucí název *Hudba a drogy*, je tento problém více rozebrán, zejména, jde-li o alkohol, klasické drogy, ale i tisíce prostředky a léky, protože řada hudebníků se těžce vyrovnává s tlakem médií a neustálým sledováním jejich osoby. Nově je uvedeno i jméno krále popu Michaela Jacksona (1958–2009). V závěru se autoři zmiňují o nástrahách alkoholu, trávy a tripu⁹, s nimiž se mladí lidé mohou setkat na diskotékách, mejdanech, či jiných podobných akcích. Je třeba mít na paměti právě oběti, které těmto škodlivým vlivům podlehly.

Úkol pro tebe: rozebrat problematiku s učitelem a vypracovat na toto téma referát.

K zapamatování: Hudba a její funkce, hudba pro různé příležitosti, tragické osudy některých hudebníků (Charalambidis a kol., 2018, s. 60–66).

Původní učebnice: VII. kapitola – O sonátě a sonátové formě

Sonáta jako hudební forma je definována jako skladba pro sólový hudební nástroj s doprovodem, většinou klavírním. Skládá se ze čtyř vět (rychlá, pomalá, taneční –

⁸ V překladu kyselý rock

⁹ Malý papírek (cca 5x5 mm) napuštěný drogou LSD.

menuet, rychlá). Existují ale také třívěté, dvouvěté, a dokonce i jednověté. Sonáta se začala objevovat v 16. století jako instrumentální skladba. Pro klávesové nástroje se nazývala toccata. Celý vývoj se poté ustálil v 18. století. Pokud je sonáta napsaná pro celý symfonický orchestr, hovoříme o symfonii. Sonátová forma je způsob komponování jedné věty sonáty, která má tři části – expozice, jež posluchače seznamuje s hlavním (CD – 14), vedlejším (CD – 15) a závěrečným (CD – 16) tématem, druhá nese název provedení a autor v ní pracuje s motivy v různých tóninách a třetí je repríza, kdy se znovu setkáme s expozicí, která ve finále vrcholí závěrečnou codou (L. van Beethoven – *Symfonie č.5 c moll Osudová – 1. věta*). K jednotlivým tématům jsou přiřazeny zkrácené notové záznamy (s. 75).

Námět na činnost: Poslechnout 1. větu *Beethovenovy Sonáty č. 8 Patetická* a poznávat jednotlivé úseky kompozice (Charalambidis a kol., 2005, s. 73–76).

Revidovaná učebnice: 8. kapitola – O SONÁTĚ (a sonátové formě)

V úvodu se autoři zmiňují o *Sonátě cis moll* L. van Beethovena, zvané též *Sonáta měsíčního svitu*, což dokládá, že se v případě sonáty jedná o skladbu o čtyřech větách. Byly komponovány také sonáty s nižším počtem vět.

Úkol pro tebe: zůstává stejný – 1. věta *Beethovenovy Symfonie č. 8 Patetická*.

K zapamatování: Sonáta – skladba pro hudební nástroj, čtyři věty. Nejznámější *Sonáta cis moll* L. van Beethovena. Sonátová forma – expozice, provedení, repríza (1. věta *Beethovenovy Osudové*), (Charalambidis a kol., 2018, s. 67–70).

Původní učebnice: VIII. kapitola – Zpěvácké intermezzo: O lásce

Tato část obsahuje tři písně o lásce. *Láska, bože, láska* (lid. Ze Slovenska, s. 77), *Valčíček* (J. Nedvěd, s. 77–78) a *Klementajn* (americká, český text J. Suchý, s. 78–79) jsou určeny ke zpěvu (Charalambidis a kol., 2005, s. 77–79).

Revidovaná učebnice: 9. kapitola – ZPĚVÁCKÉ INTERMEZZO (o lásce)

Krátké průvodní slovo připomíná již zmíněné lidové písně milostné.

Úkol pro tebe: určit, která píseň je lidová nebo umělá a zkusit je doprovodit na rytmické či jiné nástroje. K písni *Láska, bože, láska* (s. 71) je připsán houslový doprovod, k *Valčíčku* (s. 72) kytarový a k písni *Klementajn* (s. 73) rytmický doprovod. Je na zvážení, který si žáci s učitelem vyberou (Charalambidis a kol., 2018, s. 71–73).

Původní učebnice: IX. kapitola – My jsme hráli na cimbály, všechny myši tancovaly

Člověk může tanec a pohyb vyjádřit zcela beze slov, vždy ale ve spojení s hudbou. Podobné je to také v komunikaci, neboť nejen slovy se lze dorozumívat, ale i pohybem můžeme leccos znázornit. Roli přitom hraje i výraz v obličeji (radost, vztek, překvapení, smutek). Tanec je charakterizován jako nejhezčí a nejdokonalejší způsob vyjádření našich pocitů beze slov. Kde všude se můžeme s tancem setkat a jaké druhy tanců známe?

Pantomima je známá již od starověkého Řecka. Znamená zvláštní druh pohybu bez použití mluvy. Tanečníkovi se říká mim, jenž pohyby svého těla a mimikou obličeje dokáže divákům přiblížit různé příběhy. K nejslavnějším patřili Jean-Baptist Gaspard Debureau, Ladislav Fialka, Boris Hybner.

Lidový tanec se vyvíjel obdobně jako lidová píseň. Diferencuje se zemí, z níž pochází, i odlišnostmi jednotlivých krajů té dané země. U nás působí mnoho amatérských, ale i profesionálních tanečních souborů, které jsou známé rovněž v zahraničí. Příkladem je slovenský tanec *do koleša*. Tančí se v kruhu a je pro něj typická píseň *Ej, točí sa mi, točí* (s. 83–84). Z českých tanců proslula polka a pro ni charakteristická píseň *Kdyby byl Bavorov* (s. 84). Na ni je možné zkusit jednoduchý polkový krok a vytleskat rytmus.

Balet je považován za náročný taneční projev. Nejvíce byl provozován u dvora ve Francii a Rusku. Pro klasický balet je podstatná průprava a rovněž pravidelný trénink. Vyžaduje speciální oblečení i obutí. Z nejúspěšnějších zmíníme ruské tanečnice Nikolaje Baryšnikova a Maju Pliseckou a z našich pak Vlastimila Harapese a Hanu Vláčilovou. Hudbu k baletu je možné si znovu poslechnout z CD pro 6.ročník (CD – 31: S. Prokofjev: *Romeo a Julie – Montekové a Kapuleti*, CD – 32: *Julie děvčátko*, CD – 3: A. Chačaturjan: *Gajané – Šavlový tanec*).

Protikladem baletu je výrazový tanec, jež tanečnickům umožňuje běžný moderní oděv i obuv. V naší zemi se nejvíce proslavil Pražský komorní balet Pavla Šmoka.

K maximálně rozšířeným patří společenské tance, které slouží převážně k zábavě lidí při různých příležitostech. Dělí se na tradiční klasické společenské tance (valčík CD – 18, polka CD – 19, waltz, tango – CD 21) a moderní (swing, rumba, rokenrol, makarena CD – 22) Tyto tance se tančí i na profesionální úrovni a člení se na standardní (waltz, tango, valčík, slowfox, quickstep) a latinsko-americké (samba CD – 20, rumba, ča-ča, paso doble, jive).

Námět na činnost: Seznámit se s tancem mateníkem, v němž se střídá takt dvoudobý se třídobým. Žáci tento rytmus aplikují na písní *Mateník* (s. 89), přičemž si můžou vyzkoušet také taneční kroky (Charalambidis a kol., 2005, s. 80–89).

Revidovaná učebnice: 10. kapitola – MY JSME HRÁLI NA CIMBÁLY, (všechny myši tancovaly – o tanci)

Zkrácený je úvod kapitoly, hovoří se jen o propojení pohybu s hudbou a vyjádření komunikace gesty spojenými s pohybem.

Úkol pro tebe: Beze slov sehrát krátkou hereckou etudu (scénku) za pomoci gest, mimiky a pohybů těla.

Zcela chybí podkapitola o pantomimě. V první části *Lidový tanec* se zopakuje vše, co souvisí s původem a vznikem (země, kraj, místo, zaměstnání, životní příležitost). Úkolem pro žáky je pokusit se o zpěv písně *Ej, točí sa mi, točí* (lidová ze Slovenska, s. 76–77) formou kánonu a poté ji zatančit do koleosa (točit se v kruhu dokola a překládat levou nohu přes pravou). Základní polkový krok (krok sun krok) je možné uplatnit na písni *Kdyby byl Bavorov* (lidová z Čech, s. 77–78) a poté zhlédnout videoukázku č.9 (česká polka). Další část nese název *Od baletu po street dance*.

Úkol pro tebe: Připomenout si nejvýznamnější autory baletů, I. Stravinského (*Petruška, Svěcení jara*), S. Prokofjeva (*Romeo a Julie, Kamenný kvítek, Láska ke třem pomerančům*), P. I. Čajkovského (*Labutí jezero, Louskáček*), určit, jaké byli národnosti a vyhledat na internetu ukázky z některých baletů. Povyprávět příběh na motivy W. Shakespeara *Romeo a Julie* (S. Prokofjev) a provést charakteristiku dvou znesvářených rodů, Monteků a Kapuletů.

Informace o výrazovém tanci zůstaly nezměněny. Nově je zaznamenán street dance a pro něj existující pojem kultura ulice, kam lze přiřadit i typické projevy (graffiti, breakdance, rap a hip hop), ale rovněž tanec street dance a díky jeho oblibě je v dnešní době pořádána řada soutěží. Za zmínku stojí také tanec zumba, což je něco mezi tancem a sportem, jakýsi fitness program, který vytvořil kolumbijský trenér a choreograf Alberto „Beto“ Perez. Zumbu autoři doporučují zatančit si v hodinách tělesné výchovy (videoukázka č. 10 – Zumba). Ke třetí části *Společenské tance* je doplněna lidová polka, mazurka, rokenrol, diskotékové tance a zumba. Tance se staly rovněž součástí muzikálů, podrobněji v kapitole 16.

Úkol pro tebe: seznámit se s tancem zvaným mateník, který mátl tanečnický svým rytmem (střídal se takt dvoudobý se třídobým). Příkladem je píseň *Já si tě má milá nevezmu* (s. 81), kterou se naučí zpívat a poté se pokusí zapsat její rytmus na jednu linku. K dalším podobným řadíme *Kucmoch* a *Sedlák, sedlák*. Tyto jsou doporučeny zopakovat, či se je naučit a vytvořit k nim rytmický doprovod. Právě nápěv písně *Sedlák, sedlák* využil ve své opeře *Prodaná nevěsta* B. Smetana (videoukázka č. 11 – *Furiant* z *Prodané nevěsty*).

K zapamatování: Pojem tanec. Tanec jako součást obřadů. Druhy tanců – lidové, společenské, moderní (Charalambidis a kol., 2018, s. 74–81).

Původní učebnice: X. kapitola – Symfonie, symfonická báseň.

Symfonie patří k nejsložitějším hudebním druhům. Je stará necelá tři století. Skládá se většinou ze čtyř vět, v některých případech může být třívětá a hraje ji celý symfonický orchestr. Její strukturou je 1. věta rychlá (forma sonátová), 2. je pomalá (forma variační), 3. taneční (forma písňová) a 4. věta je opět rychlá (většinou v rondové formě). Dříve se používal název *sinfonia* a často tvořila predehru k operě. Tehdy ji obvykle tvořily tři věty (rychlá, pomalá, rychlá) a celá netrvala déle než pět minut. Významným autorem byl J. V. Stamic a jeho dnes nejznámější 1. věta ze *Sinfonie A dur* (CD – 23). Nádherné symfonie komponoval J. Haydn (celkem 104), W. A. Mozart (48), L. van Beethoven (9). Nelze opomenout Haydnovu *Symfonii č. 94 G dur S úderem kotle*, v jejíž 2. větě se vyskytují údery na tympány (kotle), ale i variace na hlavní téma, jež je uvedeno v notách a lze jej během poslechu sledovat (CD – 24, s. 92). Pro symfonický orchestr začaly postupem času vznikat symfonické básně nebo i tance (A. Dvořák, *Slovanské tance*). V 19. století se rozvíjí tzv. programní hudba, již zastupuje symfonická báseň o jedné větě. Představuje hudbu s určitým dějem a připojeným textem (programem). Příkladem je Dvořákov *Vodník* na motivy básně K. J. Erbena a cyklus šesti symfonických básní *Má vlast* od B. Smetany *Z českých luhů a hájů* (CD – 25).

Námět na činnost: Zamyslet se nad vícevětou symfonií *Pastorální* L. van Beethovena (*Probuzení radostných pocitů při příchodu na venkov, Scéna u potoka, Veselé shromáždění venkovanů, Nečas a bouře, Pastýřský zpěv, Šťastné a vděčné pocity po bouři*) a popsat, o čem vypovídá (Charalambidis a kol., 2005, s. 90–93).

Revidovaná učebnice: 11. kapitola – SYMFONIE (symfonická báseň)

Jan Václav Stamic symfonii dále zdokonalil. Ke stávajícím třem větám přidal jednu další, taneční (menuet) a tím vznikla skladba o čtyřech větách. Během téměř sta let se měnilo tempo, střídaly nálady a měnily se určité formy komponovaných skladeb.

Úkol pro tebe: vytvořit několik skupin a vyhledat na internetu symfonické básně nebo programní symfonie, najít o nich zajímavé informace, přehrát ukázky a poznat, o jaké hudební formy se jedná.

K zapamatování: Symfonie – čtyřvětá skladba pro symfonický orchestr, symfonická báseň – jednovětá instrumentální skladba. Nejznámější cyklus symfonických básní B. Smetany *Má vlast* (Charalambidis a kol., 2018, s. 82–85).

Původní učebnice: XI. kapitola – Zpěvácké intermezzo: Na cestě

Celkem tři písně určené ke zpěvu mají něco společného s cestováním. Všechny patří mezi umělé písně – *Pocestný* (A. Jelen, F. L. Čelakovský, s. 94), *Tam u nebeských bran* (J. Zmožek, Z. Rytíř, s. 95–96), *Tisíc mil* (H. West, I. Fischer, s. 96), (Charalambidis a kol., 2005, s. 94–96).

Revidovaná učebnice: 12. kapitola – ZPĚVÁCKÉ INTERMEZZO (na cestě)

V úvodní části se žáci seznámí s obsahy písní vypovídající o touze někam dojít nebo se naopak někam, kde to máme rádi, vrátit. K první písni *Pocestný* (s. 86) je navíc přidáno schéma doprovodu na rytmickou kytaru, bubínek a rolničky, u třetí písni *Tisíc mil* (s. 88–89) je dle možností doprovod pro dřívka, tamburínu, ale i flétnu, housle, kytaru, basovou kytaru, kontrabas, violoncello či klavír (Charalambidis a kol., 2018, s. 86–89).

Původní učebnice: XII. kapitola – Duchovní a světská hudba, kantáta a oratorium

Duchovní hudba je součástí církevních obřadů a své náměty čerpá z oblasti víry a náboženství. Není ale pravidlem, že zní jen v chrámech. S takovou hudbou se můžeme setkat i na jiných místech, například v koncertních sálech. Často je hraná na varhany a zpívána sborem či sólisty. Hudební skladatelé dříve působili ve funkci varhaníků nebo vedoucích sborů při různých kostelích a na zakázku církve komponovali rozličné skladby, kantáty či oratoria. J. S. Bach zastával funkci ředitele kůru v Lipsku a složil více než 500 duchovních kantát. U nás je známá duchovní píseň *Hospodine, pomiluj ny* (s. 98), kterou lze s žáky zazpívat podle notového zápisu.

Světská hudba nacházela inspiraci v běžném každodenním životě a bývala hrána například pro potěšení panovníka. K ní řadíme také lidovou tvorbu, dále koncertní díla – opery, balety, komorní skladby, ale i hudbu populární.

Oratorium je skladba určená pro sbor, sólisty a orchestr. Motivem se stávaly zejména biblické příběhy. Za významného tvůrce je považován G. F. Händel (1685–1759) s oratoriem *Mesiáš* neboli Spasitel – Ježíš Kristus, jenž spasil lidstvo (CD – 26).

Kantáta je taktéž komponovaná pro sbor, sólisty a orchestr, ale liší se tím, že její náměty jsou světské, ze života. Typickým představitelem je S. Prokofjev (1891–1953), jehož kantáta *Alexandr Něvský* pojednává o ruském vládci. Hudební ukázka *Povstaň, lide ruský* je z její 4. části (CD – 27) a je v ní zřetelná energická část, kdy je lid vyzýván k boji s nepřítelem a část lyrická, vyjadřující oddanost a lásku k rodné zemi. Oba nápěvy jsou v několika taktech zapsány v notách a ke každému přiřazena sloka v českém jazyce (s. 100).

Vznik kantáty a oratoria spadá do období baroka, tedy do 17. století. Na závěr je stanoven poslech skladby pro sbor a orchestr *Česká píseň* od B. Smetany (CD – 28), (Charalambidis a kol., 2005, s. 97–100).

Revidovaná učebnice: 13. kapitola – DUCHOVNÍ A SVĚTSKÁ HUDBA (kantáta a oratorium)

Úvod kapitoly shrnuje již získané informace, a to, že existuje hudba taneční, symfonická, lidová a provozuje se v různém prostředí. Kromě toho se hovoří o hudbě duchovní a světské a hudebních formách, jež ji reprezentují – kantátě a oratoriu. Ve srovnání s původní učebnicí, kdy autoři upřednostnili jako první v pořadí duchovní hudbu, nová verze začíná hudbou světskou. Je pojata jako ta, jež nás běžně obklopuje. Řadí se k ní část lidové tvorby, koncertní díla, opery, balety, komorní skladby, ale i moderní populární hudbu.

Úkol pro tebe: zamyslet se a určit, zejména podle textů, do kterého prostředí patří písně, které rádi zpíváme a jsou námi oblíbené.

V duchovní hudbě je uveden cizí pojem regenschori, což značí pojmenování pro ředitele farních sborů a kůrů, tedy skladatele, jež byli zaměstnáni u církve v kostelích.

Úkol pro tebe: poslechnout si ukázkou duchovní skladby Martina Klusáka *In paradisum* (videoukázka 12), která zní zpočátku jako modlitba přecházející v rouhání, nadávání na osud a v jejím závěru poté přichází smíření. Jaký příběh se zde odehrává? V textu je připojen komentář M. Klusáka k této skladbě. Oratorium a kantáta tvoří samostatnou podkapitolu a je beze změn.

K zapamatování: Pojmy oratorium a kantáta – skladby určené pro sólisty, sbor a orchestr. Oratorium čerpá náměty z duchovní sféry, kantáta má témata světská. Duchovní hudba se komponuje i v současnosti (Charalambidis a kol., 2018, s. 90–94).

Původní učebnice: XIII. kapitola – Kucmoch, kucmoch, ten já ráda... (opakování taktování)

Hudbu můžeme pohybem vyjádřit, ale je možné ji pohybem také řídit. Příkladem toho je člověk stojící před orchestrem či pěveckým sborem, jež cosi znázorňuje rukama. Jde o dirigenta, který celé hudební těleso řídí, diriguje, ukazuje, jak mají zpěváci zpívat a hudebníci hrát (potichu, silně, rychle pomalu). Pěvecký sbor řídí sbormistr a orchestr dirigent. Pokud vystupují obě tělesa dohromady, hovoříme o dirigentovi. V předcházejících ročnících se žáci seznámili s taktováním 2/4, 3/4 a 4/4 taktu. K zopakování a opětovnému procvičení taktování jsou určeny písně, dvoudobá *Voděnka*

studená (lidová z Moravy v úpravě P. Ebena, s. 103), třídobá píseň *Široký, hluboký* (lidová z Čech v úpravě K. Reinera, s. 104) a čtyřdobá *To ta Hel'pa* (lidová ze Slovenska, s. 104–105). S rychlostí taktování souvisí i výsledné tempo písně, proto je třeba procvičit nejčastější tempová označení (*allegro*, *moderato*, *presto* a další). V případě, že se v písni objeví *staccato*, značí se tečkou nad nebo pod notou a znamená krátce. U *legata* jsou noty svázané obloučkem, značí pohyb pomalejší a vláčnější. Podle notového zápisu lze jednotlivé doby také dělit, čímž docílíme pravidelnějšího rytmu, ale i výslovnosti. Žáci si zkusí ukončení, závěr, a to zastavením na příslušné době u rychlé a vykroužením u písně pomalé. Taktování aplikujeme na písních *Bodaj by vás, vy mládenci* (lidová ze Slovenska, dvoudobá, s. 107) a *Ó, řebíčku, zahradnický* (lidová z Čech v úpravě P. Jurkoviče, třídobá, s. 107–108). Kromě měnicího tempa se v písních může střídát také takt. Jde o tzv. *mateniky*, kdy se střídá 2/4 takt s 3/4 – *Kucmoch* (lidová z Čech v úpravě P. Ebena, s. 109). Existují také skladby nebo písně, jež nezačínají na první dobu, ale třeba na druhou, jako naše hymna. V takovém případě je přípravné gesto, zdvih vždy na předcházející dobu. Příkladem je píseň *Měla jsem holoubka* (lidová z Čech, čtyřdobá, s. 110) začínající na čtvrtou dobu, tudíž přípravná fáze je na dobu třetí. Při dirigování svými gesty docílíme také případného zrychlování či zpomalování a dynamiky, kdy pravou rukou taktujeme a levou ukazujeme zesilování nebo zeslabování. Pro zesilování (*crescendo*) platí vidlice rozevírající se zleva doprava a pro zeslabování (*decrescendo*) se vidlice zleva doprava zužuje (Charalambidis a kol., 2005, s. 101–111).

Revidovaná učebnice: 14. kapitola – KUCMOCH, KUCMOCH, TEN JÁ RÁDA (opakování taktování)

Fotografie českého dirigenta Rafaela Kubelíka je nahrazena známějším Jiřím Bělohávkem (1946–2017). K chybě v tisku došlo u písně *Měla jsem holoubka*, kdy první řádek druhé sloky (*Nehoukej, nebroukej, můj zlatej holoubku*) je zapsán hned pod názvem písně a její pokračování je až pod celým notovým zápisem (s. 103).

Úkol pro tebe: různá označení v hudbě jsou součástí italského hudebního názvosloví. Pokusem je zazpívat stejnou píseň v různých tempech, a přitom si uvědomit, jak je funkce dirigenta/ sbormistra důležitá. Názorné vtipné video, jak diriguje mistr Bean, je toho důkazem (videoukázka č. 13,¹⁰).

¹⁰ Video obsahuje materiál partnera Mr Bean Endemol, který ho zablokoval na základě autorských práv.

K zapamatování: Základní taktovací gesta 2/4, 3/4, 4/4. Gesty lze vyjádřit tempo, dynamiku i změny taktu, zrychlování či zpomalování. Sbor a orchestr se řídí podle taktovacích gest sbormistra či dirigenta (Charalambidis a kol., 2018, s. 95–105).

Původní učebnice: XIV. kapitola – Hudební přehrávače a hudební nosiče

Téma se zabývá kvalitním poslechem, který umožní dnes jen kompaktní disk oproti dříve používaným gramofonovým deskám nebo audiokazetám. Je třeba uvést něco z historie hudebních přehrávačů, která začíná rokem 1899. V té době si nechal patentovat svůj fonograf Thomas Alva Edison. Na něj bylo možné nahrát mluvu či hudbu a to tak, že zvuk byl přijímán rozšířenou rourou, v níž narážel na překážku (membránu) z pergamenu s připevněným hrotem. Člověk otáčel klikou, zvukem se membrána chvěla a hrot vyrýval do cínového, později voskového válečku různě silně prohlubně. Pokud si chtěl nahrávku poslechnout, musel váleček otočit a opět přitom klikou otáčet. Nahrávky byly značně zkreslené. Jestliže chtěli tehdy pořídít více nahrávek, musel být v místnosti rozmístěn odpovídající počet fonografů. O zdokonalení se později zasloužil Alexander Graham Bell, který používal lepenkové válečky s vrstvou vosku a přístroj fungoval na principu šlapacího stroje. Začalo se mu říkat gramophone. Roku 1887 fonograf ještě více vylepšil Emil Berliner, kdy voskový váleček nahradila kruhová deska potažená voskem. Nahrané desky se poté vyleptaly do kovu v kyselinové lázni. První desky měly průměr 6 centimetrů, později se zvětšily až na 25–30 centimetrů a nahrávaly se v různých rychlostech otáček za minutu. V roce 1905 se objevila první deska s oboustranným záznamem. Elektrický způsob záznamu zvuku byl zaveden v letech 1925–1926 a zhruba po dvaceti letech byla vydána první dlouhohrající deska (LP – long play). Problémem desek ovšem bylo, že se daly rozbít. Záhy je nahradily nové, kvalitnější z polyvinylchloridu (vinylové). Mechanické gramofony brzy vystřídaly elektrické s přenoskou, zesilovačem a reproduktorem. Po druhé světové válce se mění monofonní poslech (1 reproduktor) na stereofonní (2 repro) a později ještě na kvadrofonní (4 repro). Magnetofon spatřil světlo světa v roce 1935 a používal k přehrávání pásky (kotouče). Během války se magnetofony hojně využívaly nejen k nahrávání, ale i k přehrávání skladeb přímo z rozhlasového přijímače. Další vylepšení docílilo výrazné zmenšení cívek do podoby audiokazet a místo reproduktoru se začala používat sluchátka. Přestože poslech byl stále nepatrně zkreslený, došlo během 70. let k pokusům o digitální záznam zvuku, kdy je zvuk snímán laserovým paprskem a tím nedochází k jeho opotřebení. Výhodou byla rovněž větší kapacita CD oproti gramofonovým deskám a audiokazetám.

Digitální záznam reprezentují i DVD, což je spojení audio a videozáznamu dohromady. Na závěr kapitoly jsou předloženy dvě písně ke zpěvu – *Jednou ráno* (R. Pastrňák, s. 119) a *Klobouk ve křoví* (J. Ježek, J. Voskovec, J. Werich, s. 120), (Charalambidis a kol., 2005, s. 112–120).

Revidovaná učebnice: 15. kapitola – HUDEBNÍ PŘEHRÁVAČE (a hudební nosiče)

Úvodní slovo zůstává beze změny. Celá kapitola je přehledněji rozčleněna na podkapitoly *Nejprve něco o zvuku, Od voskového válečku po gramofonovou desku, Od drátu k magnetofonové pásce a kazetě, Doba digitální aneb kam to ještě povede*.

Autoři seznamují žáky se zvukem jako takovým, který vzniká chvěním tělesa, a to se přenáší ze zdroje přímo do našeho ucha. Pravidelným chvěním se tvoří tóny, nepravidelným hluky, šelesty a šumy. Výšku tónu udáváme v hertzích (Hz), což je jednotka kmitočtu.

Úkol pro tebe: vyrobit si jednoduchý telefon ze dvou plastových kelímků, do jejich dna udělat malou díрку a spojit oba dva nití. Jeden žák bude do kelímku šeptat a druhý na konci napnuté nitě v dalším kelímku mluvu uslyší. Těleso (kelímek) se mluvením rozechvívá, to se přenáší na napnutou nit, která se chvěje a rozvibruje kelímek na protější straně.

Z historického vývoje je u fonografu doplněno, že plnil zároveň funkci diktafonu. Výhodou bylo, že se válečky mohly ofrézovat a znovu použít. U leptaných kovových desek se nejprve vyrobil originál zvaný matrice, z něhož se lisováním dalo vyprodukovat jakékoli množství kopií. To způsobilo vytlačení již zmiňovaných válečků z oběhu. Ve třetí podkapitole se hovoří o nahrávání zvuku na zmagnetizovaný drát, později ocelový pás, předchůdce magnetofonového pásku. Podobnou funkci jako má telefonní záznamník měl telegraphon, jež se dal stále znovu přehrávat. Digitální záznam na CD je sice mnohem kvalitnější, ale při nevhodném zacházení může dojít k jeho poškrábání. S nástupem počítačů se objevily MP3 přehrávače, které zvládnou přehrát i starší CD.

Úkol pro tebe: dle možností navštívit Národní technické muzeum, popřípadě uspořádat výstavku audiotechniky svých rodičů, prarodičů nebo alespoň shromáždit obrazový materiál s popisky či vypracovat na toto téma zajímavý referát.

K zapamatování: Zvuk vzniká chvěním tělesa, kapaliny nebo plynu, jednotkou je hertz (Hz). Vývoj hudebních nosičů se neustále vyvíjí, nejvíce rozšířený formát MP3 (Charalambidis a kol., 2018, s. 106–115).

Původní učebnice: XV. kapitola – Muzikál

V dnešní době je pro některé lidi obliba muzikálů stále nepochopitelná. Muzikál je divadelní hra, v níž značnou roli zaujímá hudba, tanec, ale i činohra. Herec musí nejen dobře hrát, musí být také dobrým zpěvákem a tanečníkem. Dějem je často „love story“ (milostný příběh) končící buď šťastně nebo tragicky. Je samostatným žánrem a jeho vznik spadá do uměleckého divadelního prostředí newyorské Broadwaye. Navázal na kabaretní divadlo, hudební revue i operetu. Více inklinuje k populární hudbě než klasické. K vůbec prvním muzikálům se řadí *Lod' komediantů* z roku 1927. Do *West Side Story* (L. Bernstein) z roku 1957 pronikly dokonce jazzové prvky. Jde o příběh zanesený do tehdejší Ameriky, který je obdobou Shakespearova románu *Romeo a Julie* (CD – 29: L. Bernstein: *West Side Story – Amerika*). Rovněž v učebnici je totožná píseň *Amerika* určená ke zpěvu (s. 123–124). Ve 2. polovině 60. let se objevuje další slavný muzikál *Hair* (G. Ragni, J. Rado, G. McDermot), který přetvořil do filmové podoby český režisér Miloš Forman. 70. léta přinášejí hudební film *Jesus Christ Superstar*, ten si právem vysloužil označení rocková opera (CD – 30). Jeho autor Andrew Lloyd Weber se pyšnil dalšími díly – *Evita*, *Cats* nebo *Fantom opery*. U nás se muzikál vynořil až po 2. světové válce. V roce 1947 uvedli v Hudebním divadle Karlín J. Voskovec a J. Werich muzikál *Divotvorný hrnec*, který si přivezli z Ameriky a sami přeložili. Mnoho muzikálů bylo u nás zfilmováno, například *Kdyby tisíc klarinetů* a některé se psaly hned od počátku pro film – první český filmový muzikál *Starci na chmelu* (CD – 32). Z něj nejznámější píseň *Milenci v texaskách* (s. 126) je nejen k poslechu, ale i ke zpěvu. V 70. a 80. letech se muzikálové tvorbě věnoval skladatel Jindřich Brabec (více než 20 titulů), Václav Zahradník, Karel Svoboda a Zdeněk Petr. Nejvíce se jich na našich scénách hrálo v 90. letech – *Hair* (Vlasy), *Jesus Christ Superstar*, český *Krysař* (D. Landa) a *Dracula* (CD – 31: K. Svoboda: *Dracula*). V brněnském divadle Husa na provázku se proslavil muzikál *Balada pro banditu* (M. Uhde) na motivy hry I. Olbrachta *Nikola Šuhaj loupežník* a z něj známou píseň *Zabili, zabili* (M. Štědroň, lidový text, s. 128) si žáci na závěr zazpívají (Charalambidis a kol., 2005, s. 121–128).

Revidovaná učebnice: 16. kapitola – MUZIKÁL (ted' jede)

Na začátku je konstatováno, že oblíbenost her se zpěvy se traduje již od středověku (lidová hra *O třech Mariích*). V období baroka lid uchvátily opery, později operety a dnes jsou to převážně muzikály. K informacím o *West Side Story* je připojena videoukázka č.14 se známou taneční scénou na píseň *Amerika*.

Úkol pro tebe: naučit se píseň *Amerika* (s. 117–118) zpívat a poté si rozdělit role – sbor a sólo (inspirací se může stát videoukázka č. 13 z předchozí kapitoly) a pokusit se o taneční improvizaci. Muzikál *Hair (Vlasy)* obsahuje rovněž videoukázku č.15 (*Hair – Let the Sunshine In*). Hudba je blízká rocku a smysl celého děje je mířený proti válce ve Vietnamu.

K zapamatování: Muzikál je divadelní hra se zpěvy a tancem, vznikl v USA. Inspiroval se jazzovou hudbou, rockem, popem, dnes převládá hudba moderní. Řada muzikálů byla zfilmována (*West Side Story*, *Hair*) nebo vznikly jako filmové (*Starci na chmelu*), (Charalambidis a kol., 2018, s. 116–122).

Původní učebnice: XVI. kapitola – O tvorbě skladatele, skladatelských technikách a vůbec o tvůrčí vášni

Skladatel, přestože se o něm často hovoří jako o někom zvláštním, je člověk jako každý jiný, jen je obdařen něčím navíc, a to nadáním. To lze charakterizovat jako nadprůměrnou schopnost, v tomto případě, k hudbě. S nadáním úzce souvisí vliv dědičnosti po rodičích, prarodičích či příbuzných. Hudebnost se dědila i po několika generacích (rod Bendů, Bachů). Důležité bylo také prostředí, v němž hudebník vyrůstal, a tudíž časté muzicírování v rodině pak vedlo k většímu rozvoji vrozených vloh, k virtuozitě. Nadání a talent se projevují již v dětství a mládí jedince a je na něm, zda svou pílí a pevnou vůlí dokáže dosáhnout vynikajících výsledků. Příkladem geniality byl W. A. Mozart, který již ve třech letech hrál na klavír, v šesti koncertoval a v sedmi začal komponovat. Poslechová skladba, kterou složil jako osmiletý, je toho důkazem (CD – 33: *Sonáta pro cembalo a housle F dur*). Najdou se ale i tací, kteří tvoří podle určité předlohy, nemají svůj vlastní nápad a výsledný efekt se vzorovému v mnohém podobá. Jde o takzvané epigonství. Kromě nadání a talentu se skladatel neobejde bez inspirace, jež v něm vyvolává jakýsi náboj, například příroda, lidová kultura. Nevyhnutelné je poté jeho další vzdělávání a zdokonalování se.

Námět na činnost: Pokusit se zhudebnit jednoduchý text, zamyslet se přitom nad rytmem, taktem a tempem a k melodii vytvořit doprovod na Orffovy rytmické nástroje. Doporučením je píseň *Kořata* (s. 132–134) od soudobého skladatele Dalibora Matošky (Charalambidis a kol., 2005, s. 129–134).

Revidovaná učebnice: 17. kapitola – O TVORBĚ SKLADATELE, (skladatelských technikách a tvůrcí vášni)

Na základě zajímavého podnětu, například lidové písně, vytvoří skladatel motiv, melodii a propojí s nějakým prožitkem, třeba zpěvem ptáků. Předlohou se mu může stát lidové říkadlo (L. Janáček, *Říkadla*). Poté se zamýšlí nad hudební formou a nad obsazením (zpěv, nástroje, sbor) a s motivem začíná pracovat pomocí skladatelských technik (harmonie, kontrapunkt) a dílo dotvoří do konečné podoby. Definitivní výsledek je ale vidět teprve tehdy, až je skladba provedena, dílo tak ožívá.

Úkol pro tebe: zhudebnit jednoduchý text (říkadlo) a rytmicky jej doprovodit.

K zapamatování: Geniální hudební nadání se projevuje již v mládí (Mozart, Beethoven). Skladatel hledá inspiraci (lidová píseň, jednoduchá melodie, podněty z nehudební oblasti) a musí se orientovat v hudebních formách, harmonii, kontrapunktu i organologii (nauka o hudebních nástrojích, akustice). Sám může také své skladby interpretovat (Charalambidis a kol., 2018, s. 123–128).

Původní učebnice: XVII. kapitola – Interpret a jeho místo v hudebním umění

Z nejstarších dob je dochováno velice malé množství hudebních materiálů. K těm prastarým patří předchůdci hudebních nástrojů (kostěné píšťaly, zvířecí rohy, chřestidla aj.). Zachovaly se rovněž malby s výjevy lidských postav s nástroji. Za zajímavé považujeme období starověké Číny a Řecka, kdy hudba byla součástí různých rituálních obřadů. Stala se také prvkem olympijských her, kde se kromě sportovních disciplín konaly soutěže v básnickém, dramatickém i hudebním umění. Už zde měl podstatnou roli skladatel a interpret. Za skladatele lze považovat člověka, který skladbu vytvoří a zapíše do not. Úkolem interpreta je poté dílo nastudovat, zahrát nebo zazpívat. Teprve tehdy dílo ožívá. Každý interpret musí být zároveň vynikajícím virtuosem, musí bravurně ovládat hru na hudební nástroj, případně svůj hlas. Některé skladby určené pro symfonický orchestr můžou být hrány sólově na libovolný nástroj nebo jenom zpívané (A. Dvořák – *Humoreska*, J. S. Bach – *Air*, písně Beatles). Právě skladba *Yesterday* od skupiny Beatles je známá pro různá hudební seskupení (CD – 34: Beatles: *Yesterday*). Při úpravách se ale vždy vychází z originální verze. Podobným způsobem posloužila i píseň *Život je jen náhoda* (CD – 35: J. Ježek, J. Voskovec, J. Werich, s. 139–140). Je doporučeno poslechnout si její další varianty.

Námět na činnost: Zahrát si na interprety písně *Ej lásko, lásko* (lidová z Moravy ve dvojhlasé úpravě I. Hurníka, s. 141–142) a formou soutěže vybrat nejlepšího zpěváka

nebo hráče na nástroj. Kapitola je ukončena přáním hezkých prázdnin a písní *Není nutno* (J. Uhlíř, Z. Svěrák, s. 142–143), (Charalambidis a kol., 2005, s. 135–143).

Revidovaná učebnice: 18. kapitola – INTERPRET (a jeho místo v hudebním umění)

Text kapitoly zůstává nezměněn.

Úkol pro tebe: Nabádá žáka stát se na chvíli interpretem, přičemž se zapojí především ti, kteří navštěvují hodiny zpěvu, sborový zpěv či hru na nějaký hudební nástroj a nemají problém vystoupit před ostatními. Ostatní, pro něž je individuální projev stresující, není třeba do prezentování nutit. Můžou se ale hromadně zapojit do doprovodu na Orffovy rytmické nástroje. Dalším úkolem je zhlédnout videoukázku č. 16 (česká verze *Get Lucky* – Vít Sural, Daft Punk – *Get Lucky* ft. Pharrell Williams & Nile Rodgers & Stevie Wonder) a posoudit, zda se podařilo přezpívání písně *Get Lucky* jiným zpěvákem. Poslední písní této kapitoly je píseň *Život je jen náhoda* (J. Ježek, J. Voskovec, J. Werich, s. 132–133). Vynechána je lidová píseň *Ej láska, láska* (z Čech) a *Není nutno* (J. Uhlíř, Z. Svěrák).

K zapamatování: Interpret ovlivňuje provedení a přijetí díla posluchačem. Hudební dílo může být díky nekvalitní interpretaci znehodnoceno. Pokud je kvalitní, pak ožívá. (Charalambidis a kol., 2018, s. 129–134).

Původní učebnice: XVII. kapitola – Zpěvácké intermezzo: Na rozloučenou

Poslední část v této učebnici obsahuje tři písně s tématem loučení, v tomto případě s končícím 7. ročníkem. Všechny jsou určeny ke zpěvu – *Na rozloučení, mý potěšení* (lidová z Čech, z Chodska, s. 144–145), *Rovnou, tady rovnou* (T. Wilburn, J. Vyčítal, s. 145), *Valčík na rozloučenou* (H. Stotthart, J. Moravec, s. 146–147), (Charalambidis a kol., 2005, s. 144–147).

Revidovaná učebnice: 19. kapitola – ZPĚVÁCKÉ INTERMEZZO (na rozloučenou)

Rozloučení s touto učebnicí, se školním rokem a motivace alespoň písničkami na blížící se dva měsíce prázdnin jsou slova autorů, kteří doporučují zazpívat si některé písničky se svými kamarády třeba u táboráku. Písně jsou v nezměněné podobě, pouze u poslední *Valčík na rozloučenou* (H. Stotthart, J. Moravec, s. 137–138) je navíc připojena partitura v úpravě D. Matošky (s. 139–140), podle níž se žáci s učitelem pomocí dostupných hudebních nástrojů pokusí píseň doprovodit (Charalambidis a kol., 2018, s. 135–140).

Původní učebnice: Stránka pro učitele

V původní učebnici je zcela na konci. Seznamuje učitele s její strukturou a náplní učební látky v jednotlivých ročnících. Po nich následuje abecední seznam písní a seznam poslechových skladeb (Charalambidis a kol., 2005, s. 148–152).

Revidovaná učebnice: Řádky pro učitele

Jsou uvedeny na začátku učebnice hned po obsahu. Za nimi následují očekávané výstupy, jež předepisuje RVP a které by měly být obsaženy také ve ŠVP každé školy (HV 7 nová, s. 5–7). Abecední seznam písní, seznam poslechových skladeb a nově internetové odkazy videoukázek jsou uvedeny vždy na konci učebnice (Charalambidis a kol., 2018, s. 141–143).

8.3 Učebnice pro 8. ročník

Prvním vzorkem zkoumání se stala učebnice 2. vydání z roku 2005 a druhým byla verze 3. přepracovaného vydání z roku 2018. Obě učebnice mají shodně 152 stran. Revidovaná má o jednu kapitolu více, tudíž 19, oproti 18. Stejně nazvané zůstávají i cvičení a úkoly. *Námětů na činnost* je 13 a v přepracované je 32 *Úkolů pro tebe*. Původní učebnice má design ladění do oranžových barev s černobílými fotografiemi, v nové převládá barva zelená obsahující fotografie barevné. V obou se začíná obsahem kapitol, po němž v předchozí navazuje hned učivo, zatímco v přepracované následují *Řádky pro učitele*, *Očekávané výstupy* a teprve poté přichází na řadu úvod pro žáky a jednotlivé kapitoly. Obsahově se obě věnují umělé a nonumělé hudbě ve světovém kontextu. V tomto případě se jedná o vývoj hudby vážné od nejstarších prvopočátků, zahrnující pravěk, starověk, středověk, renesanci, baroko, klasicismus, romantismus, až po hudbu 20. století. Moderní populární hudba začíná vznikem jazzové hudby, pokračováním éry swingu, rokenrolu, rocku a dalšími hudebními směry od 70. let 20. století po současnost. Jednotlivé kapitoly se pravidelně střídají tak, že jedna obsahuje učivo hudby klasické a další zase moderní. Z hlediska praxe toto není nejvhodnější varianta, neboť žáci při přeskokování z jednoho období do druhého ztrácí souvislosti.

Žáci se s učivem seznámí nejen prostřednictvím textu, ale i formou hudebních ukázek, které jsou k učebnici přiřazeny na kompaktním disku a nově i internetovými odkazy. Každá kapitola v revidované verzi zahrnuje několik slov, určených k zapamatování, což v původních učebnicích chybí. Opět je rozebrána nejdříve učebnice stávající a po ní následuje přepracovaná s následnými změnami.

Původní učebnice: Úvod aneb zase ta škola

Začátek nového školního roku, ale hlavně vzpomínky na prázdniny, tím začíná další fáze života, nastupující 8. ročník. Ten s sebou přináší nejenom důležité etapy vývoje vážné světové hudby, ale také pojednává o hudbě nevážné. Úvodní písní *To jsem já* (Z. Císař, P. Cmíral, s. 8–9) je tak zahájen nový školní rok v rámci hudební výchovy. Učebnice má dohromady 18 kapitol, označených římskými číslicemi (Charalambidis a kol., 2005, s. 7–9).

Revidovaná učebnice: Úvod aneb zase ta škola

Autoři začínají s *Řádky pro učitele* a připomenutím *Očekávaných výstupů hudební výchovy*, jež předepisuje *Rámcový vzdělávací program* pro základní školy (Charalambidis a kol., 2018, s. 5–7).

Učebnice má celkem 19 kapitol značených arabskými číslicemi. Na učiteli je, jak dané učivo rozvrhne do jednotlivých vyučovacích hodin. Po promluvě autorů je počáteční část nazvaná *Úvod aneb zase ta škola* stejně, jako v původní verzi. Žáci si zopakují stupnici, tóninu, seznámí se s akordovými značkami, které lze v jednoduchých doprovodech písní využít. Budou mít možnost zkonstruovat nenáročné doprovody určité epochy (pravěk, středověk, renesance, baroko, blues, spirituál a další). Jednotlivé kapitoly zahrnují *Úkoly pro tebe*, díky nimž si učivo procvičí a upevní mezipředmětové vztahy. Na závěr každé kapitoly je shrnutí *K zapamatování*.

Úkol pro tebe: Píseň *To jsem já* (Z. Císař, P. Cmíral, s. 9–10) je zapsaná ve 3/4 taktu a žáci se pokusí vytvořit jednoduchý doprovod, zahrát těžkou dobu a dvě lehké na Orffovy nástroje, případně keyboard. Protože píseň představuje rozhovor mezi chlapcem a dívkou, rozdělí se žáci při zpěvu na dvě skupiny (Charalambidis a kol., 2018, s. 8–10).

Původní učebnice: I. kapitola – Co je to umělé a nonumělé hudba

Aby se člověk orientoval ve všem, co ho obklopuje, začal si členit lidské dějiny po staletích a dějiny umění zase na umělecké slohy. Odbornou hudbu tak vytvářejí vzdělání specialisté (skladatelé) a kvalitní interpreti. Vážná hudba má několik různých označení. Říká se jí skladatelská, klasická nebo umělé. *Ars (artis)* pochází z latiny a znamená umění. Taková hudba většinou přináší silný umělecký zážitek jako třeba Beethovenova 5. symfonie *Osudová* (CD – 1). Protějškem je hudba nonumělé, nevážná, kdy non znamená opak. V tomto případě se jedná o takovou, jež se líbí či nelíbí, je módní a prvořadé místo v ní zaujímá interpret, dále pak aranžér, producent, zvukař. Dokáže navodit příjemnou atmosféru a působí na city člověka. Dnes je více vžitý pojem populární

hudba. V některých případech se skladby umělé hudby staly doslova hity (CD – 2: F. M. Bartholdy, *Svatební pochod ze Snu noci svatojánské*). To platí také opačně, kdy hudba nonumělé vnesla do hudební kultury takové podněty, že skladby kolísají mezi oběma proudy. Příkladem je opera G. Gershwinova *Porgy and Bess* inspirovaná jazzem a z ní nejznámější árie *Summertime* (CD – 3) s českým textem Jana Wericha (s. 13–14). Totéž se týká L. Bernsteina a jeho muzikálu *West Side Story* (7. ročník, kapitola *Muzikál*). Oba pojmy, umělé a nonumělé, nelze brát jako zcela protikladné, spíše jako orientační právě při klasifikování hudby. Písňe nevážné tvorby, *Jít vandrem* (F. Schubert, J. Blažek, s. 14–15), *Kde ty kytky jsou* (P. Seeger, J. Fikejzová, s. 17) a *Jen vítr to ví* (B. Dylan, I. Fischer, s. 18–19), přesvědčí nejen krásnými melodiemi, ale i do češtiny přeloženými texty.

Námět na činnost: Napsat na tabuli protichůdná slova (krása – ošklivost, světlo – tma, radost – smutek, a podobně) a poslechem skladeb, jež učitel zvolí, přiřadit jejich charakter (Charalambidis a kol., 2005, s. 10–19).

Revidovaná učebnice: 1. kapitola – NEVÁŽNĚ O HUDBĚ ZÁBAVNÉ A VÁŽNĚ (hudba nonumělé a umělé)

Nadpis kapitoly je mírně pozměněn. V samotném úvodu se hovoří o různých typech hudby, zábavné, moderní, populární, rockové, klasické, renesanční, barokní nebo i technu, rapu a pokusu někam je zařadit. V hudbě jsou dvě základní dělení, a to na umělé a nonumělé. Mozartova *Malá noční hudba*, Dvořákova *Humoreska* nebo *Luisina polka* B. Smetany patří ke skladbám, které v té době lidé poslouchali se stejným nadšením jako dnes. Staly se z nich hity. Podobné to je s písněmi skupiny Beatles, skvělým zpěvem Freddie Mercuryho z Queen, písně J. Ježka a duu V+W z Osvobozeného divadla či písničky divadla Semafor se dvojicí J. Suchý a J. Šlitr. Nelze opomenout ani autorskou tvorbu F. Schuberta (6. ročník – *Pstruh*, CD – 19), která plnila funkci zábavné hudby. Značnou úlohu pak má interpretace dané skladby nebo písně. V případě originálního klavírního doprovodu můžeme hovořit o hudbě umělé, ale pokud si stejnou píseň doprovodíme na kytaru, lze tvrdit, že jde o hudbu nonumělou.

Úkol pro tebe: zjistit, zda můžeme u některých písní jednoznačně říci, že patří k hudbě zábavné, populární, moderní (nonumělé), či inklinují k vážné, klasické (nonumělé) a pokusit se na tuto otázku odpovědět. Snažit se najít nějaké ukázky na CD, MP3 nebo youtube, jež kolísají na pomezí hudby vážné a nevážné. Pro inspiraci poslouží videoukázka č. 1 (Ukázka polyrytmu – bicí). V učebnici je uvedeno, že

videoukázka obsahuje společnou píseň *Barcelona* v podání Freddieho Mercuryho a Monserat Caballéové, což neodpovídá faktu.

K zapamatování: Dělení hudby na umělecká a vážná) a nonumělecká (zábavná a moderní). Ne u všech písní lze jednoznačně určit, o jakou hudbu se jedná, kolísá na pomezí obou směrů (Charalambidis a kol., 2018, s. 11–18).

Původní učebnice: II. kapitola – Letem hudebními dějinami. Původ hudby, pravěk a starověk

Jak vlastně hudba vznikla? Kdy? Zřejmě v době prehistorické. Kde? Možná v Evropě, v Africe nebo v Číně. Jak a proč? Odpovědět lze pouze domněnkami na základě archeologických nálezů. Hudbě bylo přisuzováno magické poslání. Člověk díky ní promlouval k bohům. Odháněl nemoci, přivolával dešť, úrodu. Pravěkou hudbu považujeme za triviální (hudba různých kmenů), ale s rozvojem lidské společnosti se začala hudba dále rozvíjet a zdokonalovat. Starověká hudba Číny, Japonska, Malajsie, Persie tvoří takzvanou exotickou kulturu. Egypt, Mezopotámii a Sýrii řadíme ke kultuře orientální a židovské, vyznačující se zpěvem náboženských textů (žalmů). K významným patří Řecko a Řím. Řecká kultura formovala utváření osobnosti člověka, významný byl sborový i sólový zpěv (Homér – *Ilias a Odyssea*). Z nástrojů se hojně využívala kithara, lyra a aulos, vynálezem byly vodní varhany. Z tohoto období je dochovaná nejstarší *Seikilova píseň*, jež byla vytesaná na kamenném náhrobku (CD – 5, s. 22). Jedná se o jednohlasou skladbu s notací íónské abecedy (ukázka notace a notový záznam písně s českým překladem). V Římě opět vévodil sólový a sborový zpěv, jež nacházel uplatnění také v pantomimě, která se v té době podobala spíše baletu. Hudba zněla i v cirku, byla hlučná a měla bojovníky vyburcovat k zápasu.

Námět na činnost: Rozdělit se na skupiny a pokusit se zinscenovat pravěký obřad – oběť bohům, přivolání deště, lovu atd. (Charalambidis a kol., 2005, s. 20–23).

Revidovaná učebnice: 2. kapitola – LETEM HUDEBNÍMI DĚJINAMI (od pravěku po starověk)

Úkol pro tebe: předvést pravěký obřad za pomoci rytmických nástrojů a zahrát a zazpívat *Ukolébavku kmene Kaka* (černošská hudba, s. 20), jež je přidána navíc oproti původnímu výtisku. Má dvě melodie, které je potřeba se nejdříve naučit zpívat samostatně, poté je spojit dohromady a doprovodit na nástroje.

K zapamatování: Hudba vznikla se vznikem civilizace. V pravěku měla magickou funkci. Významná byla kultura starověkého Řecka, nejstarší dochovanou hudební památkou je *Seikilova píseň* zapsaná na kamenném náhrobku (Charalambidis a kol., 2018, s. 19–22).

Původní učebnice: III. kapitola – USA jako kolébka jazzu a moderní populární hudby (přípravné období – jazz)

Počátek vzniku jazzu spadá do historie USA, až do roku 1492, kdy byla objevena Amerika a proběhla její kolonizace. Chybějící pracovní sílu tehdy našli v Africe a černé otroky převáželi loděmi na americký kontinent. Jejich zvyky a tradice byly zcela odlišné. Hudba se projevovala výrazným rytmem (CD – 4: Ukázka africké lidové hudby), zvaným polyrytmus, kdy současně zaznívá několik rytmických pásem, jež jsou posunuta podobně jako u kánonu. Melodie spolu s rytmem vytvářela opakující se motivy (riffy) a jejich struktura fungovala na principu zvolání a odpovědi. S jistotou nelze říci, zda se jednalo o rytmizované mluvení (prazáklad rapu) nebo zpěv. Začaly vznikat první pracovní písničky (worksongs), ukolébavky a duchovní sborové písně amerických černochů zvané spirituály, vypovídající o lidské touze a těžkém životě. Právě ke zpěvu jsou určeny písně *Starý příběh* (traditional, J. Tichota, s. 25–26) a *Stará archa* (traditional, D. Vančura, s. 27–28). Ke světským (necírkevním) písním řadíme blues. Zpívá ho většinou jeden zpěvák a svým obsahem vypráví o nesnázích, problémech a rasové diskriminaci (CD – 6: Černošské blues). Zajímavá je melodie bluesových písní, kdy v dané tónině používají 3. a 7. stupeň jako durový i mollový (takzvané blue tóny – e, es, h, hes). Hudebníci improvizovali buď v *blue* tóninách nebo v pentatonice (pět tónů – c, d, f, g, a). Modernější podobu blues nabízí píseň s názvem *Blues na cestu poslední* (J. Suchý, s. 29), již podobné pak našly uplatnění v kabaretech a varieté. Často je předváděli běloši s černě namalovanými obličejí. Jednalo se o takzvaná minstrelská představení, ve kterých byly zpívané písně S. C. Fostera, jenž je považován za zakladatele americké populární písně. Jeho nejznámější je *Zuzana* (S. C. Foster, J. Škvorecký, s. 30). Z nástrojů používali banjo, později piano. Pro ně byly komponovány skladby zvané ragtime s pravidelným rytmem v levé ruce, který byl doplňován drobným doprovodem pravé ruky. Představitelem tohoto stylu byl Scott Joplin (1868–1917) a jeho nejproslulejší skladba *Maple Leaf Rag* (CD – 8). K ní je připojen notový zápis. Ragtime byl interpretován nejen klavíristy, ale i dechovými a salónními kapelami, tzv. *šramly*, kterým se říkalo také synkopické orchestry. Hudba se v tomto období nejvíce provozovala ve městech Chicago a Saint Louis. Na přelomu 19. a 20. století se centrem jazzové hudby stává New Orleans. Utváří

se nový styl, pochodový jazz. Příkladem je píseň *Když svatí pochodují* (americká lidová, M. Kluk, s. 33) s notovým zápisem. Tato hudba plnila rovněž funkci taneční hudby (kornet – trubka, klarinet, trombon, bicí suzafon – tuba, později kontrabas, kytara, piano) a časem si vysloužila označení *klasický jazz* (CD – 7). Hudebníci při hraní obvykle improvizovali. Protagonistou klasického jazzu byl Joe King Oliver, jež v roce 1916 objevil Luie Armstronga (1900–1971) bravurně hrajícího na kornet a přijal ho do své kapely. Jeho originální zpěv na libovolně zvolené slabiky zvaný scat byl jistým druhem improvizace (dokázat si poradit v každé situaci). Píseň *Mackie Messer* (K. Weill, J. Suchý, s. 35), již Armstrong interpretoval, je známá i u nás (notový zápis). Se vstupem USA do 1. světové války se centrum jazzu přesouvá z New Orleans do Chicaga. Vznikají první bělošské kapely napodobující černošské hráče – The Original Dixie Land Jass Band, zvané dixielandy. Lidová hudba černých Američanů a jazz ovlivnily všechny druhy umění, nejvíce však moderní populární hudbu 20. století.

Námět na činnost: Zajistit nahrávky L. Armstronga nebo přímo muzikálu *Hello Dolly*, v němž hraje a zpívá. Dalším úkolem je najít skladby, ve kterých se objevují jazzové prvky a zkusit si prožít polyrytmus hrou na tělo nebo pomocí rytmických nástrojů (Charalambidis a kol., 2005, s. 24–37).

Revidovaná učebnice: 3. kapitola – DOBA PŘEDJAZZOVÁ USA (jako kolébka populární hudby)

Úkol pro tebe: Prakticky si vyzkoušet polyrytmus (současné zaznívání několika rytmických pásem, která jsou posunuta podobně jako v kánonu) a inspirovat se videoukázkou č. 2 (Pochodový jazz v New Orleansu). Kapitola je dělená na podkapitoly. První, nazvaná *Spirituál* s písněmi *Starý příběh* (traditional, J. Tichota, s. 25), *Stará archa* (traditional, D. Vančura, s. 26), druhá se jmenuje *Blues* a zahrnuje píseň *Blues na cestu poslední* (J. Suchý, s. 29), na níž podle pokynů v úkolu pro tebe vytvoří žáci doprovod. Třetí podkapitola nese název *Minstrelská představení a ragtime*.

Úkol pro tebe: ve 4/4 taktu zahrát na dřívka houpavý rytmus (důba, důba, důba, důba), přidá se kytara na model //:CCCC/CCCC/CCCC/CCCC7//FFFF/FFFF/CCCC7/CCCC/GGGG7/FFFF/CCCC/GGGG://. Do všeho poté zaimprovizovat melodii na tóny g – e/ es – c na následující text: //: Na světě nemám nikoho, nikoho nemám a jsem sám ://, své chmury a své starosti si na poličku naskládám.

Minstrelská představení a ragtime zastupuje píseň *Zuzana* (S. C. Foster, J. Škvorecký, s. 30–31). K ní je připojeno schéma doprovodu na kytaru, dřívka a tamburínu.

K zapamatování: Kolébkou jazzu a moderní populární hudby je USA. Důležitou úlohu sehrála černošská kultura (rytmus, frázování, osobitý zpěv) – spirituál, blues, ragtime. Blues má charakteristické blue tóny, dvanáctitaktové schéma a houpavý rytmus (Charalambidis a kol., 2018, s. 23–34).

Revidovaná učebnice: 4. kapitola – JAZZ A USA (...tak to byla Amerika)

Původní učebnice má celou III. kapitolu scelenou dohromady. Nová verze ji dělí na dvě, 3. a 4., čímž dochází k celkovému posunu kapitol. Začíná přelomem 19. a 20. století, přesunem černých obyvatel do měst. Centrem jazzové hudby je město New Orleans se zábavnou čtvrtí Storgville. V té době vzniká z kombinace dechovky a ragtime pochodový jazz (videoukázka č. 2 – New Orleans Traditional Jazz – *When the Saints Go Marching In!*). Následuje píseň *Když svatí pochodují* (americká lidová, M. Kluk, s. 35).

Úkol pro tebe: pokusit se ve dvou skupinách o interpretaci výše uvedené písně formou otázky a odpovědi tak, že první zpívá a druhá jakoby rapuje – mluví, případně doplnit hrou na hřeben nebo kazzo (videoukázka č. 3 – Hra na kazoo), klavír, kytaru a bubínek. Pochodový jazz hráli také barevní míšenci zvaní kreolové. Klasický jazz tvořily pochody, kabaretní popěvky minstrelských představení, umělé písně, spirituály a blues. Kromě Joe King Olivera je zmíněn Charles „Buddy“ Bolden a o Louisu Armstrongovi je oproti původní učebnici samostatně oddělený odstavec o jeho zajímavém životě. Vznik skupiny The Original Dixie Land Jass Band je datován do roku 1916. Stala se také součástí filmu s Charlie Chaplinem v titulní roli. Pod čarou je objasněn význam slova *jass*. Takto ho používali slangově, později se psalo jako *jazs* či *jas*, a nakonec se ustálil pojem jazz.

K zapamatování: K prvnímu jazzu řadíme pochodový jazz (*Když svatí pochodují*). Významným představitelem byl Louis Armstrong. Z nástrojů nejvíce používali dechové a bicí, banjo, později kontrabas, kytaru, piano (Charalambidis a kol., 2018, s. 35–39).

Původní učebnice: IV. kapitola – Stupnice, tónina, modální stupnice

Z hudební teorie je třeba zopakovat pojem stupnice, jejich dělení na durové a mollové, chromatické (složené z půltónů) a celotónové (složené z celých tónů). Na hudební nástroj je poté zahrát, jak znějí. Následuje objasnění pojmu tónina, jejíž hlavní tón je základním a zároveň určujícím v příslušné stupnici. Ta se tvoří postupně seřazenými tóny podle určitých pravidel. Uvedené tři příklady melodií mají žákům přiblížit, v jakých tóninách jsou zapsány (Es, F, A). Církevní stupnice jsou odvozeny od názvů antických stupnic (*iónská* – C, *dórská* – d, *frygická* – e, *lydická* – f, *mixolydická* – g, *aiolská* – a).

Uplatňovaly se převážně ve středověké hudbě (gregoriánský chorál, rytířské písně, milostné písně – *Andělíčku rozkochaný* ze 14. století, CD – 9, s. 40), v lidové hudbě (Morava, Slovácko, Slovensko), ale použili je i skladatelé vážné hudby ve 20. století (I. Hurník – *Chrabrý rytíř Jan*, s. 40). Obě písně jsou uvedeny v notách (Charalambidis a kol., 2005, s. 38–40).

Revidovaná učebnice: 5. kapitola – STUPNICE, TÓNINA (stupnice a tóniny méně známé)

Ke stupnicím je přidán odstavec týkající se pentatoniky, tedy stupnice o 5 tónech, jež lze aplikovat na písní *Zuzana* (s. 30–31).

Úkol pro tebe: po seřazení tónů v písní *Zuzana* dostaneme pentatonickou stupnici. Totéž učiníme s tóny písně *Ukolébavka kmene Kaka* (kapitola 2, s. 20). Písně indiánů a černochoů v USA právě z pentatoniky vycházejí, stejně jako v Číně a Asii. Dvě písně *Chrabrý rytíř* a *Andělíčku rozkochaný* (s. 42) jsou zapsané v dórské tónině (d, e, f, g, a, h, c, d).

Úkol pro tebe: zaimprovizovat středověkou hudbu na rytmus tá-ty, tá-ty pomocí dřívek.

K zapamatování: Pojem stupnice (řada tónů v rozsahu jedné oktávy uspořádaná podle určitých pravidel). Pentatoniku lze najít v černošské, indiánské a asijské hudbě. Církevní tóniny se využívaly hlavně ve středověku (dórská – *Chrabrý rytíř Jan*, s. 42), (Charalambidis a kol., 2018, s. 40–43).

Původní učebnice: V. kapitola – Letem hudebními dějinami. Středověk a gotika

Středověké období pro člověka znamenalo především ruční výrobu, neexistovaly žádné stroje a hlavní obživou bylo zemědělství. U moci byla šlechta a církev. Lidé věřili v posmrtný život, oslavovali Boha a na jeho počest stavěli krásné stavby. Zprvu jednoduché románské, ve 12. a 13. století pak složitější, gotické, jež se vypínaly vysoko k nebi. I hudba se většinou koncentrovala do duchovní oblasti. Za základ středověké hudby považujeme chorál, který se vyznačoval jednohlasým zpěvem na latinské duchovní texty. V té době zpěvy nebyly jednotné, proto dal na konci 6. století n. l. podnět k jejich sepsání papež Řehoř (Gregor), čímž vznikl gregoriánský chorál (CD – 10). V něm se zpívalo více not na jednu slabiku. Je uveden notový zápis gregoriánského chorálu, část *Kyrie* (slavnostní, s. 42). V období gotiky (1000–1300) začínají vznikat i světské necírkevní jednohlasé zpěvy. Svou úlohu měli potulní zpěváci – *jokulátoři*, zpívající v hostincích a na jarmarcích, truvéři a trubadúři, kteří svůj zpěv prezentovali od hradu k hradu. V německých oblastech se jim říkalo *minnesängeři* a jejich rytířské písně se

nazývaly *šansony*. Doprovázeli se na loutnu, malou harfíčku či bubínek. Poslechovou skladbou je dobová šansonová píseň současných interpretů (CD – 13). Od 13. století se začíná objevovat zpěv ve dvojhlasu, většinou v intervalu kvarty nebo kvinty (CD – 11: Organum). K dispozici jsou notové zápisy písní *Organum Cunctipotens genitor* z 11.–12. století a *Ballade Ma chiere dame* (G. De Machaut, s. 44–45). Ve 14. století už se zpívalo dvojhlasně i vícehlasně (CD – 12: G. De Machaut – *Chanson*). Toto umění se začalo označovat jako *ars nova* (nové umění) a jeho protagonistou byl právě skladatel a básník Guillaume de Machaut. Ke zpěvu je určena trubadúrská píseň *Byl vlahý máj* (Moniot z Arrasu, s. 46–47).

Námět na činnost: Znovu si prohlédnout notové zápisy a zkusit je přezpívat (Charalambidis a kol., 2005, s. 41–47).

Revidovaná učebnice: 6. kapitola – LETEM HUDEBNÍMI DĚJINAMI (hudba středověku)

Gregoriánský chorál (s. 45) a křesťanské zpěvy měly tehdy málo přesnou notaci, v dnešní době jsou prepisovány odborníky. Rytířská píseň zvaná šanson je označena taktéž pojmenováním *leich*, jež se užívá v Německu.

Úkol pro tebe: pokusit se o rekonstrukci středověké hudby na píseň *Byl vlahý máj* (Moniot z Arrasu, úprava P. Jurkovič, s. 49–50). Pro inspiraci poslouží videoukázka č.4 (Taneční píseň – středověk) s taneční písní z Bretagne. Zároveň se žáci zamyslí nad funkcí hudby ve středověku a posoudí, zda by některé písně mohly být zařazeny do nonartificiální hudby.

K zapamatování: Středověká hudba byla zpočátku jednohlasá, významný byl gregoriánský chorál. Organum znamenal církevní dvojhlas v kvintě a kvartě. Mezi světské písně řadíme rytířské balady i písně taneční. Od 14. století dvojhlasý zpěv (Charalambidis a kol., 2018, s. 44–50)

Původní učebnice: VI. kapitola – USA jako kolébka jazzu a moderní populární hudby (30. a 40. léta aneb swing a nejen on).

Jazzová hudba byla ve 20. letech 20. století hrána jak černochoy, tak i bělochoy původně v trojhlasu (trubka, klarinet, trombon), později čtyřhlasu s přidáním saxofonu. Ten se stal symbolem jazzu. Hráči si začali melodie zapisovat do not, vytvářeli aranžmá. U řady z nich sehrálo svou roli také užívání alkoholu. Kromě Chicaga se stává významným centrem město New York, zejména pak jeho černošská čtvrť Harlem. V té době byla uznávanou kapela Chicka Webba, s níž zahájila svou kariéru pozdější královna jazzu Ella

Fitzgeraldová (1918–1997). Po hospodářské krizi v roce 1929 se řada hudebníků vrací ke svým původním profesím a lidé více začínají poslouchat rozhlas. Ve 30. letech je hudba provozována v malých klubech a mizí rozdíly mezi barvou pleti jejích hráčů. Nový styl, který se utváří nese název swing. Pro něj jsou typické big bandy (velké orchestry) hrající ve složení 4 trubky, 4 trombony, 5 saxofonů, bicí, basa, kytara a piano, zpěvák a dirigent. Základem swingových skladeb byl riff, dále pak walking bass (basa), high hat (činely), off beat (frázování) a nepravidelně hrané akordy na klavír. Ukázkou je notový zápis *Keep song in your soul* v původním předswingovém provedení a druhý z roku 1930 v aranžmá orchestru F. Hendersona (s. 50). Nejslavnější swingovou melodií je skladba *In the Mood* (CD – 14) Glenna Millera (1904–1944), který zahynul cestou na koncert při leteckém neštěstí nad kanálem La Manche. Úspěšní byli také kapelníci Duke Ellington (1899–1974), Count Basie (1904–1984), Benny Goodman (1909–1986) a zpěváci Billie Holidayová, Bing Crosby a Frank Sinatra. Nejenom svým rytmem, ale i melodií vyniká píseň *Chatanooga Choo Choo* (H. Warren, CD – 15), jež je určena pro zpěv buď v originální verzi nebo na slabiky (notový zápis, s. 52).

Námět na činnost: Obstatat swingové nahrávky a stanovit pro tento styl charakteristické prvky. Podnětem můžou být nahrávky Originálního pražského synkopického orchestru (Charalambidis a kol., 2005, s. 48–53).

Revidovaná učebnice: 7. kapitola – USA SWINGUJE (...aneb big bandy a saxofony)

Celé swingové období se dělí na dvě podkapitoly – *Jak se rodil swing* a *Swing – to je big band!* Zvláštní odstavec je věnován saxofonu, jež byl roku 1840 vynalezen belgickým nástrojařem, flétnistou a klarinetistou Adolphem Saxem. Těžiště swingu je v New Yorku ve čtvrti Harlem, kde v nejznámějším sále Savoy vystupuje celá řada orchestrů, ale i samotných pianistů doprovázející zpěváky. Styl, který hráli, se nazýval *stride piano* (stride = krok). Díky hospodářské krizi se centrum dění přesouvá do města Kansas City. Notový příklad z písně *Keep Song in your soul* uvádí vzor takzvaného off beatu, znamenající „přenesení důrazu před pulz rytmického metra“ (s. 53).

Úkol pro tebe: poslechnout si skladbu Glenna Müllera *In the Mood* (CD 14), ke které je nově přidán notový zápis s basovou figurou, podle níž lze píseň doprovodit (s. 54). Je doporučen také poslech písně *Chatanooga choo choo* (s. 55–56), pokusit se ji zazpívat a doprovodit na 2. dobu dřívky a na obě doby rumba koulemi.

K zapamatování: Smysl swingu byl ve velkých orchestrech – big bandech s dechovými (saxofony) a bicími nástroji, kytarou, kontrabasem a pianem. Swing je označován jako

taneční hudba a důležitou úlohu hraje rytmus, důraz na nepřízvučnou (sudou) dobu (Charalambidis a kol., 2018, s. 51–56).

Původní učebnice: VII. kapitola – Letem hudebními dějinami: Renesance

Renesance (14.–16. století) znamenala obrození, oživení ideálů antického umění. Ideálem byl všestranně vzdělaný člověk, který se nespokojil s tím, co mu církve nabízela a spoléhal se hlavně na sebe, na svůj rozum. V tomto období dochází k rozvoji obchodu a řemesel, je objevena Amerika. Renesanci spatřujeme ve všech druzích umění. V hudbě se pokračuje ve zdokonalování vícehlasého komponování. Skladby byly určeny pro 6, 12, dokonce i 36 hlasů (melodických linek). K nejvýznamnějším skladatelům patří Holanďan Orlando di Lasso (1532–1594) a Ital Giovanni Pierluigi da Palestrina (1525–1594, CD – 16). Od 15. století se začínají komponovat skladby pouze pro hudební nástroje, jež dosud doprovázely pouze zpěv – varhany, virginal (druh cembala v Anglii) a rozvíjí se chrámová hudba, která se časem rozdělila podle křesťanského vyznání na katolickou a protestantskou. Katolíci propagovali velká chrámová díla, protestanti upřednostňovali zpěv doprovázený varhanami. Typickou je chorální píseň *Já s nebes výše* (M. Luther, M. Praetorius, I. Blažek, s. 56–58). Oblíbenou hudební formou byl v té době kánon, jehož notový zápis *Viva la musica* (Ať žije hudba, M. Praetorius, s. 59) poslouží ke zpěvu.

Námět na činnost: Vyzkoušet zpěv dalších kánonů – u písně *Bejvávalo* začíná druhá skupina se zpožděním a *Jede, jede poštovský panáček* a *Na Bílé hoře* zapívají obě současně jako dvojhlas (Charalambidis a kol., 2005, s. 54–59).

Revidovaná učebnice: 8. kapitola – LETEM HUDEBNÍMI DĚJINAMI (hudba renesance)

Zmíněn je malíř Leonardo da Vinci (*Mona Lisa*, sv. *Anna samotřetí* – fotografie obrazu, s. 57) a sochař Michelangelo Buonarotti (výzdoba Sixtinské kaple ve Vatikánu, s. 57). Vrcholem sborových skladeb byla díla G. P. da Palestriny (CD – 16). Skladba je zpívána v latině a je typickým příkladem polyfonní (vícehlasé) hudby.

Úkol pro tebe: zkusit si zazpívat píseň *Týnom, tánom* (slov. lid.) nejprve samostatně a poté první skupina zpívá v normálním tempu a druhá skupina melodii interpretuje dvakrát pomaleji, takzvaná augmentace (prodlužování melodie), třetí skupina dvakrát rychleji, což znamená diminuce (krácení) a čtvrtá začíná o dva takty později jako u kánonu.

K zapamatování: Hudební renesance ve 14.–16. století se vyznačuje vícehlasými skladbami, osamostatňuje se nástrojová hudba. Renesanční polyfonii si lze představit

třeba jako trojhlasý kánon. Významnými umělci byli Orlando di Lasso (Nizozemí) a Giovanni Pierluigi da Palestrina (Itálie), (Charalambidis a kol., 2018, s. 57–63).

Původní učebnice: VIII. kapitola – Za tajemstvím akordových (kytarových) značek

Hned na začátku si je třeba ujasnit znalosti o akordech a zodpovědět dané otázky: co je akord, intervalové složení u durového a mollového kvintakordu, dominantní septakord, písňě začínající rozloženým kvintakordem, obraty kvintakordu, zmenšený a zvětšený kvintakord. Akordové značky se využívají k doprovodu na kytaru, ale vyznají se v nich i hráči na jiné hudební nástroje, zejména pak klavíristé. Velké písmeno označuje durový akord (C – C dur, H – H dur, D – D dur) a velké písmeno s příponou -mi značí akord mollový (Ami – a moll, Dmi – d moll). Je-li například u písmene C zapsán *křížek* (#), jde o tóninu Cis dur nebo jen Cis, pokud je u D *béčko* (b), jedná se o Des dur nebo jen Des. Stejně to je i s mollovými akordy (C# mi = cis moll, Ab mi = as moll). Vyskytne-li se u akordu *dim*, hovoří se o zmenšeném (Adim: a – c – es), + značí zvětšený (A+: a – cis – eis). Poté mají žáci za úkol rozluštit kytarové značky (Fmi, D, G, F#mi, Ab, C dim) a pojmenovat v notách zapsané akordy. Akord složený ze tří tercií se nazývá septakord, protože jeho krajní tóny tvoří septimu. Značí se číslem *sedm* (G7, C7, D7). Říká se mu dominantní, tvrdě malý (durový kvintakord a malá tercie, G7 = g – h – d – f). Pokud má příponu *maj*, jde o septakord tvrdě velký (durový kvintakord a velká tercie, Cmaj = c – e – g – h). Označení Cmi7 (mollový kvintakord a malá tercie) je měkce malý (c – e – g – h). Následuje pojmenování v notách zapsaných akordů. K dispozici jsou písňě s akordovými značkami: *Červená řeka* (kanadská lidová, text I. Fischer, s. 61), *Když mě brali za vojáka* (hudba i text J. Nohavica, s. 63) a *Jednou budem dál* (americká lidová, text I. Fischer, s. 62). Na závěr si žáci zazpívají ještě dvě písňě: *Akordy* (K. Plíhal, s. 65–67) a *Třešně zrály* (americká lidová, I. Fischer, s. 68–69), při jejichž doprovodu lze opět použít kytarové značky (Charalambidis a kol., 2005, s. 60–69).

Revidovaná učebnice: 9. kapitola – ZA TAJEMSTVÍM ZNAČEK...těch kytarových

V úvodu jsou žáci namotivováni učit se hře na kytaru. Teoretické vysvětlení akordových značek zůstává stejné, ale navíc je přidáno grafické znázornění akordů C dur a Cmi na kytarovém hmatníku i na klaviatuře a způsob jejich hry. Kytarové hmaty C a D akordu mají uvedeny číslice, které označují, jakými prsty levé ruky se struny drží. Pro kytaristy je přínosná tabulka tvoření akordů (C – Cmi – Cdim – C#) a jejich intervalové složení (s. 65–66).

Úkol pro žáky: rozluštit kytarové značky v písni *Červená řeka* (kanadská lidová, I. Fischer, s. 66–67). Navíc je přidána píseň *Všichni jsou už v Mexiku* (G. Dane Brown, s. 69), k níž je připojen rytmický doprovod s dřívky, bubínkem a schéma kytarového doprovodu. Žáci si prakticky zopakují jednotlivé akordy, zaintonují základní tvar i jeho obraty a po skupinách zazpívají tóny akordu melodicky i harmonicky. Nakonec vytvářejí od různých tónů kvintakordy.

K zapamatování: Graficky psané akordy značí kytarové značky a každá představuje konkrétní hmat na hmatníku kytary. Některé z nich, ale jinak psané znamenají stejný akord (F# = Fis), (Charalambidis a kol., 2018, s. 64–72).

Původní učebnice: IX. kapitola – Rock and roll a country and western v USA 50. let

Ve 40. letech 20. století se swing stále drží na vrcholu, ale k jeho konci ho začíná vytlačovat nastupující *rock*. Mnoho hráčů hraje raději v malých kapelách, v nichž lépe uplatní svá improvizační umění. Tomuto stylu se říká *be bop* a je určen náročnějším posluchačům. Hudba pocházející z amerického venkova nese název *country and western*, častěji označována jen jako *country*. K prvním stylům řadíme *hillbilly* se zastoupením houslí, kytary, banjem, mandolínou a ukulelí. Právě tento styl se ve 30. letech dělí na dva proudy, takzvaný *mountain music*¹¹, jež zachovává původní formu a *hillbilly country music*, který začíná používat elektricky zesílené hudební nástroje. Z *mountain music* vzešel *bluegrass* s hlavním banjem. Významným představitelem *country* hudby byl Hank Williams (1923–1953) a jeho proslulá *Jambalaya* z roku 1952 (CD – 17). Česká verze této písně *Život je víc než pěkná tvář* (H. Williams, Jaroslav D. Navrátil, s. 71–73) je nabídnuta ke zpěvu. Pokračovatelem je i jeho syn Hank Williams, jr. (1949). Z dalších jmenujme Johnyho Cashe s písní *Když náš táta hrál* (J. Cash, J. Vyčítal, s. 73–74). Pro zpěv je určena i píseň *Šanghaj* (J. Kennedy, H. Williams, J. Voldán, s. 74–75). Od roku 1955 se začíná dostávat do obliby modernější forma *country*, *rockabilly*, jejíž inspirací byl *rhythm and blues*. K významným interpretům tohoto stylu byli Elvis Presley a Every Brothers. *Country* hudba neztratila na své popularitě a přetrvala až do dnešní doby.

V 1. polovině 50. let se z mixování prvků *country* a *rhythm and blues* vytvořil nový hudební styl *rock and roll*, dále jen rokenrol. Druhý jmenovaný vycházel z černošského prostředí na předměstích velkých měst. Hráči používali především *riffy*, krátké rytmicko-melodické úryvky. Ukázkou je notový zápis písně *Cherry Red* (P. Johnson, s. 76). Nástrojovou hru zastupuje styl *boogie woogie* psanou zejména pro klavír

¹¹ Slovo *music* chybně uvedeno jako *muzic*.

a typickou výraznými figurami v basu doprovázenými harmonicky hranými akordy v horním partu (CD – 19: Pete Johnson – *Boogie woogie*). Že je rokenrol hudbou značně temperamentní, dokládá píseň Billa Haleyho (1925–1981) *Rock around the Clock* (CD – 18), která se objevila ve filmu *Džungle před tabulí*. Posluchači byli většinou „náctiletí“ mladí lidé. Kapely, které rokenrol hrály, vystupňovaly krásu poslechu elektricky zesílenými nástroji (kytara, baskytara a bicí) doplněnými saxofonem. Největší úlohu měl zpěvák se svým výrazným projevem. Žáci se naučí píseň *Dajána* (P. Anka, Z. Borovec, s. 77–78). Pro harmonii písní sloužila bluesová dvanáctka, kdy se hraje 12 taktů v daném harmonickém pořadí a takzvaná houpačka (T - VI. stupeň - S - D/ C, Ami, F, G, píseň *Dajána*). V 50. letech dochází k velkému rozvoji gramofonového průmyslu. Desky se 78 otáčkami za minutu vystřídalily singly s 45 ot/min. a jejich prodej se stále zvyšoval. Rokenrol ohromil zejména mladou generaci, ta starší stále dávala přednost pomalu ustupujícímu swingu. Z černých hudebníků si své postavení vydobyl Chuck Berry, Little Richard či Fats Domino, z bílých to byl Buddy Holly a bratři Everlyové (Everly Brothers). K úplně nejslavnějším náleží Elvis Aaron Presley (1935–1977), který začínal jako řidič nákladáku. K narozeninám své matky natočil v malém studiu písničky, jež sám doprovodil na kytaru a brzy se zcela neznámý amatérský zpěvák stal uznávaným idolem všech mladých lidí. V jeho písních se podařilo spojit to nejlepší z tradic černých i bílých hudebníků. V letech 1958–1969 přestal veřejně vystupovat, ale po svém návratu na světová pódia si okamžitě svou popularitu získal zpět. Rozpad manželství, neustálý stres a celkové zatížení organismu se snažil překonávat povzbuzujícími prostředky, jež dopomohly srdečnímu selhání a jeho předčasné smrti dne 16. 8. 1977 v koupelně v jeho sídle v Memphisu. On a jeho písně se staly legendami. Řada jich byla přeložena také do češtiny. K takovým se řadí píseň *Love my Tender – Pár havraních copánků* (CD – 20: E. Presley, V. Matson, V. Vavřín, s. 81). Elvis Presley si tak právem vysloužil označení král rokenrolu. O tom vypráví i další píseň *Zpíval jen rokenrol, nic víc* (N. Chinn, M. Chapman, J. Krůta, s. 81–83). Koncem zlaté éry rokenrolu bývá uváděn rok 1959, neboť „zahynul Billl Haley, Elvis Presley byl na vojně v Německu a Chuck Berry zase ve vězení...“ Rokenrol ale přetrvává i do dalších let. U nás byl natočen film *Šakalí léta* s dějem z 50. let, k němuž složil hudbu Ivan Hlas. Z tohoto filmu pochází píseň *Rokenrol pro Beethovena* (I. Hlas, s. 83–84).

Námět na činnost: Píseň *Rokenrol pro Beethovena* zazpívat a doprovodit tleskáním, popřípadě rytmickými nástroji na každou sudou dobu (Charalambidis a kol., 2005, s. 70–84).

Revidovaná učebnice: Celá kapitola se dělí na dvě, 10. a 11.

10. kapitola – NEŽ SE ZRODIL ROCK AND ROLL (...aneb v USA se zase něco děje)

Začíná se stylem *be bop*. V roce 1954 se objevuje Bill Haley s novou verzí písně *Shake a Rattle and Roll*, dříve v podání černošského bluesmana Joe Binga Turnera a nyní s názvem *Rock around the Clock* (CD – 19). První podkapitola *Rhythm and blues* je stylem, který se zrodil v černošských klubech na periferiích velkých měst (obrázek tehdejšího prostředí, s. 74) a druhá je zasvěcena *Country and western*. Více je popsán styl bluegrass vycházející z mountain music a je přidána fotografie typických hudebních nástrojů (s. 76). Bluegrass používal elektricky nezesílené hudební nástroje (videoukázka 5 – Banjo Pickin' Girl – The Augusta Bluegrass Women). První, kdo tento styl hrál, byla skupina Bill Monroe's Blue Grass Boy. Z představitelů country hudby si uveďme Roye Acuffa (1903–1992), zakladatele vydavatelství *C and W Acuff-Rose*.

Úkol pro tebe: poslechnout si píseň H. Williamse Jambalaya (CD – 17) a poté se ji naučit zpívat s českým textem J. Navrátila a názvem *Život je víc než pěkná tvář* (s. 77–78). Následují písně *Šanghaj* (H. Williams, s. 78–79) a *Když náš táta hrál* (J. Cash, J. Vyčítal, s. 79–80) s připravenými partiturami kytarového doprovodu a doplněného o rytmické hudební nástroje.

K zapamatování: Základem pro vznik rokenrolu byla country and western (hudba amerického venkova) a rhythm and blues. Zlomovou se stala nahrávka písně Billa Haleyho *Rock around the Clock* (Charalambidis a kol., 2018, s. 73–80).

11. kapitola – ROCK AND ROLL A 50. LÉTA (...zpíval jen rock and roll, nic víc)

Vycházíme z toho, že žáci už základy tohoto hudebního stylu znají. Autoři opět zmiňují kapely, jejichž výkon je zdokonalen díky elektricky zesíleným hudebním nástrojům a nejpodstatnějším hlasovým projevem zpěváka. Stejně jako v původní verzi je připomenuta harmonie (bluesová dvanáctka a takzvaná *houpačka*) a s ní související píseň *Dajána* (P. Anka, Z. Borovec, s. 81–82).

Úkol pro tebe: aplikovat doprovod houpačky (střídání dur a moll akordů) na jiné písni, například *Tři citrónky* a pokusit se vytvořit sled houpačky v D dur tónině.

Život Elvise Presleyho, nejvýznamnějšího představitele rokenrolové éry, je přehlednější, protože je napsán odlišným písmem, tudíž oddělený od výkladového textu a je doplněn barevnou fotografií zpěváka (s. 83–84).

Úkol pro tebe: doprovodit walking basem (kráčejíci bas) píseň *Rokenrol pro Beethovena* autora Ivana Hlase, jejíž doprovod je uvedený v notách (s. 85–87).

K zapamatování: Rokenrol začal používat elektricky zesílené hudební nástroje spolu se saxofonem a emotivním projevem zpěváka. V hudbě se setkáváme s bluesovou dvanáctkou a takzvanou houpačkou (T-VI.-S-D-T). Elvis Presley je právem nazýván králem rokenrolu (Charalambidis a kol., 2018, s. 81–87).

Původní učebnice: X. kapitola – Letem hudebními dějinami – baroko

Toto období pokrývá 17. a 18. století a opět prochází všemi druhy umění – malířství, sochařství, architektura, literatura apod. Doba baroka zdůrazňuje city, vznešenost a majestátnost, ale i náboženský entuziasmus. Stavby jsou dominantní, mají hodně zdobných prvků především s utrpením Krista. Hudební umění se pyšní nejen vícehlasými skladbami, ale i těmi, které jsou určeny pro jeden hlas s doprovodem. Melodie je často doplňována různými ozdobami, například trylky. Prosadilo se používání nových tónin, durových a mollových, zatímco dříve to byly jen staré tóniny dórská, frygická a další. Z hudebních forem získává na významu nově vzniklá opera (hra se zpěvy), kantáta a oratorium (skladba pro sbor, sólisty a orchestr), suita (orchestrální nebo sólová skladba obsahující za sebou řazené staré tance – allemanda, sarabanda, giga, menuet), koncert (skladba pro sólistu a orchestr) a fuga (skladba určená pro několik hlasů, CD – 21: J. S. Bach – *Toccat a fuga d moll*). Velkým rozvojem pocházela nástrojová hudba. Zdokonalily se hudební nástroje, vylepšovala se technika hry a začaly vznikat první orchestry o 13–16 hráčích. Novou hudební formou tohoto období se stala opera. Vznikla kolem roku 1600 v italské Florencii v prostředí umělců, kteří si říkali *florentská camerata*. První operu *Dafné* napsal roku 1597 Jacopo Peri, ale dochovaná je až *Euridice* z roku 1600. Za mistra oper je považován Claudio Monteverdi (1597–1643) a dochovaný *Nářek Ariadny* (CD – 22, s. 87–88) ze stejnojmenné opery. Opera zahrnuje předehru, árie (sólo), recitativy, sbory i balet. Brzy se stala módní záležitostí v celé Evropě. Mezi význačné autory barokního slohu patřil Johann Sebastian Bach (1685–1750) s krásnými varhanními díly, z nichž nejznámější je *Toccat a fuga d moll*, řadou oratorií a koncertů. Kromě Bacha nelze opomenout ani Georga Friedricha Händela (1685–1759) a jeho oratorium *Mesiáš*, dále opery a koncertní skladby *Vodní hudba*, *Hudba ke královskému ohňostroji – Menuet* (CD – 23). Z dalších uveďme osobnost Antonia Vivaldiho, Georga Philippa Telemana, Henryho Purcella, Jeana Baptista Lullyho a další.

Námět na činnost: Zodpovědět testové otázky.

1. Jaké národnosti byl Antonio Vivaldi?
2. Který hudební nástroj (kromě varhan) byl nejvíce využíván v období baroka?
3. Jmenuj jedno barokní oratorium.
4. Jaká byla národnost Johanna Sebastiana Bacha?
5. Jak se nazýval druh flétny? (Charalambidis, 8.ročník, s. 90)

Celý test učitel společně s žáky vyhodnotí (Charalambidis a kol., 2005, s. 85–90).

Revidovaná učebnice: 12. kapitola – LETEM HUDEBNÍMI DĚJINAMI (hudba v baroku)

Jsou znázorněny dvě fotografie barokního kostela ve Žďáru nad Sázavou a jeho oltáře (s. 88). Odlišným písmem je uveden text o nových durových a mollových tóninách a hudebních formách (s. 89). Celá kapitola se dělí na část zvanou *Nástrojová hudba*, v níž je u A. Vivaldiho (1678–1741) zmíněno jeho dílo *Čtvero ročních období*, které zpopularizoval český houslista Jaroslav Svěčený¹² ve svém projektu *Vivaldianno* (videoukázka 6: Jaroslav Svěčený – Vivaldianno) nebo houslistka Vanessa Mae¹³.

Úkol pro tebe: vyhledat na internetu ukázkou Händelova *Menuetu z Hudby ke královskému ohňostroji* a podle partitury v učebnici (s. 90) ji ti, kteří ovládají hru na nástroje, přehrají. Poté všichni zhlédnou ukázkou (videoukázka č.8: Georg Fridrich Händel – *Menuet*) tanečního menuetu a pokusí se jej zatančit za doprovodu svých spolužáků.

Druhá podkapitola má název *Opera* a zabývá se jejím vznikem, představiteli, ale i její strukturou jako specifické hudební formy.

K zapamatování: Mezi nové hudební formy baroka v 17. a 18. století patří opera a nástrojový koncert. Hlavními představiteli byli J. S. Bach, G. F. Händel a A. Vivaldi (Charalambidis a kol., 2018, s. 88–93).

Původní učebnice: XI. kapitola – Anglie jako vstupní brána moderní populární hudby do Evropy a rock 60. let

Až doposud se vývoj populární hudby odehrával v Americe. V 60. letech se dění přesouvá do Evropy – Anglie, neboť i zde mladé lidi ovlivnil film *Džungle před tabulí*. V té době byly populární skifflové skupiny, v nichž hrály kytary, banjo, bicí a basa. Nejznámější byli londýnští The Shadows se zpěvákem Cliffem Richardem. Centrem se stává přístavní město Liverpool a hudba počátku 60. let se někdy nazývá *Mersey sound*, podle řeky, která tudy protéká. Skupiny hrály ve složení sólová, doprovodná a basová kytara, bicí

¹² Především ale také ve spolupráci s Michalem Dvořákem ze skupiny Lucie.

¹³ Video již není dostupné

a muzikanti zpívali většinou v trojhlasu. Rock se hrál nejvíce v hudebních klubech. V jednom z nich, jménem *Jeskyně*, začínala i skupina The Beatles. Její začátky spadají do roku 1955, kdy John Lennon (1940–1980) založil skifflovou skupinu The Quarrymen, do níž vzal také svého mladšího spolužáka Paula McCartneyho (1942). Později se k nim přidal George Harrison (1943), baskytarista Stuart Sutcliff a bubeník Pete Best. Brzy začali koncertovat v zahraničí. Písňe skládali J. Lennon a P. McCartney. Od ostatních se odlišovali i svým vzhledem, dlouhými vlasy a ofinami. Zalíbili se prodejci gramofonových desek Brianu Epsteinovi a ten se stal jejich manažerem. V roce 1962 dochází ke změně ve složení členů, přichází Richard Starkey (1940), známý jako Ringo Starr. Písňe se dostávají na přední příčky hitparád a skupina úspěšně koncertuje nejen v Anglii, ale i po celém světě. V té době se také vykrystalizoval pojem *beatlemánie*, jež se vyznačovala často nepřičetnými projevy jejich fanoušků a fanynek. Od jednoduchých písni členové skupiny přešli k náročnějším. V roce 1965 dokonce použili doprovod smyčcového kvarteta v písni *Yesterday* (CD – 24). Tuto je možné si zazpívat buď v originálu nebo s českým textem Zdeňka Borovce (s. 94). V témže roce jim byl udělen Řád britského impéria. Rok nato přestali koncertovat, protože už byli vyčerpaní. Pracovali už jen ve studiu a v roce 1968 si založili gramofonovou společnost Apple, která ale brzy zkrachovala. V roce 1970 se definitivně rozešli a každý se vydal svou vlastní cestou. Natočili více než 200 písni a 4 filmy (*Perný den*, *Pomoc*, *Žlutá ponorka*, hudební dokument *Let it be*). Skupina už nikdy více veřejně nevystoupila. 8. prosince 1980 zastřelil pomatený fanoušek David Chapman Johna Lennona. Skupina Beatles se stala legendou. V notách zapsanou jednu z nejlepších písni *Let it be* (s. 96) je možné zpívat anglicky nebo jen na libovolnou slabiku.

Co se týká dalších skupin 60. let, je třeba zmínit skupinu Kinks, Hollies, Bee Gees, Who a Animals, jež proslavila píseň *Dům u vycházejícího slunce* s českým textem Zdeňka Borovce (s. 97). Hrála se ale i drsnější hudba představovaná skupinou Rolling Stones (v překladu valící se kameny) se zpěvákem Mickem Jaggerem. Jejich hudba vycházela z rhythm and blues a dodnes mají své obdivovatele. 60. léta kromě pozitiv měla i svá negativa. Těmi byly drogy. Řada výborných hudebníků jim podlehla (kytarista Brian Jones z Rolling Stones, Jimi Hendrix a jiní). Na konci 60. let vznikalo mnoho dalších skupin – Pink Floyd, Jethro Tull, Led Zeppelin. Díky Rádiu Luxembourg, gramofonovým deskám a televizi nabývala hudba na intenzitě po celé Evropě. Závěrečnou písni skupiny Bee Gees Massachusetts s českým textem Jiřiny Fikejzové (s. 99–100) se loučíme se *sweet sixties*, tedy sladkými 60. léty.

Námět na činnost: Přinést z domácí sbírky písničky 60. let a porovnat je s těmi současnými (Charalambidis a kol., 2005, s. 91–100).

Revidovaná učebnice: 13. kapitola – LÉTA 60. – ANGLIE JE TAKÉ VE HŘE (Beatles, Rolling Stones a ti druzí)

Kapitola je rozdělena dvě části – *The Beatles* a *Rolling Stones a ti druzí*. O Beatles je doplněno, že zpočátku měli problémy s poznáváním not. S tím jim vypomáhal pianista a aranžér George Martin (1926–2016). Do čela britské hitparády se poprvé v roce 1962 dostaly písničky *Pleas, pleas me* a *Ask me why*. V albu *Revolver* z roku 1966 se objevují písně George Harrisona (1943–2001), v nichž se inspiroval indickou hudbou. O rok později skupina nahrála svá nejlepší alba. K nejpozoruhodnější v celé kariéře náleží *Sergeant Pepper's Lonely Hearts Club Band* (jinak také *Seržant pepř*). Úkolem je poslechnout si píseň *Yesterday* a určit nástroje, které hrají ve smyčcovém kvartetu a poté se ji naučit s českým textem Zdeňka Borovce (s. 98). Další píseň *Let it be* (s. 99) je možné se naučit v originální verzi anglicky, zhlédnout videoukázku č. 9 (Beatles – *Let It Be*) a poznat, který ze členů skupiny zpívá sólo. Druhá podkapitola se věnuje drsnější hudbě Rolling Stones (tuláci), kteří v roce 1965 natočili svůj první velký hit *I Can't Get No Satisfaction* (videoukázka č. 10 – The Rolling Stones – *I Can't Get No Satisfaction*). Pro skupinu Manfreda Manna se zpěvákem Paulem Jonesem se stala inspirací bluesová hudba.

K zapamatování: Také v Anglii začaly vznikat rokenrolové, později rockové skupiny. Nejslavnější kapelou se stala The Beatles s písní *Yesterday* s doprovodem smyčcového kvarteta. Význam měly také rozhlasové stanice, gramofonové nahrávky, televize a koncertní vystoupení (Charalambidis a kol., 2018, 94–103).

Původní učebnice: XII. kapitola – Letem hudebními dějinami: Klasicismus

Slovo klasik znamená uznávaný autor v kterémkoli druhu umění, jehož dílo je společností oceněné. Klasicismus je umělecký směr v letech 1730–1820 navazující na období baroka. Pro hudbu je typická umírněnost, vyrovnanost s důrazem na hlavní melodickou linku. Opera se začíná rozvíjet a prosazovat, kromě Itálie, i v jiných zemích. Velkou popularitu si vydobyla opera komická, nazvaná *buffa*. Nadále se zkvalitňovala nástrojová hudba, více se využíval klavír a používané housle. Orchester čítal 35–40 hráčů. Vzniká nová hudební forma – sonátová (symfonie, smyčcové kvarteto). Oblíbené byly serenády, které se často hrály pod širým nebem. Příkladem je serenáda W. A. Mozarta *Malá noční hudba* (CD – 25), kde lze jasně rozpoznat rysy klasicistní hudby, tedy, jednoduchá, srozumitelná

melodie, pravidelný rytmus (notový zápis melodie, s. 103). Mezi významné autory tohoto období patří Joseph Haydn (1732–1809) se 104 symfoniemi a více než 1000 dalšími díly, Wolfgang Amadeus Mozart (1756–1791), jež složil 48 symfonií, více než 600 skladeb a 21 jevištních děl a Ludwig van Beethoven, který se proslavil 9 symfoniemi, více než 140 skladbami a jedinou operou *Fidelio*. Právě Beethovenova 9. *symfonie* pro sbor a sólisty je nejznámější díky své 4. větě, v níž využil text *Ódy na radost* od německého básníka Friedricha Schillera (CD – 26). Zápis této písně najdeme v učebnici a žáci ji naučí zpívat na český text (s. 104).

Námět na činnost: Vyhledat alespoň 10 skladeb Haydna, Mozarta a Beethovena pomocí hudební encyklopedie (Charalambidis a kol., 2005, s. 101–104).

Revidovaná učebnice: 14. kapitola – LETEM HUDEBNÍMI DĚJINAMI (hudba v klasicismu)

K ukázce a notovému zápisu melodie z *Malé noční hudby* W. A. Mozarta je přidán obrázek slavného skladatele (s. 107).

Úkol pro tebe: seznámit se s hlavním i vedlejším tématem této skladby (notový zápis, s. 106).

Úkol pro tebe: vyhledat skladbu J. Haydna *S úderem kotlů* (notová ukázka, s. 107) a zahrát si ji s doprovodem akordových značek v C dur tónině, zatímco originál je v G dur.

K Beethovenově 4. větě 9. *symfonie* je uvedeno, že se právě tato část stala oficiální hymnou Evropské unie. V původní učebnici je *Óda na radost* v notách bez akordových značek, zatímco nová verze ji nabízí celou včetně slov, jež jsou její součástí. Chybně je uveden autor, místo Beethovena je zapsán Mozart (s. 107–108).

K zapamatování: Klasicismus se vyznačuje hudbou s důrazem na hlavní melodii, nový je smyčcový kvartet (J. Haydn), symfonie nabývá dokonalosti, stabilizuje se obsazení symfonického orchestru (Beethoven). Mezi nejvýznamnější autory řadíme trio Haydn, Mozart, Beethoven. *Óda na radost* L. van Beethovena z 9. symfonie se stala hymnou Evropské unie (Charalambidis a kol., 2018, s. 104–108).

Původní učebnice: XIII. kapitola – Moderní hudební nástroje

Od 60. let 20. století je mezi mladými lidmi nejčastěji používaným hudebním nástrojem kytara. S praktickými znalostmi akordových značek je možné tento nástroj plně ovládat. Ti zkušenější přecházejí k elektrické kytarě, případně k touze založit si vlastní skupinu. Zvuk kytary je vlastně tón, který má určitou barvu, délku, výšku i zvučnost a utváří se

v těle nástroje, v ozvučné skříni. Elektrickou kytaru je nutné zapojit do zesilovače a přenosem vzduchových vln ji poté slyšíme z reproduktoru. Protože řada muzikantů koncertuje na velkých plochách, bylo třeba zesílit také jiné hudební nástroje (housle, violoncella, trubky, saxofony, klavír atd.). V elektronické hudbě se začal používat syntezátor (syntetizátor), který je schopen kvalitní tóny vyrobit. Z 50. let je známý Elektronik Music Synthesizer, v 60. letech byl novinkou R. A. Moog, jež použili při nahrávání slavní Beatles. Brzy přibýly i jiné značky, EMS, Korg, Roland či Yamaha. Klavír lze tudíž substituovat syntezátorem – keyboardem. Musíme ale najít takový, který se klavíru nejvíce podobá (stejně široké klávesy, dynamická klaviatura, rozsah alespoň 5 oktáv) a má i další přednosti (rytmy, rejstříky, doprovody, programování).

Námět na činnost: Pokusit se o doprovod písně *Všichni jsou už v Mexiku* (G. G. Brown, Z. Rytíř, s. 109), kterou zpíval Michal Tučný nebo si na její melodii zatančit latinskoamerický tanec (Charalambidis a kol., 2005, s. 105–109).

Původní učebnice: XIV. – Letem hudebními dějinami: Romantismus

Toto období prochází celým 19. stoletím. Do hudby vstupují city člověka, fantazijní motivy a další podněty nacházejí umělci také v lidové hudbě a národních tradicích. Vznikají velkolepá hudební dramata, programní hudba (symfonická báseň). Díla inspirovaná našimi lidovými tradicemi se diferencují od hudby cizích autorů. Řada oper již byla komponována na ryze česká libreta. Rovněž skladatelé jiných zemí, například Fryderyk Chopin ve své *Mazurce a moll* (CD – 27), používají ve svých dílech právě prvky z lidové oblasti své země. 19. století se pyšní mnoha zajímavými osobnostmi – Carl Maria von Weber, Franz Schubert, Hector Berlioz, Fryderyk Chopin, Ferenc Liszt, Richard Wagner, Giuseppe Verdi, Johannes Brahms, Edvard Grieg, Anton Bruckner, Michail Ivanovič Glinka, Modest Petrovič Musorgskij, Petr Iljič Čajkovskij, Gioacchino Rossini, Felix Mendelssohn-Bartholdy, Georges Bizet a neméně slavní naši autoři – Bedřich Smetana a Antonín Dvořák. Další rozvoj přináleží symfonické tvorbě, kdy se komponovaly jak symfonie, tak symfonické básně. Orchester měl v té době 60–70 hráčů, někdy i více. V operách byl kladen důraz na dějovou linii a hlavní myšlenku. Mistr opery Giuseppe Verdi a jeho *Sbor Židů* z opery *Nabucco* je vskutku nezapomenutelným zážitkem (CD – 28). V období romantismu se začaly formovat hudební školy a první odborné školy, konzervatoře. Pro veřejnost se pořádaly abonentní koncerty, jež umožňovaly zakoupení vstupenky na celou sezónu. Ty jsou mezi lidmi oblíbené i v současné době.

Námět na činnost: Napsat deset nejznámějších skladeb autorů 19. století (Charalambidis a kol., 2005, s. 110–112).

Revidovaná učebnice: 15. kapitola – LETEM HUDEBNÍMI DĚJINAMI (hudba 19. století)

Osobnost skladatele je při komponování skladeb prioritní, zejména jeho národnost a umělecký pohled na svět. Kromě programní hudby vznikají prokomponované písně s bravurním klavírním doprovodem. Stejně tak, jak se F. Chopin inspiroval polským lidovým tancem, mazurkou (CD – 27), podobně i náš B. Smetana využil lidovou hudbu ve svých dílech.

Úkol pro tebe: zjistit, na kolik dob se mazurka počítá a pokusit se vyhledat mazurky české. Poté najít další Chopinovy skladby, v nichž se lidová hudba objevuje.

Fryderik Chopin (1810–1849) – polský skladatel a klavírní virtuóz, tvůrce nového klavírního stylu, v němž uplatňuje arpeggio, odlehčenou melodii, zdobnost a zajímavý rytmus.

Úkol pro tebe: vybavit si některé autory a jejich skladby z minulých ročníků. K tomu je uvedena doplňovačka: „*M. P. Musorgskij – Obrázky z ... – Tanec...ve ...*

B. Smetana – Prodaná... nebo V... z cyklu symfonických básní Má vlast

P. I. Čajkovskij – ... koncert b moll

F. Schubert – píseň P... (a také stejnojmenný klavírní kvintet)

A. Dvořák – Symfonie z ...“ (s. 111)

U Giuseppe Verdiho (1813–1901) – *Sbor Židů* (CD – 28) je přidáno stručné shrnutí obsahu opery *Nabucco*, která vychází z bible, ze Starého zákona. Pojednává o zajetí Židů Babyloňany jejich vládcem Nabuchodonozorem (s. 112), které vrcholí vykoupením a konečnou svobodou. Právě mohutný *Sbor Židů* měl význam v bojích lidí za jednotnou Itálii podobně jako husitský chorál *Ktož jsú boží bojovníci* v díle B. Smetany.

Úkol pro tebe: poslechnout si tanec *Habanera* z opery *Carmen* od G. Bizeta (videoukázka č. 11¹⁴) a hrou na tělo se ho pokusit doprovodit pomocí části motivu v notách (s. 112).

K zapamatování: Romantismus pokrývá celé 19. století, v jeho počátcích ještě doznívá dřívější klasicismus a k jeho konci už nastupují další směry (impresionismus). Novou hudební formou je symfonická báseň, komponuje se programní hudba. Autoři (Chopin, Musorgskij, Smetana) nacházejí inspiraci v lidové hudbě a v tradicích národa (národní

¹⁴ Odkaz na videoukázku již není dostupný

školy). U oper (Wagner, Verdi) je kladen důraz na děj (Charalambidis a kol., 2018, s. 109–112).

Původní učebnice: XV. – Vážná (artificiální) hudba 20. století

Celé století je děleno na dvě období – od počátku 20. století do konce 2. světové války a poté od 50. let po současnost (XVII. kapitola).

Končící romantismus, nazývaný také pozdní, zastupuje Richard Strauss st. (opera Elektra) a Gustav Mahler. Tuto etapu střídá impresionismus, jehož smyslem jsou dojmy. Hudba používá celotónové řady a zachycuje různé okamžiky a domněnky. Člověku ve skladbách Clauda Debussyho (1862–1918) Faunovo pozdní odpoledne a *Dívka s vlasy jako len* připadá, jako by hudba vytvářela obraz. *Bolero* Maurice Ravela (1876–1939) je založeno na rytmu, zejména pak na neustále se opakujícím ostinátním doprovodu, který k sobě postupně přibírá další nástroje a díky tomu posluchač nabývá zdání, jako by se orchestr postupně zvětšoval a přibližoval k posluchači (CD – 29: *Bolero*, s. 115).

Dodekafonií a expresionismus reprezentuje Arnold Schönberg (1874–1951), jež vytvořil dvanáctitónovou řadu vycházející z chromatické stupnice. Jednotlivé tóny očísloval a poté komponoval podle číselných kombinací. Musel ale vždy dodržet vystřídání všech dvanácti tónů. Ukázka číselného spojení a jeho konečná podoba zapsaná v notách (valčík, s. 116) je zároveň poslechovou skladbou tohoto skladatele (CD – 30: *Mojžíš a Áron*). Mezi další autory tohoto období patří Alban Berg (1885–1935) s operou *Vojcek* a Anton Webern (1883–1945) s houslovým koncertem a kantátou *Ten, který přežil Varšavu*. Skladatele lze začlenit do takzvané *Druhé vídeňské školy*.

Nová hudba ve Francii – *Pařížská šestka* bylo spojení hudebníků – Darius Milhaud (1892–1974), Arthur Honneger (1892–1955), Francis Poulenc (1899–1963), Georges Auric (1899–1983), Louis Durey (1888–1979) a jediná žena Germaine Tailleferre (1892–1983), které značně ovlivnila hudba I. Stravinského. Jejich tvorba se nadále stala inspirativní pro Bohuslava Martinů a celkově zapříčinila vznik nového směru – novoklasicismu, jež vycházel z klasicistní hudby. Komponistu Paula Hindemitha (1895–1963) přezdívali *Bachem 20. století*. Jeho nejznámější klavírní cyklus nese název *Ludus tonalis*. Využil také formu z barokní hudby – fugu (CD – 31: *Ludus tonalis, Fuga Des*), k níž je v učebnici notový zápis (s. 118).

Dalšími významnými autory 20. století byli Béla Bartók (1881–1945) – opera *Hrad Mokrovousův*, Benjamin Britten (1913–1976) – Průvodce mladého člověka orchestrem, Sergej Prokofjev (1891–1953) – balet *Romeo a Julie*, opera *Láska ke třem pomerančům*,

Aram Chačaturjan (1903–1978) – balet *Gajané* a George Gershwin (1898–1937). Někteří skladatelé se věnovali úpravám lidových písní (Leoš Janáček, Bohuslav Martinů a jiní). Maďarská lidová píseň v úpravě Zoltána Kodályho *Ovčák* je určena ke zpěvu (s. 119–120). Chorální melodii obsahuje kompozice A. Honnegera (CD – 32: *Symfonie č. 2 pro smyčcový orchestr a trubku*) s notovým zápisem (s. 120).

Námět na činnost: Zahrát si na skladatele, vytvořit dvanáctitónovou řadu, zvolit takt a stvořit melodii. Tu poté zahrát. Na závěr si zazpívat oddechovou píseň *Zelené pláně* (americká lidová, I. Fischer, s. 121–122), (Charalambidis a kol., 2005, s. 113–122).

Revidovaná učebnice: celá jedna kapitola z původní učebnice je v nové verzi rozdělena na dvě kapitoly, a to 16. a 18.

Revidovaná učebnice: 16. kapitola – LETEM HUDEBNÍMI DĚJINAMI (... konec 19. st. a 20. století / 1. část)

Úvod zůstává beze změn, ale dochází k dělení na podkapitoly, *Impresionismus*, *Dodekafonie*, *Pařížská šestka*, *Novoklasicismus*, *Další význační skladatelé* a *Odras válečného nebezpečí v dílech umělců*.

Úkol pro tebe: je zaměřen na éru impresionismu. Melodické téma *Bolera* M. Ravela se neustále opakuje a postupně k sobě přibírá další nástroje. Žáci se jej naučí vytvářet a při poslechu (CD – 29) si zahrají společně. Poté sestaví rytmickou partituru na jiný rytmus, a nakonec podle videoukázky č. 12 (*Bolero – Maurice Ravel*) zodpoví, co znamená bolero.

Úkol pro tebe: týká se dodekafonie. Žáci si zahrají na skladatele 20. století stejně, jako v závěru kapitoly v původní učebnici. Využijí dvanáctitónovou chromatickou řadu, přiřadí k tónům čísla, zvolí takt, vytvoří melodii, kterou s pomocí učitele poté přehrají na nástroj.

Pařížská šestka, *novoklasicismus* jsou spojeny v jedné podkapitole, neboť na sebe navazují a vzájemně se podmiňují.

Úkol pro tebe: poslechnout ukázkou P. Hindemitha (CD – 31: *Ludus tonalis*, *Fuga Des*) a poznat, kolik hlasů obsahuje. Zároveň si připomenout základní znaky fugy ze 7. ročníku.

Další význační skladatelé je název následující podkapitoly a následuje samostatně část nazvaná *Odras válečného nebezpečí v dílech umělců*. V původní učebnici jsou obě podkapitoly spojeny v jednu – *Další význační skladatelé*.

Úkol pro tebe: protože válka zanechala značný odpor k násilí, projevují se tyto pocity i v dílech autorů. Cílem je najít takové dílo v české hudbě, v němž se objevuje úryvek slavné písně, popřípadě vyhledat i další příklady.

Fotografie slavného obrazu Pabla Picassa *Guernica* znázorňuje hrůzy války. Obraz vznikl v roce 1937 po bombardování baskického města Guerniky v období španělské občanské války (s. 121).

K zapamatování: Claude Debussy a Maurice Ravel (Bolero) patří k nejvýznamnějším skladatelům impresionismu. Dalším směrem první poloviny 20. století byla dodekafonie (dvanáctitónová řada). Hudba se odklání od romantismu (Paul Hindemith, Igor Stravinskij). Autoři ve svých dílech odsoudili hrůzy války (Dmitrij Šostakovič), (Charalambidis a kol., 2018, 113–121).

Původní učebnice: XVII. kapitola – 70. a 80. léta v moderní populární a rockové hudbě

Až doposud se vývoj odehrával v USA a také v Evropě, v Anglii. Hudební dění probíhalo i v jiných zemích, ovšem nebylo tak znatelné. Celá kapitola je obsahově dosti komplikovaná a je členěna na podkapitoly – *Hard rock; Art rock, pompézni rock, pop rock; Disco hudba; Punk a nová vlna; Nový romantismus a neorock; Heavy metal; Rap a hip hop; House music a Ostatní hudební styly*. Hard rocková hudba podtrhuje rytmus, kytarová sóla a silný zvuk. K jejím představitelům řadíme Led Zeppelin, Deep Purple a Black Sabbath. Posledně jmenovaní svou hudbu označovali jako heavy metal, v překladu těžký kov. Z Austrálie je v 70. letech známá skupina AC/DC a americká Aerosmith. Jak hard rock vypadá, dokládá ukázka (CD – 33). Protipólem hard rocku byla hudba skupiny Pink Floyd (1968) využívající ve značné míře syntezátory, čímž se jejich hudba stávala propracovanější. Říká se jí art rock a prezentuje se virtuozitou a efekty světél při vystoupení. Do této kategorie řadíme také skupinu Yes, Genesis (Pete Gabriel, později Phil Collins), ale i pověstné Queen (Freddie Mercury). Hromadně se označuje jako pop rock.

V 70. letech se zrodil také styl, jež byl pojmenován disco hudba. Ta sloužila nejen k poslechu, ale i k tanci. Písničky pouštěl diskžokej na SP deskách (CD – 35: Disco hudba). V této hudbě vynikala Donna Summer, Amanda Lear a největší popularitu získala švédská skupina Abba s opravdu hitovými písněmi (*Dancing Queen, Mamma mia, Fernando* a mnoho dalších). Jejich píseň *Fernando* (B. Anderson, S. Anderson, B. Ulvaeus, s. 126–128) si lze zazpívat s českým textem Miroslava Černého.

V roce 1976 dochází v moderní hudbě k podstatným změnám. Na scénu se dostává punková hudba (punk – převít, puberták) a s ní skupina Sex Pistols (zpěvák Sid Vicious). Hudba byla drsná, někdy až primitivní s agresivními prvky a její představitelé se drželi hesla, že stačí znát tři akordy a zvládneš hrát. K dalším legendám téhož stylu patřila skupina Nirvana (zpěvák Kurt Cobain, CD – 36). Od punku se odrazil další styl, takzvaná nová vlna zastoupená skupinou Police (zpěvák Sting). Hudba se vyznačovala typickým rytmem bicích, doprovázených kytarami a odlehčeným zpěvem s podbarvením syntezátoru. Někdy se v ní vyskytly prvky reggae, které pocházelo z Jamajky a inspiraci hledalo v rhythm and blues, jazzu a soulu. Typickým představitelem reggae byl Bob Marley a nové vlny pak rakouský zpěvák Falco.

Na počátku 80. let vznikl v Anglii nový romantismus (David Bowie, skupiny Ultravox, Duran Duran, Depeche Mode) a v USA to byl neorock, podnícený rockem 60. let (skupina R.E.M.).

80. léta s sebou přinášejí heavy metal, hudbu, jež byla chmurná a těžká a skupina Black Sabbath (Ozzy Osbourne) se stala jejím symbolem.

Dalšími představiteli byli Iron Maiden, Metallica, zpěvák Alice Cooper. Rovněž i tento styl začíná používat syntezátory, tudíž se určitým způsobem liší od klasického metalu (CD – 34: *Heavy metal*).

V 80. letech proniká z USA do Evropy černá hudba, rap a hip hop (film Pevnost apačů v Bronxu) a její charakteristické znaky (rap, scratching, grafitti a breakdance). Zastupuje ji Mc Hammer, Ice-T, Vanilla Ice. A jak rap zněl, dokládá ukázka (CD – 37).

Smícháním nahrávek hudby 70. let s elektrickými bicími se zrodil house music. Jde převážně o hudbu diskžokejů, tedy převážně taneční. K ní se pro povzbuzení začala užívat taneční droga zvaná ecstasy. Častá aplikace drog při hudbě se označuje acid music, v tomto případě jde o acid house (CD – 38).

Hudba světová (world music) je hudbou různých kontinentů a etnik (balkánská, indická a další). Relaxační hudbě se podobá new age music, dále je známá hudba folková (Bob Dylan, duo Simon a Garfunkel, Suzane Vega), popová (král popu Michael Jackson, Madonna, Prince, Phil Collins, Elton John), jazzová (Chick Corea), rocková (Frank Zappa), syntezátorová (Jean Michel Jarre). A své si vydobyl i střední proud jako protipól rocku v 70. letech (Frank Sinatra, George Gershwin). Následuje závěrečná píseň *To by nebylo fér* (Vangelis, John Anderson, český text Hana Zagorová, s. 134–135).

Námět na činnost: Vytvořit referát o oblíbeném interpretovi a inspirovat se hudebními časopisy, či knihami (Charalambidis a kol., 2005, s. 123–135).

Revidovaná učebnice: 17. kapitola – LÉTA 70. A 80. V MODERNÍ HUDBĚ (rock, disco, rap a ještě něco navíc)

Kapitola má částečně odlišné dělení, než je v původní učebnici. Úvod je zjednodušen a zkrácen. První podkapitola nese název *Rocková hudba* a zaobírá se nejdůležitějšími styly – hard rock, heavy metal, art rock a punk s novou vlnou.

Úkol pro tebe: Vyhledat na youtube artrockovou píseň *Another Brick in The Wall* od Pink Floyd a o skupině zjistit nějaké další informace. Koncert se stejným názvem *The Wall* uspořádal bývalý člen této skupiny Rodger Watters v roce 1990 v Berlíně při příležitosti pádu Berlínské zdi. Nejznámější verze písně *Another brick in The Wall* je předložena v notách s anglickým textem a volným překladem do češtiny (s. 124–126). Žáci si ji zazpívají, popřípadě doprovodí na hudební nástroje a podívají se na videoukázku č. 15 (Pink Floyd – *Another Brick In The Wall*).

Ke stylu nová vlna je uvedeno slavné album skupiny Police *Ghost In The Machine*.

Druhá podkapitola má název *Taneční hudba*, dříve disco hudba. Jak vypadala diskotéka se žáci přesvědčí ve videoukázce č. 13 (Bee Gees – *You Should Be Dancing – Saturday Night Fever* a John Travolta). Je z filmu *Horečka sobotní noci* s Johnem Travoltou v hlavní roli a hudbou skupiny Bee Gees. K taneční hudbě je připojen i house music, jež se stává hudbou diskžokejů označovaných DJ. Ti nahrávky míchali dohromady, zrychlovali a různě jinak upravovali nejen na diskotékách, ale i v nahrávacích studiích, a tím už to byl jen kousek k techno hudbě a dalším směrům. *Černá hudba* – rap a hip hop je rovněž samostatnou částí a zůstala nezměněna. Poslední část nese podtitul *Ostatní hudební styly* a je výrazně zkrácena. Vynechán je world music, zmínka o jazzu a středním proudu. Naopak je navíc zařazena píseň Phila Collinse *Another day in Paradise* ve dvojhlasé úpravě Alexandrose Charalambidise (autor učebnice, s. 131–134) s anglickým textem. Je doplněna schématem doprovodu na klavír či keyboard, bicí a zpěv. Intro/ A, A/ B/ intro/ A, B/ intro/ C/ A/ B/ Coda.

Úkol pro tebe: zkusit vybrat nějakého zajímavého interpreta nebo skupinu, vytvořit projekt v podobě prezentace, a přitom splnit daná pravidla (jméno interpreta, název skupiny, stručný životopis, hudební charakteristika, názvy a počet vydaných alb a alespoň dvě hudební ukázky).

K zapamatování: 70. a 80. léta byla obdobím, kdy se v moderní hudbě zrodilo mnoho nových stylů. Nejdůležitější jsou art rock, hard rock, heavy metal, punk, taneční hudba, reggae, rap a hip hop. V hudbě se začaly více používat keyboardy a syntezátory, jež řadíme k moderním nástrojům (Charalambidis a kol., 2005, s. 122–136).

Původní učebnice: XVII. Kapitola – Vážná (artificiální) hudba 20. století

Od roku 1946 se skladatelé začali pravidelně scházet v Darmstadtu na letních kurzech *Nové hudby*. Zde řada z nich nachází další inspiraci pro komponování. Vážná (artificiální) hudba se v této kapitole dělí na pět podkapitol. První je nazvaná *Seriální hudba a dodekafonie*. Základy seriální hudby dal francouzský skladatel Olivier Messiaen (1908–1992), na kterého navázal Pierre Boulez (1925). Notový zápis jeho skladby nalezneme v učebnici (s. 137), k němu je přidána i poslechová skladba (CD – 39: *Kladivo bez pána*). Tato hudba je pro posluchače těžce srozumitelná. Další podkapitola, *Elektronická hudba*, má své počátky už ve 20. a 30. letech 20. století. V Kolíně nad Rýnem vzniklo první evropské studio elektronické hudby, jehož hlavním představitelem se stal Karlheinz Stockhausen (1928, CD – 40: *Kontakty*, elektronická kompozice) a grafická podoba *Cyklus pro hráče na bicí nástroje* (s. 139). Skladatel a hudební technik tóny zpracovávají, vrství na sebe, různě je sestavují a v podstatě z nich vytvářejí koláž. V 50. a 60. letech do artificiální hudby pronikl nový směr, část *Aleatorní hudba* (alea = hrací kostka). Autor k sobě skládá rozmanité hudební prvky, k nimž stanoví minutáž jak dlouho, případně kolikrát se bude hrát a určí nástroje. Interpret dílo dotváří přímo při vystoupení, tudíž se každá skladba stává originální. Průkopníkem aleatorní hudby je Američan John Cage (1912–1992), dále také Karlheinz Stockhausen, Witold Lutoslawski a jeho *Benátské hry* (CD – 41). Určitou odnoží je podkapitola pojmenovaná *Hudba grafická*. Skladba je zapsána v grafické podobě, působí hlavně pro oči. Ukázka je od J. Cage – *Sólo pro hlas v grafickém zápisu* (s. 140). Poslední část má název *Postmodernismus a syntézy*. Postmodernisté se chtěli vrátit k jasným hudebním formám, jako byl koncert, symfonie, sonáta a další a zejména zřetelné melodii. Docházelo ke spojování různých hudebních žánrů, k syntézám a prostupování artificiální a nonartificiální hudby. Následné propojení počítače s hudebními nástroji přináší další zajímavé způsoby. Poslech přesvědčí, jak vypadá zápis v počítačové řeči (s. 141) a následná ukázka počítačové hudby (CD – 42).

K odreagování poslouží píseň bývalého člena Beatles P. McCartneyho v českém překladu Pavla Vrby *Málo mě znáš* (s. 142–144) a jako druhá píseň *Růže kvetou dál* od G. Becauda s překladem Ivo Fischera (s. 145). V závěru učebnice je nabídnutý poslech skladby G. Gershwin (1898–1937) *Rhapsody in blue (Rapsodie v modrém)*, kdy blue zde neplní funkci barvy, ale zastupuje hudební styl zvaný blues. Rhapsody (rapsodie) je označena jako hudební forma, v níž se střídá melodie s bluesovými prvky a tvoří kompaktně jakousi hudební směsicí. A jako poslední je k poslechu určena ještě jedna píseň s názvem

Bohemian Rhapsody (Bohémská rapsodie, CD – 44) zpěváka skupiny Queen Freddie Mercuryho (Charalambidis a kol., 2018, s. 136–146).

Revidovaná učebnice: 18. kapitola – LETEM HUDEBNÍMI DĚJINAMI (...konec 19. století a století 20. / 2. část)

Kapitola se člení na pět podkapitol stejně, jako v původní učebnici. Je přidána fotografie francouzského skladatele, teoretika a zvukového technika Pierra Schaeffera (1910–1995, s. 139).

Úkol pro tebe: poslechnout si ukázkou P. Schaeffera (videoukázka č. 14 – *Études de bruits*, 1948) a vytvořit vlastní pokus konkrétní hudby. Na mobilní telefony zaznamenat různé zvuky, přehrát si je a poté si je pouštět, některé třeba i opakovaně. Vše nahrát a poslechnout jako jeden celek.

Úkol pro tebe: zahrát si na aleatoriku – sborově znázornit šum, sykot a jiné zvuky, vždy od nejtíššího po nejsilnější. Každý z nich označit nějakým symbolem a dle gest učitele jednotlivé zvuky reprodukovat. Obměnou může být ozvěna, kdy první skupina sboru reprodukuje a druhá opakuje to samé v pianissimu. Celé provedení se pokusit nahrát.

Počítačová hudba (postmodernismus a syntézy) je označována také jako computer music¹⁵. Jedním ze směrů tohoto stylu je hudební minimalismus, který vychází z jednoho prvku „minima“ (rytmus, melodie, harmonie, barva, výška), jež je základem celé skladby. Představitelem je Steve Reich (1936).

K zapamatování: Ve 2. polovině 20. století se v hudbě více elektronicky experimentuje. Skladatelé ve svých dílech používají nehudební zvuky, například ruchy, šumy. V hudbě mají své místo také počítače (Charalambidis a kol., 2018, s. 137–143).

Revidovaná učebnice: 19. kapitola – TAK JSME TO ZVLÁDLI... (a před námi jsou prázdniny)

Poslední kapitola pojednává, stejně jako v původní učebnici, o rapsodii, a to o *Rhapsody in blue* G. Gershwina (CD – 43), tak *Bohemian Rhapsody* skupiny Queen s F. Mercuryem (CD – 44).

Úkol pro tebe: K písni *Málo mě znáš* (P. Mc Cartney, D. Laine, P. Vrba, s. 145–148) je k dispozici schéma kytarového doprovodu ve 3/4 taktu. *Růže kvetou dál* (G. Bécaud, I. Fischer, s.148–149) lze doprovodit na klavír či syntezátor (keyboard) nebo hrát jen podle kytarových značek.

¹⁵ Opět chybně napsáno slovo *music* (*muzic*).

K zapamatování: Radost z hudby – využít vše a zazpívat si o prázdninách Charalambidis a kol., 2018, s. 144–149).

Původní učebnice: Stránka pro učitele

Je zařazena na konci učebnice. Seznamuje učitele s její strukturou a náplní učební látky v jednotlivých ročnících. Po nich následuje abecední seznam písní a seznam poslechových skladeb (Charalambidis a kol., 2005, s. 147–151).

Revidovaná učebnice: Řádky pro učitele

Jsou uvedeny na začátku učebnice hned po obsahu. Za nimi následují očekávané výstupy, jež předepisuje RVP a které by měly být obsaženy také ve ŠVP každé školy (HV 8 nová, s. 5–7). Abecední seznam písní, seznam poslechových skladeb a nově internetové odkazy videoukázek jsou uvedeny vždy na konci učebnice (Charalambidis a kol., 2018, s. 150–152).

8.4 Učebnice pro 9. ročník

Ke komparaci se stala podkladem učebnice 1. vydání (dotisk) z roku 2002 a 3. přepracovaná verze z roku 2019. Původní učebnice skýtá 128, nová 120 stran. Kapitoly má revidovaná verze o dvě méně, tedy 15, oproti 17. Stejně pojmenovány jsou i cvičení a úkoly *Námět na činnost*, jichž je 13 a v přepracované jsou nazvány *Úkol pro tebe* a těch je 32. Takzvaně stará učebnice má design laděný do oranžových barev s černobílými fotografiemi, v nové převládá barva modrá a obsahuje fotografie a ilustrace většinou barevné.

V obou se začíná obsahem kapitol, po němž v předchozí navazuje hned učivo, zatímco v nové následují *Řádky pro učitele* a *Očekávané výstupy* a teprve poté přichází na řadu úvod pro žáky a jednotlivé kapitoly. Obsahově se obě věnují vývoji české artificiální a nonartificiální hudby. V tomto případě se jedná o počátky hudebních dějin v Čechách, období zahrnující renesanci, baroko, klasicismus, romantismus a hudbu 20. století. Vývoj české moderní populární hudby začíná v 19. století v době Národního obrození, ale k největšímu rozvoji pak dochází během 20. století. Hovoří se o jazzu a swingu, trampské písní, divadel malých forem, bigbitu 60. let, ale i dalších hudebních žánrech a stylech. Nechybí ani něco málo z hudební teorie, v tomto případě jde o zopakování učiva ze 6. ročníku týkajícího se rytmu, metra, taktu, tempa. Jiná část se věnuje harmonii, v níž je možné používat základní kadenci v různých transpozicích, zejména při doprovodu písní. I v 9. ročníku se pravidelně střídají kapitoly tak, že jedna obsahuje vždy učivo hudby klasické a další informace o hudbě moderní. Opět lze konstatovat, že z hlediska

praxe to není nejvhodnější způsob výuky, neboť žáci při přecházení z jednoho období do druhého ztrácí jakékoli souvislosti.

Stejně, jako v předchozích učebnicích, se žáci s učivem seznámí nejen prostřednictvím textu, ale i formou hudebních ukázek, které jsou k učebnici přiřazeny na kompaktním disku a nově i prostřednictvím internetových odkazů. Každá kapitola v revidované verzi zahrnuje několik slov, určených k zapamatování, což v původních učebnicích chybí. Opět je rozebrána nejdříve učebnice stávající a po ní následuje přepracovaná s následnými změnami.

Nejdříve bude analyzována kapitola z původní učebnice, jež je značena římskými číslicemi a po ní se budeme věnovat změnám a rozdílům v učebnici revidované značenou číslicemi arabskými.

Hned na začátku každé verze učebnice je obsah a po něm následuje kapitola *Úvod, aneb proč máme ve škole hudební výchovu*. Zde dávají autoři otázku, proč se ve škole hudební výchova učí a proč se žáků ptají až na začátku 9. ročníku. Odpověď je jednoduchá, žáci jsou starší, umí sami rozhodovat a mají svůj vlastní názor. Za těch několik let hudební výchova zanechala v člověku zcela jistě určité pocity, ale i vědomosti. V hodinách se setkáváme nejen s písničkami, ale i s pojmy, jež si vysvětlujeme a kterým by člověk v mnohých případech ani sám neporozuměl. Totéž platí i o dějinách hudby, v nichž se už dokážeme mnohem lépe orientovat. Pro každý národ je podstatné vlastenecké cítění a jeho lidová kultura. V naší zemi se o krásnou hudbu zasloužila řada umělců – skladatelé, interpreti a velkou roli zaujímají především nadšení posluchači. Ne nadarmo se říká: „Co Čech, to muzikant“ (Charalambidis a kol., 2002, s. 7–10; 2019, s. 8–9).

Námět na činnost: Uspořádat ve třídě diskuzní televizní Arénu, v níž do křesla zasedne učitel a bude se snažit přesvědčit o důležitosti hudební výchovy. Proti němu zasednou vybraní žáci, oponenti. Vhodný komentátor celou akci moderuje (Charalambidis a kol., 2002, s. 7–10).

Nová učebnice začíná rovněž obsahem, který čítá 15 kapitol značených arabskými číslicemi. Následují *Řádky pro učitele*, v nichž je sděleno, že učebnice je vymezena pro poslední ročník základních škol a odpovídající ročníky víceletých gymnázií a po nich pak následují *Očekávané výstupy podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání*, jež mají učitelé rozpracovány ve svém školním vzdělávacím programu. Další v pořadí je nečíslovaná část *Úvod aneb malé zamyšlení pro devátáky*, která zůstává po obsahové stránce beze změn (Charalambidis a kol., 2019, s. 3–9).

Původní učebnice: I. kapitola – Letem hudebními dějinami – Počátky hudebních dějin v Čechách

Z historických pramenů se toho o vzniku hudby na našem území dochovalo velice málo. Příchod Konstantina a Metoděje na Velkou Moravu v roce 863 souvisí se šířením křesťanství a zaváděním slovanského jazyka. Do té doby byl jednohlasý *gregoriánský chorál* zpíván latinsky. Nejstarší dochovanou památkou u nás je duchovní píseň *Hospodine, pomiluj ny*, která vznikla přibližně v 11. století a je o ní záznam v Kosmově kronice (CD – 1). Závěrečné slovo *Krleš* znamenalo *Kyrie eleison (Pane, smiluj se)*. Ze 13. století pochází duchovní píseň *Svatý Václave* (CD – 2). Obě jsou zapsány v notách (s. 11–12). Kromě duchovních písní jsou známé i písně světské, tedy necírkevní. Ze 14. století se zachovala píseň *Dřevo se listem odievá*¹⁶ (CD – 3), kterou je možné si podle notového zápisu zazpívat (s. 12). V době vlády českého krále Karla IV. byla hudba vysoce uznávaná, což se ale změnilo v 15. století, v době husitských válek, kdy husité hudbu značně omezili. Z tohoto období je známý chorál *Ktož jsú boží bojovníci* (CD – 4), jehož notový zápis, ale i původní rukopis najdeme v učebnici (s.13). Celý chorál je zapsán v *Jistebnickém kancionálu*. Někteří skladatelé ho použili ve svých skladbách (B. Smetana: *Má vlast – Tábor, Blaník*).

Námět na činnost: Naučit se píseň *Hospodine, pomiluj ny* nebo *Ktož jsú boží bojovníci* nazpaměť a ke světské *Dřevo se listem odievá* se pokusit sestavit doprovod s použitím bubínku, kytary, klavíru (Charalambidis a kol., 2002, s. 11–14).

Revidovaná učebnice: 1. kapitola – LETEM HUDEBNÍMI DĚJINAMI (počátky hudby v Čechách)

Král Karel IV. byl zastáncem nejen liturgických zpěvů při mších, ale i těch světských při hostinách dvorstva.

Úkol pro tebe: vzpomenout si na středověkou hudbu z 8. ročníku, odpovědět na otázky a zdůvodnit je:

1. Ukázky byly jednohlasé nebo vícehlasé?
2. Šlo o hudbu vokální nebo instrumentální? (s. 13)

Vyslechnout si začátek *Tábora* od B. Smetany (videoukázka č. 1¹⁷, dle učebnice cca od času 1:17). Jaký je rozdíl mezi vámi zpívanou melodií (zapsaná v učebnici v notách, s. 12–13) a tou, která se objevuje v symfonické básni?

¹⁶ V textu kapitoly i v seznamu poslechovéhých skladeb chybně uvedeno jako *Dřevo se listem odievá*.

¹⁷ Odkaz na video není dostupný

Středověká hudba už ale také znala zpěvy dvojhlasé. Ve *Franusově kancionálu* (hradecký soukeník) z roku 1505 je staročeská koleda s latinským textem *In hoc anni circulo*, jež je v učebnici nově (s. 14–15) Kromě zpěvu prvního hlasu můžou žáci zahrát druhý hlas na libovolný melodický nástroj, například na housle a doprovodit vše podle schématu rytmickými nástroji.

K zapamatování: K nejstarším hudebním památkám v české hudbě a ve středověku patří jednohlasé písně. V díle B. Smetany *Má vlast (Tábor, Blaník)* se objevuje husitský chorál. Za vlády Karla IV. měla hudba vysoké postavení (Charalambidis a kol., 2019, s. 10–15).

Původní učebnice: II. kapitola – Česká populární (nonartificiální) hudba (úvodní přehled)

Z 8. ročníku jsou známé pojmy artificiální (vážná) a nonartificiální (nevážná, populární) hudba. V celém tomto ročníku se zaměříme na vývoj obou pouze v rámci naší české země.

Začátek vývoje nonartificiální hudby spadá na počátek 19. století do doby národního obrození. Přesun lidí z venkova do měst zapříčinil to, že se lidové písně postupně stávaly součástí ryze městského obyvatelstva. Z tanců v té době proslula polka, typicky český dvoudobý tanec. Ve 2. polovině 19. století dochází k rozvoji sborového zpěvu, na jevištích si své místo vyhranily první operety a nemalou oblibu získaly dechovky (dechové orchestry), jejichž nejvýraznější osobností byl František Kmoch. Na přelomu století lidé hojně navštěvovali šantány (kavárny se zpěvem) a oblíbené byly rovněž kabarety s písněmi. Za městský folklór je označována tvorba Karla Hašlera a jeho nejznámější píseň *Po starých zámeckých schodech*, jež je doporučena ke zpěvu (s. 18). Po roce 1918 lidé začali jezdit hojně do přírody a trampovat (trampské písně). Ve 20. letech se zjevuje trojice Jiří Voskovec, Jan Werich, Jaroslav Ježek a jejich slavné Osvobozené divadlo. Jazzovou hudbou se zabýval Emil František Burian, jenž napsal o tomto stylu první českou knihu s názvem *Jazz*. Během 2. světové války byl vývoj populární hudby omezen, což lze zjistit v seriálu nebo knize Josefa Škvoreckého *Prima sezóna*. Po skončení války a převzetí vlády komunisty lidé museli poslouchat hlavně budovatelské a masové písně. Západní hudba nebyla povolena a tajně zněla jen v klubech. Na konci 50. let se začala utvářet divadla malých forem (Semafor), kde se hrály písně navazující na šantánovou, jazzovou a později i rokenrolovou hudbu. Jednou z populárních písní Semaforu je *Krajina posedlá tmou* (Jiří Šlitr, Jiří Suchý, s. 21). V 60. letech se uplatňuje řada big beatových skupin a folkových zpěváků. 70. léta

normalizace způsobila emigraci některých interpretů (Karel Kryl) nebo zákaz jejich vystupování (Marta Kubišová). Ti, kteří se nepřizpůsobili tehdejšímu režimu, byli často přinuceni k ukončení své činnosti. Někteří interpreti žijící v emigraci kritizovali tehdejší podmínky v naší vlasti (folkař Jaroslav Hutka, Vlastimil Třešňák). Informace o nonartificiální hudbě tehdy přinášel časopis *Melodie* nebo edice Gramofonového klubu. Česká populární hudba se do evropského ani světového povědomí prakticky vůbec nedostala. Výjimku tvoří dvě písně, *Cikánka* (K. Vacek, CD – 5, s. 24–25) a polka *Škoda lásky* (J. Vejvoda, s. 22–23), jež si věhlas získaly také ve světě. Druhá z nich se hraje i pod různými názvy. V 80. letech nastupují noví folkaři, například Jaromír Nohavica a zahajují činnost menší divadla, Ypsilonka, Divadlo na provázku. Svou funkci plně zastávala Československá televize a Československý rozhlas. Zahraniční umělci u nás bohužel příliš často nevystupovali, vyjma tehdy pro nás spřátelených zemí. Změny nastaly koncem 80. a počátkem 90. let, kdy sesazením komunistického režimu došlo k zásadnímu obratu a možnostem nejen poslouchat, ale i na vlastní oči vidět dříve zakázané zahraniční interprety (Charalambidis a kol., 2002, s. 15–26).

Revidovaná učebnice: 2. kapitola – ČESKÁ MODERNÍ POPULÁRNÍ HUDBA

(...co ani Smetana netušil)

Úvod je velmi stručný a kapitola je přehledně rozdělena na dvě části. Ta první, *Vývoj do 2. světové války*, se týká prvopočátků, jež spadají na počátek 19. století, do doby Národního obrození. Český tanec polka měl vliv i na Bedřicha Smetanu, který zkomponoval řadu klavírních polek určených převážně k poslechu. Karel Hašler (1879–1941) je blíže specifikován jako herec Národního divadla a autor řady písní, převážně o Praze, ale i tvůrce filmových scénářů (*Česká píseň* z filmu *Písničkář*). Byl zatčen gestapem za protinacistické názory a odvezen do koncentračního tábora v Mauthausenu, kde zemřel.

Úkol pro tebe: v písni *Po starých zámeckých schodech* (s. 18) zjistit rozdíl v rytmu u její 2. části. Dojde díky tomu i ke změně v náladě písně? (videoukázka č. 2 – Patrola Šlapeto).

Druhá část je nazvaná *Vývoj české hudby po 2. světové válce*. Nový obrázek ze hry *Jonáš a tingltangl* divadla Semafor vystřídal ten původní ze satiry *Caesar* Osvobozeného divadla (s. 20). K časopisu *Melodie* či činnosti Gramofonového klubu je přidáno jméno publicisty a hudebního kritika Jiřího Černého s jeho antidiskotékami.

Úkol pro tebe: Dvoudobá píseň *Škoda lásky* (J. Vejvoda, s. 22–23) není pro zpěv ani doprovod náročná v porovnání s *Cikánkou* (K. Vacek, s. 24–25), která má tečkovaný

rytmus a taneční charakter tanga. Úlohou je zjistit, v jakém taktu se zapisuje tango, vytvořit doprovod na lince a označit důraz. Pomůckou může být poslech (CD – 5: K. Vacek – *Cikánka*). Následně se pokusit píseň doprovodit. K notovému zápisu v učebnici je přidán rytmický doprovod (dřívka, tamburína a rytmická kytara, s. 25).

K zapamatování: Vývoj české moderní populární hudby se datuje na konec 19. století. Mezi významné autory 1. poloviny 20. století řadíme Karla Hašlera (Staropražské písničky) a trio J. Voskovec, J. Werich a J. Ježek (Osvobozené divadlo) a ze 2. poloviny 20. století J. Suchý a J. Šlitr (Semafor). Nejvíce se prosadily písně *Cikánka* a *Škoda lásky* (Charalambidis a kol., 2019, s. 16–26).

Původní učebnice: III. kapitola – Rytmus, metrum, tempo (opakování a prohloubení znalostí)

Metrum je pravidelné opakování dob těžkých (přízvučných) a lehkých (nepřízvučných). Příkladem může být kyvadlo znázorňující metrické jednotky ($2/4$). Metrum dále dělíme na celky, které mohou být vyšší (dva úderů kyvadla sloučíme v jeden celek, notu půlovou) a nižší (jeden úder rozdělíme na více částí, například dvě noty osminové). Členění na takovéto celky nazýváme rytmus. Ten je charakterizován střídáním not a pomlčk různých délek. Rychlost kmitu poté označíme jako tempo. To se v hudební terminologii značí italským názvoslovím (*allegro*, *moderato*, *andante*, *presto*, *ritardando*) a každé z nich se hraje v jiném tempu. Někdy se ale také setkáváme s označením $\text{♩} = 80$, kdy je dán počet úderů za minutu a jeden úder zastupuje hodnotu čtvrté noty. K přesnosti lze použít mechanický Malzlovův nebo elektronický metronom. Takt je nejmenším metrickým úsekem. Může být jednoduchý (sudý – $2/2$, $2/4$, $2/8$, lichý – $3/2$, $3/4$, $3/8$) a složený ze dvou a více jednoduchých ($2/4 + 2/4 = 4/4$, $3/8 + 3/8 = 6/8$, $2/4 + 3/4 = 5/4$). K dispozici je rytmus ve $3/4$, $4/4$ a $3/8$ taktu zapsaný na lince k procvičení (s. 27–28). Rytmy známe pravidelné a nepravidelné, v nichž se nota přízvučná přesouvá na nepřízvučnou (synkopa). Může se měnit také pravidelnost metra střídáním taktů s různým metrem a tempo díky zrychlování či zpomalování pak kolísá. Prakticky si žáci vyťukají předeheru řecké taneční písně podle notového zápisu, kterou učitel zahraje (s. 28). Mění se v ní $4/4$ takt na $5/4$. S nepravidelnostmi v metrorytmicí se lze setkat ve staré hudbě, ale i v artificiální z 20. století, kdy skladatelé různě experimentují. Důležitou roli zde zaujímá čas (řecky *chronos*), který bývá vymezen mezi dvěma taktovými čarami a musí být

dodržení. Poslech *Královského pochodu* (dvoudobého) z *Příběhu vojáka* od I. Stravinského naruší najednou 5/8 metrum (CD – 6, s. 30).

Námět na činnost: Poslechnout si skladbu I. Stravinského *Svěcení jara – Posvátný tanec* (CD – 6), L. Janáčka *Sýček neodletěl* (CD – 22) a zaměřit se na rytmickou stránku. Pokusit se obstarat ukázky hudby z balkánských zemí nebo zemí Orientu a zamyslet se nad tím, čím je charakteristická (Charalambidis a kol., 2002, s. 26–30).

Revidovaná učebnice: 3. kapitola – UDRŽUJTE TEMPO! (...a k rytmu pěkně s taktem)

Doplněno je, že metrum se označuje za houslovým klíčem, popřípadě za předznamenáním (křížky či béčka). V celém taktu to je C nebo 4/4, dvoudobém 2/4 a další. Horní číslo znamená počet dob v taktu a spodní určuje hodnotu jedné doby. U třídobého metra je první doba těžká, druhá a třetí jsou lehké. (valčík).

Úkol pro tebe: Odpověz a zdůvodni 2/4, 3/4, 3/8, 6/8 a vyťukejte cvičení, které zůstává beze změn, ale je blíže specifikováno (s. 28).

Ukázka A: zadané noty na dvou linkách ve dvoudobém taktu jako rytmický dvojhlas. Těžká doba je vždy vyznačena šipkou (akcentem) nad notou (první linka: těžká/ lehká, druhá: zápis rytmu not různých délek).

Ukázka B: tři rytmické příklady ve 3/4, 4/4 a 3/8 taktu. Využijte počítání prv-ní, dru-há nebo prv-ní do-ba, dru-há do-ba, či rytmické slabiky tá, ty-ty, táá, táj, ty-ry-ty-ry, nic, es/sa. Jednoduše řečeno, metrum je „pravidelné ťukání“ a rytmem se do pravidelného ťukání trefujeme.

Úkol pro tebe: Zopakovat tempová označení. Poslechnout *Královský pochod z Příběhu vojáka* I. Stravinského (videoukázka č. 3). Zkusit ťukat stále dvoudobé metrum i přes náhlé vpadnutí 5/8 metra a nenechat se splést.

K zapamatování: Rytmus je střídání not různé délky. Tempo je dáno italským názvoslovím nebo označením například ♩ = 80. Takt určují čísla za houslovým klíčem a předznamenáním, horní značí počet dob, spodní hodnotu počítané doby (Charalambidis a kol., 2019, s. 27–31).

Původní učebnice: IV. kapitola – Letem hudebními dějinami – Hudební renesance v Čechách

Renesance (14.–16. století) je označována jako doba obrození a navazuje na období gotiky. Teprve v 15. století po husitských válkách, kdy bylo hudební dění značně omezeno, se při kostelích začínají utvářet literátská bratrstva (pěvecké sbory). Zpívalo se

vícehlasně (polyfonie) podle zpěvníků, zvaných kancionály, jichž se dochovalo několik stovek. V polyfonii se u nás proslavil Kryštof Harant z Polžic a Bezdržic (1564–1621), který stál proti Habsburkům a za to byl popraven na Staroměstském náměstí. Jeho pětihlasá mše *Super dolorosi martyr* je poslechovou skladbou, z níž zazní její začátek (CD – 7) a notový zápis je možné sledovat v učebnici (s. 33). Kromě vokální hudby se rozvíjela také instrumentální, zejména na královském dvoře Rudolfa II., kde měli dokonce celý orchestr. Na přelomu renesance a baroka si věhlas získal Jan Campanus Vodňanský (1572–1622) se svým dílem pro dva sbory *Rorando coeli*, kde druhý sbor zpívá slaběji než první, což působí jako ozvěna, echo (CD – 8).

Námět na činnost: Vyhledat informace o K. Harantovi a poslechnout si některé jeho vokální nebo instrumentální skladby (Charalambidis a kol., 2002, s. 31–34).

Revidovaná učebnice: 4. kapitola – LETEM HUDEBNÍMI DĚJINAMI (hudební renesance v Čechách)

Fotografie renesančního zámku se sgrafitovou výzdobou v Litomyšli nahradila původní obrázky radnice ve Stříbře a zámku Velké Losiny (s. 32).

Úkol pro tebe: Vysvětlit pojem vokální polyfonie, uvést příklady a poté nacvičit píseň *Fuga trium vocum* (kánon, Český kancionál z roku 1599). Tato píseň je do kapitoly nově přidána (s. 33).

Úkol pro tebe: Popsat hudební ukázkou *Missa Quinis vocibus superdolorosi martir* (K. Harant, CD – 7).

K zapamatování: Renesance je ve znamení vokální polyfonie. Literátská bratrstva provozovala hudbu podle kancionálů (zpěvníky). K významným hudebním skladatelům patřili Kryštof Harant z Polžic a Bezdržic (chybně napsán s malým h) a Jan Campanus Vodňanský. Významnou roli měla dvorní kapela Rudolfa II. (Charalambidis a kol., 2019, s. 32–35).

Původní učebnice: V. kapitola – Jazz a swing v české hudbě

Jazz vznikl z lidové hudby černých Američanů (spirituál, blues, pracovní písně) a měl vliv na populární hudbu 20. století. Vývojovým stadiem jazzu je swing (30. léta 20. století), jež se proslavil velkými kapelami, zvané big bandy. V našich zemích se pojem jazz objevil v názvu skladby Otakara Samky z roku 1919 *Wentery Jazz*. Ostatní projevy jazzu byly u nás zatím velmi slabé. Až v roce 1928 byla vydána kniha *Jazz*, kterou napsal Emil František Burian. Roku 1936 byl založen pražský Gramoklub, pod jehož jménem fungoval jazzový orchestr. Na tvorbě jazzové hudby se podílel také kapelník a hudební

vydavatel R. A. Dvorský (1899–1966), který začínal v kabaretu Červená sedma, vedl orchestr Melody Makers, Melody Boys a nakonec ve 30. letech Orchestr R. A. Dvorského. Kromě toho na scéně působil studentský orchestr YMCA. Nejvýznamnější osobností byl bezesporu Jaroslav Ježek (1906–1942), jehož hudba je označována za raný český swing. Přestože téměř neviděl, díky svému nadání vystudoval pražskou konzervatoř. S jazzem se seznámil v Paříži během ročního pobytu. Po návratu do vlasti se stal kapelníkem Swing bandu v Osvobozeném divadle. Komponoval a aranžoval divadelní písničky, ke kterým psali texty Jiří Voskovec a Jan Werich. Ukázkou z jejich společné tvorby jsou písně *David a Goliáš* a *Ezop a brabenec*, jež se žáci naučí zpívat (s. 38–41). V roce 1938 byla činnost Osvobozenému divadlu zakázána, jelikož většina her byla mířená proti nastupujícímu nacismu. Všichni tři umělci odešli do USA, kde roku 1942 Jaroslav Ježek na následky nemoci umírá.

Vrchol českého swingu nastává na konci 30. let, kdy v Praze působí Ježkův orchestr, Blue boys vedený Karlem Vlachem a v Brně studentský orchestr Gustava Broma. Nástup Hitlera zapříčinil řadu zákazů a omezení nejen písní, ale i tanečních zábav. Velké orchestry byly podnětem pro vznik amatérských souborů, ve kterých se rodili noví jazzmeni, Karel Krautgartner, Karel Velebný. Jazz se stal inspirací nejen pro hudebníky, ale i výtvarníky, básníky, divadelníky a další umělce.

Námět na činnost: Zazpívat si Ježkovu píseň *Klobouk ve křoví* (CD – 9) a porovnat ji s tou, kterou zpívala skupina Lucie. Zjistit, jak se jmenuje zpěvák Originálního pražského synkopického orchestru, který má v repertoáru písničky 30. let a pokusit se obstarat nahrávky (Charalambidis a kol., 2002, s. 35–42).

Revidovaná učebnice: 5. kapitola – JEŽKOVY VOČI! (Jazz a swing v české hudbě)

Vzpomínku na jazz z 8. ročníku připomenou jména a pojmy Louis Armstrong, New Orleans, spirituál, pochodový jazz. Kapitola se dělí na čtyři podkapitoly. Ta první, *Jazzový pravěk*, uvádí informaci o medvědí tanci který předváděla apačská tanečnice na hudbu Irwina Berlina Ragtime band v roce 1912 v Praze. Druhá nese název *R. A. Dvorský a ti další*. Je uvedeno celé jméno Rudolf Antonín Dvorský (1899–1966) a fotografie. Jeho hudba zněla ve starých českých filmech s hvězdným obsazením jako byli Oldřich Nový a Adina Mandlová. Sám Dvorský si zazpíval ve slavném filmu *Kristián*, k němuž náleží videoukázka č. 4 (R. A. Dvorský: *Nečekej, nečekej*). Z dalších orchestrů to byla studentská YMCA vedená Ladislavem Vachulkou a později Jaroslavem Malinou.

Ve třetí podkapitole *Jaroslav Ježek a Osvobozené divadlo, raný český swing* se hovoří o Ježkovi, který zanechal ve vývoji hudby výrazné stopy. Píseň *David a Goliáš* (V+W+J) má kromě notového zápisu i rytmický doprovod (dřívka, bubínek, tamburína, s. 38–39), po ní následuje *Ezop a brabenec* určený ke zpěvu (s. 41–42) a náročná Ježkova klavírní skladba *Bugatti step* – videoukázka 5.

Úkol pro tebe: Poslechnout *Klobouk ve křoví* (CD – 9), zhlédnout provedení stejné písně skupinou Lucie (videoukázka č. 6) a obě porovnat. Vytvořit prezentaci o Osvobozeném divadle, hudbě, textech a využít přitom znalostí z jiných předmětů, třeba z literatury.

Poslední část, *Swing jede*, se zabývá vrcholným obdobím swingu (konec 30. let), tudíž lze konstatovat, že v této době jel swing opravdu naplno. Kromě Ježkova orchestru hraje v Praze Blue boys (Karel Vlach), Orchester Emila Ludvíka a v Brně pak studentský orchestr Gustava Broma. Stíhání Židů mělo za následek obět' jazzového aranžéra Fritze Weisse, který v Terezíně, kam byl deportován, založil jazzový orchestr, ale pobyt v táboře nakonec nepřežil.

K zapamatování: Jazzovou hudbu komponoval R. A. Dvorský, ale také Jaroslav Ježek, k jehož písním psali texty Jiří Voskovec a Jan Werich. Písně se hrály v Osvobozeném divadle. Nejznámější skladbou J. Ježka je *Bugatti step* (Charalambidis a kol., 2019, s. 36–43).

Původní učebnice: VI. kapitola – Letem hudebními dějinami – České hudební baroko

Období baroka se datuje od konce 16. do poloviny 18. století. Cílem byla vznešenost, velkolepost a náboženský entuziasmus. Po bitvě na Bílé hoře měli hudebníci málo příležitostí ke svému uplatnění. Někteří působili jako venkovští učitelé – kantoři, protože zpěv byl v té době výsadou každého člověka. K nejznámějším představitelům českého baroka patřil Adam Václav Michna z Otradovic (1600–1676), který psal mše a písně, z nichž nejznámější je vánoční koleda *Chtíc, aby spal* (CD – 10). Je zapsaná v notách v učebnici (s. 44). V moravském městě Kroměříži žil, tvořil a vedl biskupskou kapelu Pavel Josef Vejvanovský (asi 1640–1693). Byl specialistou na dechové nástroje, což dokazuje jeho skladba (CD – 11: *Intráda*). Mezi další Čechy se řadí Jan Dismas Zelenka (1679–1745) žijící v té době v Drážďanech. Psal duchovní i světskou hudbu, která je dnes označovaná jako hudba „českého Bacha“. První známé české skladby pro varhany komponoval Bohuslav Matěj Černohorský (1684–1742), jež působil v kostele sv. Jakuba v Praze. K hudebním formám českého baroka řadíme kantáty a oratoria (skladby pro sbor, sólisty a orchestr na světské nebo duchovní náměty), skladby pro sólové nástroje a opery.

Jedna z prvních českých oper nese název *O původu Jaroměřic* a jejím autorem je skladatel a dvorní kapelník hraběte Jana Adama z Questenbergu na zámku v Jaroměřicích nad Rokytnou František Václav Míča.

Námět na činnost: Zjistit pomocí Československého hudebního slovníku další skladby od A. V. Michny z Otradovic, popřípadě použít jiné zdroje k vyhledání informací (Charalambidis a kol., 2002, s. 43–46).

Revidovaná učebnice: 6. kapitola – LETEM HUDEBNÍMI DĚJINAMI (české hudební baroko)

Je vynechán první úvodní odstavec o charakteristice uměleckého slohu, dále fotografie jaroměřického zámku a barokního chrámu sv. Mikuláše v Praze. Místo nich je zveřejněna fotografie scény z korunovační opery J. J. Fuxe Costanza e Fortezza na Pražském hradě v roce 1723 (s. 46).

Úkol pro tebe: Vyhledat další skladby A. V. Michny z Otradovic a zjistit zajímavosti baroka – zajímavé stavby a jejich autory, dále sochaře, malíře, případně jiné umělce. Vysvětlit, co znamenají jména *Santini, Matyáš Braun, Ferdinand Maximilian Brokoff, hospital Kuks, chrám sv. Mikuláše, Zelená hora?* (s. 45).

Pro baroko byly typické kantáty a oratoria, skladby pro sólové nástroje (zejména *Černohorského toccaty*) a opera. Ta italská ještě zazněla při korunovaci Ferdinanda III. v roce 1627 na českého krále a rovněž v roce 1724 při korunovaci Karla VI. Na svém zámku v Kuksu často přijímal různé operní soubory hrabě Špork.

K zapamatování: Česká barokní hudba byla skromnější. Mezi významné umělce patřil Adam Václav Michna z Otradovic, Jan Dismas Zelenka – „český Bach“. První českou operou je *O původu Jaroměřic* od Františka Václava Míči (Charalambidis a kol., 2019, s.44–47).

Původní učebnice: VII. kapitola – Trampská píseň

Pojem tramp se už dříve vyskytl v románech Karla Maye. Tramping bylo hnutí 20. a 30. let 20. století, kdy lidé znovu objevili touhu a návrat k přírodě. Z měst utíkali právě do přírody, zakládali osady, kde trávili víkendy či prázdniny. Písničkáři zpočátku přetextovávali cizí nápěvy, ale brzy začaly vznikat české písničky z prostředí osad, jež interpretovali ti nejlepší – Settleři, Ztracenkáři a jiní. Písně si lidé zpočátku jen opisovali mezi sebou, ale později začaly vycházet i tiskem. Jednou ze známých písní je *Japonečka* v podání skupiny Akáty (CD – 12, s. 48) a autorská *Rosa na kolejích*, jež si nejen složil, ale i sám zpíval Wabi Daněk (s. 49). Trampské písně byly mezi populací oblíbené. Od

roku 1929 jsou nahrávány pro gramofonové společnosti a své uplatnění našly i na tanečních zábavách, v různých pořadech i divadlech. Rok 1939 a začátek 2. světové války způsobil značný pokles popularity trampských písní. K novému obnovení tohoto žánru došlo až ve druhé polovině 50. let a poté v 60. letech, kdy nastupuje takzvaná třetí generace – folk, country hudba. Ze skupin byly známé Kamarádi táborových ohňů, Rangers (Plavci), Greenhorns (Zelenáči), Spirituál kvintet a některé nich přetrvaly až dodnes. Tento styl má své příznivce i v současnosti (bratři Nedvědové, Wabi Daněk).

Námět na činnost: Zazpívat si některé trampské písničky (*Niagara, Japonečka, La paloma*) a pokusit se obstarat gramofonové desky značky *Ultraphon* nebo *Supraphon* s typickými písněmi tohoto žánru a poslechnout si některé z nich (Charalambidis a kol., 2002, s. 47–50).

Revidovaná učebnice: 7. kapitola – TÁBORÁKU PLÁPOLEJ... (trampská píseň)

První písničkáři skládali písně hlavně pro své osady (Jarka Mottl, Pedro Mucha, Eda Fořt a další). Písně byly zpočátku vydávány jako rukou psané zpěvníky, později vycházely i tiskem buď v klavírní úpravě nebo na dvojlistu s melodií a harmonickým doprovodem. Od roku 1929–1930 jich bylo vydáno kolem šesti tisíc.

Úkol pro tebe: Pokusit se sehnat rukopisný zpěvníček s textem a akordovými značkami a ukázat ho spolužákům. Vyhledat písně, které s trampským hnutím souvisejí. Tyto se poté pokusit ve třídě zazpívat a zahrát na kytaru nebo keyboard s doprovodem rytmických nástrojů.

Úkol pro tebe: Jaký taneční rytmus je možné použít při doprovodu písně *Japonečka* (CD – 12, s. 50). V souvislosti s ní si vzpomenout na *Cikánku* (Karel Vacek) a vytvořit jednoduchý rytmický doprovod.

Vlivem 2. světové války, rokem 1948 a nástupem komunistů k moci se trampská píseň dostává na pokraj zájmu.

K zapamatování: Trampské písně byly zpívány sborově v trampských osadách. Zpočátku se psaly ručně do zpěvníků, později vydávány tiskem, ale nahrávaly je i gramofonové společnosti. Kytara se stala symbolem trampských písní, tzv. *sladké dřevo* a je i dnes oblíbeným nástrojem písničkářů (Charalambidis a kol., 2019, s. 48–52).

Původní učebnice: VIII. kapitola – Něco z harmonie – harmonizace (část první)

Harmonie znamená soulad. Podobně jak spolu ladí barvy, souzní dohromady i tóny a akordy, které musí být poskládány tak, aby byly příjemné našemu uchu. Základními stupni v každé stupnici jsou I. (T – tónika), IV. (S – subdominanta) a V. (D – dominanta).

Na nich lze postavit akordy (kvintakordy) složené ze dvou tercií. Jejich názvy tudíž jsou tónický, subdominantní a dominantní kvintakord. Díky nim můžeme provést harmonizaci, tedy doprovod různých písní. Sled akordů T – S – D – T se nazývá harmonická kadence. Melodii můžeme doprovodit buď celými akordy nebo jen jejich basovými (základními) tóny. V mollových tóninách je tónika a subdominanta mollová, ale dominantanta vždy durová. Dominantu lze nahradit dominantním septakordem, který zní mnohem lépe. Má o jeden tón navíc, jež je přidán k původnímu kvintakordu směrem nahoru. Skládá se tedy ze čtyř tónů (tří tercií). Při doprovodu je důležité pamatovat určité zásady:

1. Vždy si určit tóninu písně (zpravidla podle jejího závěrečného tónu)
2. Zachovat sled akordů T – S – T – D – T, T – S – D – T, T – D – T a podobně
3. Tóny písně harmonizujeme tak, jak to cítíme
4. Některé písně můžeme doprovodit jedním akordem – T (chodské) nebo dudáckou kvintou (c – g), které říkáme prodleva a zní během celé písně
5. Místo akordů můžeme použít jen basové tóny

V učebnici je jednoduchá melodie zapsaná v C dur tónině ve 3/4 taktu (s. 53) a žáci se jí pomocí učitele pokusí zharmonizovat (Charalambidis a kol., 2002, s. 51–53).

Revidovaná učebnice: 8. kapitola – NĚCO O HARMONII (harmonizace aneb skládáme akordy)

K základům a pochopení harmonie slouží výuka na základních uměleckých školách. Velmi podrobně se učí na konzervatořích a vysokých uměleckých školách. Vynechán je nepodstatný odstavec, v němž je zmínka o terciové příbuznosti, paralelní kvintě, modulaci a vybočení. První podkapitola nese název *Základní harmonické kadence – T – S – D*, dále se hovoří o dominantním septakordu (původní učebnice uvádí nejdříve informace o kadenci v mollových tóninách). Nově je přidán sled akordů v C dur: C – F – G – C / C – F – G7 – C, kdy ve druhém případě je znění plnější a bohatější. Následuje výklad akordů: C dur = tónický kvintakord durový = C (kytarová značka), F dur = F, G dur = G, to znamená, že T, S, D (D7), T = C, F, G (G7), C. V mollové tónině má tónika začínající tónem „a“ označení Ami, subdominanta od „d“ se značí Dmi a dominantanta od „e“ je durová, tudíž E (E7).

Úkol pro tebe: Vyzkoušet dudáckou kvintu na písních *Pásli ovce valaši* a *Žádnýj neví*. Potom se pokusit zharmonizovat uvedenou melodii ve 3/4 taktu a tónině C dur (s. 55).

Kvintakordy můžeme postavit také na vedlejších stupních (II., III., VI., VII.), což je uvedeno ve druhé podkapitole pojmenované *Kvintakordy na vedlejších stupních*.

Obrázek 3 – C dur: kvintakord na vedlejších stupních

Těmi nahradíme v doprovodu kvintakordy hlavní tak, aby harmonie byla barevnější. Základní harmonická kadence je T – S – D (D7) – T, tedy C – F – G (G7) – C a rozšířená kadence znamená použití některých vedlejších kvintakordů T – S – D – VI. – II. – D7 – T, tedy C – F – G7 – Ami – Dmi – G7 – C.

Úkol pro tebe: Zazpívat si píseň *Štědrej večer nastal* a doprovodit ji nejprve hlavními funkcemi (T – S – D – T) a poté zkusit i vedlejší stupně. Stačí použít jen basové tóny. Notový zápis této písně je v tónině C dur, ve 2/4 taktu (s. 57). V mollových tóninách je to obdobné jako v dur, kvalita akordu se mění podle harmonické, melodické či aiolské stupnice (tóniny). Dalším úkolem je zharmonizovat píseň *Ach, synku, synku* nejdříve s použitím hlavních kvintakordů, které se poté nahradí vedlejšími tam, kde je to vhodné (notový zápis bez harmonizace v C dur, ve 3/4 taktu, s. 58).

Závěrem vyvstává otázka, která je zároveň názvem třetí podkapitoly – *A co dál?* Všichni, kteří hrají na nějaký nástroj nebo se chtějí učit, informace zcela jistě zužitkují. K dispozici existuje i literatura, která se harmonií zabývá hlouběji. Začátečnickům postačí základní kadence, pokročilí zaimprovizují i s vedlejšími akordy. Píseň nazvanou *Akordy* (K. Plíhal, CD – 17, s. 59–61) je možné z důvodu vyšší hlasové polohy přetransponovat do nám vhodné (třeba do C dur), čímž se změní nejen tónina, ale i akordové značky.

K zapamatování: T – S – D – T je základní harmonickou kadencí. Lze upotřebit i akordy na vedlejších stupních dané stupnice (II., III., VI., VII.). Kytarové značky označují harmonické funkce, například v C dur: T = C, S = F, D = G (Charalambidis a kol., 2019, s. 53–61).

Původní učebnice: IX. kapitola – Letem hudebními dějinami – Český hudební klasicismus

Období klasicismu zaujímá dobu mezi léty 1730–1820. V hudbě měla hlavní funkci melodie, ostatní hlasy měly doprovodnou roli. Sloužila hlavně k potěšení a zpestření života. Z hudebních forem vznikla čtyřvětá symfonie, sonáta (pro sólové nástroje) a smyčcové kvarteto. Skladatelé u nás nenacházeli obživu, proto jich hodně odcházelo do zahraničí. Jan Václav Stamic (1717–1757) odešel do Německa, kde žil v Mannheimu.

Doplnil formu symfonie ze tří na čtyři věty, při hře využíval dynamiku, zesilování a zeslabování. Jiří Antonín Benda (1722–1794) žil ve městě Gotha v Německu. Psal melodramy (*Ariadna na Naxu*, CD – 34, 6. roč.). Střídala se v něm hudba s mluveným slovem. Josef Mysliveček (1737–1781) se proslavil v Itálii a vysloužil si přezdívku *Božský Čech* (*Il divino Boemo*). Jan Ladislav Dusík (1760–1812) cestoval po celé Evropě a tvořil převážně sonáty, z nichž některé byly programní. Část jedné jeho klavírní skladby je poslechovou (CD – 13: *Sonatina G dur*). Antonín Josef Rejcha (1767–1836) žil v Paříži, kde se stal profesorem konzervatoře. Učil Hectora Berlioze, Charlese Gounoda, Ference Liszta. Dvorním varhaníkem ve Vídni byl Jan Václav Hugo Voříšek (1791–1825) a známou se stala jeho *Symfonie D dur*. Jakub Jan Ryba (1765–1815) působil jako učitel v Rožmitále pod Třemšínem. Je autorem slavné *České mše Vánoční* (Rybova mše).

Další skladatelé pobývali v Rusku, Itálii, Německu, Francii. O Čechách se hovořilo jako o *konzervatoři Evropy*. K význačným autorům patřil rovněž Pavel Vranický, jehož známá předehra ke zpěvohře *Oberon, král elfů*, je určena k poslechu (CD – 14) a partituru je při něm nožné sledovat v učebnici (s. 57).

Námět na činnost: Zkusit zkomponovat melodram *Bendova typu* (střídání hudby a mluveného slova) podle vymyšleného příběhu s doprovodem nástrojů. Inspirací můžou být postavy Mikuláše, čerta a anděla a jejich rozhovor o neposlušných dětech (Charalambidis a kol., 2002, s. 54–57).

Revidovaná učebnice: 9. kapitola – LETEM HUDEBNÍMI DĚJINAMI (český hudební klasicismus)

Klasicismus začíná přibližně ve druhé polovině 18. století. Skladatelé odcházející do zahraničí řadíme k takzvané české hudební emigraci, která zaujímá samostatnou část této kapitoly. Jedná se o tyto skladatele: Jan Václav Stamic, Jiří Antonín Benda, Josef Mysliveček, Jan Ladislav Dusík, Antonín Rejcha (v původní učebnici je za jeho žáka uveden Ferenc Liszt, nyní uveden César Franck). Zcela je vypuštěn Jan Václav Hugo Voříšek. Další část se týká umělců, kteří žili a tvořili v českých zemích. U nás působili skladatelé zároveň jako kantoři (z latiny *cantor* – zpěvák), jež hudbě učili nejen děti, ale hráli na nástroje a vedli sbory při mších a církevních slavnostech. *Čeští skladatelé doma* je další podkapitolou. K hudebníkům, kteří u nás zůstali patřil František Xaver Brixi (1732–1771). Byl varhaníkem v několika chrámech v Praze a psal převážně církevní

skladby. Je přidána barevná fotografie Stavovského divadla (s. 62) a vily Bertramky (s. 64) v Praze.

Úkol pro tebe: Pavel Vranický byl rovněž významným hudebníkem a k poslechu poslouží předehra ke zpěvohře *Oberon, král elfů* (CD – 14), přitom sledovat tištěnou partituru v učebnici (s. 65) a orientovat se v ní (nástroje, opakující se takty). Jako další je poslech rozhlasové reportáže o Jakubu Janu Rybovi (videoukázka č. 7 – rozhlasová reportáž: Jakub Jan Ryba – učitel, který chtěl vzdělávat srdce) a poté se pokusit o vytvoření podobného projektu vybraného českého hudebníka klasicismu, sestavit jeho životopis a vyhledat hudební ukázky.

K zapamatování: Česká hudba klasicismu měla vysokou úroveň. O Čechách se říkalo, že je konzervatoří Evropy. Čeští hudebníci odcházeli za prací do ciziny. Kantoři byli nezbytní pro hudební rozvoj, například Jakub Jan Ryba, jenž je kromě mnoha skladeb autorem slavné České mše vánoční. V Itálii si věhlas získal Josef Mysliveček, kterého si cenil i W. A. Mozart (Charalambidis a kol., 2019, s. 62–65).

Původní učebnice: X. kapitola – 50. a 60. léta – divadla malých forem

Konec druhé světové války způsobil návrat ke staršímu repertoáru písní lidových a sokolských, songů Karla Hašlera, Jaroslava Ježka. Nové pak byly sovětské písně a pochody československých jednotek, hrála se hojně dechovka, oblíbené lidovky a popularitu si získávala estrádní hudba. Swing provozoval se svým orchestrem R. A. Dvorský a Karel Vlach. Po roce 1948 a nástupu komunistů k moci měla hudba především ideologické a politickovýchovné poslání. Vznikala řada masových a budovatelských písní Václava Dobiáše, Jana Seidla, které interpretovaly hlavně mládežnické soubory – Soubor Julia Fučíka, Armádní umělecký soubor Víta Nejedlého. V učebnici najdeme text poválečné písně s optimistickým textem a kladnému vztahu k práci *Jde Frantík* (s. 59). Ve druhé polovině 50. let začíná vysílat televize, lidé poslouchají rozhlasové přijímače, gramofonové desky a nahrávají si písničky na magnetofonové pásky. Rádio Luxembourg vysílá první rokenroly. Velký význam mají v té době vznikající divadla malých forem, s jejichž počátkem je spojena vinárna Reduta na Národní třídě. Zde hráli a tvořili textař Jiří Suchý (1931) a klavírista Jiří Šlitr (1924–1969). Jejich písně měly blízko k rokenrolu. A právě jejich nahrávka *Blues pro tebe* se zalíbila Karlu Vlachovi a ten ji natočil se svým orchestrem a s interpretem Josefem Zímou. V roce 1958 byl zahájen Jiřím Suchým a Ivanem Vyskočilem provoz divadla Na zábradlí. Brzy se však Suchý osamostatnil a 30. 10. 1958 zrealizoval premiéru hry *Člověk*

z *půdy* v novém divadle Semafor. V něm začínala řada pozdějších hvězd – Karel Gott, Eva Pilarová, Waldemar Matuška, Hana Hegerová, Olympic, Miloslav Šimek, Jiří Grossmann, Pavel Bobek, Nad'a Urbánková, Miluška Voborníková a další. Zde započal svou kariéru také světově proslulý režisér Miloš Forman a z herců František Filipovský, Miroslav Horníček a Miloš Kopecký. Tvorba divadla měla vliv na kulturní dění naší země. Jednou z nejpoetičtějších písní je *Pramínek vlasů* (J. Suchý) a vánoční píseň *Purpura* (J. Suchý, J. Šlitr, CD – 15), obě v notovém zápisu (s. 61–63).

Mnoho písní z tohoto divadla zlidovělo. Proslula také česká jazzová opera *Dobře placená procházka* a hudební film *Kdyby tisíc klarinetů*. Z dalších divadel je třeba uvést Rokoko, Paravan, Apollo, Večerní Brno a v Plzni Alfa, kde začínali Bohuslav Ondráček, Marta Kubišová a Václav Neckář.

Námět na činnost: Přehrát si několik hudebních nahrávek z filmu *Kdyby tisíc klarinetů* a podívat se, jak nynější hvězdy vypadaly zmlada (Charalambidis a kol., 2002, s. 58–63).

Revidovaná učebnice: 10. kapitola – SEMAFOR – 50. léta a divadla malých forem

Rok 1948 nastolil v naší zemi totalitní režim. Je vynechán text písně *Jde Frantík*, která dává svými slovy najevo lásku k práci víc než k člověku. Název divadla Semafor se zrodil sloučením slov *SEdm MALých FORem*, což je zároveň názvem podkapitoly.

Úkol pro tebe: Naučit se zpívat píseň *Pramínek vlasů* (s. 69) a *Purpura* (CD – 15, s. 70), u níž je k dispozici doprovod na kytaru a Orffovy nástroje (triangl, zvoneček, s. 69). Poté se pokusit o podobný doprovod k písni *Pramínek vlasů*, určit, jakou dobou píseň začíná a vysvětlit číslo 3 nad osminovými notami s trémcem (s. 70–71). Navíc je přidána píseň *Honky-tonky blues* (J. Šlitr, J. Suchý, s. 72). Pro názornost je doporučeno zhlédnout videoukázku č. 8 (Jiří Suchý – Malé kotě, Semafor).

K zapamatování: 50. léta jsou ve znamení masových a budovatelských písní. Televize a rozhlas přispěly k šíření populární hudby. Zajímavá byla hudba i texty písní dvojice J. Suchý – J. Šlitr a jejich divadlo Semafor, s nímž navázali na Osvobozené divadlo J. Voskovce aj. Wericha ze 30. let 20. století (Charalambidis a kol., 2019, s. 66–73).

Původní učebnice: XI. Technika v hudbě – Nahrávací technika

Elektronika se stala neoddělitelnou součástí našeho života. Bez ní dnes nemůže fungovat hudební průmysl (počítače, videoklipy, CD). Pojem technika má mnoho významů. Technika hry na nástroj znamená buď vynikající interpretace skladby nebo naopak nezvládnutí techniky při hraní či zpěvu. Hovoříme rovněž o skladatelské technice,

zejména o tom, jak skladatel komponuje. Jiný význam tohoto slova se týká oblasti lidských činností, jež využívají výsledky vědeckého poznání. Už v 15. století vznikly první hrací strojky, které s určitou úpravou mechanismu fungovaly až do 20. století. Na konci 19. století se zvuk začal zaznamenávat a poté se mohl kdykoli znovu přehrát. Díky vylepšování došlo k ještě dokonalejší podobě, a to k digitálnímu záznamu. Dnešní lidé většinou vlastní Hi-Fi věž nebo CD přehrávače. Doposud využívaný klavír nahradil syntetizátor (keyboard). Nahrávací studio tvoří obvykle dvě místnosti zvukotěsně oddělené – studio (zpěv, hra, mluvené slovo) a hudební režie (práce s nahrávkou). Vhodné pro nahrávání bývají také koncertní sítě a kostely vzhledem k jejich přirozené akustice. Zvuk je při nahrávání zaznamenáván mikrofonom a přes mixážní pult jde do záznamového zařízení. Možné je nahrávat s více mikrofony na samostatné stopy (až 32), které se dají jednotlivě upravovat a poté se zmixují dohromady. Nahrávky se pořizují buď s živými muzikanty nebo i s předem připravenými zvuky. Ty následně technik vytřídí, vybere hlasy podle přání autora a pomocí počítače s nimi dále pracuje a upravuje je (například techno hudba). Práce zvukového technika je zajímavá a její základy lze získat na středních školách s elektrotechnickým zaměřením, vyšší odbornost pak na Filmové a televizní fakultě Akademie múzických umění v Praze (FAMU). Kvalitně zvukově upravená hudba vyžaduje dokonalou nahrávku. Jako příklad upravené skladby slouží píseň skupiny Buty *Demáček* (hudba a slova: R. Pastrňák, s. 67–69).

Námět na činnost: Dle možností navštívit nahrávací studio, případně uspořádat exkurzi pro celou třídu (Charalambidis a kol., 2002, s. 64–68).

Revidovaná učebnice: Kapitola o nahrávací technice je zcela vynechána, tudíž dochází k posunu a rozdílnému číslování.

Původní učebnice: XII. Letem hudebními dějinami – Český hudební romantismus
Období zaujímá prakticky celé 19. století a vyznačuje se nástupem citů a fantazie. V době národního obrození se mnozí skladatelé pokoušeli o vytvoření české opery (zpěvohry). Jednou z prvních byl *Dráteník* od Františka Škroupa (1801–1862), který byl uveden v roce 1826. Škroup byl také autorem hudby ke hře *Fidlovačka* (1834), v níž poprvé zazněla píseň *Kde domov můj*, jež se roku 1918 stala naší hymnou. V 19. století byly zakládány pěvecké sbory, například Hlahol. Pro některé z nich skládal písně Pavel Křížkovský (1820–1885). K nejvýznamnějším hudebníkům patřil Bedřich Smetana (1824–1884), skladatel, klavírista, učitel, dirigent, ale i kapelník Prozatímního divadla. Ke konci života ohluchl, ale přesto tvořil dál. Z jeho nejznámějších děl známe operu

Prodaná nevěsta, Dalibor, Libuše a další. Zkomponoval cyklus šesti symfonických básní *Má vlast*, z něhož pochází jedna z nich nazvaná *Vyšehrad* (CD – 16) a její motiv se stal znělkou rozhlasové stanice (motiv *Vyšehradu* v notách, s. 70). K dalším autorům řadíme Antonína Dvořáka (1841–1904), který českou hudbu rozšířil do světa. Dirigoval v Rusku, Anglii, Německu a působil v New Yorku jako ředitel konzervatoře. Věhlas si získala opera *Rusalka*, dále *Slovanské tance*, ale především symfonie *Z nového světa* (CD 17 – *Symfonie č. 9 e moll, Novosvětská*), jejíž motiv melodie najdeme v učebnici (s. 71). Smetanovým žákem byl Zdeněk Fibich (1850–1900), který se proslavil scénickými melodramy. Z jeho skladeb je asi nejznámější *Poem ze selanky V podvečer* (CD – 18). V roce 1811 byla založena konzervatoř a velký význam mělo otevření Národního divadla, které v roce 1881 zachvátil požár, ale už o dva roky později bylo znovu otevřeno. V roce 1896 pak vznikl orchestr České filharmonie.

Námět na činnost: Umíte zazpívat nějaký motiv (árii, sbor) z *Prodané nevěsty* Bedřicha Smetany?

Dokázali byste uvést jména všech částí Smetanova cyklu *Má vlast*. (*Vyšehrad, Vltava, Šárka, Z českých luhů a hájů, Tábor, Blaník*)

Víte, kdo složil operu *Čert a Káča*? (Antonín Dvořák)

Kdo vytvořil skladbu s názvem *Humoreska*? (Antonín Dvořák)

Kdo je autorem textu písně *Kde domov můj* (Josef Kajetán Tyl)

Znáte některého našeho významného básníka a malíře romantismu? (Karel Hynek Mácha, Josef Mánes), (s. 72).

Odpovědi jsou napsané pod čarou obráceně. (Charalambidis a kol., 2002, s. 69–72).

Revidovaná učebnice: 11. kapitola – LETEM HUDEBNÍMI DĚJINAMI (19. století v české hudbě)

K Antonínu Dvořákovi (1841–1904) je připsán *Koncert pro violoncello a orchestr místo Slovanských tanců*. *Symfonie č. 9 Z nového světa e moll* je v plném názvu oproti původní verzi, kde je uvedena jen jako *Z nového světa*.

Úkol pro tebe: Melodie ze 2. věty *symfonie Z nového světa (Largo)* vychází z pentatoniky, tóniny o 5 tónech a úkolem je pokusit se ji zahrát. V 1. větě téže symfonie zaznívá téma hlavní, vedlejší a závěrečné. Melodie jednoho z témat čerpá z černošského spirituálu *Vozičku ke mně leť*, kterou je doporučeno si poslechnout (videoukázka č. 9 – B.B. King – *Swing Low Sweet Chariot*, 1959) přímo v interpretaci B. B. Kinga. Ve které ze tří částí se tato píseň objevuje? V opeře *Prodaná nevěsta* B. Smetany vystupuje mnoho postav.

Úkolem je si na některé vzpomenout, poté vytvořit prezentaci o tomto díle a z youtube přidat některé ukázky.

K zapamatování: 19. století je dobou obrozeneckou, hudba se inspiruje lidovým uměním, tancem (polka), opery vycházejí z českého prostředí (pohádky, báje). Píseň *Kde domov můj* zazněla poprvé ve hře *Fidlovačka* v roce 1834. Hudbu složil František Škroup, slova Josef Kajetán Tyl. V roce 1918 se stala naší hymnou. Bedřich Smetana a Antonín Dvořák patří k nejvýznamnějším skladatelům období romantismu (Charalambidis a kol., 2019, s. 74–77).

Původní učebnice: XIII. Kapitola – Něco z harmonie – harmonizace (část druhá)

Harmonická kadence (T – S – D – T), nejsou jediné akordy, které používáme. Kromě hlavních stupňů (I., IV. V.) existují i stupně vedlejší (II., III., VI., VII.) a na nich postavené akordy. Základní kadenci (T – S – D – T) je možné rozšířit o některé vedlejší kvintakordy (T – S – D – VI. – II. – D7 – T). Spojení mezi dominantou a VI. stupněm se říká klamný závěr (po dominantě obvykle následuje tónika), II. stupeň zastupuje subdominantu. Místo dominanty lze aplikovat kvintakord na VII. stupni nebo III. stupni či dominantní septakord (D7) na VII. nebo III. stupni. Jako příklad je uvedena píseň *Štědrej večer nastal* nejprve se základními funkcemi, poté s využitím kvintakordů na stupních vedlejších (s. 74). Mollové tóniny jsou na tom obdobně, rozdíl akordu tkví v použití stupnice harmonické, melodické nebo aiolské.

Úkolem je pokusit se s pomocí učitele zharmonizovat píseň *Ach synku, synku* a nahradit kvintakordy hlavní těmi vedlejšími tam, kde to bude vhodné. U písni, jež přecházejí z dur do moll nebo naopak, musíme melodii nejdříve zharmonizovat akordy příslušné tóniny (durovou durovými a mollovou mollovými). V notovém zápisu bývá označení akordů zapsáno kytarovými značkami T – S – D (D7) – T = C – F – G (G7) – C. V a moll tónině to bude Ami – Dmi – E (E7) – Ami.

Bude tedy platit, že v mollových tóninách je dominanta vždy durová. Je třeba doplnit kytarové značky k písni *Ach synku, synku* (s. 77) a zopakovat píseň *Akordy* (K. Plíhal) z 8. ročníku (CD – 18, 8. ročník), jejíž notový zápis je na straně 80–81 v této učebnici. Píseň je možné transponovat do C dur.

Transpozice je přenesení písně do vhodné hlasové polohy, která nám vyhovuje. Spolu s tóninou se mění i doprovodné akordy (kytarové značky). Ke zpěvu, případně k doprovodu je určena píseň *Honky-tonky blues* (J. Šlitr, J. Suchý, s. 79) a již zmíněné *Akordy* (K. Plíhal, s. 80–81).

Námět na činnost: Vyhledat písně opatřené kytarovými značkami, rozebrat harmonii a zazpívat si je. Pokud budou v nevhodné hlasové poloze, transponovat je do vyhovující tóniny (Charalambidis a kol., 2002, s. 73–81).

Revidovaná učebnice: Kapitola, která je v původní učebnici rozdělena na dvě (VIII. a XIII.), je v nové verzi shrnuta do jedné (8. kapitola).

Původní učebnice: XIV. kapitola – 60. léta – big beat

Big beat značí rockovou hudbu. Song *The Big Beat* (beat = tlukot, tep, rytmus), kterou natočil Fats Domingo, pojmenování stylu ještě více umocňuje. V 60. letech se tento pojem začal plně používat (též bigboš, bigbíták). Mnoho mladých lidí poslouchalo ke konci 50. let Radio Luxembourg, kde se vysílala populární hudba a rokenroly. V roce 1959 byla na pražském gymnáziu Wilhelma Piecka založena kapela Sputniki, v níž na kytaru hrál Petr Janda, na saxofon Jan Obermayer a Jiří Stivín a na bicí Jan Antonín Pacák. Na přelomu roku 1959–1960 založil Jiří Kaláš skupinu Komety. Významnou osobností byl zpěvák Pavel Sedláček se svou kapelou nazvanou Studijní skupina big beatu Pavla Sedláčka. Z dalších interpretů je třeba zmínit Vladimíra Mišíka, Pavla Bobka, Karla Kahovce, Radima Hladíka, Ladislava Štáidla, Jiřího Brabce, Viktora Sodomu ml., Karla Černocho a další. Bezesporně největší osobností českého rokenrolu byl Miki Volek, idol mladých lidí, ale i terč útoku. Zemřel v roce 1996. První big beatovou nahrávkou byla píseň *Klokan* skupiny Big beat Quintet. Ten se brzy rozpadl a vznikla z něj nová skupina Olympic, která spolupracovala s divadlem Semafor a doprovázela již tehdy známého Mikiho Volka, ale i Pavla Bobka, Yvonne Přenosilovou a jiné. V té době také vznikla první profesionální beatová skupina Mefisto. Olympic se v polovině 60. let vydal na sólovou dráhu a hrál ve složení Petr Janda (sólová kytara, zpěv), Pavel Chrastina (basová kytara, zpěv), Ladislav Klein (doprovodná kytara, zpěv), Jan Antonín Pacák (bicí, zpěv) a Miroslav Berka (piano, foukací harmonika). Mnoho písní této skupiny zlidovělo, například *Želva* (CD – 20, s. 87), *Snad jsem to zavinil já* (s. 86), *Dej mi víc své lásky*. Konkurentem pro Olympic se stala skupina Matadors, jejíž hlavní členové Radim Hladík a Viktor Sodoma ml. hráli a zpívali, většinou anglicky, písně ve stylu rhythm and blues. Na české písně se zaměřila skupina Juventus se zpěvákem Karlem Černochem, ve které působil také Petr Novák (*Povídej, Já budu chodit po špičkách, Náhrobní kámen*, CD – 21, s. 89, *Klaunova zpověď*), jež své písně zpíval také se skupinami Flamengo a George and Beatovens. Z dalších uvedme Pavla Nováka, Synkopy 61, sourozence Hanu a Petra Ulrychovy a mnoho jiných. Na Slovensku byla populární skupina The Beatmen,

posléze The Soulmen se zpěvákem Dežo Ursínym či Pavol Hammel s Prúdy. V roce 1967 vyšla první česká beatová LP deska *Želva* (Olympic). Probíhaly první diskotéky a v prosinci téhož roku se v Praze uskutečnil 1. československý beatový festival. Ten se o rok později, v roce 1968, konal znovu za účasti českých umělců, ale i hostů ze zahraničí. Koncem 60. let se český big beat začíná nazývat rockem. Kromě rozhlasu podávaly o hudbě informace také časopisy – *Melodie*, *Aktuality Melodie*, *Pop Music Express* (Charalambidis a kol., 2002, s. 82–90).

Revidovaná učebnice: 12. kapitola – Big beat a 60. léta...může za to elektrická kytara

Kapitola je dělená na tři podkapitoly. Po krátkém úvodu následuje první, nazvaná *Rock and roll a Miki Volek*. Rytmicky výrazná, ale poměrně jednoduchá hudba se zalíbila československým posluchačům. Z pramenů víme, že už v roce 1956 ji interpretoval Viktor Sodoma st. A Pavel Sedláček. Píseň *Rock Around The Clock* opatřil českým textem Jiří Suchý a pod názvem *Rok co rok se měníme* ji zpíval Viktor Sodoma. V letech 1958–1960 založili Petr Kaplan a Pavel Chrastina na elektrotechnické fakultě v Poděbradech skupinu Samuel's band¹⁸.

Další část nese název *Olymp českého big beatu – Olympic, Matadors, Petr Novák*. První česká profesionální beatová skupina Mefisto byla založena saxofonistou Františkem Kopalem. Olympic s Petrem Jandou, Pavlem Chrastinou, Ladislavem Kleinem, Janem Antonínem Pacákem a Miroslavem Berkou začali v tomto seskupení hrát na konci 60. let po vzoru liverpoolských skupin. František Ringo Čech označil Petra Jandu za *Karla Hašlera českého bigbítu*. Skupina Matadors, konkurent Olympicu, hrála v sestavě Radim Hladík (sólová kytara), Viktor Sodoma ml. (zpěv), Ota Bezloja (basová kytara), Tony Black (bicí) a Jan Farmer Obermayer (varhany). Písně zpívané Petrem Novákem textoval Ivo Plicka. Nahrávka písně *Já budu chodit po špičkách* vyhrála rozhlasovou soutěž Houpačka, v níž Mirka a Jiří Černí seznamovali posluchače s nejzajímavějšími novinkami naší i zahraniční hudby.

Poslední část je nazvaná *Želva, festivaly a to ostatní*.

Úkol pro tebe: Zazpívat si písně 60. let, které jsou k dispozici v učebnici a použít rytmické nástroje, popřípadě keyboard k jejich doprovodu. Pokusit se naučit dvojhlas u písně *Želva* (s. 83–84) a *Snad jsem to zavínil já* (s. 80). Jaké intervaly se v nich vyskytují? Pomůckou je vzpomenout si na lidový dvojhlas. Jak se jmenuje interval mezi 1. a 4. stupněm? Pokud

¹⁸ V učebnici chybně uvedeno Samuels's band.

chcete poznat atmosféru 60. let, je doporučeno zhlédnout film *Pelišky*. V něm zazněla píseň skupiny Special Blue Effect *Sunny Grave*. V češtině pod názvem *Sluneční hrob* ji nazpíval Vladimír Mišík, jehož na kytaru doprovázel Radim Hladík.

K zapamatování: 60. léta u nás jsou ve stylu big beatu. Vznikla skupina Olympic a Matadors. První bigbeatovou desku s názvem *Želva* vydala skupina Olympic (ukázka obalu desky foto v učebnici, s. 84). Známa je píseň *Sluneční hrob* (*Sunny Grave*) v originálu od skupiny Special Blue Effect (Charalambidis a kol., 2019, s. 78–85).

Původní učebnice: XV. kapitola – Letem hudebními dějinami – 20. století v české vážné (artificiální) hudbě

Naše země byla koncem 19. a počátkem 20. století součástí Rakousko-Uherska, čímž lze hudbu Smetany a Dvořáka stavět na evropskou úroveň. Po smrti Dvořáka v roce 1904 nabývá na významu tvorba Leoše Janáčka (1854–1928). Je známý především operou *Její pastorkyňa* (též *Jenůfa*), orchestrálním dílem *Symfonieta* či cyklem klavírních skladeb *Po zarostlém chodníčku*, z něhož pochází emotivní skladba *Sýček neodletěl* (notový zápis, CD – 22, s. 92). Napsal ji po smrti své dcery, kdy sýček znázorňuje smrt, která neodešla. Od 20. let 20. století jezdila řada skladatelů na zkušenou do Paříže. Tam se inspirovali novinkami ze světa hudby a někteří zde našli i svůj nový domov. Jedním z takových byl Bohuslav Martinů (1890–1958), jež získal podněty u Pařížské šestky a Igora Stravinského, který ovlivnil jeho orchestrální dílo ze sportovního prostředí *La Bagarre* (*Vřava*) a *Half Time*. Pověstné jsou zpívaný balet *Špalíček* a kantáta *Otvírání studánek* (CD – 23 – *Krátko, milá krátko*, noty s. 94). Z ostatních skladatelů je třeba zmínit Josefa Suka (1874–1935), jeho dramatickou pohádku *Radúz a Mahulena*, symfonii *Asrael*, *Pohádku léta*, *Zrání* a *Epilog* a rovněž Vítězslava Nováka (1870–1949), autora opery *Zvíkovský rarášek*, dále orchestrálních skladeb *Slovácká suita*, *Jihočeská suita* a symfonické básně *Toman a lesní panna*. Zajímavé skladby, ale náročné na poslech, tvořil Alois Hába (1893–1973), který dělil tóny na ještě menší intervaly, než jsou půltóny, na čtvrttóny. Říká se jim mikrintervaly a jeho hudba tak měla úspěch nejen v zemích Orientu, ale čerpal z ní i americký skladatel a dirigent Frank Zappa. Ukázka Hábovy sborové skladby ve čtvrttónové soustavě je určena k poslechu (CD – 24: *Fantazie pro čtvrttónový klavír*, notový zápis s. 95).

Po 2. světové válce v roce 1946 se konal první ročník hudebního festivalu Pražské jaro, který trvá dodnes. Hudební studia bylo možné absolvovat v Praze na Akademii múzických umění (AMU) a v Brně na Janáčkově akademii múzických umění (JAMU).

Po únoru 1948 odcházejí někteří umělci do ciziny, například dirigent a skladatel Rafael Kubelík (1914–1996) a klavírní virtuóz Rudolf Firkušný (1912–1994). 60. léta poskytla určité uvolnění a hudba se díky tomu držela na téměř světové úrovni. Z této doby citujeme Otmara Máchu, Petra Ebena, Ilju Hurníka, Václava Neumanna, Ctirada Kohoutka (kniha *Novodobé skladebné směry v hudbě*, 1964). Řada hudebníků začala experimentovat s elektronickou hudbou (grafický zápis, s. 97). Spojení jazzu a vážné hudby přispělo ke vzniku takzvaného třetího proudu. Nový časopis *Konfrontace* objasňoval principy nového umění. Na konci 60. let po okupaci Československa hudebníci opět odcházejí do zahraničí (Karel Husa, Zdeněk Mácal, Jiří Stárek). Karel Husa (1921–2016) emigroval do USA, kde se stal dirigentem a profesorem na Cornell University v Ithace. Jeho nejslavnějším dílem je dvoudílná orchestrální skladba *Hudba pro Prahu 1968*, v níž zaznívají tóny svatováclavského a husitského chorálu (CD – 25).

V polovině 80. let vzniká skupina Agon (Petr Kofroň, Martin Smolka), což bylo seskupení mladých hudebníků, hrající českou i světovou soudobou tvorbu (minimalismus). Po roce 1989 dochází k opětovnému oživení hudebního dění. Zpět do vlasti se navracejí někteří emigranti. Právě jedním z nich byl Rafael Kubelík, který v roce 1990 na Pražském jaru dirigoval Smetanovu *Mou vlast* a kde se jako host představil americký skladatel a dirigent Leonard Bernstein. Do Prahy přijíždělo stále více světových hvězd (L. Pavarotti, M. Rostopovič, G. Rožděstvěnskij, americký smyčcový Kronos kvartet). Také naši umělci měli možnost prezentovat se v zahraničí, a i v naší zemi bylo umožněno pořádat nejrůznější hudební koncerty. Začíná se znovu obnovovat tradice duchovní hudby. Premiéra opery Petra Ebena *Jeremias* se odehrála v roce 1997 v katedrále sv. Víta v Praze.

Námět na činnost: Pokusit se sehnat nahrávku opery *Jeremias* a podívat se alespoň na její část (Charalambidis a kol., 2002, s. 91–100).

Revidovaná učebnice: 13. kapitola – LETEM HUDEBNÍMI DĚJINAMI (20. století v české artificiální hudbě)

První podkapitola je nazvaná *Hudba od počátku století do konce 2. světové války*.

Úkol pro tebe: Zjistit, co znamená houkání sýčka (hudební motiv, s. 87) a vysvětlit, proč „*Sýček neodletěl*“. Žáci mají, oproti původní učebnici, kde je vše vysvětleno, najít příčiny (s. 86–87).

K Aloisi Hábovi (1893–1973), tvůrci čtvrttónové hudby je přidána fotografie autora a čtvrttónového klavíru se dvěma klaviaturami nad sebou (s. 89).

Úkol pro tebe: Vyjádřit dojem z poslechu (CD – 24: *Fantazie pro čtvrttónový klavír*, notový zápis, s. 90), co v hudbě převládá (melodie, rytmus, barva, dynamika) a pokusit se nakreslit uspořádání klaviatury čtvrttónového klavíru.

Druhá světová válka způsobila mnoho utrpení a řada umělců židovského původu zemřelo, například Ervín Schulhoff, Hans Krása (opera *Brundibár*).

Druhá podkapitola nese název *Od konce do konce (od konce 2. světové války až do konce 80. let)*. Po únoru 1948 komunisté doslova nařídili radostný život, náladu a optimismus, což se muselo odrazit ve skládání písní. Ti, kteří se nepřizpůsobili, emigrovali raději do zahraničí a ti, co zůstali, ale s komunisty nesouhlasili, měli často problémy, jako byl Miloslav Kabeláč (1908–1979).

Úkol pro tebe: Poslechnout si ukázkou slavné skladby Karla Husy *Hudba pro Prahu* (CD – 25), najít náznak husitského a svatováclavského chorálu a zjistit kdo a kde citaci chorálu použil. Je možné využít zdroje jako jsou učebnice, internet (s. 93).

V polovině 80. let mladí autoři Petr Kofroň, Martin Smolka a další založili skupinu Agon Orchestra (uveden celý název, s. 98). V původní verzi je představena jako Agon.

K zapamatování: K nejvýraznějším autorům 1. poloviny 20. století řadíme Leoše Janáčka a Bohuslava Martinů. Čtvrttónovou hudbu tvořil Alois Hába. Po nástupu komunistů mnoho hudebníků emigrovalo z politických důvodů (R. Kubelík, K. Husa). Od roku 1946 se koná festival vážné hudby Pražské jaro. 20. století bylo velmi rozmanité, dalo vzniku novým směrům – expresionismus, aleatorní hudba, minimalismus, elektronická hudba (Charalambidis a kol., 2019, s. 86–94).

Původní učebnice: XVI. kapitola – 70. a 80. léta v české moderní populární hudbě

Díky novým možnostem v technice dochází stále více k ožívování hudby, rodí se nové směry i hudební styly. 70. léta se nesou ve znamení diskoték, ale i hard rocku (Black Sabbath) a punku. 80. léta přinášejí novou vlnu (vznik z punku), nový romantismus, hip hop a další. Pokračuje vše, co začalo v 60. letech (big beat – Olympic, Matadors), ale nastupují i noví interpreti – skupina Marsyas, duo Burian–Dědeček, Zdenka Lorencová, Dagmar Voňková, Wabi Daněk, Ivan Mládek s Banjo bandem, na počátku 80. let pak Jaromír Nohavica či Karel Plíhal. Věhlas si získala skupina Brontosauři, jejichž písně interpretovalo mnoho amatérských zpěváků. Oblíbenou se stala píseň *Na kameni kámen* (J. Nedvěd, s. 103). V pop music si své místo držel Karel Gott, Waldemar Matuška, Václav Neckář, Eva Pilarová, Nad'a Urbánková, Helena Vondráčková. Zvláštní byl se svým chraplavým hlasem Jiří Schelinger, jež bohužel tragicky zahynul, ale jeho písně

Holubí dům (s. 104), se zpívá dodnes. Hard rock kromě Schelingera hrála skupina Katapult, dále pak Citrón, Vitacit. Jazzové prvky zahrnuje do své hudby uskupení Bohemia s Leškem Semelkou. Soubor Progress 2 byl typický art rockem a blues rockem se inspirovalo seskupení Žlutý pes s Ondřejem Hejmou (přejmenována na Tomahawk, později Hudebně zábavná skupina Ondřeje Hejmy). Té byla nakonec činnost zakázána. V 70. letech se rozšířil nový styl disco hudba, s nímž byly spjaty diskotéky, při kterých se mladí lidé bavili nejen poslechem, ale především tancem (skupina Diskobolos). V 80. letech byl disco styl použit v písních Michala Davida (Kroky Františka Janečka), Vítězslava Vávry, ale i Hany Zagorové s duem Kotvald–Hložek. Punková hudba a nová vlna odsunuly vše, co v hudbě doposud bylo. Převrat v punku přinesly kapely Jasná Páka, Pražský výběr (Michael Kocáb), v jejichž skladbách se mísily různé styly (punk, nová vlna, hard rock, jazz). Pražský výběr představovali hudebníci Michael Kocáb, Michal Pavlíček, Vilém Čok, Klaudius Kryšpín. Zajímavé byly svou čistou hudbou hrající novou vlnu skupiny Abraxas, OK Band a Tango Miroslava Imricha. S prvky černošských a latinskoamerických rytmů tvořila své písně Laura a její tygři, reggae bylo příznačné pro skupinu Yo-Yo Band, Mama Bubo, ale i pro zpěvačku Janu Kratochvílovou, která po emigraci začala používat jméno Jane. Z novoromantismu čerpal Precedens s Bárrou Basikovou a skupina Oceán (Shalom). Ukázka je z dílny Pražského výběru (CD – 26: *Pražákům je hej*). Píseň *Bon soir Mademoiselle Paris* (P. Janda, Z. Rytíř, s. 109) je autorskou písní Olympicu, ale později ji nazpíval Petr Muk se skupinou Shalom. Počátkem 80. let se těšil oblibě heavy metal (Citrón, Arakain). Po sametové revoluci v roce 1989 se objevilo velké množství nových skupin a interpretů.

V 70. a 80. letech se konala řada festivalů, kde vystupující předváděli svá umění a často mezi sebou soutěžili (talent roku, nejlepší zpěvák či zpěvačka, nejlepší píseň). Na *Mladé písně* v Jihlavě byla objevena Iveta Bartošová, *Týdny nové tvorby* zahájily hvězdnou kariéru Lucie Bílé, která zpívala rovněž na *Bratislavské lyře*. Z *Mezinárodního jazzového festivalu* vzešly osobnosti jako byl Pavel Smetáček, Emil Viklický, Jiří Stivín a další. Pražský festival *Vokalíza* zahajovala v roce 1981 Jana Koubková, na němž prošel svou účastí roku 1983 Janek Ledecký se skupinou Žentour. Ze slovenských představitelů je třeba zmínit Miroslava Žbirku (Modus, Limit), Mariku Gombitovou, Petra Nagyho (Indigo) a samozřejmě skupinu Elán, jež vznikla už v roce 1970.

Závěrečná píseň této kapitoly *Holka Majolenka* (s. 113) od skupiny Jasná Páka je ve stylu reggae. Členové kapely vytvořili text použitím prvních slok z různých lidových písní. Jež právě v této písni použili.

Námět na činnost: Zopakovat si styly moderní populární hudby 70. a 80. let a připomenout si zahraniční představitele (Sex Pistols – punk, Deep Purple – hard rock, Police – nová vlna atd.). Pokusit se napsat o vybraném autorovi či skupině referát doplněný hudební ukázkou (Charalambidis a kol., 2002, s. 101–114).

Revidovaná učebnice: 14. kapitola – KAM JSME DOŠLI, KDO TO VÍ? (70. a 80. léta v české moderní hudbě)

Úvodní slovo je pozměněno, ale v podstatě je použit text původní, který se nacházel uprostřed kapitoly a pojednával o disco hudbě a diskotékách. Celá část je opět přehledněji rozdělena na podkapitoly.

První, *Od diskotéky k undergroundu*, reprezentuje diskotéková hudba, u nás představovaná skupinou Diskobolos. Hana Zagorová s duem Kotvald–Hložek nazpívali v roce 1980 tehdy hodně populární písničku *Holky z naší školky* (videoukázka č. 11: Petr Kotvald a Stanislav Hložek – *Holky z naší školky*). Roku 1987 byl uveden film *Diskopříběh* s písněmi Michala Davida. Velké oblibě se těšila i zahraniční rocková hudba, ale vzhledem k cenzuře bylo často problematické se k takovým nahrávkám dostat. Vznikaly tak „černé“ nekvalitní kopie písní, jež byly u nás nežádoucí. Příkladem je The Plastic People of The Universe, jejíž členové byli v 70. letech vězněni, což se stalo motivací pro sepsání *Charty 77*. Po jejich propuštění se sblížili s Václavem Havlem, a dokonce na jeho chalupě na Hrádečku natočili dvě nahrávky.

Druhá podkapitola nese název *Folk, pop a rock*. Folk a country hudba dosáhla u posluchačů rovněž velkého uznání (Plavci, Spirituál kvintet). K znamenitým country zpěvákům se řadil Michal Tučný (1947–1995) s mnoha písněmi, z nichž jedna, *Všichni jsou už v Mexiku*, měla být uvedena v této učebnici, ale chybí (s. 97). Ivan Mládek se svým Banjo bandem hráli takzvanou jazzovou lidovku. Texty byly vtipné, melodie lehce zapamatovatelná. Dodnes je populární jejich *Jožin z bažin* (s. 97–98, videoukázka č. 12 – *Jožin z Bažin* – metalová verze).

Úkol pro tebe: Banjo band Ivana Mládka je svým složením dixielandovou skupinou. Jaké nástroje v takové kapele hrají? Následně je porovnat s obrázkem Banjo bandu v učebnici, popřípadě vyhledat video na youtube. Při zpěvu použít k doprovodu netradiční nástroje (kazoo, hřeben). Jako tvůrčí nápad poslouží videoukázka č. 13 (Hra na hřeben). Písničky té doby vypovídaly často o lásce, touze a přátelství, ale některé obsahovaly texty, jimiž interpreti protestovali a burcovali tehdejší totalitní režim. Oproti tomu na *Festivalu politické písně Sokolov* v letech 1973–1988 se zpívaly písně mířené proti válce, ale

i takzvaně tendenční, jež vyhovovaly režimu té doby, přestože z hlediska hudebního nebyly příliš kvalitní. I na takových festivalech vystupovaly skupiny jako byl Olympic Katapult, Arakain. K jednomu z nejoblíbenějších hardrockových zpěváků patřil v 70. letech Jiří Schelinger (1951–1981) a i v dnešní době stále oblíbená píseň *Holubi dům* (s. 101–102).

Úkol pro tebe: Zazpívat si píseň *Na kameni kámen* a popsat, o čem text vypovídá (s. 99–100). Poté zhlédnout videoukázku č. 14 (*Festival politické písně Sokolov*).

Třetí podkapitola se nazývá *Punk, nová vlna a metalové opojení*.

Úkol pro tebe: Píseň *Holka Majolenka* ve stylu reggae vytvořila skupina Jasná Páka a nazpíval ji David Koller (dnes člen kapely Lucie). Důraz v doprovodu je kladen vždy na lehkou dobu. Úlohou je najít originál písně a vytvořit jednoduchý rytmický doprovod. V každé sloce je rozdílný rytmus, je třeba ho podřídít textu (s. 104–105).

K zapamatování: Hudba 70. a 80. let byla podrobena tehdejšímu režimu. Pořádaly se rockové koncerty, tančilo se na diskotékách. Z rockové hudby je třeba pamatovat skupinu The Plastic People of The Universe, Pražský výběr. Folkovou a country hudbu zastupovali Brontosauři, Wabi Daněk, Michal Tučný a Ivan Mládek (Charalambidis a kol., 2019, s. 95–106).

Původní učebnice: XVII. kapitola – 90. léta – a co dál

Světová moderní hudba 90. let je ve stylu techno. Její počátky spadají do 50. let, kdy se začaly používat první syntezátory, později počítače. Ze 70. let je známá německá skupina Kraftwerk, z 80. pak Depeche Mode. Techno hudbu ovlivnil i house music a acid house, spojený s drogou extáze, jež byla užívána hlavně při tanečních party. Předchůdcem techno hudby 90. let je Detroit techno (vznik v Detroitu v USA). V současné době má techno hudba spíše taneční podobu, jde zejména o diskotéky s laserovými efekty či ravers party, což bylo tančení pod širým nebem. Různá pojmenování (house music, techno house) se nakonec začala označovat jedním slovem – techno. Ze světových skupin hrajících tento styl uvádíme skupinu Underworld, Koxbox a Prodigy. U nás pokračují v 90. letech ve své pěvecké kariéře již dříve známé osobnosti – Lucie Bílá, Karel Gott, Petr Janda (Olympic), Janek Ledecký, bratři Nedvědové. Popularitu si získávají i nově nastupující interpreti – Ilona Czáková, Načeva, Daniel Landa, Kamil Střihavka, Daniel Hůlka a mnoho dalších. Někteří z nich účinkují ve stále více oblíbených muzikálech (*Bídníci, Jesus Christ Superstar, Dracula, Krysař*).

Hiphopovou hudbu představuje skupina Chaozz, tvrdý rock Lucie, Wanastovy Wjeci, Alice, ale i Arakain s heavy metalem. Tři sestry či Hagen Baden hrají punk rock, gotický rock skupina České srdce, kytarový rock Mňága a Žďorp. Burma Jones či Buty zase inklinují k big beatu. K hodně žádaným stále patří skupina Arakain (CD – 27: *Zapomeň*). Bohužel se setkáváme rovněž s hudbou neestetickou, ale i tou, jež zasahuje až za hranici zákona. K takové patřila hudba hnutí skinheads. Texty jsou jednoduché, primitivní a často s agresivními prvky, melodie jednodušší a velmi hlučná. Jako příklad lze uvést skupinu Orlík, ale i prvopočáteční písně Daniela Landy. K nevkusným stylům řadíme death metal, jež má oblibu v tajemných místech, umrlících kobkách, strašidelném a zatuchlém prostředí (skupiny Root, Terminator, Morrior).

Na závěr je nutno podotknout, že hudba by měla být součástí života každého člověka a je jen na něm, jaký hudební styl si zvolí a který ho bude uspokojovat.

Dvě písně z běžného života jsou v notovém zápisu nabídnuty ke zpěvu – *Kde jsou* (Karel Plíhal, s. 120), *Dokud se zpívá* (Jaromír Nohavica, s. 121), (Charalambidis a kol., 2002, s. 115–121).

Revidovaná učebnice: 15. kapitola – HUDBA JE JEN JEDNA... (od 90. let po současnost)

Čím více postupujeme do současnosti, objevuje se stále více nových směrů a stylů, ať už se týkají hudby umělé nebo neumělé. Do hudby proniká ve velkém technika a díky médiím se tak můžeme rychleji seznamovat s trendy ve světě.

Hudba umělá, tedy „vázná“, je první podkapitolou a řeší období Sametové revoluce v roce 1989, kdy se zpět do vlasti vrací někteří umělci žijící dosud v emigraci. Lze jmenovat tanečníka a choreografa Jiřího Kyliána (Nederland dans theater), kytaristu Vladimíra Mikulku, dirigenty Jiřího Kouta a Zdeňka Mácala. Více k nám začali jezdit zahraniční umělci, například americký soubor The Orchestra of the S.E.M. Ensemble s vedoucím Petrem Kotíkem, francouzský skladatel Pierre Boulez, operní zpěvák Luciano Pavarotti a mnoho dalších.

Úkol pro tebe: Zahrát si na skladatele moderní umělé hudby. Vytvořit svým hlasem různé zvuky (šum, sykot), dynamicky je zesilovat a zeslabovat podle gest učitele a pokusit se ve dvou skupinách znázornit efekt ozvěny. Vše podbarvit zvuky a tóny z keyboardu či mobilního telefonu, poskládat a zkusit nahrát jako vlastní kompozici.

Skladatelé vážné hudby nacházejí inspiraci také v hudbě neumělé. Pracují se zvukem, využívají nejmodernější digitální technologie. Opravdu kvalitní už je ozvučení jednotlivých hlasů, nástrojů, ale i celých koncertů s využitím světelných efektů. Je třeba

připomenout hudební skupinu Agon Orchestra a mladý orchestr Berg, který se zabývá interpretací mladých hudebních skladatelů.

Úkol pro tebe: Poslechnout si dvě rozdílné skladby Petra Kofroně (1955), jednoho ze zakládajících členů Agon Orchestra a do roku 2019 uměleckého ředitele opery Národního divadla v Praze. V dubnu 2017 se podílel na provedení opery *Krakatit* (K. Čapek) Václava Kašíka. První je píseň *Vaše válka* (videoukázka č. 15 – alternativní rock), v níž zazní pochodový vojenský marš. Druhou je část z *Imaginární symfonie* z roku 2012 (videoukázka č. 16) a zde se pokusit zjistit, jaké nástroje jsou v ní zastoupeny.

A jak je tomu v nonartifciální, tedy moderní populární hudbě? To je název druhé podkapitoly. Po roce 1989 přijela do naší země skupina Rolling Stones, jejíž členové se osobně setkali s Václavem Havlem. Kromě nich nás navštívili Deep Purple, Pink Floyd, král popu Michael Jackson, ale i jiní. K techno hudbě je třeba zmínit, že už v roce 1981 smíchali dva diskžokejové různé nahrávky ze 70. let s elektronickými bicími, což dalo vzniku house music, tedy hudbě diskžokejů pracujících se zvuky.

Úkol pro tebe: Vývoj hudby nelze dopředu předvídat. Každý interpret je něčím zajímavý a typický. Pro ilustraci, Beatles měli dlouhé vlasy, zpívali vícehlasně, Sex Pistols se vyznačovali primitivní hudbou a šokovali svým chováním, Michael Jackson uchvátil posluchače nejen hlasem, ale především pohyby a dokonalými videoklipy.

Úlohou je vybrat si interpreta, který dle individuálního názoru patří ke špičce a sestavit projekt podle zadaných pravidel:

- Název skupiny, jméno interpreta
- Stručný životopis a hudební charakteristika
- Výběr dvou hudebních ukázek

Přesvědčit ostatní o tom, že právě onen vybraný hudebník opravdu patří mezi nejlepší interprety (s. 113).

Poslední podkapitola nese název *Dokud se zpívá*. Píseň stejného názvu (Jaromír Nohavica, s. 114) a druhou, nazvanou *Kde jsou* (Karel Plíhal, s. 115) najdeme v učebnici. Autoři učebnice přejí všem, aby se hudba stala příjemným zpestřením života. Lze zvolit třeba návštěvy koncertů, opery nebo i běžné muzicírování s přáteli a vyvarovat se toho, aby se pro jedince nestala jen pouhou kulisou k vyplnění zbytečně volného času.

K zapamatování: Od 90. let se hudba rozvíjí svobodně, vzniká mnoho nových hudebních stylů a žánrů. Autoři hudby vážné i té nevážné se inspirojí hudbou minulou a používají nejmodernější vymoženosti techniky. Hudba je součástí života každého člověka (Charalambidis a kol., 2019, s. 107–116).

Původní učebnice: Stránka pro učitele

Je v původní učebnici zcela na konci. Seznamuje učitele s její strukturou a náplní učební látky v jednotlivých ročnících. Před ní je uveden abecední seznam písní a seznam poslechových skladeb (Charalambidis a kol., 2002, s. 122–125).

Revidovaná učebnice: Řádky pro učitele

Jsou uvedeny na začátku učebnice hned po obsahu. Za nimi následují očekávané výstupy, jež předepisuje RVP a které by měly být obsaženy také ve ŠVP každé školy (HV 9 nová, s. 5–7). Abecední seznam písní, seznam poslechových skladeb a nově internetové odkazy videoukázek jsou uvedeny vždy na konci učebnice Charalambidis a kol., 2019, s. 117–119).

9 UČEBNICE HUDEBNÍ VÝCHOVY V RAKOUSKU

Učebnice Club Musik jsou určeny pro výuku hudební výchovy v prvních čtyřech letech sekundárního vzdělávání Neue Mittelschule (Nová střední škola), nyní opět Mittelschule a AHS – Unterstufe (nižší stupeň středního vzdělávání), což se týká dětí od 10 do 14 let. Autory těchto učebnic jsou Gerhard Wanker, Bernhard Gritsch a Maria Schausberger. Vydalo je nakladatelství *Helbling*, v roce 2009. Ke každé učebnici náleží Arbeitsbuch (pracovní sešit), Begleitbuch für Lehrende (metodická příručka pro učitele), Tonbeispiele/Playbacks auf CD (CD s poslechovými skladbami) a Multimedia DVD (multimediální DVD). Každý díl začíná obsahem jednotlivých kapitol a hned za ním následuje legenda vysvětlivek – obrazové symboly (pracovní úkol, hudební ukázka, hlasová cvičení, multimediální DVD, videoukázka) a symboly pro hru na tělo (tlesk, plesk, dup aj.). Učebnice zároveň plní funkci pracovního sešitu. Veškeré písně určené ke zpěvu jsou zapsány v notách včetně akordových značek tak, aby učitel mohl žáky při zpěvu doprovodit na hudební nástroj. Existuje ale i druhá varianta, a to zpěv na playback. Zajímavá nejen pro učitele, ale především pro žáky je kombinace obou způsobů, čímž se potlačuje fádnot výuky. CD také zahrnuje poslechové skladby významných děl hudebních skladatelů, ale i představitelů moderní populární hudby, jazzu, rocku, popu, lidové hudby a nezůstávají opomenuty ani tradice, hudba a tance Rakouska. Právě tancům je věnováno ve výuce poměrně hodně času. V rámci mezipředmětových vztahů lze jejich nácvik provádět v rámci hodin tělesné výchovy, protože ani v Rakousku nedisponují učebny dostatečným prostorem k jejich realizaci. Součástí každé učebnice je učivo hudební teorie, která na sebe vzájemně navazuje a stává se postupem následujících

ročníků složitější. Obdobné to je se znalostmi z oblasti hudebních forem a jejich příklady na poslechových CD, kdy se žáci s formami nejen obeznámí, ale naučí se je rozpoznávat. Hudební nástroje poznávají jak vizuálně, tak díky ukázkám a seznamují se s typickými barvami jejich zvuků. Jedná se o nástroje klasické, ale i takové, jež jsou charakteristické pro určitou oblast Rakouska nebo jinou zemi. Pro zapamatování učiva slouží multimediální hry a souhrnné zopakování každé kapitoly formou kvízů s otázkami a správnými odpověďmi.

9.1 Učebnice Club Music 1

V první učebnici, ve které je celkově 36 kapitol, začíná úvodní hodina vzájemným seznámením žáků společnou písní. Předpokládá se, že někteří přestoupili z jiných škol a část odešla studovat na víceletá gymnázia. Pozornost je zaměřena na správné dýchání, tvoření tónu a procvičování vokálů v pořadí o – u – a – i – e tak, aby žáci při zpěvu dokázali používat krátké a dlouhé vokály. Ve značné míře je v učebnici zastoupena část rytmická, často provázená ne zrovna jednoduchou hrou na tělo nebo rytmickými hudebními nástroji, což může činit některým žákům potíže. Mnohá rytmická cvičení mají své doprovody ještě navíc na CD, tudíž je třeba respektovat tempo průvodní melodie. V hudební teorii se opakují základy a poté se přistoupí ke složitějším tématům, jako je metrum, rytmus, takt, intervaly, posuvky, tvoření durových stupnic (G, D, F, B), akord a hudební výrazové prostředky. Součástí učiva hudebních forem je získat znalosti o sonátě, symfonii, kánonu, koncertu a písňové formě. K nim náleží hudební ukázky na CD od různých hudebních skladatelů, přičemž mezi stěžejní skladatele této 1. učebnice patří W. A. Mozart, L. van Beethoven a J. Haydn. Z ostatních můžeme uvést A. Dvořáka, A. Brucknera, Fr. Schuberta, J. S. Bacha, C. Saint-Saënsa. Učivo o hudebních nástrojích je koncipováno po skupinách. Jde o nástroje klasické, ale také netradiční, jako jsou např. africké bicí nástroje a ke každému je přiřazena hudební ukázka daného nástroje. Úkolem pro žáky je vyrobit si jednoduchý hudební nástroj, nejlépe z dostupných odpadových materiálů. Během školního roku se žáci naučí čtyři tance, ale učitel může, dle schopností dětí, využít i jiné pohybové aktivity, jež učebnice nabízí. Tance jsou spojeny především s tradicemi Rakouska. Co se týká zpěvu písní, jsou většinou v jednohlasé úpravě, mezi posledními jich má několik podobu lidového dvojhlasu, např. slovenská píseň *Tancuj, tancuj*. Ke každé kapitole je v jejím závěru opakovací kvíz, sloužící k prohloubení vysvětleného učiva.

Písňe: celkem 22 písní určených ke zpěvu (zpěv možný na playback)

Hudební teorie: notová osnova, klíče, oktáva, stupnice C dur, dynamika, metrum (metronom), takt, partitura, intervaly, posuvky v hudbě, tvoření durových stupnic (G, D, F, B), akord, tempo, hudební výrazové prostředky

Hudební nástroje: dětské rytmické nástroje, africké bicí, klavír, piano, cembalo, trubka, příčná flétna, klarinet, housle, kytara

Hudební formy: sonáta, symfonie, kánon, koncert, dvoudílná písňová forma

Skladatelé: **Wolfgang Amadeus Mozart**, **Ludwig van Beethoven**, Antonín Dvořák, Anton Bruckner, Franz Schubert, Johann Sebastian Bach, **Joseph Haydn**, Camille Saint-Saëns

Lidová hudba: tradice lidové hudby v Rakousku, lidové písně a tance (Wanker a kol., 2009, s. 5–99).

9.2 Učebnice Club Musik 2

Druhá učebnice vybízí žáky k tomu, že s hudbou jde všechno líp. Pro zopakování učiva z předchozího dílu je předložena tajenka, v níž jsou zašifrované pojmy. Při jejím rozluštění zjistí jméno známého rakouského hudebního skladatele. Opět je uvedena řada rytmických cvičení, některá s CD doprovodem a zároveň hrou na tělo nebo s doprovodem rytmických hudebních nástrojů. Hudební teorie je poměrně obsáhlá, zahrnuje učivo o enharmonické záměně, ostinátním doprovodu, objevují se pojmy triola, durový a mollový akord, velká a malá tercie, synkopa. Neméně důležité je zastoupení hlasů v hudbě, druhy ženských a mužských hlasů v pěveckých tělesech. V rámci existujících stupnic se kromě mollové tóniny a tvoření paralelních mollových stupnic (C – a, F – d, G – e) žáci dozví o pětitónové orientální stupnici, zvané pentatonika. Straussův *Radeckého pochod* je nejznámějším rakouským pochodem, který je každoročně interpretován včetně jiných skladeb na Novoročním koncertu vídeňských filharmoniků a jeho přímý přenos je vysílán v mnoha televizích celého světa. Zároveň je jednou z hudebních forem, k nimž patří také rondo, variace a scénická hudba. Vývoj moderní populární hudby je spojen s tématem country and western music a černošskými spirituály. Hudební nástroje jsou prezentovány fanfárovou trubkou, následuje harmonika, stolní cimbál a harfa jako strunné nástroje a z dechových přichází na řadu klasická trubka, hoboj a fagot. Hudební skladatele zastupuje dynastie Straussů, jimž je věnována opravdu značná pozornost, ale ke stěžejním osobnostem náleží také F. Chopin a G. F. Händel. Zmiňování jsou M. Ravel, J. S. Bach, L. van Beethoven, G. Verdi a E. Grieg. Ve vývoji populární

hudby jsou představeni interpreti, John Denver a Miriam Makeba, africká zpěvačka, která je známá také jako Mama Afrika. Žáci poznávají tradice a hudbu jiných částí světa, Jižní Evropy, Afriky, Latinské Ameriky a Severní Ameriky. Tradice odrážející se v rakouské hudbě jsou spojeny s typickými tanci polkového typu. Zvláštní kapitolou je televizní hudba a po ní typická znělka Eurovize, francouzského autora Marca-Antoina Carpentiera provázející televizní vysílání už od roku 1954. Každá kapitola končí opakovacím kvízem. Kniha obsahuje celkem 34 kapitol.

Písňe: celkem 21 písní určených ke zpěvu

Hudební teorie: malá triola, velká triola, variace, tercie a akord, rozdíl mezi velkou a malou tercií, durový a mollový kvintakord, kvintakord zvětšený a zmenšený, harmonie v basu, synkopa, takty – těžké a lehké doby, dirigování

Hudební nástroje: fanfárová trubka, štýrská harmonika, cimbál, lidová harfa, trumpet, lesní roh, hoboj, fagot

Hudební formy: pochod, variace, valčík, vídeňský valčík, Tritsch-Tratsch-Polka, rondo, scénická hudba/spirituál, traditional, country and western music, bluegrass

Skladatelé: Maurice Ravel, **dynastie Straussů – Johann Strauss st., Johann Strauss ml., Josef Strauss, Eduard Strauss, Frederick Chopin, Georg Friedrich Händel, Giuseppe Verdi, Edvard Grieg, Felix Mendelssohn-Bartholdy**

Interpreti: King's Singers, Tito Puente, Carlos Santana, Ritchie Valens, John Denver, Miriam Makeba

Tance: Kolo, polka, *La Bamba*, čtverylka, africký tanec *Pata pata* (Wanker a kol., 2009, s. 5–92).

9.3 Učebnice Club Musik 3

Třetí učebnice je už méně zaměřená na teorii, hovoří se zde pouze o souzvucích, konsonanci a disonanci intervalů a hudebním názvosloví. O to více se učivo upíná k poznání hudebních nástrojů, muzikálu, a přenosu zvuku v rámci hudebních přehrávačů a nosičů. Hudební nástroje jsou řazeny po skupinách a ke každému je dostupná ukázka daného nástroje na CD. Lze se tak seznámit s bicími nástroji, včetně celé bicí soupravy, smyčcovými nástroji, jejich dělením a způsobem hry na ně. Mezi strunné jsou kromě klasických začleněny i ty, jež jsou typické pro určité země, například balalajka, buzuki. Do další skupiny pak jsou zakomponovány nástroje dechové, žesťové a dřevěné. V hudebních příkladech je posluchačům umožněno poznávat nejen barvu daných nástrojů, ale také způsob hry, vibrato, tremolo, glissando a jiné. Poměrně podrobně je

rozpracováno učivo o klasické a elektrické kytáře, které jsou dnes mezi teenagery velice oblíbené. Z hudebních forem vážné hudby je zařazen pojem polyfonie, oratorium, suita, opera, umělá píseň, z forem současné hudby jde o filmovou hudbu, muzikál a vývoj rokenrolu. Lidová hudba Rakouska představuje oblast Štýrska a pro ni typický tanec. Z dalších tanců můžeme uvést řecký tanec v kruhu sirtaki, dále *Dancing Queen*, pro který je předložena názorná choreografie. Zmíněny jsou tance 16. a 17. století allemanda, courante, sarabanda, gigue a k nim hudební ukázky. Z muzikálů se žáci obeznámí s *My Fair Lady* (Frederick Loewe), *West Side Story* (Leonard Bernstein), *Fantomem opery* (Andrew Lloyd Webber) a populárním muzikálem *Mamma Mia!* (Benny Anderson, Björn Ulvaeus). Ve vývoji hudebních přehrávačů a nosičů zaujímá prvotní postavení Thomas Alva Edison se svým fonografem, Emil Berlinger jako vynálezce gramofonu a postupný rozvoj těchto přenosových zvukových zařízení, především pak éra kompaktních disků (CD), později MP3 přehrávačů, ale i kompletní nahrávání skladeb v dnešní době a jejich ochrana autorskými právy. Během celého školního roku žáci procvičují rytmus formou zadaných cvičení a pro zdokonalení mluvidel jsou k dispozici jazykolamy ve zhudebněné podobě. V závěru každé kapitoly je uveden kvíz. Učebnice obsahuje celkem 27 kapitol.

Písňe: celkem 19 písní určených ke zpěvu

Hudební teorie: konsonance a disonance u intervalů, italské hudební názvosloví, basový klíč

Hudební nástroje: bicí, smyčcové, strunné, dechové žesťové a dřevěné

Hudební formy: filmová hudba, muzikál, rock'n'roll, oratorium, suita, allemanda, courante, sarabanda, gigue, opera – árie, duet, recitativ, sbor, programní hudba, umělá píseň

Pojmy: hudební přehrávače a nosiče – fonograf, gramofon, digitální přenos zvuku, působení hudby na člověka, písničkář, šansoniér, rock'n'roll

Skladatelé, interpreti: Richard Wagner, Petr Iljič Čajkovskij, Georges Bizet, Nikolaj Rimskij-Korsakov, **Georg Friedrich Händel**, Wolfgang Amadeus Mozart, Giuseppe Verdi, Giacomo Puccini, Bedřich Smetana, **Franz Schubert**; Frederick Loewe, **Leonard Bernstein**, **Andrew Lloyd Webber**, **ABBA**, Sohne Mannheims, Johann Nestroy, Bill Haley, Chuck Berry, Little Richard, Jerry Lee Lewis, **Elvis Presley**

Tance: *Dancing Queen* (ABBA), *sirtaki* – řecký tanec v kruhu a tanec v kruhu z oblasti Waldviertler (Wanker a kol., 2010, s. 5–102).

9.4 Učebnice Club Musik 4

Poslední čtvrtá učebnice s 24 kapitolami obsahuje učivo týkající se hudebních slohů, a to od nejstarších hudebních památek až po uměleckou hudbu 20. a 21. století. Kromě vážné hudby zahrnuje vývoj jazzu a populární hudby ve světě. Významné místo patří hudebním festivalům Rakouska, které se konají v různých městech a oblastech země. Některé z nich se odehrávají během celého roku, ale většina se jich uskutečňuje v letních měsících proto, aby mohly probíhat pod širým nebem. Návštěvník si tak může vybrat z nepřeberné nabídky koncertů významných hudebních skladatelů celého světa a jejich interpretů, zhlédnout řadu divadelních i operních představení a jiných hudebních produkcí. Proto i v této učebnici nechybí vývoj umělecké hudby od jejího počátku, včetně dochovaných záznamů skladeb až po hudbu 20. a 21. století. Učivo je tak rozděleno do jednotlivých uměleckých slohů, přičemž každý sloh je kromě hudebních ukázek prezentován obrazovým materiálem výtvarného umění, architektury a významných objevů, které vzájemně spojují typické znaky. Pro lepší orientaci v historii je u každého období časová osa. Podobná časová přímka se objevuje také ve vývoji moderní populární hudby, který začíná vznikem jazzu a afroamerické hudby a pokračuje až do současnosti.

Písňe: celkem 12 písní určených ke zpěvu s playback doprovodem

Hudební teorie: střídavý takt, ostinátní doprovod, kontrast v hudbě, homofonie, polyfonie

Hudební nástroje: lyra, aulos, loutna, Orffovy nástroje, tradiční irské nástroje – bodhrán (rámový buben), diatonický akordeon, banjo, příčná flétna, koncertina; rytmické nástroje – bongo, ozvučná dřívka, kravský zvon, kongo; kornet, trumpet

Hudební formy: gregoriánský chorál, organum, písňe trubadúrů, trubadúrů a minnesängerů, motette, madrigal, mše, světská píseň, concerto grosso, sonáta, symfonie, koncert, opera, lidová píseň

Hudební festivaly v Rakousku: *Bregenzer Festspiele* (Festival Bregenz), *Innsbrucker Festwochen der Alten Musik* (Festival staré hudby v Innsbrucku), *Carinthischer Sommer* (Korutanské léto) v okolí Ossiachersee a Villachu, *Seefestspiele Morbisch im Burgenland* (Operní festival v Burgenlandu), *Opernfestspiele St. Margarethen* (Operní festival v St. Margarethen), *Brucknerfest Linz* (Brucknerův festival v Linci), *Salzburger Festspiele* (Salcburský festival), *Wiener Festwochen* (Vídeňské festivalové týdny)

Hudební slohy: hudba řecká a římská, románský sloh, gotika, renesance, baroko, klasicismus, romantismus, impresionismus, expresionismus, neoklasicismus, dodekafonie

Skladatelé vážné hudby: Quido z Arezza, Orlando di Lasso, Giovanni Pierluigi da Palestrina, Heinrich Isaac, J. S. Bach, A. Vivaldi, C. Monteverdi, Joseph Mohr, Franz Xaver Gruber, J. Strauss ml., J. Haydn, W. A. Mozart, L. van Beethoven, R. Schumann, A. Bruckner, N. Paganini, F. Liszt, F. Chopin, R. Strauss, C. Debussy, A. Berg, A. Schönberg, E. Schiele, O. Kokoschka, I. Stravinskij, G. Buchner, K. Stockhausen, K. Pendrecki, S. Reich, P. Glass, C. Orff

Hudební styly populární hudby: afroamerická hudba, jazz, spirituál, gospel, ragtime, New Orleans jazz, swing, be-bop, rock'n'roll, rock, folk rock, progresivní rock, hard rock, heavy metal, punk rock, neorock, soul, R and B, pop, funk, reggae, hip-hop, rap, techno, austropop (rakouský hudební směr využívající různá nářečí němčiny), elektronická hudba, minimalistická hudba

Skladatelé a interpreti populární hudby: G. Gershwin, I. Berlin, R. Rodgers, O. Hammerstein, B. Crosby, F. Sinatra, J. de Lewis, E. Presley, L. Richard, Rolling Stones, M. Jagger, R. Wood, Ch. Watts, Beatles, B. Dylan, Pink Floyd, The Who, Led Zeppelin, Deep Purple, AC/DC, Scorpions, Metallica, Sex Pistols, Blondie, Greenday, A. Franklin, R. Carles, S. Wonder, Falco, T. Turner, Prince, Rihanna, Beyoncé, M. Jackson

Tance: tanec *Stiefel* (holínkový), irský tanec (Wanker a kol., 2011, s. 5–107).

III. PRAKTICKÁ ČÁST

Rigorózní práce vychází z předem stanovených cílů a hypotéz výzkumu, které jsou popsány v kapitole [II. TEORETICKO-PRAKTICKÁ ČÁST](#).

10 KOMPARACE PŮVODNÍCH ČESKÝCH UČEBNIC HUDEBNÍ VÝCHOVY S PŘEPRACOVANÝMI

Nejdříve byla provedena komparace původních českých učebnic hudební výchovy pro 6.–9. ročník základních škol a odpovídající ročníky víceletých gymnázií z 90. let 20. století (1. a 2. vydání, 2002–2008) s jimi totožnými, ale nově přepracovanými (3. upravené vydání) z let 2018 a 2019. Všechny se stále hojně využívají ve výuce hudební výchovy, neboť zatím neexistují jiné, které by plynule navázaly svým obsahem učiva na 1. stupeň, a tvořily tak kompaktní řadu.

Výchozí porovnání dokládá tabulka č. 1, jež uvádí základní informace v rozdílech mezi původními a revidovanými učebnicemi. Vzhledem k tomu, že v nově upravených jsou v úvodu předloženy *Očekávané výstupy*, jež vycházejí z RVP, liší se díky tomu počty stran v daných výtiscích. Počty kapitol jsou totožné v 6. ročníku (19), 7. ročník má v nové verzi o 1 kapitolu více (původní/nová – 18/19), 8. ročník o dvě navíc (17/19) a 9. ročník naopak o dvě méně (17/15). Úkoly pro žáky jsou v původních učebnicích označeny *Námět na činnost* (12, 8, 13, 14) a v porovnání s přepracovanou podobou, kde byly pojmenovány *Úkol pro tebe* (32, 27, 32, 27), byl jejich počet značně navýšen (čísla v závorce značí jednotlivé ročníky postupně). Šestý ročník má o 20 úkolů více, sedmý o 15, osmý o 19 a devátý o 13 navíc. Obrázky, případně fotografie, jsou v původních učebnicích pouze černobílé, barevné ladění mají jen ilustrace v jednotlivých ročnících (6. – modrá, 7. – zelená, 8. – červená a 9. – oranžová). V nových zpracováních je jejich design přizpůsoben vždy jiné barvě v příslušném ročníku (6. – červená, 7. – fialová, 8. – zelená, 9. – modrá) a obrázky i fotografie jsou barevné, což v každém případě působí příznivěji a žáka tak více motivuje. I přesto, že je barevných obrázků v nových učebnicích méně, než bylo černobílých (původní/revidovaná – 25/19, 32/30, 24/16, 41/16), nemá to žádný vliv na celkový dojem, ba naopak. Žijeme v moderním barevném světě, a tak to vnímají i dnešní děti.

V poslední řadě je také revidovaná učebnice doplněna o data úmrtí některých umělců, zemřelých v období mezi vydáním původních a přepracovaných verzí učebnic.

Tabulka 1 – Srovnání původních a revidovaných verzí učebnic

	Počet číslovaných stran	Počet kapitol	Námět na činnost (původní)	Úkol pro tebe (nová)	Obrázky černobílé (původní)	Obrázky barevné (nová)
6 původní	125	19	12		25	
6 nová	135	19		32		19
7 původní	152	18	8		32	
7 nová	143	19		27		30
8 původní	151	17	13		24	
8 nová	152	19		32		16
9 původní	125	17	14		41	
9 nová	119	15		27		16

Poslechové skladby zůstaly u obou verzí nezměněny. Z tabulky č. 2 je patrné, že nejvyšší počet má osmý a nejmenší devátý ročník. Ukázky jsou poté děleny na hudbu umělejší, nejvíce jich je v šestém (35) a nejméně v devátém ročníku (18) a neartifickální, která je nejvíce zastoupena v osmém (18) a nejméně v šestém ročníku (2).

Tabulka 2 – Poslechové skladby

	Počet poslechových skladeb celkem	Artifickální hudba	Nonartifickální hudba
6 původní i nová	37	35	2
7 původní i nová	35	21	14
8 původní i nová	44	26	18
9 původní i nová	28	18	10

Další, v pořadí 3. tabulka, se týká učebnic revidovaných. Předkládá počty poslechových skladeb na CD, množství videoukázek, pracovních úkolů pro žáky, závěrečných pokynů určených k zapamatování a počty rytmických doprovodů písní, zapsaných schematicky. Nejvíce poslechových úryvků je obsaženo v osmém (44), nejméně v devátém ročníku (28). Videoukázky jsou zastoupeny poměrně rovnocenně (21, 17, 15, 16) podobné je to u pracovních úkolů, nazvaných *Úkol pro tebe* (32, 27, 32, 27). Instrukce pro osvojení učiva označených *K zapamatování* jsou uváděny vždy na konci každé kapitoly (14, 15, 19, 15). Schémata rytmických doprovodů k písním jsou v jednotlivých ročnících zařazena v menším počtu (3, 6, 8, 8).

Tabulka 3 – Srovnání příloh a cvičení v revidovaných učebnicích

	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník
CD – poslechové skladby	37	35	44	28
Videoukázky (odkazy)	21	17	15	16
Pracovní úkoly (úkol pro tebe)	32	27	32	27
K zapamatování (shrnutí učiva)	14	15	19	15
Rytmické doprovody písní (schémata)	3	6	8	8

Při konfrontování obou výtisků, původního a revidovaného, nedošlo k výrazným obsahovým změnám. V nových učebnicích jsou hned na začátku přidány očekávané výstupy v souladu s RVP a v závěru učebnice pak seznam videoukázek, jimiž může učitel hodinu obohatit. Velkým problémem ale je, že si pedagog nejdříve musí celý odkaz zadat na klávesnici počítače, aby se k němu vůbec nějakým způsobem dostal, a teprve potom, pokud se ovšem nestane, že je jeho obsah z důvodů autorských práv nedostupný, jej může poskytnout svým žákům. V tomto případě, že se jedná o školní učebnice, měla být právě autorská práva plně zajištěna. V přepracovaných verzích je částečně zredukováno učivo hudební teorie, některé kapitoly jsou přehledněji rozčleněny na podkapitoly, což vede k lepší orientaci. Největší rozdíly byly zaznamenány v 9. ročníku, kde jsou obsaženy informace o hudbě od 90. let po současnost, a to přesně v 15. kapitole. Ty původní verze nezahrnují, neboť byly právě v 90. letech vydány. Je také zcela vynechána samostatná část o nahrávací technice (XI. kapitola). Harmonie v hudbě je v původní učebnici rozdělena do dvou kapitol (VIII a XIII), zatímco revidovaná ji má shrnutou pouze v jedné – osmé kapitole.

10.1 Závady nové verze

Při zpracovávání údajů byly shledány také určité nedostatky v nově přepracovaných učebnicích, které nebyly před tiskem řádně opraveny. Týkají se odkazů k videoukázkám, jež pozbyly možnosti zveřejnění, protože jsou chráněny autorskými právy, ale i chybně uvedenému odkazu, jež neodpovídá skutečnosti. Dochází také k překlepům v textu, mylně uvedeném autorovi skladby či zcela chybějící písni, kterou text v učebnici obsahuje. Veškeré zjištěné nedostatky jsou níže popsány po jednotlivých ročnících.

10.1.1 Učebnice pro 6. ročník

Videoukázka č. 4, v níž mají žáci zhlédnout originální nahrávku písně z roku 1962 *Vánoce, Vánoce přicházejí*, není vzhledem k autorským právům dostupná (s. 70). Stejný případ nastal u videoukázky č. 8, jež se týká dětské opery s názvem *O dvanácti měsíčkách* autorů Z. Svěráka a J. Uhlíře (s. 109). Na konci učebnice, a to v 18. kapitole, je chybně uveden interpret písně *Call Me Maybe*. Omylem je místo Carly Rae Jepsen uvedena Katy Perry. Autorská práva si vyhranila Česká televize.

10.1.2 Učebnice pro 7. ročník

V nové učebnici ve 14. kapitole je notový zápis lidové písně *Měla jsem holoubka* (s.103). První řádek druhé sloky, Nehoukej, nebroukej, můj zlatej holoubku, je zapsán hned pod názvem samotné písně, ale její pokračování je až pod samotným notovým zápisem. Ve druhé sloce tudíž tento první řádek není již obsažen (s. 103).

10.1.3 Učebnice pro 8. ročník

Hned v 1. kapitole neodpovídá faktu videoukázka č. 1 (s. 18), v níž má být dle textu v učebnici píseň *Barcelona* v podání F. Mercuryho a M. Caballé. Namísto ní je představen Martin Vajgl s *Polyrytmickým sólem na bicí*, což je správně zapsáno i v seznamu videoukázek (s. 152). Dalším pochybením je ve 14. kapitole mylně označený autor *Ódy na radost*, kde je uveden W. A. Mozart, místo příslušného L. van Beethovena (s. 107–108).

10.1.4 Učebnice pro 9. ročník

Ve 4. kapitole je zapsán český skladatel Kryštof Harant z Polžic a Bezdrůžic s malým písmenem *h* (s. 35). O Antonínu Rejchovi se v IX. kapitole původní verze dozvíme, že jeho žákem byl známější Ferenc Liszt (s. 55), zatímco revidovaná v 9. kapitole sděluje, že to byl César Franck (s. 63). Dle údajů o Rejchovi patřili oba skladatelé k jeho žákům. V části *Folk, pop a rock*, která je součástí 14. kapitoly, chybí píseň *Všichni jsou už v Mexiku*. Ta je sice v textu uvedena (s. 97), ale v učebnici zahrnutá není a ani obsah ji neuvádí (s. 117).

10.2 Diference v písních

V komparovaných učebnicích nalezneme také odlišnosti v písních. Většina byla ponechána, některé z nich autoři vynechali, jiné naopak přidali. Změny jsou zaznamenány opět po ročnících.

10.2.1 Učebnice pro 6. ročník

Seznam písní je shodný, pouze v nové verzi je navíc píseň W. A. Mozarta z opery *Kouzelná flétna* s názvem *Zvonečků hlas milý* (s. 18–19).

10.2.2 Učebnice pro 7. ročník

V původní učebnici nejsou uvedeny písně *Já do lesa nepojedu*, *Jede, jede poštovský panáček*, *Mateník*. Tyto nová verze obsahuje, ale chybí v ní naopak *Drnová chajda*, *Ej, od Buchlova*, *Když jsem já šel tou putimskou branou*, *Nechal mě můj milej* a *Není nutno*, které jsou součástí učebnice prvotní.

10.2.3 Učebnice pro 8. ročník

Písně *Když mě brali za vojáka*, *Růže kvetou dál*, *Týnom, tánom*, a *Ukolébavka kmene Koka* nejsou zahrnuty v učebnicích původních. V těch naopak figurují, oproti revidované verzi písně *Akordy*, *Fernando*, *Jen vítr to ví*, *Zelené pláně* a *Zpíval je rokenrol, nic víc*.

10.2.4 Učebnice pro 9. ročník

Prvotní učebnice neuvádí staročeskou koledu *In hoc anni circulo* a píseň *Jožin z bažin*, které najdeme v přepracované verzi. Ostatní písně jsou v obou shodné. Pouze píseň *Všichni jsou už v Mexiku*, kdy text nové učebnice uvádí (s. 97), že je její součástí, zde schází a není zapsána ani v abecedním seznamu (s. 150).

Do následné komparace s revidovanými českými SPN učebnicemi byly zařazeny rakouské učebnice Club Musik 1–4, které odpovídají totožné věkové kategorii žáků.

11 KOMPARACE REVIDOVANÝCH ČESKÝCH UČEBNIC HUDEBNÍ VÝCHOVY S RAKOUSKÝMI

Vybrané přepracované učebnice Hudební výchova 6.–9. ročníku (3. upravené vydání), dále jen HV (Alexandros Charalambidis a kol.) jsou používány na 2. stupni základních škol a odpovídajících ročnících víceletých gymnázií v České republice a v totožných ročnících v Rakousku je to Club Musik 1–4, dále jen CM (Gerhard Wanker, Bernhard Gritsch a Maria Schausberger), podle nichž se vyučuje na gymnáziích, MS a AHS školách.

Obojí učebnice pojímají značné množství informací určených k zapamatování. Rakouské učebnice jsou zaměřeny více prakticky, protože obsahují velké kvantum rytmických cvičení. Ta jsou zapsaná schematicky, vždy s doprovodem rytmických hudebních nástrojů či hrou na tělo. Rytmizace je navíc přidána i ke zpívaným písním a k některým poslechovým skladbám. České učebnice bohužel nedisponují žádnými rytmickými

cvičeními, učitel si je musí vytvářet sám, případně vyhledávat jejich předlohy na internetu.

VITAMIN-RAP Gerhard Wanker, Bernhard Gritsch, Maria Schausberger
nach Georg Lenger

1. Stimme
Ki - wi, Ki - wi, Ki - wi, Ki - wi, Ki - wi, Ki - wi, Ki - wi.

2. Stimme
A - na - nas, Ba - na - nas, A - na - nas, Ba - na - nas.

3. Stimme
Man - go, Man - go, Man - go, Man - go, Man - go, Man - go, Man - go, uh!

4. Stimme
Äp - fel und Sta - chel - beer'n, Äp - fel und Sta - chel - beer'n.

5. Stimme
O - - - ran - geade, O - - - ran - geade.

Obrázek 4 – Ukázka rytmizace z učebnice CMI, s.55

Rozložení učiva je obdobné v českých i rakouských, první dva ročníky jsou více zaměřeny na hudební teorii, hudební formy, lidovou hudbu a lidové tradice a hudební skladatele. To, co v 6. a 7. ročníku u českých nenajdeme, jsou informace o hudebních nástrojích. Je pravda, že toto učivo je vcelku detailně zahrnuto na 1. stupni, tedy lze předpokládat, že žáci již vědomostmi o nich disponují. Druhé dva ročníky se opět analogicky shodují, a to tím, že se věnují vývoji jak umělé, tak přirozené hudby, samozřejmě vždy s orientací na danou zemi a jejich hudební kulturu, především pak na to, co je pro ni významné a typické. Lze tak vyzdvihnout B. Smetanu, A. Dvořáka a Z. Fibicha, nejvýznamnější naše komponisty a na straně druhé zase dynastii Straussů, zejména slavný Radeckého pochod spojený s již tradičně konaným Novoročním koncertem ve Vídni.

U rakouských je na příložených CD mnohem více poslechových skladeb, ale i hudebních podkladů k písním a již zmiňovaných doprovodných materiálů k rytmickým cvičením. Právě hudební podklady jsou pro žáky při zpěvu zajímavější, než jen učitelova hra na nástroj a hodinu tak více obohatí.

Tance v českých učebnicích nejsou zastoupeny vůbec. Autoři učebnic navrhuje některé taneční kroky vyzkoušet, ale v žádném případě nejsou uvedeny návody ani doporučení, jak při nich postupovat. Největší překážkou bývá nedostatek prostoru v učebnách. Lze tedy tvrdit, že provedení jakýchkoli tanců v běžné třídě není za těchto podmínek realizovatelné. V rámci mezipředmětových vztahů je možné doporučit zařazení tanců do hodin tělesné výchovy, aby si žáci osvojili alespoň základní kroky (polka, valčík a další).

Rakouské učebnice naopak tance uvádějí i s choreografiemi. Ty jsou vysvětleny individuálně po taktech či skupinách taktů, vždy s popisem jednotlivých tanečních prvků a doplněny obrazovým materiálem. Taneční části praktikují také v tělocvičnách, či velkých učebnách, samozřejmě vždy dle svých možností.

Tanzbeschreibung zum Sechssersschritt

Ausgangsstellung

Flankenkreis, B innen, M außen,
Hände in Brusthöhe gefasst

Takt 1–2
6 Gehschritte in Tanzrichtung (gegen den Uhrzeiger) vorwärts, li beginnen, Schritt 6 ist Beistellschritt

Takt 3–4
6 Gehschritte rückwärts, li beginnen, Schritt 6 ist Beistellschritt, Hände lösen

Takt 5
B gehen 3 Schritte auf der Kreisbahn vor (li-re-li), M bleiben stehen.

Takt 6
B bleiben stehen, M gehen 3 Schritte vor (li-re-li), auf dem 3. Viertel drehen sich beide zueinander.

Takt 7
Auf Schlag 1 und 2 in die Hände der Partnerin/des Partners klatschen.

Auf Schlag 3 auf die eigenen Oberschenkel patschen.

Takt 8
Auf Schlag 1 leicht in die Knie gehen und Schwung holen.

Auf Schlag 2 beidbeinig in die Tanzrichtung hüpfen. Auf Schlag 3 Pause.

Takt 9
M bleiben stehen, B gehen mit 3 Schritten zum nächsten M vor (li-re-li).

Ausführungsmöglichkeiten

1. Es wird nur getanzt.
2. Es wird getanzt und gesungen:
Die Takte 1–4 werden im Stillstand gesungen, die Takte 5–9 werden getanzt.
3. Singfassung ohne Tanz (im Sitzen):
Teil A wird gesungen, im Teil B werden die Aktionen mit körpereigenen Instrumenten ausgeführt.

Obrázek 5 – Ukázka tance z učebnice CMI, s 45

Kladně lze v rakouských učebnicích hodnotit postoj ke správnému dýchání, tvoření vokálů a přesné artikulaci, k nimž je možné použít opět hudební podklady, spojené

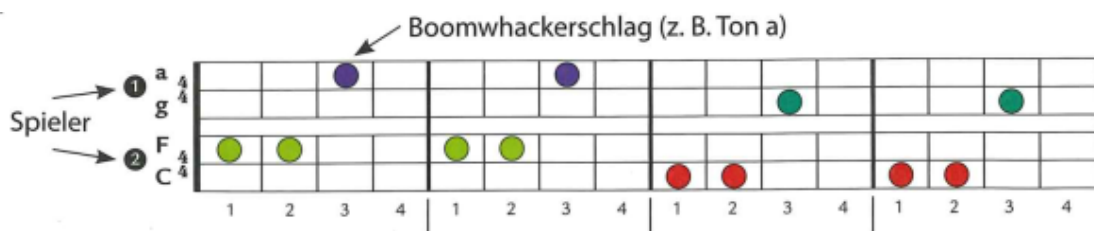
s rytmicizací. Odpovídající tvoření tónu, artikulace a hlasová hygiena je uvedena už v CM1, což je logičtější, neboť si žáci celou hlasovou hygienu osvojují hned od začátku. Vokály se upevňují v pořadí o-u-a-i-e/ó-ů-á-í-é. Často bývají kombinovány s rytmicizací textu tak, aby žáci při zpěvu dokázali krátké a dlouhé vokály používat. Obdobné učivo je zahrnuto v české učebnici až v 7. ročníku, chybí ale jakékoli příklady pro rozezpívání.

Z následující tabulky č. 4 je patrné, že rakouské učebnice uvádějí pro žáky celou řadu pracovních úkolů, příkladů a doporučení, jež jsou v každé kapitole označeny červeným trojúhelníkem. A to, že jich není málo, dokládá jejich počet (CM1–4 /143, 84, 82, 66). Nejvíce jich je zastoupeno v CM1, a to 143. Naše učebnice obsahují úkolů podstatně méně a v revidovaných verzích, jež byly součástí komparace, jsou označeny popiskem *Úkol pro tebe* (tab. 1 a 3). Nejvyšší počet nalezneme v 6. a 8. ročníku, a to je shodně 32. Tabulka předkládá rovněž počty jednotlivých CD, DVD a videí. Z ní je patrné, že rakouské učebnice obsahují větší množství nejen poslechových skladeb, ale i videoukázek a pracovních úkolů. Zahrnují také rytmické doprovody k písním, jichž je co do počtu o něco méně než v českých učebnicích (3, 6, 8, 8 / 6, 9, 3, 2). České učebnice mají vždy na konci každé kapitoly stručné shrnutí učiva, zatímco rakouské předkládají žákům opakovací kvízy (14, 15, 19, 15 / 34, 32, 26, 23).

Tabulka 4 – Srovnání HV 6–9 a CM1–4

	HV6	CM1	HV7	CM2	HV8	CM3	HV9	CM4
CD – poslechové skladby	37	41	35	31	44	81	28	71
Videoukázky (v HV odkazy)	21	16	17	17	15	53	16	23
Pracovní úkoly (úkol pro tebe)	32	143	27	84	32	82	27	66
K zapamatování (shrnutí učiva)	14	–	15	–	19	–	15	–
Opakovací kvíz	–	34	–	32	–	26	–	23
Rytmické doprovody písní (schémata)	3	6	6	9	8	3	8	2
Boomwhackers Schéma doprovodu	–	1	–	1	–	–	–	–

Zajímavostí v CM1 a 2 je používání melodických trubek Boomwhackers, jež lze kombinovat s různými hudebními nástroji nebo se zpěvem.

Obrázek 6 – Ukázka zápisu pro práci s Boomwhackers

V tabulce č. 5 je uveden celkový přehled rakouských učebnic. Objevuje se v ní srovnání počtu jednotlivých stop na CD (rytmická cvičení, písně na playback, poslechové skladby, tance, rozezpívání, artikulace, hudební hádanky a kvízy), DVD (videa, multimedialní hry, poslechové analýzy, učební hry, animace) a přímo v učebnicích nalezneme pracovní úkoly, příklady a doporučení, a to vše v rámci zkoumaných čtyř rakouských učebnic Club Musik 1–4. Celkový počet stop na CD je v CM1 (118), CM2 (108), nejvíce v CM3 (172) a nejméně jich obsahuje CM4 (37). S přehledem vedou poslechové skladby (41, 31, 81, 71, řazeno od CM1–4), hned za nimi si stojí cvičení – rozezpívání, artikulace, hudební hádanky a kvízy (44, 42, 67, 37), následují písně na playback (22, 20, 17, 9), rytmická cvičení (7, 9, 4, 5) a nejméně jsou zastoupeny tance (4, 6, 3, 2). V případě DVD je celkově nejvyšší počet nahrávek u CM3 (53), podstatně méně má CM4 (23), nejméně potom CM2 (17) a CM1 (16). Co se týká DVD ukázek, nejvyšší počet zaujímají videa (2, 3, 45, 14), o něco méně pak multimedialní hry (7, 9, 4, 5) a poslechové analýzy (2, 1, 2, 4). Učební hry jsou obsaženy pouze v CM1 (5) a CM2 (4), další dvě učebnice již tyto hry nepojímají. Ve všech učebnicích jsou začleněny pracovní úkoly, příklady a doporučení, vždy označené červeným trojúhelníčkem (CM1–CM4: 143, 84, 82, 66).

Tabulka 5 – Celkový přehled všech položek obsažených v učebnicích CM1–4

	CM1	CM2	CM3	CM4
CD – celkem	118	108	172	124
CD – rytmická cvičení	7	9	4	5
CD – playback – písně	22	20	17	9
CD – poslechové skladby	41	31	81	71
CD – tance	4	6	3	2
CD – rozezpívání, artikulace, hudeb. hádanky, kvízy	44	42	67	37
DVD – celkem	16	17	53	23
DVD – videa	2	3	45	14
DVD – multimediální hry	7	9	4	5
DVD – poslechová analýza	2	1	2	4
DVD – učební hry	5	4	–	–
DVD – animace	–	–	2	–
Pracovní úkoly, příklady a doporučení	143	84	82	66

Komparace dokazuje, že rakouské učebnice obsahují mnohem větší množství CD nahrávek. Zahrnují kromě poslechových skladeb (CM1–CM4: 41, 31, 81, 71) také rytmická cvičení, písně na playback, tance a rozezpívání, artikulaci, hudební hádanky a kvízy. České nabízejí pouze poslechové skladby (HV6-9: 37, 35, 44, 28 – tab. 2). Kolik mají české a rakouské učebnice poslechových skladeb je zřejmé z tabulky č. 4 (HV6/CM1 – 37/41, HV7/CM2 – 35/31, HV8/CM3 – 44/81, HV9/CM4 – 28/71). Lze usoudit, že právě počet poslechových skladeb je v rakouských učebnicích celkově vyšší než v českých. Největší rozdíly jsou mezi CM3 a 4 a 8. a 9. ročníkem. CM3 má o 37 poslechových skladeb více než HV8 a CM4 dokonce o 43 více než je v HV9. Rovněž srovnání DVD je oproti našim učebnicím, jež uvádějí výlučně napsané odkazy, značně propracovanější u rakouských, neboť k učebnici náleží disk právě s DVD ukázkami. Ty zahrnují jak videa, multimediální hry, poslechové analýzy, hry pro výuku, ale i další animace. Český pedagog si musí odkazy sám přepsat do vyhledávače, připravit se tudíž před hodinou, uložit si je, pokud jsou ještě dostupné a teprve poté je může použít pro výuku. Videoukázky jsou co do počtu téměř obdobné (HV6/CM1 – 21/16, HV7/CM2 – 35/31, HV8/CM3 – 15/53, HV9/CM4 – 16/23), největší rozdíl je 38, a to u HV8/CM3–15/53 ve prospěch učebnice Rakouska. Co se týká doprovodů písní HV a CM, jsou ve většině případech opatřeny akordovými značkami, podle kterých učitelé aplikují improvizaci vlastního doprovodu. Rakouští pedagogové jsou navíc zvýhodněni tím, že mají k dispozici také playbacky jednotlivých doprovodů na CD. Stejným způsobem mohou používat i rytmická cvičení, jež mají své nahrávky opět na CD disku. Obdobné to

je také s tanečními materiály, k nimž jsou v učebnicích předloženy podrobné instrukce nácvičku s fotografiemi, což umožní kvalitnější pochopení a rychlejší osvojení tance. Naše revidované učebnice uvádějí schémata rytmických doprovodů k písním v menším množství k praktickému využití (HV6–9 / 3, 6, 8, 8) většinou Orffových nástrojů. Jakékoli tance či návody pro ně však zcela chybí, stejně tak, jako hra na tělo či využívání oblíbených Boomwhackers.

Rakouské učebnice přinášejí také mnohem více pracovních úkolů (143, 84, 82, 66) než naše (32, 27, 32, 27). Místo shrnutí učiva v závěru kapitol českých revidovaných učebnic (14, 15, 19, 15) přinášejí CM1–4 souhrnné opakovací kvízy (34, 32, 26, 23).

11.1 Zhodnocení komparace

Učebnice Club Musik 1–4 obsahují značné množství informací určených k zapamatování. Ve srovnání s českými (HV 6.–9. ročník, Charalambidis) se v nich vyskytuje množství rytmických cvičení s doprovodem jednoduchých hudebních nástrojů, jež jsou v našich učebnicích zastoupeny mnohem méně. Rytmizace je navíc přidána i ke zpívaným písním a k některým poslechovým skladbám. Rozložení učiva je obdobné jako u nás, učivo se zaměřuje na základy hudební teorie, hlasovou výchovu, dějiny hudby a vývoj moderní populární hudby. CD disponují větším množstvím poslechových skladeb, hudebních podkladů k písním a schémata k rytmickým cvičením. Tance jsou uváděny i s choreografiemi, v našich učebnicích na 2. stupni výuka tanců není obsažena vůbec. Stejně je to i v případě správného dýchání, tvoření vokálů a přesné artikulace, k nimž je možné použít opět hudební podklady spojené s rytimizací. Žákům je nabídnuta celá řada úkolů, jež jsou v každé kapitole označeny červeným trojúhelníkem. V příložené tabulce č. 5 jsou zapsány počty jednotlivých CD, DVD a videí. Podle zkušeností s výukou hudební výchovy na základní škole lze konstatovat, že rakouské učebnice jsou nabitý nejen velkým množstvím učiva, ale i úkolů, jež by měli žáci během celého školního roku zvládnout. Při inkluzivním vzdělávání, s přihlédnutím k individuálním schopnostem, dispozicím, ale i častým poruchám učení, zcela jistě nelze dosáhnout stoprocentních výsledků.

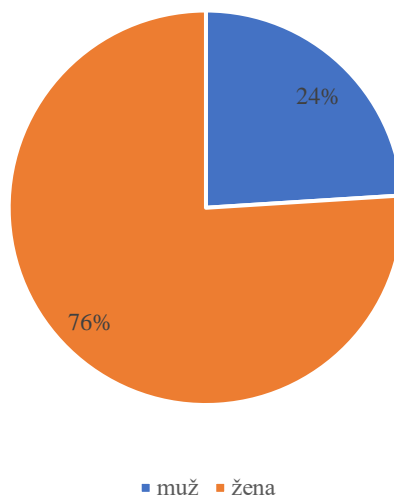
12 DOTAZNÍKOVÁ FORMA ŠETŘENÍ

Kvantitativní průzkum se zaměřil na učebnice hudební výchovy 6.–9. ročníku (Charalambidis), při němž byly do 300 náhodně vybraných základních škol a odpovídajících ročníků víceletých gymnázií v České republice zaslány dotazníky.

Respondenti, v tomto případě učitelé hudební výchovy, anonymně odpovídali na 17 otázek, které se týkaly pohlaví, délky pedagogické praxe a dosaženého vzdělání v oboru hudební výchova. Poslední otázky byly zaměřeny přímo na učebnice, jejich aplikaci v hodinách a další preference týkající se složek hudební výchovy. Cílem pak bylo zjistit aprobovanost pedagogů, kolika roky pedagogické praxe disponují, zda používají k výuce hudební výchovy dostupné učebnice či sami improvizují pomocí dosažitelných materiálů, jestli je současné učebnice uspokojují či nikoli a zda jim vyhovují. V závěru dotazníku otázky směřovaly k diagnostikování činností, jež jsou v hodinách nejvíce či nejméně preferovány a týkaly se zpěvu, poslechu, hudební teorie, rytmické či hudebně-pohybové složky.

Otázka č. 1 – Jste muž nebo žena?

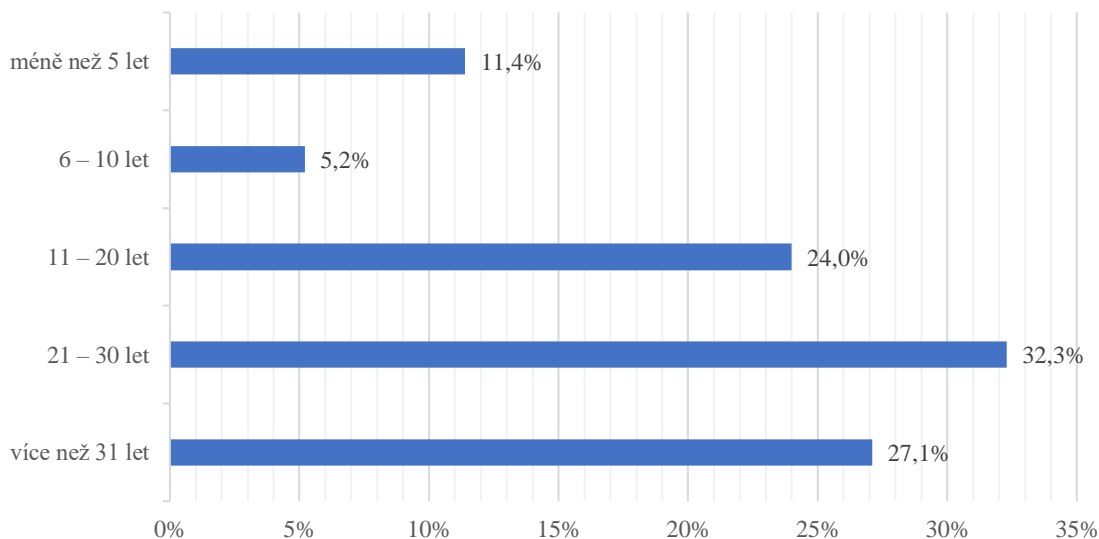
Do dotazníkového šetření se zapojilo celkem 96 učitelů, z toho 73 žen a 23 mužů. Z grafu je patrné, že ve školách stále převládá vyšší obsazenost žen než mužů.

Graf 1 – Otázka č. 1

Otázka č. 2 – Jaká je délka vaší pedagogické praxe?

Tuto otázku respondenti zodpovídali podle předložených kategorií – méně než 5 let, 6–10 let, 11–20, 21–30 a více než 31 roků pedagogické praxe. Nejvíce, 32 respondentů, což činí 32,3 %, spadá do rozmezí mezi 21 až 30 lety, hned je následuje s 27,1% skupina 26 profesně nejstarších, kteří jsou ve školství více než 31 roků. O něco méně, 24 %, je 23 dotázaných, co učí 11 až 20 let. Rozmezí do 5 let praxe zaznamenalo 11 respondentů a zaujímají tak 11,4 %. Nejmenší část tvoří kategorie 6–10 let, a to 5,2 %, 5 osob.

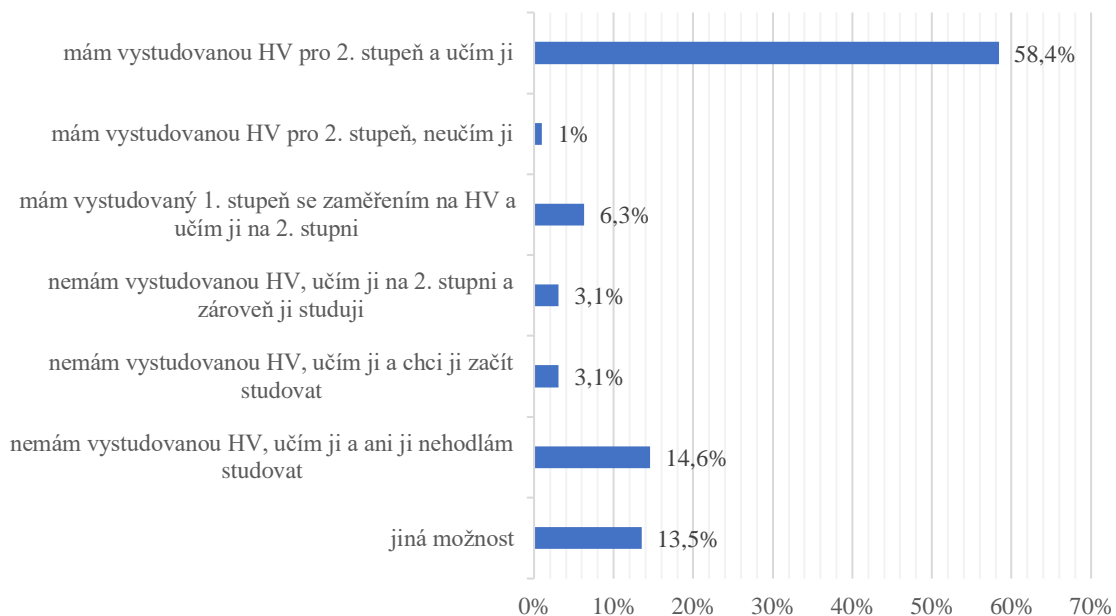
Graf 2 – Otázka č. 2

Otázka č. 3 – Vaše dosažené vzdělání v oboru hudební výchova

- mám vystudovanou HV pro 2. stupeň, učím ji
- mám vystudovanou HV pro 2. stupeň, neučím ji
- mám vystudovaný 1. stupeň se zaměřením na HV a učím ji na 2. stupni
- nemám vystudovanou HV, učím ji na 2. stupni a zároveň ji studuji
- nemám vystudovanou HV, učím ji a chci ji začít studovat
- nemám vystudovanou HV, učím ji a ani ji nehodlám studovat
- jiná možnost

Záměrem v šetření bylo zjistit, zda pedagogové disponují vzděláním v oboru hudební výchova, přičemž měli možnost vybírat své odpovědi z těchto eventualit: mám vystudovanou HV pro 2. stupeň a učím ji odpovědělo celkem 56 respondentů, to je 58,4 %, mám vystudovanou HV pro 2. stupeň, neučím ji a proč (učím jazyky) odpověděl 1 dotázaný, což je 1 %.

Těch, kteří vystudovali 1. stupeň se zaměřením na HV a učí ji na 2. stupni zareagovalo 6 a to je 6,3 %. Učitelé, jež HV nemají vystudovanou, ale momentálně ji studují, byli 3 s 3,1 %, stejně jako ti, co HV učí a chtějí ji začít studovat. 14 respondentů přiznalo, že sice HV učí, ale studovat ji určitě v budoucnu nehodlají – 14,6 %. Zbývajících 13 odpovídajících, 13,5 % odpovědělo na otázku jiná možnost, ale žádnou konkrétní odpověď už nevedli.

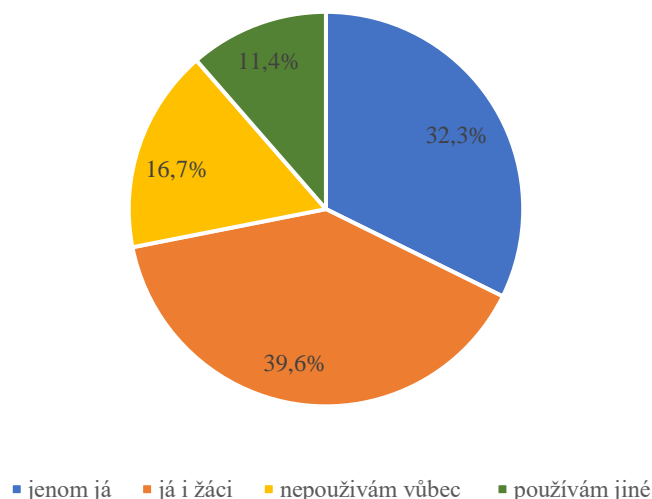
Graf 3 – Otázka č. 3

Otázka č. 4 – Učebnice HV (Charalambidis, SPN Praha) používám:

- jenom já
- já i žáci
- nepoužívám vůbec
- používám jiné a jaké

Dotaz byl orientován obecně na učebnice všech ročníků (6.–9.), zejména pak na to, zda učebnice mají k dispozici či nikoli. Používání výhradně učitelem uvedlo 31 respondentů (32,3 %), jeden připsal, že je upotřebí jen zřídka, další občas. Celkově 38 pedagogů (39,6 %) sdělilo, že učebnice využívají i žáci, jedna odpověď zněla, že je s žáky používá jen výjimečně protože s nimi dotázaný není spokojen, neboť nejsou kreativní a pro žáky přitažlivé. Celkem 16 z 96 dotázaných, tyto učebnice k výuce nepotřebuje vůbec (16,7 %). Jednou z možných odpovědí bylo používání jiných zdrojů výuky a popř. jakých. Více než 11 % dotázaných zvolilo právě tuto odpověď. Odpovědi respondentů byly různé, a to například využívání materiálů získaných především letitými zkušenostmi nebo operativní reakce. Jeden z odpovídajících popsal sice učebnici jako zastaralou, ale za léta používání si na strukturu a obsah učebnice zvykl. Pouze dva z celkových 96 účastníků dotazníku odpovědělo, že k výuce hudební výchovy využívá novou učebnici od nakladatelství Fraus¹⁹. Mezi další z individuálních odpovědí účastníků patřilo používání vlastních zpěvníků a materiálů, převážně *Já písnička 1-3*.

¹⁹ Dosud byla vydána však pouze jedna učebnice dohromady pro 6. a 7. ročník.

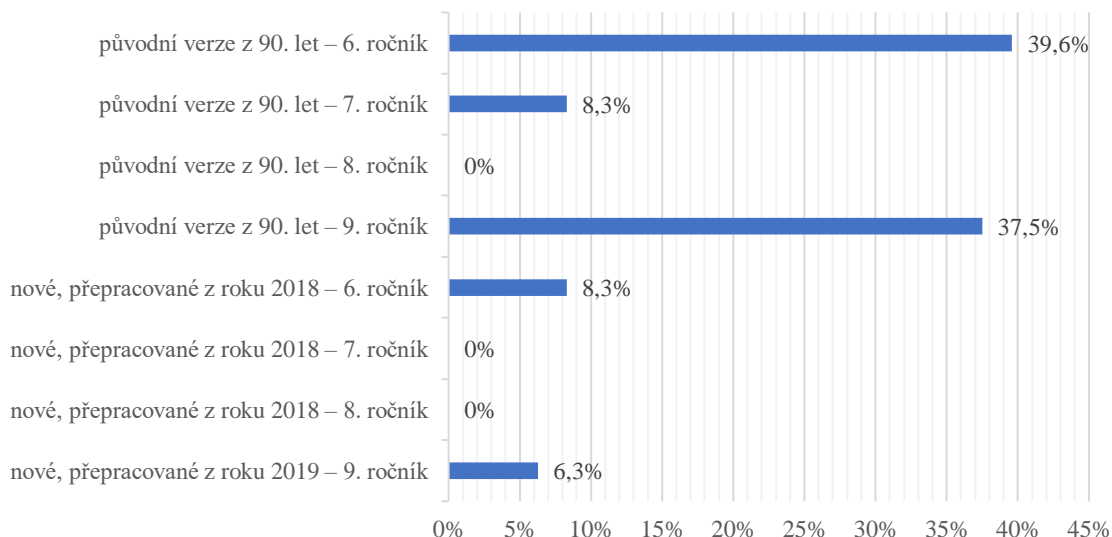
Graf 4 – Otázka č. 4

Otázka č. 5 – Učebnice HV (Charalambidis, SPN Praha) byly v letech 2018/2019 přepracovány a zaktualizovány. Které z nich máte ve škole k dispozici? (zaškrtněte u všech ročníků)

- původní verze z 90. let – 6. ročník
- původní verze z 90. let – 7. ročník
- původní verze z 90. let – 8. ročník
- původní verze z 90. let – 9. ročník
- nové, přepracované z roku 2018 – 6. ročník
- nové, přepracované z roku 2018 – 7. ročník
- nové, přepracované z roku 2018 – 8. ročník
- nové, přepracované z roku 2019 – 9. ročník

Respondenti odpovídali na otázku, zda mají ve škole učebnice původní či revidované. Opět se dotaz týkal všech čtyř ročníků (6.–9.). Stále nejvíce jsou používány učebnice 6. ročníku původního vydání, 38 odpovědí, tedy 39,6 %. Mnohem méně zaznamenalo 7. ročník, pouhých 8 respondentů, 8,3 %. Na otázku, zda mají ve škole původní verzi 8. ročníku neodpověděl nikdo, tedy 0 %, čímž lze konstatovat, že tento ročník je zřejmě co do používání nejméně zastoupený. Naopak 9. ročník označilo 36 dotázaných, 37,5 %, a to je téměř shodné s nejvíce využívaným 6. ročníkem.

Na používání přepracované verze 6. ročníku zareagovalo 8 respondentů, což činí 8,3 %. Vybavenost ve školách novými učebnicemi 7. a 8. ročníku je zřejmě nízká, neboť tuto variantu nevybral žádný z dotázaných, tedy 0 %. Používání učebnice revidovaného 9. ročníku zaujímá se 6 odpověďmi 6,3 %.

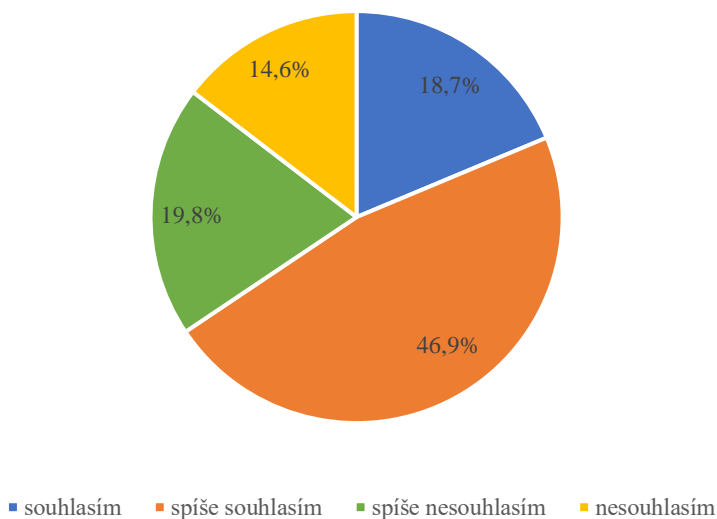
Graf 5 – Otázka č. 5

Jak již bylo výše v práci zmiňováno, posloupnost kapitol není zvolena vhodně k časové ose vývoje hudby. Témata kapitol jsou různě přeskakována napříč desetiletími, ale i staletími. Následujících několik otázek se týká spokojenosti učitelů s posloupností kapitol v jednotlivých ročnících.

Otázka č. 6 – Učebnice HV pro 6. ročník (Charalambidis, SPN Praha) mi svou posloupností kapitol vyhovují:

- souhlasím
- spíše souhlasím
- spíše nesouhlasím
- nesouhlasím

S učebnicí 6. ročníku je plně spokojeno 18 respondentů, 18,7 %. Spíše souhlasila téměř polovina z celkového počtu odpovědí, tedy 45 dotázaných, což činí 46,9 %. Spíše nesouhlasilo 19,8 % a odpovědělo 19 respondentů. Nesouhlasné stanovisko zaujalo 14,6 %, což je 15 odpovědí.

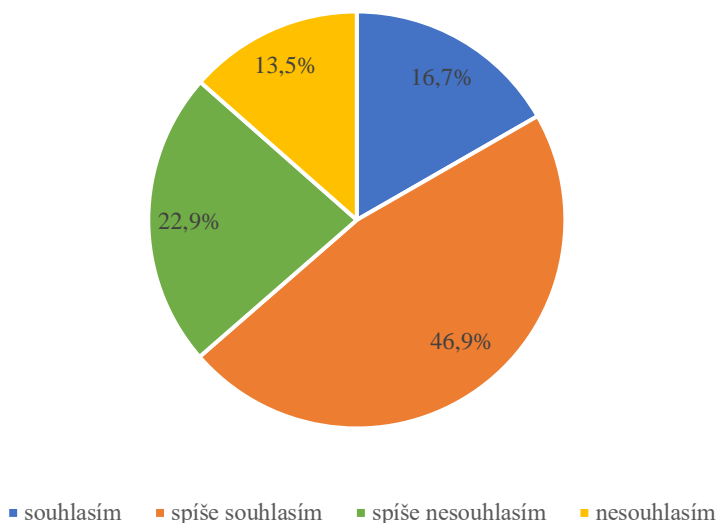

Graf 6 – Otázka č. 6

Otázka č. 7 – Učebnice HV pro 7. ročník (Charalambidis, SPN Praha) mi svou posloupností kapitol vyhovují:

- souhlasím
- spíše souhlasím
- spíše nesouhlasím
- nesouhlasím

Za 7. ročník svůj zcela souhlasný postoj vyjádřilo 16,7 %, což je 16 respondentů, spíše souhlasilo 46,9 %, tedy 45 odpovídajících. K silnějšímu postoji nesouhlasu se přiklání 22 dotázaných, což dává necelých 23 %. Jasně odmítavě se postavilo 13 dotázaných, což činí 13,5 %.

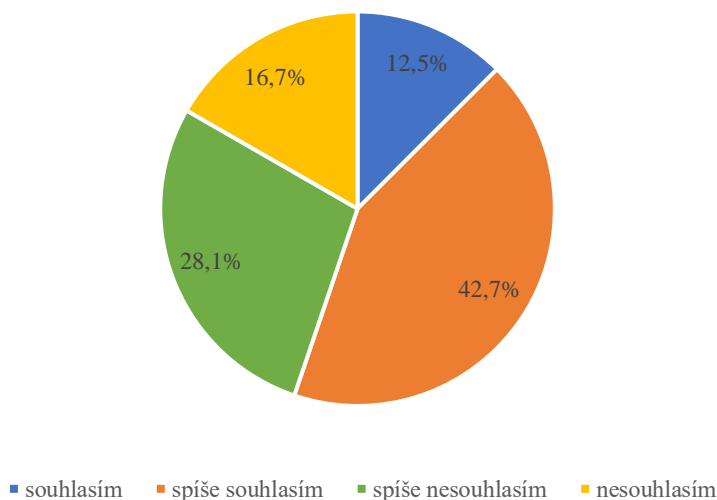

Graf 7 – Otázka č. 7

Otázka č. 8 – Učebnice HV pro 8. ročník (Charalambidis, SPN Praha) mi svou posloupností kapitol vyhovují:

- souhlasím
- spíše souhlasím
- spíše nesouhlasím
- nesouhlasím

To, že posloupnost kapitol v 8. ročníku vyhovuje 16 dotázaným, tedy souhlasí, činí 12,5 %. Spíše souhlasilo opět nejvíce respondentů, celkem 41, a to je 42,7 %. Spíše nesouhlasilo 27 odpovídajících, což je 28,1 % a odmítavý postoj zaujalo 16 respondentů, kteří získali 16,7 % z celkového počtu zúčastněných.

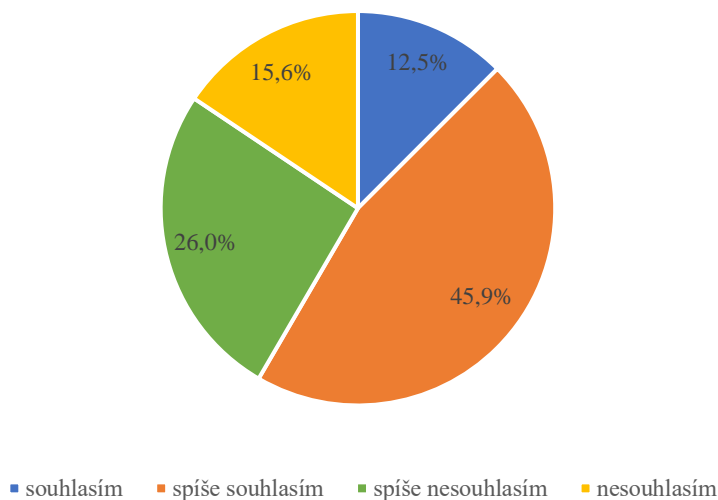

Graf 8 – Otázka č. 8

Otázka č. 9 – Učebnice HV pro 9. ročník (Charalambidis, SPN Praha) mi svou posloupností kapitol vyhovují:

- souhlasím
- spíše souhlasím
- spíše nesouhlasím
- nesouhlasím

Jak navazují jednotlivé kapitoly na sebe, souhlasí 12 dotazovaných, to je 12,5 %, spíše souhlasí opět téměř polovina, 44 respondentů, tedy 45,9 %. Těch, kteří s posloupností kapitol spíše nesouhlasí je 25, a tudíž tato skupina dosahuje 26 %. Nesouhlasilo 15,6 % a jejich počet dosáhl 15 odpovídajících.

Graf 9 – Otázka č. 9

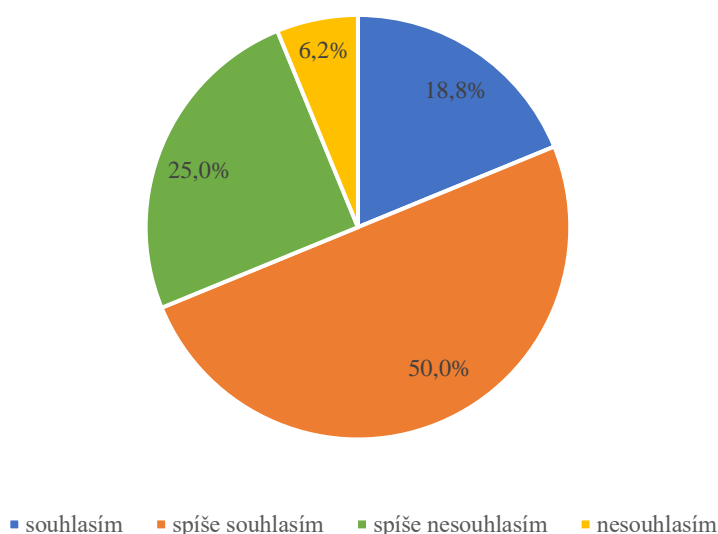
Následující čtyři otázky se soustřeďují na obsahovou stránku učebnic pro jednotlivé ročníky. V šestém a sedmém ročníku kapitoly na sebe obsahově nenavazují a jsou zaměřeny spíše na učení pojmů souvisejících s hudební výchovou. Velmi okrajově je zde zmiňován historický vývoj hudby.

Naproti tomu učebnice pro 8. a 9. ročník jsou již více orientovány na dějiny artificiální a nonartificiální hudby. Obsah učebnice osmého ročníku je cílený na světovou hudbu, a to vážnou i populární. Učebnice devátého ročníku se věnuje pouze hudbě české.

Otázka č. 10 – Učebnice HV pro 6. ročník (Charalambidis, SPN Praha) mi po obsahové stránce vyhovují:

- souhlasím
- spíše souhlasím
- spíše nesouhlasím
- nesouhlasím

Na otázku, zda učebnice vyhovují po obsahové stránce, souhlasilo 18 respondentů, to je 18,8 %. Přesná polovina, 48 spíše souhlasilo a dosáhli tak 50 %. Spíše nesouhlasilo 24 dotázaných, tedy 25 % a nesouhlasilo 6 dotázaných s 6,2 %.

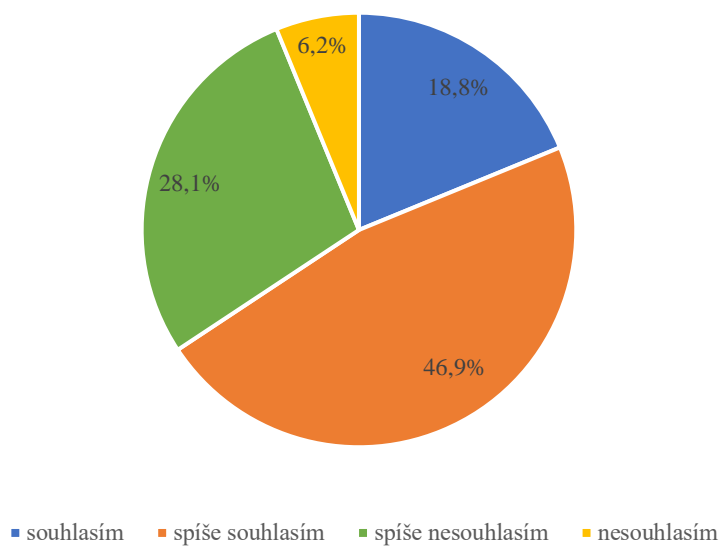

Graf 10 – Otázka č. 10

Otázka č. 11 – Učebnice HV pro 7. ročník (Charalambidis, SPN Praha) mi po obsahové stránce vyhovují:

- souhlasím
- spíše souhlasím
- spíše nesouhlasím
- nesouhlasím

S obsahovou stránkou učebnice 7. ročníku je plně spokojeno 18 respondentů, 18,8 %. Spíše souhlasila téměř polovina z celkového počtu odpovědí, tedy 45 dotázaných, což činí 46,9 %. Spíše nesouhlasilo 28,1 % a odpovědělo celkem 27 respondentů. nesouhlasné stanovisko zaujalo 6,2 %, což je 6 odpovědí.

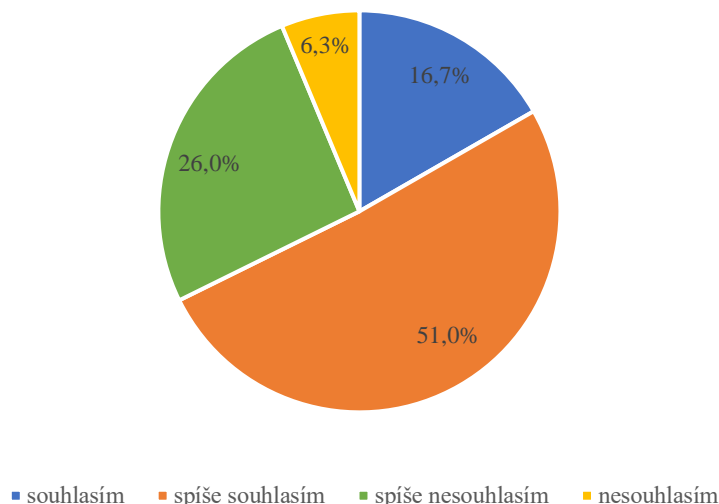

Graf 11 – Otázka č. 11

Otázka č. 12 – Učebnice HV pro 8. ročník (Charalambidis, SPN Praha) mi po obsahové stránce vyhovují:

- souhlasím
- spíše souhlasím
- spíše nesouhlasím
- nesouhlasím

Obsahovou stránku za 8. ročník zhodnotilo a souhlasný postoj vyjádřilo 16,7 %, což je 16 respondentů, spíše souhlasilo 51 %, tedy 49 odpovídajících, což je více než polovina. 26 %, tedy 25 respondentů vyjádřilo, že spíše nesouhlasí a jasně odmítavě se postavilo 6 dotázaných, což činí 6,3 %.

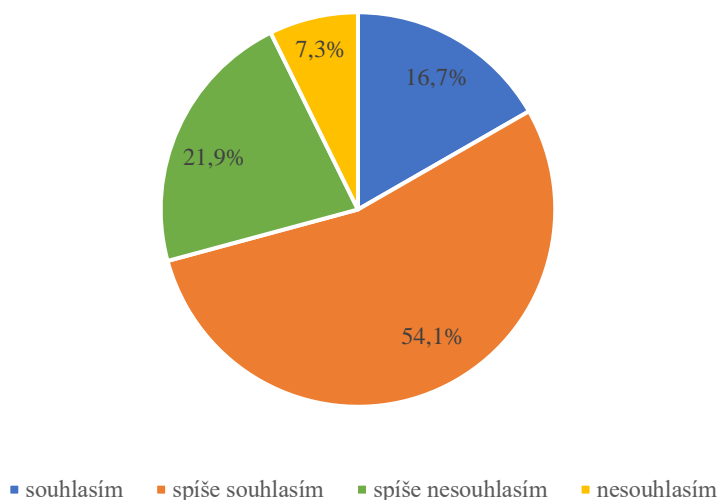

Graf 12 – Otázka č. 12

Otázka č. 13 – Učebnice HV pro 9. ročník (Charalambidis, SPN Praha) mi po obsahové stránce vyhovují:

- souhlasím
- spíše souhlasím
- spíše nesouhlasím
- nesouhlasím

S učebnicí 9. ročníku a její obsahovou stránkou je plně spokojeno 16 respondentů, tedy 16,7 %. Spíše souhlasila více než polovina z celkového počtu odpovědí, tedy 52 dotázaných, což činí 54,1 %. Spíše nesouhlasilo 21,9 % a odpovědělo 21 respondentů. Nesouhlasné stanovisko zaujalo 7 dotázaných, což je 7,3 % z celkových odpovědí.

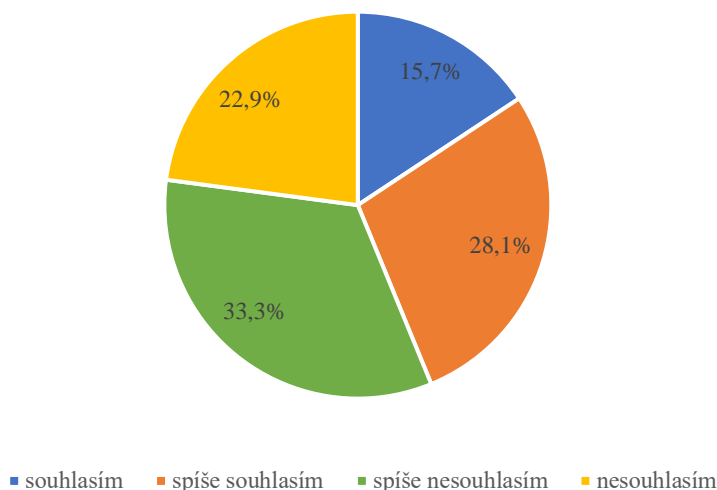

Graf 13 – Otázka č. 13

Otázka č. 14 – Při přípravě na vyučovací hodinu je pro mě učebnice (Charalambidis, SPN Praha) hlavní pomůckou, ze které vycházím:

- souhlasím
- spíše souhlasím
- spíše nesouhlasím
- nesouhlasím

Bylo zjištěno, že pro učitele není učebnice hudební výchovy jediným materiálem, ze kterého čerpají. S jejím používáním v hodinách hudební výchovy souhlasilo 15 dotazovaných, to je 15,6 %, spíše souhlasilo 27 respondentů, tedy 28,1 %. Těch, kteří spíše nesouhlasí je 32 a tudíž tato skupina dosahuje 33,3 %. S tím, že učebnici jako hlavní pomůcku nepreferují a nesouhlasili tak bylo 22, a to je 22,9 %.

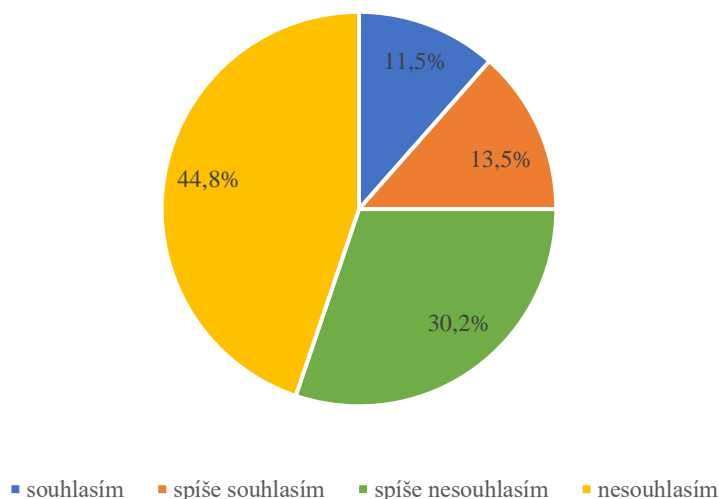

Graf 14 – Otázka č. 14

Otázka č. 15 – Při přípravě na vyučovací hodinu používám také metodickou příručku k této učebnici

- souhlasím
- spíše souhlasím
- spíše nesouhlasím
- nesouhlasím

To, že mají učebnice také metodické příručky, bylo podle odpovědí zaznamenáno, že je většina učitelů při přípravě na hodiny nevyužívá. Zcela odmítavě se postavilo, nesouhlasilo 43 respondentů, to dává 44,8 %. Spíše nesouhlasilo 29, to je 30,2 %. S používáním příručky souhlasilo jen 11 dotázaných, což je 11,5 % a spíše souhlasilo 13 respondentů, což činí 13,5 %.

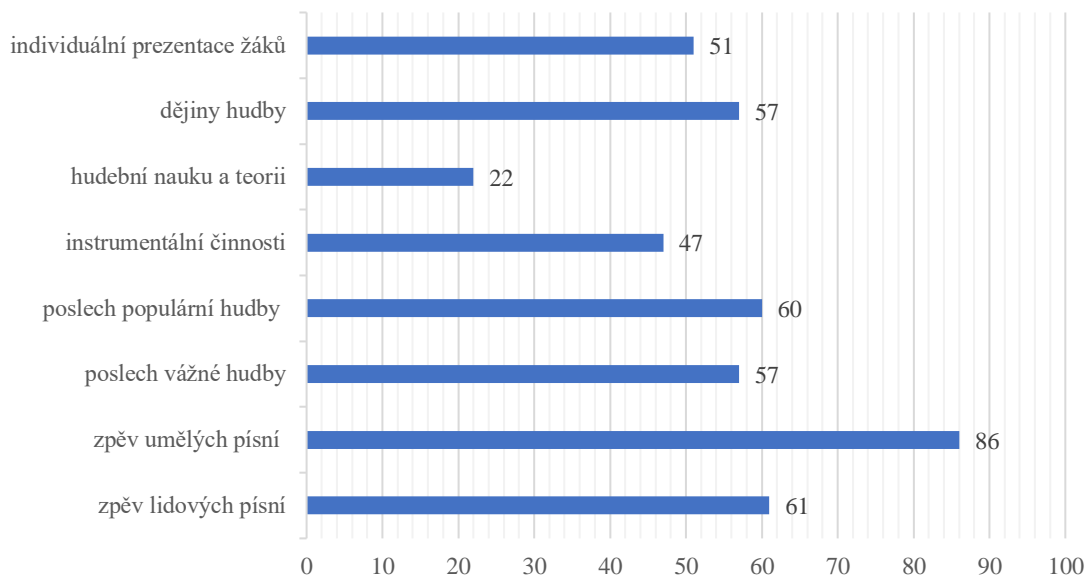

Graf 15 – Otázka č. 15

Otázka č. 16 – V hodinách HV nejvíce preferuji: (označte nejméně 1 možnost)

- zpěv lidových písní
- zpěv umělých písní
- poslech vážné hudby
- poslech populární hudby
- instrumentální činnosti
- hudební nauku a teorii
- dějiny hudby
- individuální prezentace žáků

Respondenti měli možnost zaškrtnout nejméně 1 odpověď. S jistotou lze konstatovat, že učitelé v hodinách s žáky nejvíce zpívají umělé písně (odpovídalo 86 respondentů), po nich následuje zpěv písní lidových (61), poslech populární hudby skončil na 3. místě s 60 odpověďmi. Čtvrtá příčka náleží shodně poslechu vážné hudby a dějinám hudby (57). Individuální prezentace žáků preferuje 51 dotázaných. Instrumentální činnosti zřejmě nejsou mezi učiteli příliš oblíbené, neboť získaly jen 47 hlasů. Ze všeho nejméně populární je hudební nauka a teorie, která se svými 22 odpověďmi skončila na posledním místě.

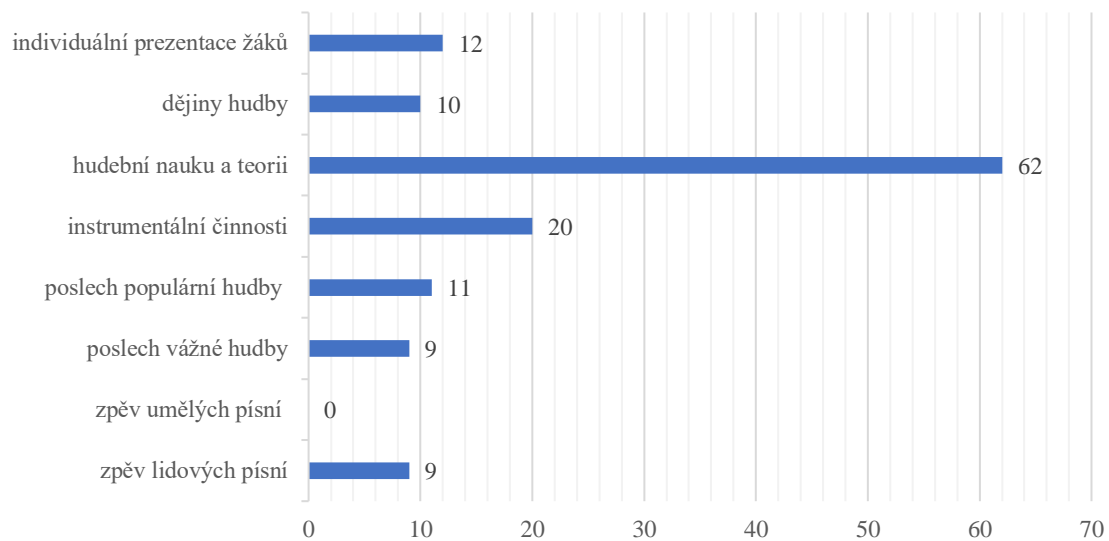

Graf 16 – Otázka č. 16

Otázka č. 17 – V hodinách HV nejméně preferuji: (označte nejméně 1 možnost)

- zpěv lidových písní
- zpěv umělých písní
- poslech vážné hudby
- poslech populární hudby
- instrumentální činnosti
- hudební nauku a teorii
- dějiny hudby
- individuální prezentace žáků

Jednoznačnou odpovědí pro 62 respondentů je hudební nauka a teorie. Vzhledem k časové dotaci jedné hodiny týdně (45 minut) je opravdu málo času žákům vysvětlovat poměrně složité učivo na úkor jiných aktivit. Na druhém místě si stojí instrumentální činnosti, celkem s 20 hlasy, jichž se řada učitelů v mnohých směrech „bojí“, neboť hodina bývá daleko rušnější než je zvykem. Pouze 12 respondentů nedává přednost ani individuálním prezentacím žáků, díky kterým potom zbývá málo času pro zpěv či další aktivity. V pořadí další nejméně preferovanou činností je poslech populární hudby, kdy odpovědělo jen 11 dotázaných, poté následují dějiny hudby (10). Stejná pozice (pouhých 9 odpovědí) patří zpěvu lidových písní a poslechu vážné hudby. Žádný respondent neoznačil zpěv umělých písní, tudíž lze znovu potvrdit, že tato aktivita je v hodinách nejvíce upřednostňovaná.

Graf 17 – Otázka č. 17

ZÁVĚR VÝZKUMU

Teoretická část se zabývá učebnicí jako didaktického prostředku, který je nedílnou součástí edukačního procesu. Poukázáno je také na oblast pedagogického výzkumu učebnic, jež může pomoci učiteli vybrat korektní didaktickou pomůcku splňující požadovaná kritéria. Nechybí ani stručné charakteristiky výzkumu učebnic některých bakalářských, diplomových, ale i jiných publikovaných prací. Samostatné kapitoly jsou věnovány funkci učitele a osobnosti žáka. Následuje vzdělávací systém České republiky a popis jednotlivých stupňů vzdělávání. Blíže je specifikován předmět hudební výchova v sekundárním vzdělávání, který je v Rámcovém vzdělávacím programu začleněn, společně s výtvarnou výchovou, do vzdělávací oblasti Umění a kultura. Dalším v pořadí je analyzován rakouský vzdělávací systém, jež je opět rozebrán po jednotlivých stupních na primární, sekundární a terciální, zmíněno je i vzdělávání speciální a nechybí ani informace o předmětu hudební výchova.

Teoreticko-praktická část se nejdříve orientovala na analýzu českých učebnic hudební výchovy pro 6.–9. ročník základních škol a odpovídající ročníky víceletých gymnázií (Charalambidis a kol.). Za vzorky zkoumání byla použita 2. vydání původních učebnic z let 2002–2008 a revidované verze 3. upraveného vydání z let 2018 a 2019. Jednalo se o komparativní výzkum, pro který byla zvolena analytická metoda dokumentů. Vycházelo se ze dvou exemplářů učebnic hudební výchovy stejného ročníku, a to původní a přepracované verze. Analyzovány byly vždy obě učebnice identického ročníku po jednotlivých kapitolách. Cílem bylo zjistit, k jakým rozdílům došlo ve 3. upraveném vydání všech čtyř učebnic (6.–9.) a zda byla tato přepracování přínosem, či nikoli. Při konfrontování obou výtisků, původního a revidovaného, nedošlo k výrazným obsahovým změnám. Menší úpravy byly zaznamenány v některém uspořádání kapitol a jejich přehlednějším členěním na podkapitoly. Místo černobílých mají revidované verze fotografie barevné a zároveň i jiné je ladění barev v jednotlivých ročnících. Některé původní fotografie byly nahrazeny jinými, novějšími a aktuálnějšími. V nových učebnicích jsou hned na začátku přidány očekávané výstupy v souladu s RVP a v závěru učebnice pak seznam videoukázek, jimiž může učitel hodinu obohatit. Za negativní lze označit odkazy videoukázek, které si učitel musí sám zadat na klávesnici počítače, což způsobí během vyučování určité zdržení. Dalším velkým problémem je, že ne všechny videoukázky jsou dostupné, protože jsou chráněny autorskými právy. V takovém případě, že se jedná o školní učebnice, by měla být jejich dostupnost plně zajištěna. Co se učiva

týká, je částečně zredukována hudební teorie, přesto ale zůstává stále zbytečně obsáhlá především pro žáky, kteří se hudbě vůbec nevěnují a v dalším životě ji dále nepoužijí. Záleží pak jen na učiteli, jak přistoupí k simplifikaci učiva hudební teorie a jeho případné modifikaci. Návrhem můžou být podrobnější informace o akordových značkách, které by mohly žáky dále motivovat například ke hře na kytaru, neboť tento nástroj je mezi mladými lidmi preferován. K největším rozdílům mezi původní a revidovanou verzí dochází v 9. ročníku, kdy nová pojednává navíc o hudbě 90. let až po hudbu počátku 20. století, zatímco původní končí 90. lety. Zcela je vynechána samostatná část o nahrávací technice. Harmonii v hudbě původní učebnice rozděluje do dvou kapitol (HV9 původní, VIII., s. 51–53, XIII. kap., s. 73–81), zatímco revidovaná ji má shrnutou v jedné (HV9 nová, 8. kap., s. 53–61).

Určité diference byly zaznamenány také v písních, z nichž některé autoři vynechali a jiné naopak přidali. V obou 6. ročnících je seznam písní shodný, revidovaná navíc zahrnuje píseň W. A. Mozarta z opery *Kouzelná flétna* s názvem *Zvonečků hlas milý*. Původní učebnice 7. ročníku pojímá písně *Drnová chajda*, *Ej, od Buchlova*, *Když jsem já šel tou putimskou branou*, *Nechal mě můj milej* a *Není nutno*, zatímco nová již tyto vynechává, ale předkládá místo nich *Já do lesa nepojedu*, *Jede, jede poštovský panáček* a *Mateník*. Starší verze 8. ročníku obsahuje písně *Akordy*, *Fernando*, *Jen vítr to ví*, *Zelené pláně* a *Zpíval jen rokenrol, nic víc*. V přepracovaných jsou místo nich uvedeny *Když mě brali za vojáka*, *Růže kvetou dál*, *Týnom, tánom* a *Ukolébavka kmene Koka*. V 9. ročníku jsou písně shodné, pouze navíc je v nově přepracované učebnici staročeská koleda *In hoc anni circulo* a píseň *Jožin z bažin* a zcela chybí píseň, přestože je v textu zmiňována, *Všichni jsou už v Mexiku*, kterou ani obsah neuvádí.

U revidovaných verzí učebnic byly shledány určité nedostatky a závady, které nebyly před zadáním do tisku řádně opraveny. Jde o pojem *intermezzo*, který je dvakrát zapsán jako *internezzo*, dále malé písmeno u jména skladatele, záměna autora skladby či zcela chybějící píseň. Ve více případech se pak jedná o videoukázky, jež díky autorským právům pozbyly možnosti zveřejnění, ale i chybně uvedeným odkazům. Jednotlivě jsou shrnuty po ročnících (HV 6, 7, 8, 9) v kapitole [10.1 Závady nové verze](#).

Ve druhé teoreticko-praktické části výzkumu se pozornost zaměřuje na komparaci 3. upraveného vydání českých učebnic hudební výchovy pro 6.–9. ročník (2018–2019) a rakouských *Club Musik* 1–4 (2009), jež jsou určeny pro stejnou věkovou kategorii mezi 11–15 lety. Zkoumány byly vždy dva exempláře učebnic totožného ročníku, česká a rakouská (HV6/CM1, HV7/CM2, HV8/CM3, HV9/CM4) a na základě faktů byly

zkonfrontovány po obsahové stránce, která zahrnuje učivo hudební teorie, dějin hudby, zpěv písní, poslechové skladby, instrumentální doprovody, rytmická cvičení či tance. Cílem bylo prozkoumat, v čem si jsou české a rakouské učebnice podobné a čím se od sebe naopak odlišují. Při komparaci českých revidovaných a rakouských učebnic se zjistilo, že rakouské jsou zpracovány mnohem lépe než české nejen po obsahové stránce, ale především svou grafickou úpravou. Tím se také potvrdila hypotéza, že po vizuální i obsahové stránce je rakouská učebnice HV zpracována lépe než česká. Velkým pozitivem jsou zde dechová, hlasová (procvičování krátkých i dlouhých vokálů) i rytmická cvičení (hra na tělo, rytmické nástroje), vždy s uvedeným notovým zápisem, které lze aplikovat také s hudebními podklady. Tyto je možné použít i při nácviu písní. Rovněž je zařazena hra na Boomwhackers. Kladně je třeba zhodnotit pohybovou složku, v tomto případě nácviu tanců, jež je popsán nejen slovně, ale i obrazem. Právě zařazení tanců je třeba vytknout českým učebnicím, neboť v nich zcela chybí. Stejně tak obsahují minimum rytmických doprovodů k písním, které jsou součástí pouze revidovaných učebnic a kompletně v nich schází jakákoli dechová a hlasová cvičení. To je pro některé učitele demotivující, aby takové učebnice používali ve výuce, či je nově pořizovali. Většina z nich si vystačí s původními verzemi, které na řadě škol mají a slouží jim spíše jako doplněk, případně jako osnova k probíranému učivu. Ostatní materiály si většinou musí obstarávat sami z internetových zdrojů nebo odborných seminářů. V prvních dvou ročnících (HV 6, 7) českých učebnic a ve třech rakouských (CM 1, 2, 3) je učivo zaměřeno více na teorii, přičemž rakouské učebnice navíc podrobněji seznamují žáky i s různými hudebními nástroji, o nichž v českých již žádná zmínka není. Hovoří se pouze o nástrojích v lidové hudbě. Je třeba podotknout, že hudebním nástrojům se více věnují učebnice 1. stupně (HV 1–5, SPN, Praha). To ale nezaručuje, že si žáci vše zapamatovali, proto by měl každý pedagog zařadit informace o nich i na 2. stupni, zejména formou zajímavých aktivit a neopomenout ani aplikování nástrojů perkusních. Dějiny hudby jsou zahrnuty v dalších dvou ročnících (HV 8, 9) a koncentrují se na vývoj umělé a neartificiální hudby. Jejich členění je poněkud nepřehledné vzhledem k tomu, že jednotlivé kapitoly na sebe kontinuálně nenasazují. V 8. ročníku se orientují na vážnou světovou hudbu, jejíž vývoj se po kapitolách alternuje s vývojem hudby moderní. 9. ročník nabízí totéž ve stejném sledu, ale zaměřen je už jen na hudbu českou. Podle praktických zkušeností ve školství lze doporučit zařazení vývoje vážné hudby například do prvního pololetí, ve druhém se poté zaměřit na hudbu populární, tedy moderní, případně naopak. Stejným způsobem je možné navázat i v 9. ročníku. Žáci si

tak lépe uvědomí mnohé kontexty spojené nejen s historickým, ale i novodobým vývojem hudby. Rakouská učebnice CM 4 se specializuje na umělé hudby od nejstarších hudebních památek po hudbu 20. a 21. století a zahrnuje taktéž přehledný vývoj jazzu a populární hudby. Nechybí zde časové osy a bohatý obrazový materiál, který prezentují i ukázky výtvarného umění, architektury a významných objevů. Za zajímavé lze považovat informace o hudebních festivalech v Rakousku, které zaujímají v životě mnohých Rakušanů významné místo. O festivalech je zmínka i v naší revidované učebnici pro 9. ročník, ale týkají se pouze hudby nonumělé, na vážnou se poněkud zapomnělo. Neměly by chybět proslulé festivaly, například Pražské jaro, Smetanova Litomyšl, Mezinárodní hudební festival Brno, Mezinárodní hudební festival Petra Dvorského a některé další. V našich učebnicích není ani blíže specifikován významný skladatel Leoš Janáček, který patří k světově uznávaným autorům díky osobité melodice svých děl a inspirací lidovou hudbou převážně z oblasti Laška, ale i vztahu k Brnu, kde prožil většinu svého života.

Třetí, praktická část, se orientovala na empirický kvantitativní výzkum týkající se učebnic hudební výchovy pro 6.–9. ročník základních škol a odpovídající ročníky víceletých gymnázií (Charalambidis a kol., SPN Praha). Na základě předvýzkumu skupinového rozhovoru s pěti pedagogy vyučující hudební výchovu byl sestaven dotazník, který byl rozeslán do 300 náhodně vybraných základních škol a víceletých gymnázií v České republice. Z celkového počtu oslovených odpovědělo jen 96 respondentů, což dalo dohromady pouhých 32 %. Bylo zjištěno, že hudební výchovu učí mnohem více žen než mužů (76 a 24 %). Délka jejich pedagogické praxe má nejvyšší zastoupení mezi 21–30 roky (32,3 %) a naopak nejméně je těch, jež učí 5–10 let (5,1 %). Co se týká aprobace hudební výchovy pro 2. stupeň a zda tento předmět opravdu vyučují, reagovala více než polovina respondentů, (58,3 %). Následující část tvořila skupina se specializací hudební výchovy pro první stupeň, kteří ji ovšem učí i na stupni vyšším (6,3 %). Tady lze konstatovat, že studium hudební výchovy bývá často v kombinaci s jazyky, proto je jejich výuka upřednostňována před výchovou. To, zda používají učebnice učitelé i žáci (39,6 %), či jenom učitel (32,3 %), nebylo jednoznačnou odpovědí. Celých 16,7 % tyto učebnice k výuce nepotřebuje vůbec. Vystačí si tak s materiály získanými z jiných zdrojů nebo internetu. Z toho vyplývá, že dnes má každý člověk přístup k aktuálním údajům, tudíž může použití učebnice vynechat, ale musí dodržet RVP a ŠVP dané školy. Je třeba potvrdit hypotézu, která uváděla, že ne všichni učitelé jsou s dostupnými učebnicemi plně

spokojeni a mnoho z nich je raději ani nepoužívá. Další zjištění odhalilo vybavenost učebnicemi hudební výchovy na školách. Ve většině škol je stále více původních verzí z devadesátých let, z toho nejvíce 6. (39,6 %) a 9. ročník (37,5 %). Revidované učebnice se na školách příliš nevyskytují, přestože byly vydány během uplynulých pěti let. Je to proto, že se od těch původních liší opravdu minimálně. To, jak jsou učebnice koncipované vzhledem k posloupnosti jednotlivých kapitol spíše souhlasila téměř polovina respondentů. Průměr za 6.–9. ročník činí 45 %. Se sekvencí souhlasilo 15 %, spíše nesouhlasilo 24,2 % a nesouhlasilo 15,9 % dotázaných. Potvrdila se domněnka o nerovnoměrném zastoupení složek hudební výchovy, nejvíce se v hodinách věnují pěveckým činnostem před poslechovými a instrumentálními, naopak žádný čas nebyl vymezen činností hudebně-pohybovým. Dle zjištěných závěrů je třeba potvrdit hypotézu, že učebnice, ač zaujímá stále důležité místo v edukačním procesu, je v určitém směru nahraditelná.

Z dotazníkového šetření se dále prokázala hypotéza, že omezená nabídka učebnic hudební výchovy pro 6.–9. ročník, které by plynule navazovaly na 1. stupeň, je pro dnešní pedagogy nedostačující a sami hledají jiné způsoby, jak si ve výuce pomoci. Ne všechny školy jsou učebnicemi hudební výchovy vybaveny, a ne všichni učitelé, kteří je sice k dispozici mají, je chtějí používat.

Současné období přineslo díky covidové pandemii a poměrně dlouhému uzavření škol více tvůrčí kreativity z řad pedagogů. Ti začali učit online, připravovali zajímavé prezentace a pravdou je, že se mnozí naučili i tomu, co dříve absolutně nepotřebovali. V tomto směru přinesla kritická doba do výuky mnoho pozitiv. Dnešní originální učitel se bez učebnice dokáže obejít, protože ví, že umí využít i jiné dostupné zdroje, aniž by se odklonil od požadavků Školního vzdělávacího programu. Je to dáno dnešními moderními informačními a komunikačními technologiemi, které zvládá učitel i žák 21. století používat nejen teoreticky, ale především prakticky.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Alexandros Charalambidis | životopis, informace | ČBDB.cz. Vaše databáze knih - knižní databáze | ČBDB.cz [online]. Copyright © 2009 [cit. 20.05.2023]. Dostupné z: <https://www.cbdb.cz/autor-43740-alexandros-charalambidis>

BAČÍKOVÁ, Alice, VRABCOVÁ, Daniela, Lucie PROCHÁZKOVÁ a Karel RÝDL, ed. Autoevaluace školy v zahraničí: pohled do evaluačních systémů ve vybraných zemích. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2012. ISBN 978-80-87063-75-0.

BOŠKOVÁ, Kateřina. Lidová a umělá píseň v učebnicích hudební výchovy pro žáky staršího školního věku. Plzeň, 2017. bakalářská práce (Bc.). ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI. Fakulta pedagogická

Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Forschung. Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Forschung [online]. Dostupné z: <https://www.bmbwf.gv.at/public.html>

Cedefop (2022). Odborné vzdělávání v Česku: stručný popis. Lucemburk: Úřad pro publikace. <http://data.europa.eu/doi/10.2801/89776>

CONVOY, Klára. Sociální dovednosti učitele a možnosti jejich poznávání a efektivního uplatňování. Bakalářská práce, vedoucí Gillernová, Ilona. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra psychologie, 2019.

Česká školní inspekce - Založení a činnost České školní inspekce. Object moved [online]. Copyright © 2023 Česká školní inspekce ČR [cit. 07.05.2023]. Dostupné z: <https://www.csicr.cz/cz/Zakladni-informace/O-nas>

DIGITALE SCHULE // Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Forschung. DIGITALE SCHULE // Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Forschung [online]. Copyright © 2020 [cit. 15.05.2023]. Dostupné z: <https://digitaleschule.gv.at/>

FRYČ, Jindřich, Zuzana MATUŠKOVÁ, Pavla KATZOVÁ, et al. Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2020. ISBN 978-80-87601-46-4.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

CHARALAMBIDIS, Alexandros. Hudební výchova pro 6. ročník základní školy. 2. vydání Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2008. ISBN 80-7235-296-2.

CHARALAMBIDIS, Alexandros. Hudební výchova pro 7. ročník základní školy. 2. vydání. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2005. ISBN 80-7235-297-0.

CHARALAMBIDIS, Alexandros. Hudební výchova pro 8. ročník základní školy. 2. vydání. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2005. ISBN 80-7235-298-9.

CHARALAMBIDIS, Alexandros. Hudební výchova pro 9. ročník základní školy. 2. vydání. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2002. ISBN 80-7235-012-9.

CHARALAMBIDIS, A. Hudební výchova pro 6. ročník základní školy a odpovídající ročníky víceletých gymnázií. 3., upravené vydání. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2018. ISBN 978-80-7235-610-2.

CHARALAMBIDIS, A. Hudební výchova pro 7. ročník základní školy a odpovídající ročníky víceletých gymnázií. 3., upravené vydání. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2018. ISBN 978-80-7235-611-9.

CHARALAMBIDIS, A. Hudební výchova pro 8. ročník základní školy a odpovídající ročníky víceletých gymnázií. 3., upravené vydání. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2018. ISBN 978-80-7235-612-6.

CHARALAMBIDIS, A. Hudební výchova pro 9. ročník základní školy a odpovídající ročníky víceletých gymnázií. 3., upravené vydání. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2019. ISBN 978-80-7235-613-3.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

CHVÍLA, Stanislav. Současný stav hudební výchovy na II. stupni ZŠ a nižším gymnáziu. Diplomová práce. Brno, 2019. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra hudební výchovy. Vedoucí diplomové práce Mgr. Milena Tomanová, Ph.D.

Jiří Pilka životopis | Databáze knih. Knihy | Databáze knih [online]. Copyright © 2008 [cit. 20.05.2023]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/jiri-pilka-20458hp?id=396>

KNECHT, Petr a JANÍK, Tomáš. Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. Brno: Paido, 2008. ISBN 978-80-7315-174-4.

KOMOROUS, Jaromír. Matoška na každém postu. In: Webmagazín Rozhledna [online]. Webmagazin.cz, Copyright © 2001 - 2023, 12.03.2009 [cit. 2023-05-25]. Dostupné z: <http://www.webmagazin.cz/index.php?stype=all&id=8742>

KRUŽÍKOVÁ, L. a kol. Hudební didaktika pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami v inkluzivním vzdělávání, Univerzita Palackého v Olomouci, 2020. ISBN 978-80-244-5671-3 (online: PDF)

KUČEROVÁ, Judita. Lidová píseň v hudební výchově na základních a středních školách v České republice. Brno: Masarykova univerzita, 2019. ISBN 978-80-210-9535-9.

KUHN, Tomáš. Hudební výchova 8 a 9. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2022. 115. ISBN 978-80-7489-313-1.

Lukáš Hurník životopis | Databáze knih. Knihy | Databáze knih [online]. Copyright © 2008 [cit. 20.05.2023]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/lukas-hurnik-26986>

MAŇÁK, J., Klapko, D. (ed.). Učebnice pod lupou. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-124-3.

MAŇÁK, J., KNECHT, P. *Hodnocení učebnic*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-148-5.

Mezinárodní školka bude na hranicích - Znojemský deník. Znojemský deník - informace, které jsou vám nejbliž [online]. Copyright © [cit. 25.05.2023]. Dostupné z:

https://znojemsky.denik.cz/zpravy_region/mezinarodni-skolka-bude-na-hranicich20090929.html

MOJŽÍŠOVÁ, Eva. Hudební výchova na 2. stupni ZŠ z pohledu Rámcového vzdělávacího programu. Brno, 2015. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Fakulta pedagogická. Katedra hudební výchovy. Vedoucí práce doc. Mgr. Ivo Bartoš.

MORKES, František. Tereziánská reforma v českém školství [online]. RVP.CZ, 2013 [cit. 2024-04-06]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/827/TEREZIANSKA-REFORMA-V-CESKEM-SKOLSTVI.html>

MORVAYOVÁ, Michaela. Struktura hudebnosti a možnosti jejího výzkumu u žáků 2. stupně základních škol. Bakalářská práce, vedoucí Váňová, Hana. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra hudební výchovy, 2023.

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: bílá kniha. [Praha]: Tauris, 2001. ISBN 80-211-0372-8.

NOVOSÁK, Jiří, Ondřej ANDRYS, Tomáš ZATLOUKAL, Tomáš PAVLAS a Markéta SPITZEROVÁ. Průběžná zpráva o integraci a vzdělávání ukrajinských dětí a žáků: tematická zpráva. Praha: Česká školní inspekce, [2022]. ISBN 978-80-88087-91-5.

Overview | Eurydice. Welcome to Eurydice | Eurydice [online]. Dostupné z: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/austria/overview>

PASCH, Marvin. *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině: jak pracovat s kurikulem*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-127-4.

PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 2002, 481 s. ISBN 80-717-8631-4.

ROZNEROVÁ, Barbora. Jak se reálně učí hudební výchova na 2. stupni ZŠ [online]. České Budějovice, 2013 [cit. 2024-03-21]. Available from: <https://theses.cz/id/bj1kkb/>. Master's thesis. University of South Bohemia in České Budějovice, Faculty of Education. Thesis supervisor PhDr. Marta Franclová, Ph.D.

RVP ZV - Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání - edu.cz. edu.cz - Jednotný metodický portál MŠMT [online]. Copyright © 2022 [cit. 07.05.2023]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

SEDLÁK, František. *Základy hudební psychologie: celostátní vysokoškolská učebnice*. Praha: SPN, 1990. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80-04-20587-9.

SEDLÁK, František. *Didaktika hudební výchovy 2 na druhém stupni základní školy: učebnice pro posluchače pedagogických fakult*. 2. vyd. upr. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984.

Schule und Bildung in Österreich - DemokratieWEBstatt.at. Demokratie & Politik für Kinder - DemokratieWEBstatt.at [online]. Copyright © Parlamentsdirektion [cit. 15.05.2023]. Dostupné z: <https://www.demokratiewebstatt.at/angekommen-demokratie-und-sprache-ueben/schule-und-bildung-in-oesterreich>

ŠEDIVÝ, Jakub a Lucie ROHLÍKOVÁ. *Hudební výchova: pro 6.-7. ročník základních škol a odpovídající ročníky víceletých gymnázií*. Plzeň: Fraus, 2014. ISBN 978-80-7238-902-5.

ŠUDA, Petr. Analýza sociálních kompetencí u učitelů základních škol. Diplomová práce, vedoucí Veteška, Jaroslav. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra andragogiky a managementu vzdělávání, 2023.

TANNENBERGEROVÁ, Monika. Průvodce školní inkluzí, aneb, Jak vypadá kvalitní základní škola současnosti. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-008-1. Sedlák, 1990

TROJANOVÁ, Jana. Učebnice hudební výchovy pro 8. ročník základní školy [online]. Brno, 2013 [cit. 2024-03-26]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/2qqlyz/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Blanka Knopová, CSc.

UJAK nedostala akreditaci pro obor, který má dovzdělat učitele — ČT24 — Česká televize. ČT24 — Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR — Česká televize [online]. Copyright © Česká televize 1996 [cit. 07.05.2023]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1004251-ujak-nedostala-akreditaci-pro-obor-ktery-ma-dovzdelat-ucitele>

VACHUDOVÁ, Eva. Jak na to?: diagnostika hudebních schopností v současné škole. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2012, 151 s., il. (některé barev.), noty; 30 cm + 1 CD-ROM. ISBN 978-80-7290-586-7

VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. Pedagogika pro učitele. Praha: Grada Publishing, 2007. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1734-0.

VÍTOVÁ, Lucie. Kreativita učitelů v edukačním procesu na ZŠ. Diplomová práce, vedoucí Zemková, Jaroslava. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra speciální pedagogiky, 2013.

VLČKOVÁ, Kateřina; LOJDOVÁ, Kateřina; LUKAS, Josef; MAREŠ, Jan; ŠKARKOVÁ, Lucie et al. Řízení třídy: studenti učitelství a jejich provázející učitelé. Brno: Masarykova univerzita, 2020. ISBN isbn978-80-210-9651-6.

VOKÁČ, Petr a Jaroslava ZELENÁ. Školský zákon: zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. 6., přepracované vydání. Třinec: Resk, spol. s r.o., 2016, 356 s. ISBN 978-80-87675-13-7.

WANKER, Gerhard, Bernhard GRITSCH a Maria SCHAUSBERGER. CLUB MUSIK 1: Arbeitsbuch für die 1. Klasse der NMS und AHS-Unterstufe. Rum/Innsbruck: Helbling, 2009. ISBN 978-3-85061-496-2.

WANKER, Gerhard, Bernhard GRITSCH a Maria SCHAUSBERGER. CLUB MUSIK 2: Arbeitsbuch für die 2. Klasse der HS/NMS und AHS-Unterstufe. Rum/Innsbruck: Helbling, 2009. ISBN 978-3-85061-497-9.

WANKER, Gerhard, Bernhard GRITSCH a Maria SCHAUSBERGER. CLUB MUSIK 3: Arbeitsbuch für die 3. Klasse der HS/NMS und AHS-Unterstufe. Rum/Innsbruck: Helbling, 2010. ISBN 978-3-85061-524-2.

WANKER, Gerhard, Bernhard GRITSCH a Maria SCHAUSBERGER. CLUB MUSIK 4: Arbeitsbuch für die 4. Klasse der NMS und AHS-Unterstufe. Rum/Innsbruck: Helbling, 2011. ISBN 978-3-85061-529-7.

Zbyněk Císař. České sbory.cz [online]. Copyright © Unie českých pěveckých sborů, 2003 [cit. 20.05.2023]. Dostupné z: <https://www.ceskesbory.cz/03-01-heslo.p>

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

- SPN – Státní pedagogické nakladatelství
- RVP – Rámcový vzdělávací program
- ŠVP – Školní vzdělávací program
- ZŠ – Základní škola
- ZV – Základní vzdělání
- IVP – Individuální vzdělávací program
- MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
- RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání
- SC1 – Strategický cíl 1
- OU – Odborné učiliště
- ISCED – International Standard Classification of Education
- SOU – Střední odborné učiliště
- SOŠ – Střední odborná škola
- UJAK – Univerzita Jana Amose Komenského
- PO – Podpůrná opatření
- PPP – Pedagogicko-psychologická poradna
- SPC – Speciálně pedagogické centrum
- AP – Asistent Pedagoga
- HLW – Höhere Bundeslehranstalt für Wirtschaftliche Berufe).
- HAK – Handelsakademie
- BHS – Berufsbildende höhere Schulen
- BMS – Berufsbildende mittlere Schulen
- MS – Mittelschule
- AHS – Allgemein bildende höhere Schule
- HV – Hudební výchova
- LP – Long play
- AMU – Akademie múzických umění
- JAMU – Janáčkova akademie múzických umění
- BMBWF – Bundesministerium für Beruf, Wissenschaft und Forschung
- BMS – Berufsbildende mittlere Schulen
- CM – Club Musik

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 – Systém školství v České republice (Cedefop a ReferNet ČR, 2022)	23
Obrázek 2 – Systém školství v Rakousku (© Parlamentsdirektion, nedatováno).....	28
Obrázek 3 – C dur: kvintakord na vedlejších stupních	124
Obrázek 4 – Ukázka rytmizace z učebnice CM1, s.55.....	154
Obrázek 5 – Ukázka tance z učebnice CM1, s 45.....	155
Obrázek 6 – Ukázka zápisu pro práci s Boomwhackers	157

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 – Srovnání původních a revidovaných verzí učebnic	150
Tabulka 2 – Poslechové skladby.....	150
Tabulka 3 – Srovnání příloh a cvičení v revidovaných učebnicích	151
Tabulka 4 – Srovnání HV 6–9 a CM1–4.....	156
Tabulka 5 – Celkový přehled všech položek obsažených v učebnicích CM1–4.....	158

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 – Otázka č. 1.....	160
Graf 2 – Otázka č. 2.....	161
Graf 3 – Otázka č. 3.....	162
Graf 4 – Otázka č. 4.....	163
Graf 5 – Otázka č. 5.....	164
Graf 6 – Otázka č. 6.....	165
Graf 7 – Otázka č. 7.....	166
Graf 8 – Otázka č. 8.....	166
Graf 9 – Otázka č. 9.....	167
Graf 10 – Otázka č. 10.....	168
Graf 11 – Otázka č. 11.....	169
Graf 12 – Otázka č. 12.....	170
Graf 13 – Otázka č. 13.....	170
Graf 14 – Otázka č. 14.....	171
Graf 15 – Otázka č. 15.....	172
Graf 16 – Otázka č. 16.....	173
Graf 17 – Otázka č. 17.....	174

ANOTACE

Jméno a příjmení	Mgr. Naděžda Kotrnetzová
Katedra	Katedra hudební výchovy
Vedoucí práce	doc. PaedDr. Pavel Režný, Ph.D.
Rok obhajoby	2024

Název práce	Komparační analýza současných českých učebnic hudební výchovy pro 6.–9. ročník a odpovídající ročníky víceletých gymnázií
Název v angličtině	A comparative analysis of current Czech music education textbooks for 6th–9th year and the corresponding years of multi-year high school
Anotace práce	Učebnice je nezbytným elementem celého vyučovacího procesu. Kromě ní je součástí edukace také žák a tvořivý učitel. Učebnice hudební výchovy pro 6.– 9. ročník základních škol a odpovídající ročníky víceletých gymnázií nakladatelství SPN Praha byly vydány v 90. letech 20. století. K jejich reedici došlo téměř o 30 let později. Teoretická část se zabývá edukačním procesem, pojmem učebnice, učitelem a žákem. Další, teoreticko-praktická část analyzuje původní a revidované české učebnice hudební výchovy a následně komparuje české revidované s rakouskými Club Musik 1–4. Třetí, praktická část, se věnuje kvalitativnímu výzkumu českých učebnic z pohledu pedagogů vyučujících hudební výchovu v daných ročnících.
Klíčová slova	Komparační analýza, učebnice hudební výchovy, Charalambidis, Club Musik
Anotace v angličtině	A textbook is one of the most necessary elements of an educational process. In addition to the textbook, it is a student and a creative teacher – as well. A music education textbook for 6th–9th year and the corresponding years of multi-year high school were published in the 1990s by SPN Praha publishing house. They were reissued almost 30 years later. The theoretical part deals with the educational process, the concept of textbooks, the teacher and the pupil. The next, theoretical-practical part analyses the original and revised Czech music education textbooks and then compares the Czech revise ones with the Austrian music education

	textbooks Club Musik 1–4. The third, practical part, is devoted to qualitative research of Czech textbooks from the perspective of schoolteachers teaching music education in the given grades.
Klíčová slova v angličtině	Comparative Analysis, Music Education Textbooks, Charalambidis, Club Musik
Přílohy vázané v práci	Příloha 1 Dotazník zasláný do škol Příloha 2 Vyjádření o knize Club Musik 1 od Elisabeth Schober-Dolejschek Příloha 3 Učebnice hudební výchovy Fraus pro 6. a 7. ročník Příloha 4 Interaktivní učebnice hudební výchovy pro 8. a 9. ročník Příloha 5 Rozdíly České republiky a Rakouska ve školách Příloha 6 Doporučení pro tvorbu nových učebnic
Rozsah práce	187
Jazyk práce	Český jazyk

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – Dotazník zasláný do škol	II
Příloha 2 – Vyjádření o knize Club Musik 1 od Elisabeth Schober-Dolejschek	VI
Příloha 3 – Učebnice hudební výchovy Fraus pro 6. a 7. ročník	VII
Příloha 4 – Interaktivní učebnice hudební výchovy Fraus pro 8. a 9. ročník	IX
Příloha 5 – Rozdíly České republiky a Rakouska ve školách.....	XI
Příloha 6 – Doporučení pro tvorbu nových učebnic	XIII

Příloha 1 – Dotazník zasláný do škol

Dotazník pro učitele hudební výchovy

Otázka č. 1 - Jste muž nebo žena?

- muž
- žena

Otázka č. 2 – Jaká je délka vaší pedagogické praxe?

- vlastní odpověď

Otázka č. 3 – Vaše dosažené vzdělání v oboru hudební výchova

- mám vystudovanou HV pro 2. stupeň a učím ji
- mám vystudovanou HV pro 2. stupeň, neučím ji
- mám vystudovaný 1. stupeň se zaměřením na HV a učím ji na 2. stupni
- nemám vystudovanou HV, učím ji na 2. stupni a zároveň ji studuji
- nemám vystudovanou HV, učím ji a chci ji začít studovat
- nemám vystudovanou HV, učím ji a ani ji nehodlám studovat
- jiná možnost

Otázka č. 4 - Učebnice HV (Charalambidis, SPN Praha) používám:

- jenom já
- já i žáci
- nepoužívám vůbec
- používám jiné a jaké

Otázka č. 5 - Učebnice HV (Charalambidis, SPN Praha) byly v letech 2018/2019 přepracovány a zaktualizovány. Které z nich máte ve škole k dispozici? (zaškrtněte u všech ročníků)

- původní verze z 90. let – 6. ročník
- původní verze z 90. let – 7. ročník
- původní verze z 90. let – 8. ročník
- původní verze z 90. let – 9. ročník
- nové, přepracované z roku 2018 – 6. ročník
- nové, přepracované z roku 2018 – 7. ročník
- nové, přepracované z roku 2018 – 8. ročník
- nové, přepracované z roku 2019 – 9. ročník

Otázka č. 6 - Učebnice HV pro 6. ročník (Charalambidis, SPN Praha) mi svou posloupností kapitol vyhovují:

- souhlasím
- spíše souhlasím
- spíše nesouhlasím
- nesouhlasím

Otázka č. 7 - Učebnice HV pro 7. ročník (Charalambidis, SPN Praha) mi svou posloupností kapitol vyhovují:

- souhlasím
- spíše souhlasím
- spíše nesouhlasím

Otázka č. 8 - Učebnice HV pro 8. ročník (Charalambidis, SPN Praha) mi svou posloupností kapitol vyhovují:

- souhlasím
- spíše souhlasím
- spíše nesouhlasím

Otázka č. 9 - Učebnice HV pro 9. ročník (Charalambidis, SPN Praha) mi svou posloupností kapitol vyhovují:

- souhlasím
- spíše souhlasím
- spíše nesouhlasím

Otázka č. 10 - Učebnice HV pro 6. ročník (Charalambidis, SPN Praha) mi po obsahové stránce vyhovují:

- souhlasím
- spíše souhlasím
- spíše nesouhlasím
- nesouhlasím

Otázka č. 11 - Učebnice HV pro 7. ročník (Charalambidis, SPN Praha) mi po obsahové stránce vyhovují:

- souhlasím
- spíše souhlasím

- spíše nesouhlasím
- nesouhlasím

Otázka č. 12 - Učebnice HV pro 8. ročník (Charalambidis, SPN Praha) mi po obsahové stránce vyhovují:

- souhlasím
- spíše souhlasím
- spíše nesouhlasím
- nesouhlasím

Otázka č. 13 - Učebnice HV pro 9. ročník (Charalambidis, SPN Praha) mi po obsahové stránce vyhovují:

- souhlasím
- spíše souhlasím
- spíše nesouhlasím
- nesouhlasím

Otázka č. 14 - Při přípravě na vyučovací hodinu je pro mě učebnice (Charalambidis, SPN Praha) hlavní pomůckou, ze které vycházím:

- souhlasím
- spíše souhlasím
- spíše nesouhlasím
- nesouhlasím

Otázka č. 15 - Při přípravě na vyučovací hodinu používám také metodickou příručku k této učebnici

- souhlasím
- spíše souhlasím
- spíše nesouhlasím
- nesouhlasím

Otázka č. 16 – V hodinách HV nejvíce preferuji: (označte nejméně 1 možnost)

- zpěv lidových písní
- zpěv umělých písní
- poslech vážné hudby
- poslech populární hudby

- instrumentální činnosti
- hudební nauku a teorii
- dějiny hudby
- individuální prezentace žáků

Otázka č. 17 – V hodinách HV nejméně preferuji: (označte nejméně 1 možnost)

- zpěv lidových písní
- zpěv umělých písní
- poslech vážné hudby
- poslech populární hudby
- instrumentální činnosti
- hudební nauku a teorii
- dějiny hudby
- individuální prezentace žáků

Příloha 2 – Vyjádření o knize Club Musik 1 od Elisabeth Schober-Dolejschek

O knize Club Musik 1 se vyjádřila Mag. Elisabeth Schober-Dolejschek

„V současné době pracujeme na BG/BRG Laa s knihou „Musik aktiv“ od Breitschopfa, Clauciga, Müllera a Oslanského. Kniha byla vybrána záměrně, protože obsahuje především aktivní části (zpěv, poklep na tělo, rytmická cvičení, hra s větami atd.) pro studenty. Samozřejmě zahrnuje i hudební teorii, ale v menší podobě (hodnoty not, metrum, takt, rytmus, hlasitost atd.). Na konci 1. třídy by žáci měli umět napsat rytmus na noty a hrát s tělesnými bicími nebo Orffovými nástroji.

Knihu "Club Musik 1" používáme jako doplněk k výuce. V posledních letech byl revidován a přepracován. Obsahuje velké množství „malých“ kapitol, celkem 35. Kniha obsahuje velké množství hudební teorie, počínaje notovými hodnotami a konče intervaly, akcidentály a trojicemi. V knize "Musik aktiv" se s C dur (tedy s názvy not) pracuje až na 2. stupni. V knize "Club Musik 1" je to relativně na začátku. Hudební teorie je velmi náročná pro děti ve věku 10-11 let. Zda je toto vše nutné v prvním roce učení, se teprve uvidí. Dále jsou ve vlastních kapitolách zpracováni 3 skladatelé (Mozart, Beethoven, Haydn), ale v dalších kapitolách hrají roli i Schubert (dvouhlasá forma písně), Bruckner (svazek) a Bach (forma tříhlasé písně).

V jednotlivých kapitolách se znovu a znovu objevují písničky a pár frází na hraní, ve kterých by se děti měly aktivizovat. Nechybí ani rytmická cvičení a doprovodné vzory pro tělesné perkuse a Orffovy nástroje. Suma sumárum, velmi nabitá učebnice.“

Pozn.: Paní Mag. Elisabeth Schober-Dolejschek momentálně vyučuje na škole Bundesgymnasium und Bundesrealgymnasium Laa an der Thaya.

Učebnice hudební výchovy *Fraus* pro 6. a 7. ročník

Je vytvořena souhrnně pro 6. a 7. ročník základních škol a odpovídající ročníky víceletých gymnázií. V roce 2015 získala 1. místo v soutěži BELMA Awards (The Best European Learning Materials Awards) v kategorii nejlepší evropská učebnice. K ní je možné zakoupit roční nebo trvalou licenci i-učebnice pro učitele i pro žáky. Má 88 číslovaných stran a 12 hlavních kapitol, z nichž některé obsahují další podkapitoly. Pod obsahem jsou uvedeny užívané symboly a jejich vysvětlivky – otazník = otázka, úkol, sluchátka = poslech – audio/video, = test v interaktivní učebnici, puzzle = jiná aktivita (zpěv, pohyb, hra na hudební nástroje), puzzle Z + číslo = jiná aktivita (odkaz na číslo písně ve zpěvníku), ► = odkaz do interaktivní učebnice. Hned v úvodu autoři popisují, jak s učebnicí pracovat. Textová část obsahující učivo je vždy v levé části strany společně se symboly, pravá pak zahrnuje zajímavosti a rozšiřující informace. Celá učebnice disponuje velkým množstvím barevných i černobílých fotografií, obrázků, ale i komiksů. Právě ty představují příběh žáků jedné třídy toužící po založení kapely. Co vše musí zvládnout, aby se naučili všemu potřebnému, je součástí textu a mnoha úkolů, jež postupně plní a v závěru se pak těší koncertu, který úspěšně zrealizují. Učivo je zaměřeno na lidovou a umělou píseň v souvislosti s hudebními skladateli, interprety i typickými hudebními nástroji. Aby dokázal člověk správně používat svůj hlas, musí o něj náležitě pečovat. Vlastnosti tónu (barva, výška, síla, délka) poznávají žáci zejména prakticky – zpěvem, hrou na tělo i na hudební nástroje. Rytmus a tempo se nese ve znamení slovanských tanců (A. Dvořák *Slovanské tance*), jejichž názvy jsou zapsány do mapky, aby bylo jasné, odkud daný tanec pochází. Vysvětleno je používání metronomu v hudbě a objasněny základy dirigování. S tím úzce souvisí složení symfonického orchestru, druhy pěveckých těles, rozdělení mužských a ženských hlasů, funkce dirigenta/sbormistra, orientace v partitūře, význam homofonie a polyfonie (kánon). Postupně jsou představovány jednotlivé skupiny hudebních nástrojů – strunné smyčcové, drnkací, dechové dřevěné, dudy, varhany, dechové žesťové, akordeon a foukací harmonika. Některé z nich jsou blíže specifikovány, z čeho se vyrábějí, z jakých částí se skládají, ale i jak se na ně hraje. V kostce je shrnuta hra na zobcovou flétnu, rytmické Orffovy nástroje, hra na kytaru (akordové značky, ladička). U všech pak nechybí ukázky hudebních skladatelů či současných autorů hudby a jejich známí interpreti. Během chronologicky na sebe navazujícího učiva, v tomto případě lze říci příběhu, se žáci

nenásilnou formou seznamují také s hudební teorií, s pojmy jako je hudební festival, trampská píseň, improvizace. Jakou funkci má realizační tým, jež se podílí na přípravě koncertu, je zamyšlením pro žáky, jak by sami prezentovali svou skupinu (vytvoření webových stránek, plakátu a programu připravovaného koncertu), můžou pracovat i s webovými stránkami bandzone.cz.

V závěru učebnice je uveden celkový přehled rozdělení hudebních nástrojů, stejně tak dělení orchestrů, souborů, pěveckých sborů, hudebních skupin, vše včetně obrazové dokumentace. Následuje nabídka stálých hudebních festivalů, některé i s mezinárodní účastí, jež je možné navštívit v průběhu roku (podzim, zima, jaro, léto). Rejstřík osobností, které v učebnici nalezneme obsahuje vždy celé jméno, stranu a vysvětlení, v jakém oboru se proslavil. Podobné to je u slovníčku a rejstříku pojmů – název, strana a stručné vysvětlení daného. V použitých zdrojích je uvedena použitá literatura, seznam autorů a zdrojů obrazového materiálu, internetové zdroje a citace a poděkování jmenovaným osobám za cenné rady a informace.

V souvislosti s RVP nechybí ani očekávané výstupy a kompetence. (Šedivý, Rohlíková, s. 3-88, 2014).

Interaktivní učebnice hudební výchovy *Fraus* pro 8. a 9. ročník

Interaktivní učebnice hudební výchovy *Fraus* pro 8. a 9. ročník a odpovídající ročníky víceletých gymnázií a školy s hudebním zaměřením.

Učebnice je určena pro dva ročníky, 8. a 9. základních škol a jim odpovídající na víceletých gymnáziích, popřípadě i pro školy s hudebním zaměřením. Má celkem 112 stran a je rozdělena do jednotlivých kapitol, které jsou chronologicky řazeny za sebou. Je zde celkem 14 hlavních kapitol, z toho prvních šest je věnováno vývoji vážné hudby a osm pak vzniku hudby populární. Každá základní kapitola má vždy několik podkapitol, nejméně jich je v sedmé s názvem *Hudba k zábavě aneb letem populárním světem* a nejvíce najdeme ve čtvrté *Když se formuje hudba*, ta jich čítá celkem jedenáct.

První kapitola *Na počátku bylo* pojednává o vývoji hudby starověkých civilizací, umění antiky, nejstarších hudebních památkách a jednohlasu, který je zároveň i součástí druhé kapitoly s názvem *Od jednohlasu k vícehlasu*. Zde je na obrázku vysvětlen princip fungování vodních varhan spolu s hudební ukázkou, objasněn chorální zpěv a základy notace. Jednohlasá hudba se na konci období renesance začíná obohacovat o vícehlas, a to jak chrámový, tak světský. *Když hlasy spolu zní* se jmenuje třetí kapitola, v níž se pojednává o vokální polyfonii renesance, husitských zpěvech, nástupu baroka v 17. století a vzniku opery. Ve čtvrté kapitole *Když se formuje hudba* se žáci seznámí s obdobím baroka a hlavními představiteli, J. S. Bachem, G. F. Händlem a A. Vivaldim, obdobím klasicismu a W. A. Mozartem, J. Haydnem a L. van Beethovenem. Objasní si pojmy fuga, koncert, sonátová forma a symfonie. Opomenuta není ani česká hudba. Kapitola pátá, *Hudba, to jsou emoce*, vysvětluje spojení hudby s city člověka a přírodou, což se objevuje v řadě děl období romantismu. Probíhá nadále zdokonalování opery, jako hudební forma se objevuje píseň (F. Schubert), opereta, ale i tance, například valčík (J. Strauss ml.) a programní hudba, typická kromě jiných autorů také pro B. Smetanu. A naše česká hudba je prezentována nejvýznamnějšími skladateli, zmíněna je česká opera i vlastenectví Čechů při sbírce, stavbě a dalším osudu Národního divadla a také vznik české hymny. Celá tato kapitola končí obdobím impresionismu a přelomu 19. a 20. století. V pořadí šestá kapitola s názvem *Hravé i dramatické 20. století* se upíná k různým hudebním stylům tohoto období, lidové, meditační hudbě, atonalitě a experimentování s hudbou s využitím techniky a je takovým pozvolným přechodem k populární hudbě., které se následně i věnuje sedmá kapitola s názvem *Hudba k zábavě aneb letem populárním*

světem. Volání Afriky nese název osmá kapitola a nastiňuje zrození afroamerické hudby, co znamená spirituál, blues, ragtime, jakou úlohu zaujímala minstrelská představení, ale i vývoj u nás s vynikajícím J. Ježkem a jeho nezapomenutelnými skladbami. Různé formy jazzu, poté swingovou dobu popisuje další kapitola s označením *Hudba v černém obleku – tradiční jazz*. Vše plynule přechází do další desáté části, zvané *Nové dobrodružství – moderní jazz*. Zde jsou vysvětleny pojmy bebop, cool jazz, soul a free jazz, jazz rock ve světě i u nás. Jedenáctá kapitola je zasvěcena muzikálu, hudebním filmům, ale i vývoji country hudby a trampským písním (*Něco pro každého – populární hudba*). 50. a 60. léta jsou ve znamení rokenrolu, rocku, ale i psychedelické a undergroundové hudby, folku a dalších. O tom pojednává dvanáctá kapitola pojmenovaná *Na plný plyn*. O hard rocku, heavy metalu, art rocku, punku, popové a diskohudbě, elektronické a taneční hudbě, hip hopu a rapu a alternativním rocku se hovoří v kapitole třinácté nazvané *Tančíme, zlobíme, hrozíme*, což doslova vystihuje charakter této hudby. Poslední kapitola pojmenovaná *Z českých luhů a hájů*, podle Smetanovy stejnojmenné symfonické básně z cyklu *Má vlast*, se zabývá vývojem české populární hudby od 60. let 20. století a významnými hudebníky (např. P. Janda *Dej mi víc své lásky*, *Snad jsem to zavinil já*, dále V. Mišík, skupina Framus 5), kteří se inspirovali hudbou ze světa a nelze opomenout ani trio Golden Kids (M. Kubišová, H. Vondráčková, V. Neckář), K. Gotta, W. Matušku, či jiné umělce. Rozebráno je dále období 70- 90. let a česká hudba začínajícího 21. století.

Tematicky a obsahově je učebnice v podstatě shodná s učebnicemi pro 8. a 9. ročník (Charalambidis, SPN, Praha). Výhodou je její interaktivita, kdy učitel odkazy použije okamžitě, aniž by musel cokoli hledat nebo přepisovat do vyhledávače. Najdeme zde poslechové ukázky, sluchové analýzy, pracovní aktivity pro žáky a odkazy na písně ze zpěvníku. Součástí této edice je i zpěvník s instrumentálními doprovody. Interaktivní učebnice celkově obsahuje až 400 poslechů a videoukázek, 40 pracovních aktivit zaměřených na instrumentální a pohybové činnosti (Kuhn a kol, 2022).

Stručný popis rozdílů v českých a rakouských školách

	Česká republika	Rakousko
Povinná docházka 1. stupeň	5 let	4 roky
Povinná docházka 2. stupeň	4 roky	4 roky + 1 rok na kterékoli SŠ
Vyučovací hodina	45 min.	50 min.
Přestávka malá	dopoledne 10 min, odpoledne 5 min.	5 min.
Přestávka velká	20 min	15 min.
Známkování	vysvědčení za každé pololetí na obou stupních základních a středních škol	v pololetí školní pololetní zpráva, tzv. „Schulnachricht“, na konci roku závěrečná známka – mají všechny školy kromě Mittelschule – známkování po semestrech (pololetně).
Učebnice	na ZŠ hradí stát, na středních a vysokých školách si hradí sami studenti	na základních i středních školách jsou učebnice zdarma, na vysokých si hradí studenti sami
Vedení školy	ve vedení školy je ředitel, zástupce ředitele má právo ho v jeho nepřítomnosti zastupovat	ředitel pověřený vedením školy, administrator (ZŘ) se stará o organizaci výuky, není kompetentní zastoupit ředitele v jeho nepřítomnosti – nesmí sám rozhodovat!
Škola	je právním subjektem, zřizovatelem je obec, město. Ředitel rozhoduje o přijetí učitelů i správních zaměstnanců, kteří žádost o zaměstnání posílají přímo na školu	nadřízeným orgánem školy je zemská školní rada, jejíž členové přijímají na základě podané žádosti nové učitele
Hlavní prázdniny	vždy od 1. července do	oficiálně od 1.7. – dokončí

	31. srpna (max. můžou začít 27.6. a skončit 2.9., vždy podle kalendáře)	se vždy celý týden, začátek školy je 1.9. (dle kalendáře)
Svátky a prázdniny	státní svátky ČR + podzimní prázdniny, vánoční prázdniny, pololetní prázdniny a na ně navazující jarní prázdniny, které se vystřídají dle okresů v průběhu 6 týdnů (každý rok v jiném termínu), velikonoční prázdniny. Ředitelské volno dle uvážení ředitele může udělit až 5x za daný školní rok	státní svátky Rakouska + státní svátky každé spolkové země, podzimní prázdniny (kolem svátku Všech svatých – Herbstferien – cca 1 týden), vánoční prázdniny (Weinachtsferien – ještě 23.12. se ještě učí, začíná se až 7.1.), pololetní prázdniny (Semestrferien – v každé spolkové zemi v jiném termínu, který je pevně daný a nemění se), velikonoční prázdniny (Osterferien – 1 týden před Velikonocemi + Velikonoční pondělí + úterý po je volno)

*Příloha 6 – Doporučení pro tvorbu nových učebnic***Doporučení pro tvorbu nových učebnic:**

- více rytmických cvičení (hra na tělo, rytmické nástroje, cajony, ale i jiné materiální pomůcky – papírové či plastové kelímky, čínské hůlky...)
- jednoduchá cvičení pro rozezpívání v dur i moll
- podrobnější informace o některých hudebních nástrojích, které mohou být pro žáka motivující (kytara, perkusní nástroje)
- podrobnější vysvětlení akordových značek a motivovat tím žáky ke hře na kytaru
- grafické zápisy písní či akordové doprovody pro hru na Boomwhackers
- méně hudební teorie o mollových stupnicích, poznat dur a moll, zpívat durové písně i v mollových tóninách, například Smetanova Vltava s písní Kočka leze dírou v dur i moll, totéž aplikovat u jiných jednoduchých písní
- neopomíjet tance (lidové i moderní), uvést je s popisem nácviku, případně s obrazovým návodem a zahrnout příklad takového tance, jež bude možné vyhledat na youtube
- v dějinách hudby zařadit časové osy s příklady jednotlivých uměleckých slohů
- 8. a 9. ročník zaměřit chronologicky po kapitolách (8. ročník – pouze hudba světová, dělení na artifiční v 1. pololetí a nonartifiční ve 2. pololetí, 9. ročník totéž v hudbě české, či v 8. ročníku se celý rok věnovat hudbě vážné, světové i české a v 9. ročníku pak orientace jen na světovou a českou hudbu populární)
- zařadit významné hudební festivaly vážné hudby i hudby populární
- v učebnici zbytečně neuvádět dlouhé odkazy, stačí jméno autora a název skladby, popřípadě interpreta (opět učitel dohledá na youtube) nebo připojit DVD